

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

واحد کرج

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته تحصیلی:

روابط بین الملل

عنوان:

« بررسی نقش دولت در زمینه سازی توسعه فن آوری اطلاعاتی با مطالعه موردی

ایران ۱۳۷۰-۱۳۸۴ »

استاد راهنما:

دکتر شیرزادی

استاد مشاور:

محمد حسین حافظیان

نگارش:

رامین علاء

بهار ۱۳۸۶

www.kandooch.com

www.kandooch.com

فصل اول

(کلیات تحقیق)

www.kandooch.com

www.kandooch.com

www.kandooch.com

۱-۱-۱- بین‌ساز و سرباز

توسعه فناوری ارتباطات و اطلاعات و نگرش نوین به این توسعه از طریق مکانیسم اینترنت و صفحات وب متغیرهای جدیدی را در زندگی جاری جامعه ایرانی در طول دهه اخیر پدید آورده که بر استراتژی برنامه‌های اقتصادی و اجتماعی دولت جمهوری اسلامی تأثیر گذار شده است. این تغییر و دگرگونی مبتنی بر شیوه‌های ارتباطی و بهره‌جویی از گونه‌های این ارتباط در فضای مجازی با انعکاس نظریات متنوع است. تغییرات مزبور چالش‌های چندی را برای سیاست‌گذاران اجرایی در جامعه اندیشمند و به نحو طبیعی در ساختار فرهنگی، فنی و شکوفایی اقتصادی فراهم آورده که با موازین فعلی اقتصاد صنعتی دولت در تقابل واقع شده و بر این قرار بسیاری از متفکرین مسائل اجتماعی سعی در همگرایی این موضوع با فرصت‌های حاصله دارند. تغییر در مبانی سنن اطلاعاتی موجبات ظهور روش‌های جدیدی از تبادل نظریات در تکوین توسعه ملی را فراهم آورده که با توجه به سازگاری نوین طرح‌های ملی در چارچوب فناوری ارتباطات و اطلاعات قابلیت همخوانی دارد. بر این مبنا انطباق این سیاست‌گذاری با توجه به جامعه ایرانی از منظر دولت جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر فرایند و مفهوم نوینی از توسعه اجتماعی تلقی می‌شود که در بخش‌های مختلف این پایان‌نامه مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

برنامه «توسعه کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات ایران» (تکفا) اولین برنامه فراگیر ملی در بکارگیری یک فناوری پیشرفته برای توانمندسازی کلیه بخش‌های کشور در جهت رشد و توسعه و ارائه خدمات بهتر و نوین به مردم می‌باشد، این برنامه در کلیه قلمروها از جمله آموزش و پرورش، آموزش عالی، بهداشت و درمان، تجارت و انواع خدمات دولتی و..... می‌باشد. مشابه این برنامه در اغلب کشورهای جهان با هدف دستیابی به رشد و توسعه سریعتر و پایدار در طی دهه اخیر بر پا شده است و علیرغم مشکلات بسیار زیاد در اجرای این برنامه‌ها هر روز اعتبارات بیشتری را به آن اختصاص می‌دهند تا زمینه رشد خود را تقویت نمایند.

روند تحولات فعلی ادامه تحولات کلان تاریخی بشر است. تحول انقلاب کشاورزی به انقلاب صنعتی و سپس به انقلاب اطلاعاتی گسترده‌تر از آن است که بتوان آن را دستاورد گروهی خاص قلمداد کرد. همانطور که انقلاب کشاورزی دستاورد مستقیم تمدنهای خاور میانه و نتیجه کل میراث

خاصی نیست. پیشتازان آن همه جایی و هیچ جایی هستند. طبقه تازه و ارباب رایانه به مرز خاصی تعلق ندارد. از طرفی، اگر تولید تمدن کشاورزی به زمین وابسته بود و تولید صنعتی به سرمایه و مواد خام، که همه تمام شدنی است، تولید تمدن اطلاعاتی به نبوغ، ابتکار و خلاقیت بشری وابسته است. نیروی کار از یک سو پایان ناپذیر است و از سوی دیگر، برخلاف سرمایه و زمین، معادله جمع جبری صفر بر آن حاکم نیست که نفع یکی زیان دیگری باشد، پرسش اختصاصی راجع به ایران این است که با این پدیده و عصر جدید چگونه باید برخورد کرد و نقش دولت در بسترزائی آن در جامعه ایران چگونه باید باشد؟

(ب) بررسی پیشینه و ادبیات تحقیق

در مورد بررسی نقش دولت در زمینه سازی توسعه فن آوری اطلاعاتی با مطالعه موردی ایران بصورت پراکنده مورد بررسی قرار گرفته است که در این زمینه می توان به تالیفات، مقالات و به شرح زیر اشاره نمود:

از جمله می توان به پایان نامه آقای علیرضا سمیعی، در دانشکده حقوق علوم سیاسی دانشگاه تهران ((۱۳۷۹)) با عنوان «نقش دولت و جامعه مدنی در فرایند توسعه در ایران در سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۷۸» اشاره کرد.

و نیز پایان نامه دیگر به پارادوکس های دولت تحصیلدار در ایران می پردازد که نوشته آقای حمید قلی از دانشکده تربیت مدرس است که در سال ((۱۳۸۰)) دفاع شده است و نیز پایان نامه دیگر تحت عنوان راهبردها و راهکارهای پیاده سازی دولت الکترونیک در ایران است که نوشته آقای مهدی غضنفری از دانشکده علم و صنعت ایران است که در سال ((۱۳۸۱)) دفاع شده است

(ج) هدف پژوهش:

با توجه به حیطة نظارت و گستره قلمرو دولت در جامعه وامکانات مادی و معنوی که در اختیار دارد تا چه حد توانسته است بستر علمی و فرهنگی و اجتماعی برای ورود کشور به عصر اطلاعات و ارتباطات و استفاده از فن آوری اطلاعات فراهم کند

ثانیاً اقداماتی که دولت در زمینه توسعه شبکه های رایانه ای و اینترنتی و تعامل با شهروندان از طریق سیستم های الکترونیکی انجام داده است بصورت کار بردی بررسی شود

الکترونیکی منجر به تشکیل سازمان های نوین شده که با اشکال سنتی متفاوت است لذا تکنولوژی اطلاعات برای موفقیت در برنامه های توسعه اقتصادی و سیاسی و اجتماعی ضرورت دارد بنابراین برای توفیق کشور در عرصه های اطلاعات و تجهیز لوازم آن حیاتی است

(د) پرسشهای پژوهش

روند تحقیق و تلاش علمی و سازماندهی پژوهش به منظور پاسخگویی به سوال اصلی و فرعی ذیل صورت می گیرد؟

(۱) دولت در ایران چه نقشی در توسعه فن آوری اطلاعاتی دارد

(ه) فرضیه های تحقیق :

۱- فرضیه اصلی: دولت نقش محوری در توسعه فن آوری اطلاعات در ایران دارد

۲- فرضیه فرعی: دولت هیچ نقش اساسی و محوری در توسعه فن آوری اطلاعات در ایران ندارد (به خاطر دولتی بودن اقتصاد یا سیطره دولت بر فضای اقتصادی و فرهنگی یا به خاطر ساخت دولت رانتیه چنین وضعیتی وجود دارد)

(و) تعاریف نظری و عملیاتی مفاهیم و متغیرها:

متغیرهای مستقل و وابسته که در این پایان نامه بکار گرفته شده است عبارتند از

۱- دولت، که به عنوان متغیر مستقل مطرح شده است

۲- توسعه فن آوری اطلاعاتی، که به عنوان متغیر وابسته مطرح شده است

در این پژوهش به ترتیب با مفاهیم دولت و توسعه و فن آوری اطلاعات ارتباط دارم که هر کدام بصورت موردی تعریف می گردند.

۱- دولت: "گروه انسانی که در درون چهار چوب فضایی معین با هم تشکیل جامعه ای سیاسی می دهند که در آن قدرت متعالی و برتر بر کلیه اعضاء و گروههای اجتماعی وابسته به آن جامعه اعمال می شود و تشکیلات معینی اعمال حاکمیت و حفظ نظم عمومی را بر عهده داشته باشد دولت را تجسم می بخشد .

۲- توسعه: توسعه پدیده ای چند وجهی و دارای مفاهیم سیاسی ، اجتماعی و اقتصادی است . توسعه روندی در جهت نوسازی به منظور تغییر واقعیت اجتماعی موجود است . به یک معنی

وقوع چنین رویدادی باید جریان آگاهانه به قصد انجام دو وظیفه اصلی بوجود آید. اول به کارمندانی لایق و مسول که با کارائی و صرفه جوئی قادر به تامین اهداف توسعه باشند، تربیت شوند. دوم، قوه درک و صلاحیت مدیران دولتی بهبود یابد و ضمناً شهروندان به صورت شرکای کارساز در توسعه مالی در آیند. برای نیل به این اهداف باید توسعه اداری، آموزشی و سازمانی توأم با پیشرفتهای سیاسی حقوقی، اجتماعی و ... اقتصادی صورت گیرد.

۳- فن آوری اطلاعات: فن آوری اطلاعات (Information Technology - IT) مجموعه‌ای است از سخت‌افزار، نرم‌افزار، ارتباطات راه دور و محصولات هوشمند که یک یا ترکیبی از ۵ کارکرد زیر را ایفا می‌کند:

-تبدیل اطلاعات از یک فرم به فرم دیگر Conversion

ذخیره سازی اطلاعات Storage

پردازش اطلاعات Processing

مبادله اطلاعات Communication

-همگرایی اطلاعات Convergence

فناوری اطلاعات (IT) به منظور افزایش سرعت و دقت فعالیتهای مختلف اجتماعی و اقتصادی و در نتیجه بالا بردن بهره وری آنها است؛ خصوصاً سازمانهایی که بخشهای مختلف آن در مناطق جغرافیایی پراکنده و دور از یکدیگر قرار گرفته‌اند. و یا موسساتی که موظف به انجام کارهای متنوع و متعدد هستند، بسیاری از مشکلات خود را از طریق این فناوری رفع میکنند. فناوری اطلاعات به منزله یک سلاح و ابزار جدید برای فعالیت در جهان معاصر محسوب میشود که دم استفاده از آن انزوای کشور و در نهایت حذف شدن از جامعه جهانی را به دنبال خواهد داشت. تجارب گوناگون سازمانهای مختلف در سطح دنیا نشان میدهد که فناوری اطلاعات به راحتی بسیاری از مشکلات سیستمهای اطلاعات محور را رفع میکند. فناوری اطلاعات قابلیت های زیادی در رفع مشکلات سازمانها دارد.

فیزیکی IT مانند الکترونیک، دیجیتال، چاپگر، ارتباطات از راه دور، پردازشگرها و غیره مربوط می شود در تعریف جامع، فن آوری اطلاعات به چگونگی استفاده از تجهیزات مربوط می شود یعنی کاربرد فن آوری برای تجارت، جمع آوری داده ها و تولید اطلاعاتی است.

شاخص های اصلی برای فن آوری اطلاعات یا عملیاتی کردن فن آوری در این پایان نامه عبارتند از: ۱- دولت الکترونیک ۲- تجارت الکترونیک ۳- بانکداری الکترونیک ۴- نشر الکترونیک می باشد

۱- دولت الکترونیک:

دولت الکترونیکی شیوه ای برای دولتها به منظور استفاده از فن آوری جدید می باشد که به افراد، تسهیلات لازم جهت دسترسی مناسب به اطلاعات و خدمات دولتی، اصلاح کیفیت خدمات و ارائه فرصتهای گسترده تر برای شرکت در فرآیندها و نهادهای مردم سالار را فراهم می سازد. یا دولت الکترونیکی عبارت است از استفاده از تکنولوژی (فناوری) مخصوصا کاربردهای مبتنی بر وب سایتهای اینترنتی برای افزایش دسترسی و ارائه خدمات و اطلاعات به شهروندان شرکای تجاری، کارکنان و سایر موسسات است و دولت الکترونیکی آغاز عصر مجازی یا موج چهارم است

دولت الکترونیک به مفهوم استفاده سهل و آسان از فناوری اطلاعات به منظور توزیع خدمات دولتی بصورت مستقیم به مشتری، به صورت ۲۴ ساعته و ۷ روز هفته می باشد.

۲- تجارت الکترونیک:

تجارت الکترونیکی بر پردازش و انتقال الکترونیکی داده ها، شامل متن، صدا و تصویر مبتنی می باشد. تجارت الکترونیکی فعالیتهای گوناگونی از قبیل مبادله الکترونیکی کالاها و خدمات، تحویل فوری مطالب دیجیتال، انتقال الکترونیکی وجوه، مبادله الکترونیکی سهام، بارنامه الکترونیکی، طرحهای تجاری، طراحی و مهندسی مشترک، منبع یابی، خریدهای دولتی، بازاریابی مستقیم و خدمات بعد از فروش را در بر می گیرد

۳- بانکداری الکترونیک:

بانکداری الکترونیک شامل انواع کانال‌های ارتباطی میان بانک و مشتری حقیقی و حقوقی می‌شود. برخی از سرویس‌های آن شامل: ۱- بانکداری مبتنی بر وب و اینترنتی ۲- بانکداری مبتنی بر فناوری تلفن‌های همراه ۳- بانکداری مبتنی بر تلفنی ۴- بانکداری کیوسکی ۵- بانکداری به کمک فکس ۶- پیام کوتاه ۷- بانکداری مبتنی بر دستگاه خودپرداز ۸- بانکداری مبتنی بر دستگاه‌های ۹ ج‌ج‌چ - بانکداری مبتنی بر کارت‌های هوشمند و... می‌شود

۴- نشر الکترونیکی:

نشر الکترونیکی فرایند تولید و اشاعه‌ی اطلاعات از طریق ابزار الکترونیکی را نشر الکترونیکی می‌گویند، که شامل آنچه که در محیط وب عرضه شده و نیز گونه‌های غیرچاپی مانند خبرنامه‌ی الکترونیکی، دیسک نوری، کتاب‌های الکترونیکی و سایر موارد مرتبط با این حوزه می‌شود.

(ز) روش تحقیق و گردآوری داده‌ها:

در این تحقیق از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شده است، از این رو ضمن بیان تعریف دولت و نقش آن در توسعه فن آوری اطلاعاتی توضیح داده شده است. همچنین گردآوری داده‌ها به طور عمده از طریق روش‌های کتابخانه‌ای و اسنادی و سایت‌های اینترنتی صورت پذیرفته است. همچنین از کتابخانه تخصصی وزارت امور خارجه و دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران و دانشگاه آزاد اسلامی کرج و دفتر مطالعات بنیاد شهید و امور ایثارگران در تهران و سایت‌های مختلف اینترنتی مطالبی مفید و شایان توجه جمع‌آوری شده است.

در نهایت سعی شده، از روش مصاحبه با مسئولین بنیاد شهید و امور ایثارگران در تهران بهره‌گیری شود که مواردی در تحقیق گنجانده شده است

(ح) حدود و قلمرو پژوهش:

از نظر زمانی: نقطه آغاز پژوهش از زمان ۱۳۸۴-۱۳۷۰ است که در این زمینه به تشریح نقش دولت و نقش آن در توسعه فن آوری اطلاعاتی توضیح داده شده است همچنین از نظر قلمرو مکانی: منطقه جغرافیایی ایران است که مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد که در این رهگذر به جایگاه توسعه فن آوری اطلاعاتی اشاره خواهد شد.

یکی از عمده موانع و مشکلات این تحقیق کمبود منابع به روز فارسی و جدید در مورد توسعه فن آوری اطلاعاتی است.

(ی) سازماندهی پژوهش:

این پایان نامه از شش فصل تشکیل شده است. در فصل اول به کلیات تحقیق پرداخته شده است و در فصل دوم به مباحث چهارچوب نظری پایان نامه اهتمام گردیده است که از چهار گفتار تشکیل شده است

گفتار اول مربوط به مباحث مفهومی و نظری توسعه است که در (الف) نظریات توسعه گرایی (رهیافت نوسازی) و، نظریات وابستگی (رهیافت رادیکال) توضیح داده شده است و در (ب) مباحث نظری پیرامون دولت و نقش آن در فرایند توسعه تشریح گردیده است در گفتار دوم به دیدگاه های مختلف پیرامون دولت و ماهیت آن در جهان سوم اشاره گردیده است و گفتار سوم به مباحث نظری و مفهومی اطلاعات و فناوری اطلاعات مربوط است که از (الف) و (ب) و (ج) تشکیل می شود که (الف) مربوط به اطلاعات است و (ب) مربوط به فن آوری اطلاعات است و (ج) مربوط به وظایف و فواید فن آوری اطلاعات است و گفتار چهارم به مباحث نظری و مفهومی دولت الکترونیک مربوط است

فصل سوم مربوط به تاریخچه سیر توسعه اطلاعات در جهان است که در گفتار اول تاریخچه گنجانده شده است گفتار دوم به ارتباطات و نقش آن در توسعه پرداخته شده است و گفتار سوم به توسعه فناوری اطلاعات مربوط است و گفتار چهارم چالش های اصلی توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در ایران و جهان سوم پرداخته است فصل چهارم مربوط به ایران و فناوری اطلاعات و ارتباطات است در این فصل به سوال و فرضیه پایان نامه پرداخته شده است و شامل سه گفتار است گفتار اول به فناوری اطلاعات و ارتباطات در ایران اشاره دارد و نیز به توسعه کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات تکفایک و تکفادو اشاره شده است گفتار دوم به مدیریت فناوری اطلاعات در ایران پرداخته است و این مجموعه را توضیح داده

است فصل پنجم از سه گفتار تشکیل شده است گفتار اول مربوط به تعاریف و مفاهیم دولت الکترونیک و موضوعها و اهداف و الزامات، پشنیازهای، ساختار، کاربردها و رویکردهای دولت الکترونیک است و گفتار دوم به دولت الکترونیکی در ایران می پردازد و گفتار سوم به تحقق دولت الکترونیکی در ایران پرداخته است . فصل ششم از سه گفتار تشکیل شده است و گفتار اول مربوط به تجارت الکترونیکی است گفتار دوم مربوط به مدل های گوناگون و منظرهای تجارت الکترونیکی، توجیه اقتصادی، موانع و رویکردهای تجارت الکترونیک را مد نظر قرار دارد گفتار سوم در (الف) به بانکداری الکترونیک می پردازد و در (ب) به بانکداری الکترونیک در ایران پرداخته شده است و در (ج) به توضیح مرکز شتاب مربوط است و در (د) به نشر الکترونیکی اشاره می کنیم در آخر یک نتیجه گیری کلی صورت گرفته است و پیشنهادات و توصیه های پایان نامه درج شده و سپس منابع و ماخذ آورده شده است .

www.kandoo.cn.com

فصل دوم

چهار چوب نظری

www.kandoo.cn.com

گفتار اول

مباحث مفهومی و نظری توسعه

www.kandoo.cn.com

الف: مروری بر مباحث نظری پیرامون توسعه
مفهوم توسعه یکی از مفاهیمی است که بیشترین بحث و جدال را در متون علوم سیاسی و اقتصادی پدید آورده است. فقط زمانی می توان به طرح راهبردهای خاص توسعه یا انتقاد از

www.kandoo.cn.com

توان فواید و نقایص بینشها و نظریات توسعه را بررسی کرد.

از یک دیدگاه می توان نظریات موجود در زمینه های رشد و توسعه را به دو دسته کلی تقسیم نمود، دسته اول نظریات توسعه گرایی (کمیت گرا) و دسته دیگر نظریات وابستگی (کیفیت گرا) می باشند که در ذیل به اختصار به شرح آنها می پردازیم.

الف-۱:- نظریات توسعه (رهیافت نوسازی)

جوهر اصلی توسعه گرایی این است که روندهای طبیعی اقتصاد بطور عادی باعث رشد و توسعه در اغلب کشورها می گردد، بشرط آنکه موانع ذاتی اجتماعی و سیاسی در جوامع سنتی از میان برداشته شود. " اقتصاد جهانی عامل مهمی در امر توسعه اقتصادی است، به درجه ای که ارتباط میان جهان صنعتی و جهان سوم افزایش یابد. جهان سوم، بهره بیشتری در توسعه ساختاری و رفاهی خواهد برد. این نظریه مهمترین عامل توسعه را سازماندهی و بازدهی اقتصاد داخلی با تاکید بر نقش محوری دولت می داند. (۱)

تئوریهای رشد اقتصادی در اولین دهه بعد از جنگ جهانی دوم الگوی غالب تئوریهای توسعه به شمار می رفت، پس از دهه ۶۰ تئوری نوسازی جایگزین تئوری رشد گردید. این تئوری از کیفیت کاملاً متفاوتی برخوردار بود چرا که فرایند نوسازی در غرب در صدد تدوین تئوری ای بود که بتواند رشد اقتصادی را همیشه با سایر ابعاد اجتماعی و فرهنگی به مطالعه بکشد. (۲)

۱- محمود، سریع القلم، توسعه جهان سوم نظام بین الملل، چاپ سوم، تهران: نشر سفیر، ۱۳۷۵، صص ۲۱-۲۰

۲- تودارو، مایکل، توسعه اقتصادی در جهان سوم، ترجمه غلامعلی فر جانی، چاپ دوم، تهران: سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۶۶، ص ۱۱۶

و نیز به عوامل درونی توسعه اعتقاد دارند. بر حسب تئوریهای نوسازی، فرایند توسعه چونان مسیر واحدی است که تمامی کشورها دیر یا زود از آن گذر خواهند کرد.

بعنوان مثال: نظریه تراوشگرایی معتقد است که کشور های جهان سوم فاقد عناصر و خصوصیات توسعه هستند، از این رو در واقع توسعه کشور های عقب مانده نتیجه تراوش عناصر و ارزشهای دموکراتیک، نهاد های فرهنگی، سرمایه و تکنولوژی غربی به این کشورها می باشد (۱) در این رابطه برخی بر تراوش دانش، مهارت، سازمان، تکنولوژی و سرمایه بعنوان عامل اصلی توسعه تاکید می ورزند. (۲)

از لحاظ اقتصادی رهیافت مدرنیزاسیون بر پایه مفروضات نئوکلاسیک قرار دارد که می گوید، اقتصاد بازار آزاد، چه داخلی و چه بین المللی و روح عملکرد اقتصادی موجب رشد و بخصوص شالوده ریزی خیز اقتصادی است (۳)

بدی است که بازارهای اقتصادی در خلأ عمل نمی کنند از اینرو، تئوری مدرنیزاسیون بر دگرونی ارزشهای شالوده ای اجتماعی و فرهنگی یک ملت از سنتی به مدرن به عنوان عامل اصلی در تسهیل خیز اقتصادی متمرکز است. (۴)

در مورد قلمرو سیاسی نظریه پردازان توسعه گرا ابتدابر دموکراتیزه کردن به عنوان وسیله ای برای قطع ید قدرت نخبگان سنتی تکیه می کردند (۵) اما بعدا بر نهادی کردن سیاست یا توانایی دولت در نیل به مقاصد عمومی و کنترل بی ثباتی سیاسی تاکید ورزیدند (۶)

با هانیتگتون نگرش نهاد مجددا" به عنوان موضوع اصلی تحلیل سیاسی و متغیر عمده تمامی مطالعات مربوط به دگرگونی مطرح می شود، وی نهادینه کردن را معیار منحصر بفرد توسعه سیاسی دانسته است (۷)

۲- یوسف، نراقی، توسعه و توسعه نیافتگی، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۷۰، ص ۱۵۵

۳- گیلدر ۱۹۸۴، هاگن ۱۹۸۰، روستو ۱۹۶۰

۴- یارسونز، ۱۹۵۱ و بر ۱۹۵۸.

۵- آلموند و یاول ۱۹۶۶

۶- کارل، لمکو، جانانان و کلارک، قدرت دولت و توسعه اقتصادی و اجتماعی، اطلاعات سیاسی، سال دوم شماره ۱۱، شهریور ماه، ۱۳۷۶، ص ۷

۷- برتران، بدیع، توسعه سیاسی، ترجمه احمد نقیب زاده، تهران: نشر قومس، ۱۳۷۶، ص ۸۲

از نظر هانیتگتون توسعه یافته ترین کشورها دموکراسیهای غربی هستند که پیچیده ترین و مولد ترین اقتصادها را دارند. بنابراین توسعه اقتصادی و سیاسی وابسته و مکمل یکدیگرند. بر اساس رکود اقتصادی در غالب نقاط جهان سوم نتیجه موانعی است که در ساختارهای سنتی اجتماعی، هنجارهای فرهنگی و نهادهای سیاسی در سر راه فعالیت و تحرک اجتماعی ایجاد می کند، بنابراین گذار از جامعه سنتی مشوقها و سرمایه انسانی لازم را برای آغاز رشد و نوسازی پیگیر فراهم خواهد ساخت (۱)

این دورنمای توسعه و بخصوص تکیه بر آن بر عوامل داخلی به منطقه موجبات توسعه (و تلویحا " گناه عدم توسعه) از سوی نظریه وابستگی به شدت مورد چالش قرار گرفته است. در ذیل به بررسی این نظریات می پردازیم:

الف -۲- نظریات وابستگی (رهیافت رادیکال)

یکی از برجسته ترین نظریه های توسعه، بخصوص نزد نظریه پردازان جهان سوم، تئوری وابستگی است طرفداران نظریه وابستگی (که عمدتا مؤلفان مارکسیست یا ناسیونالیست کشورهای جهان سوم هستند) یا این استدلال که ساختار نظام بین الملل به شدت فرصت های توسعه برای کشورهای جهان سوم را زایل می کند، مفروضات اساسی نظریه مدرنیزاسیون رازیر سؤال می برند.

وابستگی به گفته نظریه پردازان وابستگی، عارضه توسعه کاپیتالیستی مرکز (کشورهای توسعه یافته صنعتی) و توسعه نیافتگی حاشیه (کشورهای کم توسعه یافته) است که مبتنی بر یک روند تکامل تاریخی و گسترش نظام سرمایه داری جهانی می باشد. بدین ترتیب جوامع جهان سوم تسلیم نوع پیچیده تری از امپریالیسم اند که از موقعیت پیرامونی آنها در نظام اقتصادی سر چشمه می گیرند که زمام آن در دست تعداد اندکی از قدرتهای مرکزی است. این نوع

اینرو ژرژ بالاندیه متفکر فرانسوی یا آور می شود که درک توسعه نظامهای سیاسی جدید، جز در پرتو تحلیل قوه محرکه خارجی میسر نیست (۲)

۱- لمکو، جاناتان وکلارک، پیشین، ص ۷

۲- برتران، بدیع، توسعه سیاسی، پیشین، صص ۵-۱۶۴

علاوه بر این وابستگی به انحرافات ساختاری اقتصادهای حاشیه ای، مشکلات مربوط به مداخله خارجی در اقتصاد سیاسی کشور های در حال توسعه، وجود فشار و سرکوب در این کشورها، پیوندهای نخبگان و طبقات حاکم این کشورها با سرمایه داران بین المللی تاکید می ورزد. که در واقع همه این عوامل به ضرر رشد اقتصادی توسعه، و برابری در کشور های حاشیهای تمام میشود.

به همین جهت بسیاری از نظریه پردازان این مکتب معتقدند توسعه زمانی امکانپذیر است که بخش بازار داخلی در کشورهای پیرامونی قدرت داشته باشد تا بطور مستقل از حرکات و نوسانات بخش خارجی رشد نماید در همین رابطه دوس سانتوس نیز متذکر می شود که فرایند توسعه باید از چهار مرحله زیرین عبور کند:

۱- تغییر مسیر گرایش توسعه از خارج به داخل

۲- جابجائی در ترکیب قدرت

۳- گرایش اقتصاد به داخل

۴- توسعه سیاسی (۱)

بدین ترتیب پیروان مکتب وابستگی در صددند پیوند میان کشورهای جهان سوم و جهان غرب را به صورت روابط استثمار گونه اقتصادی که از خارج به جوامع جهان سوم تحمیل می شود و با آهنگ توسعه هماهنگی ندارد توصیف کنند (۲)

که نیروهای بازار موجب توسعه می شود و با عوامل سیاسی و اجتماعی که بر عملکرد بازار مؤثر است به مثابه متغیرهای اصلی خود رفتار می کند. نظریه وابستگی بیشتر بر ساختار اقتصادی جهانی، روابط طبقاتی و قالبهای سیاسی در درون کشورها تاکید می کند. در اینجا لازم است اشاره ای هم به نظریه برینگتون مور داشته باشیم. ظاهراً نظریه مور در قالب هیچیک از تقسیم بندیهای موجود قرار نمی گیرد. بهر صورت وی در تحقیق خود تصویر جالبی از تبیین ساختاری توسعه ارائه می دهد نویسنده با الهام از بینش مارکسیسم، عوامل داخلی توسعه و عقب ماندگی

۱- سید حسین، سیف زاد، نوسازی و دگرگونی سیاسی، چاپ دوم، تهران: نشر قومس، ۱۳۷۳، صص ۲۰-۲۱۹

۲- قوام، عبدالعلی، نقد نظریهای نوسازی و توسعه سیاسی، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۴، ص ۱۵۲

را عوامل اصلی می داند و انواع گوناگون ساختار اجتماعی و اقتصادی و ریشه ها و نتایج سیاسی گوناگون آنها را مورد بررسی قرار می دهد، بویژه شیوه استثمار مازاد اقتصادی طبقات تولید کننده بوسیله طبقات حاکمه که یکی از مهمترین ویژگیهای هر ساخت اجتماعی است، یکی از عوامل اساسی تعیین کننده راه نوسازی به شما می رود. بهر حال مور سه مسیر اصلی گذار از جوامع ما قبل مدرن به مدرن را بدست می دهد: اول انقلاب کلاسیک بورژوازی، ویژگی اساسی این راه نوسازی سرمایه دارانه عدم ائتلاف و وقوع منازعه میان طبقه جدید و اشرافیت زمین دار بوده است، راهی که انگلیس، فرانسه و آمریکا طی کردند. دوم انقلاب از بالا، یا نوسازی فاشیستی که به علت ضعف بورژوازی به ائتلاف با طبقه زمیندار منجر می شود، مسیری که آلمان و ژاپن آن را پیمودند و سوم انقلاب از پائین یا نوسازی کمونیستی که با شورشهای عظیم دهقانی همراه بوده است (۱)

اثر مور بسیاری متنفذ و به مفهومی شدیدآن الهامبخش بوده و هست، وی در الگوی خود نشان می دهد که توسعه یک روند هموار و ساده نیست. بلکه پر از تضادها، پیچیدگیها و انقلابات است. مور در این تحقیق هم اهمیت و هم ویژگی تاریخ را نشان م دهد و از این رو

تاریخی طبقات جامعه را نادیده می گیرد، وارد می سازد. با وجود این نظریه مور نیز مثل دیگر نظریه های جامعه شناسی توسعه خالی از ایراد و انتقاد نیست. اولین ایرادی که به نظریه مور وارد است، این است که نظریه وی را نمی توان تعمیم داد، با توجه به اینکه این نظریه مدل تغییر درونی است، بسیاری از عوامل سیاسی، فرهنگی و تاثیرات خارجی بر جوامع کوچک را نادیده می گیرد، از اینرو قابل اعمال بر این جوامع نیست.

با آشکار شدن نارسائیهای نظریات توسعه، در سالهای اخیر، تئوریهای تازه ای درباره توسعه پیدا شده است که صراحتاً الگوهای اصلی توسعه را از بابت جهت گیریهای غربی و ناسازگاری آن با تجربه بسیاری از کشورهای در حال توسعه مورد انتقاد قرار می دهد، این مکاتب فکری (همچون مکتب پست مدرنسم) معتقدند که به تعداد ملت - کشورها راههای توسعه وجود دارد و تأکید می ورزند خط فاصل ترسیم شده بین جوامع سنتی و مدرن از طرف نظریه پردازان سنتی نادرست است.

۱- برینگتون مور، ریشه های اجتماعی دیکتاتوری و دموکراسی ترجمه حسین بشیریه تهران ۱۳۶۹: شرکت سهامی انتشار، صص ۱۴-۱۵.

در همین رابطه بشیریه پس از تقسیم مباحث کلی و نظری در باب مساله توسعه و نوسازی به سه دسته مدرنیسم (یکسان انگاری)، پست مدرنیسم (یکتا انگاری) و دیدگاه دیالکتیک تاریخ، معتقد است رهیافت سوم نسبت به دو رویکرد دیگر توانایی بیشتری در تبیین و توضیح واقعیات اجتماعی کشورهای نظیر ایران را دارد. حرف اساسی نظریه دیالکتیکی در مورد تاریخ این است که پدیده های اجتماعی در حال ترکیب با یکدیگرند، هیچ تمدنی در انزوای مطلق بسر نبرده است، تمدنها با یکدیگر تلفیق شده اند، از این رو ترکیب و تلفیق، زمینه اصلی تکامل است، بنابراین مطابق دیدگاه دیالکتیکی، اصول اساسی چه در روابط ملت ها چه در روابط مذاهب، چه در روابط تمدنها و فرهنگها، اصل ترکیب (ترکیب گذشته و حال، سنت و تجدد، ....) است. (۱)

تردید نیست که توسعه پدیده ای چند وجهی و دارای مفاهیم سیاسی، اجتماعی و اقتصادی است. توسعه روندی در جهت نوسازی به منظور تغییر واقعیت اجتماعی موجود است. به یک معنی توسعه را می توان به مانند فراگردی نگریست که طی آن شرایط زندگی بهبود می یابد. لیکن برای وقوع چنین رویدادی باید جریان آگاهانه به قصد انجام دو وظیفه اصلی بوجود آید. اول به کارمندانی لایق و مسئول که با کارائی و صرفه جوئی قادر به تامین اهداف توسعه باشند، تربیت شوند. دوم، قوه درک و صلاحیت مدیران دولتی بهبود یابد و ضمناً شهروندان به صورت شرکای کارساز در توسعه مالی در آیند. برای نیل به این اهداف باید توسعه اداری، آموزشی و سازمانی توأم با پیشرفتهای سیاسی حقوقی، اجتماعی و ... اقتصادی صورت گیرد.

ب: مباحث نظری پیرامون دولت و نقش آن در فرایند توسعه

شناخت دولت ساخت و ترکیب نقش و وظایف خصوصیات و عملکرد آن برای بررسی روند تکامل اجتماعی به ویژه در کشور های دنیای سوم و همچنین برای تنظیم

۱- حسین، بشیریه، دولت عقل، تهران: ۱۳۷۴، موسسه نشر علوم نوین، صص ۹۴-۲۸۵.
طرح های راهبردی اقتصادی سیاسی اجتماعی این کشورها ضروری است از این رو ابتدا به بررسی نقش دولت در توسعه جوامع اروپایی می پردازیم و سپس ضمن ارائه دیدگاههای مختلف پیرامون نقش دولت در توسعه کشورهای پیرامونی به بررسی مقایسه ای تجربه توسعه در نظام های نامبرده خواهیم پرداخت.

ب-۱: دولت و روند توسعه در جوامع اروپائی

در اروپا دولت نوساز ابتدا در هیئت دولت مطلقه ظاهر شد بسیاری از کشورهای پیشرفته سرمایه داری در مراحل آغازین توسعه تجربه دولت های مطلقه را داشته اند که البته این نوع دولتها تفاوت های ماهوی با دولتهای استبدادی دیکتاتوری و تمامیت خواه دارد. واژه دولت مطلقه و سلطنت مطلقه در میانه سده نوزدهم در اروپا رایج شد و منظور دقیق از آن نوع حکومتی بود که در انتقال جامعه در فئودالیته به سرمایه داری اولیه نقش اساسی داشت و به این منظور اصلاحات اقتصادی، اداری، دیوانی و مالی قابل ملاحظه ای انجام داد. به اعتقاد و بر دولت موقعی موفق به توسعه و تجدید شد که به هر گونه پاتریمونیالیستی پایان بخشید و به طور قطع اعمال کار ویژه های دولتی، لشکری و کشوری را از پیوندهای خصوصی جدا ساخت (۱).

«مهمترین ویژگیهای چنین دولتی { دولت مطلقه } در اروپا تمرکز و انحصار در منابع و ابزار های قدرت دولتی، تمرکز وسایل اداره جامعه در دست دولت متمرکز ملی، پیدایش ارتش جدید ناسیونالیسم و تاکید بر مصلحت دولت ملی بود... نهاد های نمایندگی و پارلمان در دولت مطلقه تنها جنبه صوری داشتند و قدرت اساساً دارای خصلتی بوروکراتیک بود (۲)

به طور کلی دولتهای مطلقه با در هم شکستن ساختارهای فئودالی و نیروهای ارتجاعی و ایجاد تمرکز و وحدت اقتصادی شرایط لازم برای انباشت اولیه ثروت را فراهم نمودند و سرانجام در نتیجه انقلابهای بورژوازی فروپاشیدند. طبعاً شکل دولت مطلقه به دلایل محلی و تاریخی در کشورهای مختلف گوناگون بود. تاریخ فرانسه نمونه آشکار و برجسته ای از تمرکز قدرت در دست دولت و سیاست های

۱- برتران بدیع و بیرون بوم پیر جامعه شناسی دولت ترجمه احمد نقیب زاده، تهران: انتشارات باز، ۱۳۷۹، ص ۳۸.

۲- حسین بشیریه، جامعه شناسی سیاسی، نقش نیروهای اجتماعی در زندگی سیاسی، تهران: نشر نی، ۱۳۷۴، صص ۳-۳۰۱.

مداخله گرایانه آن در جهت نوسازی را به نمایش می گذارد. در این کشور، از هوک کاپه تالوئی چهاردهم، از انقلاب فرانسه ناپلئون سوم و رژیم گلیست و دولت بی وقفه سلطه خود را بر جامعه مدنی گسترش داد و تا حدی مستقل شد و توانست یک حوزه بسته و یک ماشین

سیاست مرکانتالیسم کلبرتی (۱) و ساخت کارگاهها سلطنتی زیر نظارت دولت که نشاندهنده نقش کلیدی دولت در امر صنعتی شدن بود به شکل نهادینه ای درآمد... مطلق گرایی، نهادهایی را بوجود آورد که منادی همان دولتی بودند که در فرانسه شکل گرفته بود. دولت مطلقه به تدریج به عنوان دستگاہهایی با سیاست های مداخله گرایانه و ارشادی ظاهر شد. و توانست با در اختیاردرگفتن کار ویژه های متعددی از قبیل، تمرکز امور نظامی، مکانیسمهای تامین مالی، تشکیل پلیس قوی و گسترش امنیت، تقویت بوروکراسی عقلانی و تربیت کارمندان متخصص و... به عنوان نماینده حاکمیت ملی و با قدرتی بلا منازع فرایند صنعتی شدن را به پیش ببرد. (۲)

در آلمان به علت «ضعف سلطنت مطلقه»، بورژوازی هنوز به صورت طبقه ای سیاسی در نیامده بود، و از همین رو مجبور بود با اشرافیت حاکم ائتلاف کند. سلطه انحصاری اشرافیت زمین دار هم مانع توسعه بورژوازی و سرمایه داری شد و همزمان با ان مانع توسعه بروکراسی عقلانی». پس از سال ۱۸۴۸ بورژوازی ضعیف آلمان خود را به حکومت بسیمارک تسلیم کرد، نظام دولت مطلقه بسیمارک جامعه سنتی پروس و قدرت مطلقه پونکر را درهم شکست و خود وظیفه بورژوازی را به عهده گرفت. (۳)

به طور کلی در مقایسه با انگلیس که نخستین کشور اروپائی بود که اقدام به صنعت گستری کرد. آلمان در فرایند صنعتی شدن خود نیازمند میزان بیشتری از مداخله دولت بود. بدین ترتیب روس اجرای یک سیاست مرکانتالیستی نظیر فرانسه را سر لوحه خود قرار داد. و به برکت انقلاب از بالا توانست بدون اصلاح ساختارهای اقتصادی و با استفاده از میلیتاریسم که بین طبقات بالا راپیوند می داد

۱- کلبر، وزیر لوئی چهاردهم و کلبرتیسم (Colbertism) در غرب به معنای مداخله دولت در امور اقتصادی می باشد.

۲- برتران، بدیع و بیرون بوم، پیر، جامعه شناسی دولت، پیشین، صص ۷-۱۶۳

۳- حسین، بشیریه، جامعه شناسی سیاسی، پیشین، صص ۳-۳۰۲.

به نوسازی و تجرد خود بپردازد. در انگلستان، بر خلاف فرانسه که طبق دیدگاه و بر عنوان نمونه آرمانی دولت و نقش کلیدی آن در تنظیم جامعه مدنی و پیشبرد فرایند صنعتی شدن شناخته می شود، به علت ضعف دولت و بورکراسی، روند صنعتی شدن تا حدود زیادی تحت تاثیر جامعه مدنی صورت پذیرفت. روند تاثیر گذاری متقابل طبقات اجتماعی و مداخله آنها در امور مرکز همراه با مکانیسمهای نمایندگی مانع شکل گیری دولت شد... در حالیکه در سایر کشورها تاخیر اقتصادی باعث شکل گیری یک دولت قوی شده است (فرانسه و آلمان)، در بریتانیا توسعه سریع سرمایه داری و بازار، دولت را با تاخیر روبرو ساخت و سبب شد تا جامعه مدنی سلطه خود را حفظ کند... انگلستان این بازار است که حرف اول را می زند و نه دولت، در حالی که در فرانسه یا پروس بر عکس، این دولت است که بازار را سازماندهی می کند. خود تنظیمی از طریق جامعه مدنی هم به ظهور مکانیسمهای نمایندگی کمک می کرد و هم به ظهور بازار و این همه وجود یک دولت قوی را غیر ضروری می ساخت.

بدین ترتیب کشورهای فرانسه و انگلیس دو مدل کلاسیک و در عین حال متفاوت توسعه را پیش روی ما می گذارد که در اولی وجود دولتی قوی، کار آمد و توسعه خواه و در دومی جامعه مدنی مستقل و توسعه گرا، فرایند صنعتی شدن و توسعه را به تکامل رسانده اند.

ب-۲-: دولت و روند توسعه در کشورهای پیرامون

اهمیت نقش دولت در تعیین سر نوشت جوامع جهان سوم غیر قابل انکار است. در عرصه اقتصادی، دولت با در دست داشتن منابع طبیعی، مؤسسات تولیدی و توزیعی انحصارات صنعتی، مالی و... یکه تاز میدان است و در عرصه اجتماعی همه جا حاکمیت دولت ملموس است، روابط میان طبقات و اقشار اجتماعی به جای اینکه توسط سازو کارهای آزاد اقتصادی، سیاسی برقرار شود، عمدتاً از طریق دولت و بواسطه دولت تعیین می گردد، علاوه بر اینها دولت در این جوامع بزرگترین مؤسسه اشتغال اجتماعی به شمار میرود، مبارزه اجتماعی نیز در رابطه با دولت و تقریباً بدون استثناء در تقابل با دولت انجام می گیرد. «در این جوامع دولت هیچگاه قادر به ایفای نقش میانجی نیست، زیرا دولت علی رغم نقش بورژوازی اش، علی رغم

کارگری و صنفی در برخی از کشورها، نه تنها عمدتاً سه قوه مجریه، مقننه و قضائیه را در خود متمرکز می‌کند، بلکه بعنوان سرمایه دار، زمیندار و نماینده مستقیم اقشاری از جامعه (کارمندان دولت) در مبارزات اجتماعی و طبقاتی راساً ذینفع است و از اینرو هیچگاه و در هیچ مورد قادر به اتخاذ مواضع «ماوراء طبقاتی» «میان طبقاتی» یا «داوری» جهت حفظ روابط مسالمت آمیز میان طبقات و اقشار اجتماعی نیست. (۱)

لذا، هیچگونه بررسی و نظریه پردازی در مورد کشورهای «دنیای سوم» نمی‌تواند بدون توجه به نقش و ماهیت دولت به تحلیل ساختهای اقتصادی و یا مکانیسم‌های وابستگی موفق گردد. از آن گذشته نقش تعیین کننده دولت در جوامع جهان سوم ایجاب می‌کند که نیروهای مترقی به منظور اعمال حاکمیت مردم به سر نوشت خویش، هرچه بیشتر در جهت کاهش قدرت اقتصادی، سیاسی و اجتماعی دولت بکوشند، بر خلاف تصویر رایج، مبارزه ضد امپریالیستی، مبارزه برای استقلال و دموکراسی، نه از طریق انتقال قدرت از یک نیروی اجتماعی به نیروی دیگر، بلکه برعکس از طریق تحدید هرچه بیشتر قدرت حکومت و واگذار کردن امور مردم به دست خود امکان پذیر است.

در کشورهای جهان سوم، قدرت حکومت تا حدود زیادی از ضعف جامعه ناشی می‌شود. به این معنا که به دلایل متعدد طبقات، گروهها، شئون، و نیروهای اجتماعی بویژه از نظر اقتصادی به ضعف و نارسائی دچارند و توانایی لازم برای پیشبرد فرآیند توسعه ندارند. ناچار در چنین شرایطی تنها نیروی موجود و سازمان یافته در این جوامع دولت است که در عرصه های مختلف اقتصادی و سیاسی فعال مایشاء است. از سوی دیگر در بسیاری از این کشورها، گستره قدرت دولتی از میزان منطقی و ضروری آن فراتر رفته و به رشد بی رویه دستگاه دولت و نهاد های وابسته به آن (از جمله بوروکراسی) انجامیده است، در چنین شرایطی مشارکت شهروندان نادیده گرفته می‌شود و جامعه مدنی و حوزه خصوصی افراد در معرض دست اندازی دولت قرار می‌گیرد، در این وضعیت اگر، نخبگان سیاسی با تقویت نهادهای مدنی، زمینه لازم را برای مشارکت سیاسی و اجتماعی شهروندان فراهم نکند، نظام سیاسی به بی ثباتی و فقدان مشروعیت دچار خواهد شد.

۱- اورس، تیلیمان، ماهیت دولت در جهان سوم، ترجمه بهروز توانمند تهران: انتشارات آگاه، ۱۳۶۲، صص ۵-۷

به بیان دیگر، دولت مدرن بر فراز زیر ساخت گسترده ای از نهادهای جامعه مدنی قرار دارد. حال آنکه دولت عقب مانده در غیاب نهادهای جامعه مدنی شکل می گیرد و چون بادی وظایف آنها را نیز انجام بدهد لذا رشد بی رویه می کند، «این نوع رشد ناموزون دولت که حمزه علوی آنرا سندروم «حکومت بیش از حد توسعه یافته می نامند به دولت اجازه می دهد تا حدودی مستقل از ساخت و بافت اجتماعی عمل کند» (۱)

شوارتزبرگ، جامعه شناس فرانسوی در دو فصل از کتاب جامعه شناسی سیاسی خود تحت عنوان «کم توسعه یافتگی و زیادی قدرت» و «توسعه یافتگی و کمی قدرت» به توضیح توسعه نیافته را با ویژگی زیادی قدرت توصیف می کند و خاطر نشان میکند که این زیادی قدرت که در واقع همان حضور همه جانبه دولت در همه زمینه هاست به این دلیل چشمگیر است که دخالت دولت برای رفع نقایص متعدد اقتصادی و ... عمدتاً با زور و خشونت همراه است. وی وظایف سنگین نظامهای سیاسی را در اینگونه کشورها بر می شمارد و معتقد است بر خلاف کشور های غربی این نظام ها باید با مسائل متعددی بر خورد کنند و همزمان انقلابهای ملی (ایجاد و تثبیت یک ملت)، انقلاب قدرت (ایجاد اقتدار دولتی)، انقلاب مشارکت (ایجاد احزاب و ...) و انقلاب رفاهی (برآوردن تقاضاها) را به انجام برسانند. در حالی که دولتها در جوامع توسعه یافته که این مراحل راپشت سر گذاشته اند و از جامعه ای همگن و اقتصادی توانمند برخوردارند، نیازی به اعمال خشونت و حضور مداوم در صحنه های اجتماعی ندارند و بسیاری از عرصه ها را بدست بخش خصوصی رها کرده و حوزه مدنی را به ضرر حوزه نظامی گسترش داده اند (۲).

در هر صورت در کشور های در حال توسعه علی رغم مقید شدن قدرت به قانون در ظاهر، ساخت دولتی اقتدار طلب پدید می آید و بدلائل با بهانه های مختلف اعم از ایجاد وحدت ملی

انحصاری در دست حکومت متمرکز گردیده، در این کشورها روی هم رفته نهاد های اجبار آمیز نیز در غیاب نهادهای جامعه مدنی ضعف و سرکوب

۱- سعید، حجاریان، ناموزونی فرآیند توسعه سیاسی در کشورهای پیرامون، فصلنامه راهبرد، شماره ۲، زمستان ۱۳۷۲، ص ۴۹

۲- احمد، نقیب زاده، مشارکت سیاسی، احزاب و انتخابات، مجموعه مقالات همایش دفتر مطالعات و تحقیقات وزارت کشور، تهران، نشر سفیر، ۱۳۷۸، صص ۶-۳۵

آنها نیرومند و متمرکز گردیده اند (۱) یکی از ویژگی های نظام سیاسی در بخش عمده جهان سوم آن است که ساختار سیاسی در عین آنکه بر اساس ایده هایی شکل گرفته که از بنیاد جهان بینی و فرهنگ بومی بر خسته اند، دستگاه های سیاسی حاکم بر جامعه را به سازمانها و ابزارهایی مجهز کرده است که باز فرآورده ی جامعه بومی و قدرت اقتصادی و تکنولوژیک آن نیستند و الگوهای سازمانی شان از جای دیگر آمده، همچنین ابزارهای تکنولوژیک قدرتشان لذا از نظر بر پا کردن « دولت ملی » و اقتصاد سیاسی متناسب با آن کامیاب شده و مردمان آن هنوز به هویت خود در رابطه با دولت آگاهی نیافته اند. در نتیجه دولت با این ابزارها جامعه را در اختیار می گیرد ولی از آنجا که پیوند ارگانیک با آن ندارد راههای خشونت و سرکوب را بر می گزیند تا بحرانی درونی خاموش کند و خود نیز در درون خود، از آن انضباط و سلامت اخلاقی و آرمانخواهی بر خوردار نیست که بتواند پیکره جامعه را نظم و سامان بخشد (۲)

بطور کلی در رابطه با نقشی که دولت پیرامونی می تواند در پیشبرد توسعه اقتصادی و اجتماعی در این جوامع ایفا کند نظریات متفاوتی در متون توسعه وجود دارد، این نظریات در سه دیدگاه کلی قابل بررسی می باشد (۳)

۱- دیدگاه اول که دیدگاه خوش بینانه است مربوط به دهه های ۱۹۶۰ و ۱۹۵۰ م می باشد، نظریه پردازان این دیدگاه معتقد بودند که دولت می تواند و باید دارای نقش عمده و مثبتی در توسعه اقتصادی داشته باشد.

در اقتصاد جلوگیری نمود. این دیدگاه که به دیدگاه دولت حداقل معروف است دولت در جهان سوم را مانع جدی توسعه اقتصادی می داند.

۳- دیدگاه سوم که دیدگاه بینابینی است می کوشد تا با توجه به هر کشور در حال توسعه، بطور جداگانه دریابد که نقش دولت به چه شکل (مثبت یا منفی) و تا چه اندازه بوده است. این دیدگاه معتقد است دولت در برخی کشور های توسعه مانع اصلی

۱- علی اکبر، علیجانی، مشارکت سیاسی، تهران: نشر سفیر، ۱۳۷۷، صص ۳-۷۰

۲- داریوش، آشوری، ماو مدرنیت، تهران: موسسه فرهنگی صراط، ۱۳۷۶، صص ۲۷ و ۱۲۶ و ۹۲

۳- امیر محمد، حاجی یوسفی، استقلال نسبی دولت یا جامعه مدنی در جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال اول، شماره دوم، زمستان، ۱۳۷۷، صص ۸۹.

توسعه اقتصادی بوده است در حالی که در برخی دیگر عامل اصلی توسعه بوده است. براساس این نگرش، دولتهای مانع توسعه را می توان دولتهای غارتگر (Predatory States) و دولتهای عامل توسعه را می توان دولتهای توسعه گرا (Developmentalist) نامید. در حال حاضر بسیاری از محققان توسعه به دیدگاه سوم گرایش یافته اند.

در پایان به مروری فهرست وار از ویژگی های مشترک حیات سیاسی در جوامع پیرامون بسنده می کنیم:

- بیشتر دولتهای جهان سوم خصوصیات و تمایلات تمرکزگرایانه، اقتدار طلبانه، دیکتاتوری و سرکوبگرانه دارند.

- اکثر دولتهای جهان سوم بسیار بیشتر از دولتهای سرمایه داری پیشرفته در امور اقتصادی و اجتماعی مداخله می کنند.

- در بیشتر جوامع جهان سوم دولتهایی مستقرند که در عرصه روابط بین الملل و در مقایسه با کشورهای پیشرفته بسیار ضعیف هستند

نیروهای سیاسی مخالف، عدم کارایی دستگاههای حکومتی، اقدامات متناقض دولت، تمرکز شدید وظایف اقتصادی و سیاسی در دست دولت، و نهایتاً اینکه دولت در جوامعه پیرامون با مشکلات عدیده دولت سازی و ملت سازی مواجه می باشد.

آنچه در جمع بندی نهایی می توان گفت اینست که دولت در کشورهای پیرامونی به دلایل متعددی از قبیل: ضعف و ناتوانی طبقات اجتماعی و نهادهای مدنی، استقلال نسبی دولت از طبقات، نقش تاریخی استعمار، وابستگی به نظام بین المللی و فرهنگ سیاسی خاص این کشورها، از قدرت بی حد و حصری برخوردار است، اما این قدرت فزاینده دولت غالباً فردی است، پایگاه اجتماعی گستردهای ندارد و مهمتر از آن «نهاده» نشده است. به همین دلیل نیز قدرت دولت آثار لازم را در جامعه از جهت پیشبرد فرایند توسعه در پی نداشته است.

www.kandoo.cn.com

گفتار سوم

دیدگاه های مختلف پیرامون ماهیت دولت در جهان سوم

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

بطور کلی نظریاتی که تاکنون بررسی شدند همگی در این نقطه مشترک بودند که به دولت نه به عنوان کانون مسائل جهان سوم، بلکه بعنوان یک موضوع فرعی نگریسته و آنرا مورد کاوش قرار داده بودند. در زیر به بررسی و ارزیابی نظریات صاحب نظران مختلفی می پردازیم که طی چند دهه اخیر به دولت و سیاست در جهان سوم بصورت یک موضوعی مطالعاتی مستقل پرداخته اند.

الف : حمزه علوی و نظریه استقلال نسبی دولت در جوامع پیرامونی

www.kandoo.cn.com

دولتهای استعمارگر دارند، تلاش های متعددی صورت گرفته است، یکی از این تلاش ها که تاثیر بسیاری درمتون مربوط به توسعه بر جای گذاشته است مربوط به حمزه علوی متفکر پاکستانی است. استدلال اصلی او چنین است که بر خلاف نظریه اول مارکس مبنی بر اینکه دولت صرفاً نقش کمیته اجرایی بورژوازی {نظریه ابراز انگارانه} را دارد، دولت پسا استعماری در جهان سوم، قدرت متمرکز و نهادینه شده و یک طبقه خاص برای استثمار و سرکوب دیگر طبقات نبود، بلکه باید این توانایی را می داشت که نسبت به کلیه طبقات اجتماعی داخلی اعمال قدرت نماید (۱) وی معتقد است دولت درجوامع جهان سوم استقلال عمل بیشتری نسبت به دولت بناپار تیستی دارد. از اینرو نقش مهمی در اقتصاد و توسعه اقتصادی دارد، از سوی دیگر وی تصریح می کند که دولت درجهان سوم بر خلاف نظریه فونکسیونالیستی بعنوان خادم کل جامعه عمل نمی کند و رابطه مکمل و کارکردی با بقیه اجزای جامعه ندارد، بلکه دریک رابطه پر تعارض با بخشهای مختلف جامعه است.

علوی برای توضیح و توجیه ادعاهای خود به تشریح مفصل طبقات اجتماعی می پردازد، او می گوید طبقات حاکم و پیوندهای طبقات در جوامع پسا استعماری بسیار پیچیده تر از کشورهای پیشرفته سرمایه داری است، از دید وی وجود انواع شیوه های تولید ما قبل سرمایه داری درکنار شیوه تولید سرمایه داری علت اساسی تنوع و پیچیدگی ساختار طبقاتی دراین جوامع است. وی در ادامه یاد آور می شود که نهاد نظامی - بورکراتیک که به دست دولت استعماری در پاکستان ایجاد شده بود و بعد از استقلال نیز پابرجا مانده است، در واقع ابزاری در دست سه طبقه مسلط و در عین حال رقیب (پورژوازی ملی - بورژوازی متروپل و طبقه زمیندار) کشور بشمار می رود. (۱)

۱- امیر محمد، حاجی یوسفی، دولت، نفت و توسعه اقتصادی در ایران، تهران: انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۷۸، ص ۱۱۳.

امکان و فرصت بی سابقه ای برای پیگیری منافع خودشان می دهد، چنین دولتهایی با عنوان توسعه اقتصادی بخش زیادی از منابع اقتصادی ملی و منافع خارجی را در انحصار و خدمت خود قرار می دهند. مطابق نظر وی دولت در جوامع پیرامونی به دیکتاتوری تمایل دارد. زیرا ساختار پیچیده طبقاتی و فقدان یک طبقه بالای مشخص، دولت را هم با طبقات فرودست و هم فرادست رو در رو قرار می دهد و سرانجام به سرکوبگری، افزایش می کنند. بطور کلی در نظر علوی دولت در جهان سوم بناچار در چهار چوب ضرورت‌های ساختاری سرمایه داری بین المللی عمل می کند. و دو ویژگی ذکر شده یعنی ساختار بسیار توسعه یافته دولت و نقش اقتصادی نسبتاً مستقل آن نه تنها نشان دهنده اهمیت دولت در جوامع پسا استعماری است، بلکه ماهیت متفاوت آنرا از آنچه در مورد دولت در نظریه مارکسیستی ارتدکس آمده نشان می دهد.

از نقد بینش ابزاری دولت، سنتی نظری توسعه یافته که علاوه بر حمزه علوی با کولین لیز، جان سائول، عیسی یوجی و جکسون و رزبرگ عجین شده است. آثار آنها مربوط به دولتهای آسیایی و افریقایی بعد از استعمار است.

در ادامه نگاهی گذرا به نظریات این نویسندگان خواهیم افکند. نظریه علوی در مورد دولت در جوامع پسا استعماری سوالات و انتقادات زیادی را برانگیخت. جان سائول یکی از محققانی است که با توجه به ماهیت دولت در تانزانیا به بررسی نظریه علوی پرداخت.

۱- احمد، ساعی، مسائل سیاسی - اقتصادی جهان سوم، تهران: انتشارات سمت، ۱۳۷۷،
وی مفهوم استقلال نسبی دولت پسا استعماری را مورد تردید قرار داد. به اعتقاد او ویژگی
سوم دولت پسا استعماری مربوط به نقش آن در ایجاد شرایط ضروری برای وحدت و
تمامیت ارضی و کسب مشروعیت است. سائول با توجه به کشور مورد مطالعه اش (تانزانیا)
معتقد است که ماهیت و میزان استقلال نسبی از تاثیرات طبقات مختلفی که ریشه در فرایند
تولیدی جامعه دارند مسأله ای مناقشه آمیز است. بدین ترتیب میان سه طبقه ای که علوی نام می
برد موازنه برقرار نیست و دو طبقه بومی از بورژوازی متروپل اهمیت کمتری دارند (۱). علاوه
بر انتقادات سامنول، محققان دیگری نیز به بررسی نظریه علوی و انتقاد از آن بویژه مسأله
دولت پسا استعماری با ساختار بسیار توسعه یافته پرداخته اند. این نویسندگان با توجه به
ضعف دولتهای پسا استعماری در افریقا معتقدند ساختار دولت نه تنها بسیار توسعه یافته
نیست، بلکه بر عکس بسیار توسعه نیافته است. برای مثال به اعتقاد جکسون و رزبرگ،
دولتهای افریقائی صرفاً یک نام و عنوان بوده و واقعیت چندانی ندارند این دو با تقسیم بندی
دولتها به حقوقی و تجربی معتقدند دولتهای افریقایی صرفاً از لحاظ حقوقی دولت بوده و
صرفنظر از کار گزارانی که در این دولتها خدمت می کنند، هیچ وجود تجربی و واقعی ندارند (۲)
از دیگر صاحب نظرانی که از منظری مارکسیستی به تبیین تحولات سیاسی کشورهای
پیرامونی پرداخته است عیسی شیوجی (۳) می باشد.
ولی با محور قرار دادن تانزانیا بعنوان حوزه مطالعاتی بر این باور است که، قبل و پس
از انقلاب طبقه مسلط در این کشورها بورژوازی متروپل بوده و یک بورژوازی ملی واقعی
امکان ظهور نداشته است.
در این شرایط خرده بورژوازی تنها طبقه قادر به هدایت جنبش استقلال است. بنا بر این
نقش مترقی بر عهده می گیرد و سرانجام قدرت دولتی را قبضه می کند و از آن پس دولت
نقش فعال مایشاء را در مبارزات طبقاتی ایفا نماید. این خرده بورژوازی به سبب آنکه فاقد
بنیادی اقتصادی است

۱- امیر محمد ، حاجی یوسفی ، استقلال نسبی دولت یا جامعه مدنی در جمهوری اسلامی ایران، پیشن ، ص ۷۳

۲- امیر محمد، حاجی یوسفی، دولت ، نفت و توسعه اقتصادی در ایران ، پیشن ، ص ۱۱۵

Shiuj-3

می کوشد به نحوی به منابع اقتصادی دست یابد . از این رو با انگیزه نفع شخصی و سیالیسم را در برنامه ریزی خویش می گنجاند و به ملی کردن یکسری از بنگاههای اقتصادی مبادرت می ورزد . این ، راه را برای ظهور دست کم بطور بالقوه یک بورژوازی دیوانسالار هموار می کند . این طبقه هر چند مالک و سایل تولید نیست ، اما کنترل مؤثری بر آنها اعمال می کند (۱)

بطور کلی مطابق این بینش دولت به علت بر خورداری از ویژگی استقلال نسبی می تواند به سازماندهی طبقات پرداخته و آنها را به خود وابسته نماید ، این نکته بویژه در مورد رژیمهای پیولیست صادق است که طبقات فرودست را حول الگویی از صنعت جانشین واردات سازمان می دهند و غالباً به گونه ای موفقیت آمیز می کوشند مانع تشکل مستقل پرولتاریا پیرامون منافع طبقاتی خود شوند (۲)

ب : تیلمان اورس و نظریه دولت پیرامونی

تیلمان اورس در کتاب ماهیت دولت در جهان سوم بر آنست تا نظریه ای عام در خصوص جهان سوم تدوین کند . او بحث خود را با ویژگیهای دولت در جوامع سرمایه داری آغاز می کند . وی دولت بورژوازی را تبلور ظاهری منافع کل جامعه بر اساس نظام سرمایه داری تولید و توزیع می داند . به عبارت دیگر وی دولت را تضمینی برای شرایط عام باز تولید سرمایه داری می داند . بنظر تیلمان اورس برای شناخت ساخت دولت در جوامع پیرامونی باید ویژگیها و الزامات سرمایه داری در این جوامع را بشناسیم . وی دو ویژگی ، باز تولید وابسته به بازار جهانی و تعدد ساختی صورتبندی اجتماعی را از خصوصیات مشترک میان تمام کشور های پیرامونی می داند .

از دیدگاه تیلمان اورس ، خواسته های اقتصادی و اجتماعی جوامع مرکزی از طریق بخش های اقتصادی حاکم بر جامعه پیرامونی نیز بوسیله بورژوازی خارجی و مددکاران داخلی آن بر

تعدیات محدود کننده بازار متکی به جوامع خارجی را ندارد. برای این دولت تنها این امکان می ماند که صرفاً بر چگونگی تحقق منافع

1- huiigi, Issa. (1976), class, struggle, in, tazania, (London Heineman) .p.p.75

۲- روکس، بروف، رایان، نظریات توسعه نیافتگی، ترجمه محمد هاشمی گیلانی، تهران: نشر سفیر، ۱۳۶۹، ص ۱۹۸.

بورژوازی خارجی تاثیر بگذارد بی آنکه هرگز قادر باشد خلاف منافع آنها گام بردارد. این دخالت در انتقال منافع بورژوازی خارجی به محیط اقتصادی درون مرزی یکی از وظایف عمده دولت پیرامونی کاپیتالیستی را تشکیل میدهد. اورس وظایف دیگر دولت پیرامونی این گونه بر می شمارد:

۱- تضمین ادغام جوامع در بازار جهانی
۲- تضمین قوانین عام مبادله (وظیفه استمرار نظام سرمایه داری در جوامع پیرامونی) این وظیفه موجب دخالت همه جانبه دولت در اقتصاد می شود. این دخالت تعارضات بخشهای مختلف اقتصاد را به داخل دولت منتقل می سازد از اینرو مداخلات مداوم دولت زمینه ساز بحرانهای خاتمه ناپذیر نیز هست.

۳- تضمین نیروی کار و نهایتاً تضمین شرایط عام و مادی تولید (تأمین زیر بناهای اقتصادی و همچنین تولید برخی محصولات اساسی مصرفی).

از دید اورس دولت پیرامونی جهت انجام وظایف فوق به ابزاری همچون پول، قانون، ایدئولوژی و زور مجهز می باشد. دولت برای هر گونه دخالت استراتژیکی در فرایندهای اجتماعی به پول نیاز دارد، زیرا بدون آن سایر ابزار قابل تأمین نیست. با وجود این چون در جوامع پیرامونی روابط اجتماعی پولی نشده است پول ابزار مؤثری نخواهد بود.

مسلط اقتصادی از حوزه قانون، این ابزار هم چندان کارآمد نیست، استفاده از ایدئولوژی نیز در بلندمدت با عملکرد دولت پیرامونی باعث کاهش مشروعیت نظام می شود از اینرو تنها ابزار مفید و کارآمد و در عین حال ساده تر برای حل بحرانهای موجود در این جوامع زور (قهر) می باشد که البته کاربرد قهر نیز نشان از ضعف و ناتوانی حکومت در حل بحران توسط دیگر ابزار را دارد.

اورس یا دآور می شود که دولت پیرامونی موجبات پیدایی یک طبقه اجتماعی دولتی را فراهم می سازد و این بدلیل فقدان یک نیروی اجتماعی مستقل است که بتواند تکامل (بورژوازی) راپیش ببرد. بنابراین این وظیفه را دولت بعهده می گیرد که این امر باعث تسلط دولت بر بخش مهمی از سیستم اقتصادی می شود. از سوی دیگر بدلیل فقدان نهادهای مدنی و مستقل (احزاب، اتحادیه های صنفی و ...) و واسط بین مردم و حکومت، دیکتاتوری به شکل رایج حکومت در می آید. و بدین ترتیب نهاد های دمکراتیک در این جوامع جنبه صوری پیدا می کند. (۱)

ج: اودانل و نظریه دولت اقتدار گرای دیوان سالار

گیلرمو اودانل در کتاب نوسازی و اقتدار گرایی دیوانی در صدد برقراری رابطه ای میان مراحل مختلف تاریخ سرمایه داری در آمریکای جنوبی و تناوب نظام های سیاسی مختلط و انحصار گر می باشد.

به نظر اوائل، دولت در جوامع نوگرا یک نیروی سیاسی است نه تنها به این دلیل که از جناحهای مختلف نخبگان و جامعه مدنی استقلال نسبی دارد. بلکه همچنین به این دلیل که بر آنها سلطه نیز دارد دولت دیوان سالار اقتدار گرا نیروی متحدی است که در تمام عرصه های فعالیت وارد می شود، فراتر از سیاست وارد بهر های زندگی اقتصادی، فرهنگی، ایدئولوژیک و خانوادگی می شود. این امر الزاماً به ماهیت سرکوبگر دولت دیوان سالار - بورکراتیک بر می گردد، وی برای فرو نشانیدن مقاومت توده ها به سرکوب متوسل می شود (۲)

۱- حاکمیت بورکراتیکها ، در این نوع حکومت ها مناصب عالی حکومتی را افرادی تصاحب می کند که تجربه و عملکرد موفقیت آمیزی در سطوح بالای سازمانهایی همچون ارتش ، ادارات دولتی و شرکتهای خصوصی داشته اند .

۲- انحصار سیاسی ، دولت از طریق سرکوب و اعمال کنترل بر انجمنهای صنفی و اتحادیه های کارگری راههای دسترسی به حکومت را مسدود می کند.

۳- انحصار اقتصادی ، محدود کردن تقاضای نامحدود بخش عمومی از دیگر ویژگیهای این نظامهاست .

۴- سیاست زدایی ، تقلیل مسائل اجتماعی به درجه مسائل فنی ، رژیم اقتداگرا بشدت ضد مشارکت توده هاست. از این لحاظ رژیم معتقد است رابطه مردم با حکومت نوعی ارتباط حمایتی -تبعی است نه حاکی از قبول مشارکت فعالانه

۵- تعمیق سرمایه داری وابسته ، حرکت به سمت تولید کالاهای واسطه ای و سرمایه ای و ورود به بازار صادرات صنعتی .

۱- اقتباس و تلخیص از اورس، تیلمان ، ماهیت دولت در جهان سوم ، ترجمه بهروز توانمند ، تهران:انتشارات آگاه، ۱۳۶۲

۲- اعطاس ، ۱۳۷۴، پیشین، صص ۳-۱۴۲

۳- احمد، ساعی ، مسائل سیاسی -اقتصادی جهان سوم ، پیشین، صص ۲۱۷

از نظر اودانل این دولتها در واقع محصول ائتلاف سرمایه خارجی ، بورژوازی ملی ، نظامیان و بورکراتیکها (اتحاد مثلث) علیه بحرانهای اقتصادی و سیاسی و علیه جنبشهای طبقات متوسط و پائین بودند.

بر طبق دیدگاه او دانل نظامهای اقتداگرای دیوان سالار در مرحله اولیه تعمیق صنعت به شدت به کمکهای فنی و مالی خارجی نیازمندند. بنابراین چاره ای جز وابستگی به عوامل و سرمایه خارجی ندارند اما در مراحل بعدی که به تناسب سیاست تعمیق صنعت میزان رشد اقتصادی بالا می رود ، این دولتها از خود مختاری بیشتری در مقابل سرمایه های خارجی برخوردار می شوند. مدعی نمایندگی منافع ملی می شوند و چه بسا برای تحکیم مشروعیت خود به تدریج به سمت بخشهای مردمی و طبقات سرکوب شده روی آوردند.بر عکس اگر این امر

بورژوازی به سمت آنها و همچنین حمایت بخشی از نظامیان از این نیروها دولت اقتدارگرا با استحاله و فروپاشی مواجه می گردد و تبدیل به نوعی پوپولیسم می شود.

بطور کلی امتیاز چنین تحلیلی این است که نشان می دهد چگونه توسعه سرمایه داری می تواند موجب رفتارهای اقتدارگرایانه باشد و به نگرشی (بدبینانه ولی معتبر) بینجامد که آسیبهای وارده بر الگوی دموکراسی را چونان بحرانهایی که با انجام توسعه از بین نمی روند نمی پندارند. (۱)

د: خاورمیانه و الگوی دولت رانتیر (۲)

ویژگی های خاص فرهنگی، اجتماعی کشورهای خاورمیانه (بخصوص جوامع عرب)، همراه با درآمدهای سرشار نفتی توانائی الگوهایی که تاکنون بر شمردیم را در تبیین ساختار سیاسی و ماهیت دولت در این منطقه به چالش طلبیده است. فقدان هیچگونه جنبش مردمی مستمر و اصلاح طلبانه و نیز عدم گرایش این کشورها به سمت دموکراسی، باعث شده است تا بسیاری از صاحب نظران و محققان به نقش در آمد ثابت نفتی به عنوان عامل تداوم بخش حکومت خودکامه و استبدادی در این منطقه توجه نمایند (۳)

۱- برترانل-ل بدیع، 'توسعه سیاسی' ترجمه احمد نقیب زاده' پیشین، ص ۱۷۲.

Rentire State-2

۳- جیاکومو، لو چیانی، درآمد ثابت نفتی، بحران مالی دولت و گرایش به دموکراسی، فصلنامه خاور میانه، سال دوم، شماره دوم، تایستان، ۱۳۷۴، ص ۴۲۴.

آدام اسمیت میان رانت و دیگر منابع درآمد مانند مزد و سود (۱) تفاوت گذاشته است. بنظر وی رانت به شیوه ای متفاوت از دستمزدها و سود در ترکیب قیمت کالاها داخل می شود، و دستمزدها و سودهای بالا یا پائین سبب بالا رفتن قیمت می شود، اما رانت بالا یا پائین مسبب قیمت بالاوپائین نیست بلکه نتیجه آنست (۲)

بدین ترتیب میتوان دریافت که رانت در آمدی است که بدون تلاش بدست می آید و در برابر مفاهیمی چون سود و مزد بکار می رود که نتیجه تلاش و فعالیت اقتصادی است. در تعریف دولت رانتیر گفته اند: هر دولتی که قسمت عمده در آمد خود را از منابع خارجی رانت دریافت کند دولت رانتیر نامیده می شود. برای تشخیص این امر آستانه ۴۲٪ را در نظر گرفته شده است. بدین معنا که هر کشوری که ۴۲٪ پائینتر از کل در آمدش از رانت خارجی باشد، دولت رانتیر قلمداد می شود (۳)

در یک دولت رانتیر تنها در صد بسیار کمی از نیروی کار درگیر تولید رانت می باشند. بنا براین اکثر افراد جامعه دریافت کننده یا توزیع کننده رانت هستند. مطابق نظر مهدوی ویژگی متمایز کننده دولت رانتیر اینست که درآمدهای نفتی که حکومت کشور تولید کننده و صادر کننده نفت دریافت می کند، ارتباط بسیار ناچیزی با فرایندهای تولید در اقتصادهای داخلی آنها دارد، بعبارت دیگر داده های اقتصاد داخلی به غیر از مواد خام اهمیت چندانی ندارد (۴) همین رانتی که مستقیماً به خزانه دولت ریخته می شود توسط نویسندگانی چون کاتوزیان، فیلیپ راوکینز، کایرن چودری و حازم بیلادی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. اولین تاثیر عمده رانت بر روی دولت این است که استقلال آن را از جامعه افزایش می دهد و دولت به علت دارا بودن قدرت انحصاری در استفاده از رانت، از آن برای حفظ و تداوم قدرت انحصاری خود استفاده می نماید. تاثیر دوم رانت بر روی دولت

۱- Wage و Profit

۲- امیر محمد، حاجی یوسفی، رانت، دولت رانتیر و رانتیرسیم، اطلاعات سیاسی و اقتصادی، سال دوازدهم، شماره ۵ و ۶ بهمن و اسفند، ۱۳۷۶، ص ۳-۱۵۲

۳- امیر محمد، حاجی یوسفی، دولت، نفت و توسعه اقتصادی در ایران، پیشین، ص ۳۷

۴- Mahdary, H. (1970) patterns and problems of Economic Development in Rentier states : The case of Iran (oxford university prss).p.p.

اینست که بواسطه وجود رانت، توانایی و کار ویژه استخراجی و درباره توزیعی دولت تضعیف می شود. از لحاظ تاثیر رانت بر روابط دولت و جامعه نیز الگوی رانتیسم می تواند با جلب همکاری نخبگان و گوههای حاکم در جامعه اغلب شکل پاتریمونیالیستی و یا نوپاتریمونیالیستی به خود بگیرد. بعبارت دیگر ارتباطات فامیلی و خانوادگی آشکارا اساس کار قرار می گیرد. در عرصه دیوانسالاری هم می توان از رشد حجیم دیوانسالاری و سازمان اداری رانتیر بعنوان یکی از تاثیرات رانت بر روابط دولت و جامعه یاد کرد (۱)

از جنبه تاثیر بر اقتصادی نیز رانت باعث حاکم شدن نوعی روحیه رانتی (۲) در کشور شود. این روحیه، یعنی کم ارزش شدن کار و کوشش و فعالیت اقتصادی باعث پیدایی وضعیتی می شود که چاتلوس آنرا اقتصاد چرخشی (۳) نامیده است.

وی این اصطلاح را در مقابل اصطلاح اقتصاد تولیدی بکار می برد. دولت رانتی بعلمت منابع رانتی که در اختیار دارد تلاش می کند تا از طریق توزیع رانت به کسب مشروعیت پرداخته و در نتیجه به دنبال این نیست که استقلال نسبی جامعه مدنی (یعنی افزایش آزادیها و مشارکت سیاسی) را افزایش دهد. چنانکه «بلاوی» می گوید: سیاست در جوامع تحت کنترل دولت رانتیر ناپدید می گردد، نه تنها چونان موضوعی برای بحث جدی بلکه حتی به شکل غیر رسمی و در خفا نیز مطرح نمی شود. این غیر سیاسی شدن باعث می شود تا جامعه مدنی از هر نوع ادعا نسبت به دولت دست بردارد زیرا جامعه برای تاثیر گذاری بر سیاست قدرتی در خود نمی بیند، این استقلال دولت از جامعه مدنی ریشه درآمدهای عظیم نفتی دارد چنانکه لوچیانی مینویسد: دولت رانتیر می تواند در میان اهداف خود هدف توسعه کشور را نیز در نظر گیرد، اما معمولاً چنین نیست، زیرا توسعه پیش شرط حیات و بقای دولت رانتیر نمی باشد.

بنابراین دولت رانتیر وابسته به مالیات نیست و نتیجه مستقیم آن (استقلال) اینست که دولت نیازی نمی بیند تا پاسخگویی جامعه باشد. عبارت مشهور بدون نمایندگی و حکومت دمکراسی، نباید از جامعه مالیاتی گرفته شود، در دولت رانتیر وارونه گشته و تبدیل به عبارت بدون اخذ مالیات، نمایندگی و حکومت دموکراسی نیز ضروری نیست، می گردد.

۱- امیر محمد ، حاجی یوسفی ، دولت ، نفت و توسعه اقتصادی در ایران ، پیشن ، صص ۳۹-۴۰

Rentire Mentalit-2

Circularation Economy-3

بنابراین چنین بنظر می رسد این دولتها تنها در صورتیکه با بحران مالی مواجه گردند و به نحوی مجبور به اخذ مالیات از جامعه شوند یا نیازمند مشارکت اقتصادی آن شوند دموکراسی به مساله فوری و جدی مبدل می گردد.

بطور کلی هدف از نظریاتی که تا اینجا مورد بررسی قرار گرفت ، ارائه یک چهارچوب نظری ، مفهومی جهت آشنائی و نیز تبیین و توضیح هر چه بیشتر ماهیت دولت و سیاست در جهان سوم بود.

www.kandoo.cn.com

مباحث نظری و مفهومی
گفتار سوم
اطلاعات و فناوری اطلاعات

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

الف : اطلاعات

اطلاعات یعنی اطلاعات خام یا داده های پرورده شده ای که شکل و ساختار دارد به عبارتی سازمان یافته است. واژه Information از فعل لاتین Informo و informare به معنی شکل

www.kandoo.cn.com

نامنظم را تداعی میکند. ساخت بخشیدنی که به ماده بدون حیات و نامربوط معنی و حیات بدهد (۱)
اطلاعات نهاده های ملموسی یا غیر ملموسی هستند که عدم اطمینان ما را در باره یک حالت یا یک
رخداد کاهش می دهد. (۲)

اطلاعات ، داده های پردازش شده ای است که برای دریافت کننده معنی دار بوده و ارزش واقعی آن
در تصمیمات جاری و آتی مشاهده می شود. (۳)

اطلاعات نتیجه ای از تجزیه و تحلیل ، دستکاری و ارائه متفکرانه داده ها به شکلی هست که قدرت
تصمیم گیری را افزایش خواهد داد. (۴)

اطلاعات عبارت است از عاملی مفهومی که ساختار و آرایشی خاص دارد و در رفتار عمومی
سیستم و تعامل آن با محیط خارج و داخل ایجاد تشخیص و وحدت می کند. برخی از اطلاعات به
عنوان آنتروپی منفی یا د کرده اند. این صاحب نظران بر این باورند که وجود اطلاعات ، از افزایش
آنتروپی مثبت که در هم ریزنده و نا متعادل کننده سیستم است جلوگیری

می کند. به دلیل چنین نقشی، اطلاعات عمر خاصی دارند و از نظر استفاده کنندگان مختلف دارای
ارزش های نسبی براساس موقعیت ها هستند. (۵)

الف-۱- : ضرورت اطلاعات

اطلاعات می تواند فرایند تصمیم گیری را در مورد ساختار ، فن آوری و نوع آوری متحول نماید
و همچنین اطلاعات همانند یک رگ حیاتی برای دولت ها است دولت ها را باید به گونهای طرح
ریزی کرد تا بتوان اطلاعات کافی و صحیح به مدیران ارائه نمود. ولی پیش از پرداختن به طرح
سازمانی ، دولت ها و فن آوری باید مفهوم اطلاعات را درک کرد. (۶)

۱-رضائیان، همان، ص ۲۳

2)Lucas JR, Henry, information systems: Concepts for Management ,Mc Graw Hill ,
Singapore , 1990,p 28

3)David ,G.B & M,olsan,Management Information systems ,2and ,Mc Graw Hill
,USA,1985 ,p.6

4)Long,Ibid,P.10

۵- غلامرضا،خاکی، سیستم های اطلاعاتی برای مدیران بیمارستان ، تدبیر شماره ۶۳ ، تیر ماه

۱۳۷۵، ص ۲۱

های فرهنگی، ج ۲، تهران - ۱۳۷۷، ص ۵۷۱.

الف-۲-: ارزش اطلاعات

با توجه به فرایند تصمیم گیری می توان نتیجه گرفت که اطلاعات نقش تعیین کننده و موثری در تصمیم گیری دارد این موضوع را به این ترتیب نیز می توان مطرح کرد. که ارزش اطلاعات به موارد زیر بستگی دارد:

۱. توسط چه کسی مورد استفاده قرار می گیرد؟

۲. در چه زمانی مورد استفاده قرار می گیرد؟

۳. در چه موقعیتی مورد استفاده قرار می گیرد.

با این مفهوم اطلاعات نیز مانند هر کالای دیگری در اقتصاد برای افراد مختلف، در زمان های مختلف و موقعیت های متفاوت با توجه به ویژگی هایی که دارد، ارزش خاصی خواهد داشت. لذا، این ویژگی اطلاعات است که ارزش آن را برای افراد مختلف تعیین می کند. بدین لحاظ " Senn " معتقد است که ارزش اطلاعات در هر پیام، منسوب به ارزشی است که آن (پیام) بر کل اطلاعات یا دانش افراد می افزاید. (۸)

الف-۳-: معیار های مفید بودن اطلاعات

کیفیت اطلاعات (Information Quality)

هرچه اطلاعات صحیح تر باشد کیفیت آن بیشتر است و مدیران مطمئن تر می توانند در تصمیم گیری بر آن تکیه کنند. البته کیفیت، بیشتر به هزینه بالاتری برای جمع آوری اطلاعات است.

به موقع بودن اطلاعات (Timeliness Information):

ب رای کنترل موثر، اقدام اصلاحی باید قبل از اینکه انحراف از برنامه با استاندارد بیشتر گردد، انجام پذیرد. بنابراین اطلاعات فراهم شده توسط یک سیستم اطلاعاتی باید به دست شخص مناسب، در زمان مقتضی، برای اقدام برسد.

میزان (کمیت) اطلاعات (Information quantity):

کنند مدیران اغلب با اطلاعات غیر مفید و نامربوط اشباع می شوند و چنانچه اطلاعاتی بیش از آنچه که بتوانند از آن استفاده موثر بنمایند بدستشان برسد، احتمالاً از آن

۱- سید ضیاء الدین ، قاضی زاده فرد، اطلاعات : مفاهیم ، چرخه ، ارزش ، ویژگی ها ، طبقه بندی و انواع آن. دانش مدیریت ، سال دهم ، شماره ۸-۳۷ ، تابستان و پائیز ۱۳۷۶ -صص ۶-۱۱۵ .
اطلاعات چشم پوشی می کنند در این رابطه مجله " Industryweek " می نویسند «داده ، چالش سازمانی قرن آتی (قرن ۲۱) است ، موفقیت رقابتی و حتی بقای سازمان به توانایی تبدیل سریع داده ها به اطلاعات با مفهوم و قابل درک بستگی دارد».

مربوط بودن اطلاعات (Information Revolance):

اطلاعاتی که به دست مدیران دولتی می رسد باید با مسئولیت ها و وظایف آنها درار تباط باشد .
(۱)

الف-۴- : سازماندهی اطلاعات:

اطلاعات ، مادامی که مرتب و سازمان یافته نباشد ، هنوز داده به حساب می آید . داده ها برای اینکه هدفمند شوند باید متشکل ، مرتب و سازمان یافته باشند . بنابراین اصلاً روشن نیست که انواع خاصی از اطلاعات ، در چه شکلی معنا دار است و بخصوص در چه فرمی از سازمان ، و برای چه شغل خاصی ، معنا دار خواهد بود . و همین اطلاعات ممکن است برای اهداف و مقاصد متفاوت ، سازمان دهی و ترتیب متفاوتی را داشته باشد (۲)

حالا پس از شناخت اطلاعات و درک ان بحث فن آوری اطلاعات را شروع می کنیم .

الف-۵- : مشخصات عصر اطلاعات

شش ویژگی قابل تمییز عصر اطلاعات از اعصار پیشین عبارتند از :

۱. جامعه ای مبتنی بر اطلاعات ظهور یافته است
۲. وابستگی شرکت های تجاری به فن آوری اطلاعات ، جهت کاری که انجام می دهند .
۳. فرایندهای کار جهت افزایش بهره وری تغییر یافته اند .

کسب و کار فراهم آورده است.

۵. موفقیت در کسب و کار به مقدار زیادی با اثر بخشی فن آوری اطلاعاتی مورد استفاده، تعیین می شود.

۶. فن آوری اطلاعات در بسیاری از محصولات و خدمات مورد استفاده قرار می گیرد. (۱)

۱- علی، یزدان، سیستم های اطلاعاتی، تدبیر، شماره ۹۷، آبان ۱۳۷۸ ص ۸۹

۲- پیتر اف، دراکر، چالش های مدیریت در سده ۲۱، ترجمه: محمود طلوع، تهران: موسسه خدمات فرهنگی رسا، ۱۳۷۸، صص ۸-۱۵۷

الف-۶-: عصر اطلاعات عصر دگرگونی ها

چرخه دگرگونی همواره تند امروزی، بی تردید در گذشته سابقه نداشته است. دگرگونی، امروزه سریعتر، غیر معمول تر و اساسی تر از هر زمان دیگری در گذشته است. برخورد های تکنولوژیکی و فشار های رقابتی و فرهنگی، گردابی را بوجود آورده اند که در قلب این گرداب، مدیریت، خلاقیت، واکنش در برابر دگرگونی و صدمه دیدن آن قرار گرفته است. سه محرک عمده یعنی فن آوری و بویژه فن آوری اطلاعات، تغییر نقش دولت در اقتصاد و جهانی شدن عواملی هستند که سرعت دگرگونی ها را بیشتر کرده و می کنند. (۲)

در عصر حاضر دولت ها باید با شجاعت تمام خود را متحول کنند. چرا که بدلیل توسعه فوق العاده فن آوری، اطلاعات و ارتباطات سازمان ها امروزه شاهد تغییرات دگرگونی اساسی و شدید در محیط خود هستند. تغییراتی که بر خلاف گذشته در راستای روند گذشته و حال نیست (۳)

در حال حاضر در سراسر دنیا ساختار تجارت، متأثر از کاربری اطلاعات بشدت تغییر یافته است و ورود به صحنه رقابت جهانی، نیازمند دارا بودن سیستم های بهینه اطلاعاتی، ارتباطی بین المللی است که به دولت ها کمک می کند بتواند امکان ترکیب منابع مختلف را فراهم آورده و تغییرات استراتژیک عمده ای را در درون خود به وجود آورد. پویا شدن اقتصاد جهانی مفاهیم سنتی سابق یعنی زمان، رقابت و حدود جغرافیایی را دستخوش تغییر کرده است. نگرش جدیدی که پیش

سبک های جدید مدیریتی و رهیافت های نوین در خلاقیت های دولتی است. اینها همگی ناشی از سیل عظیم تولید و گردش اطلاعات در عصر حاضر است. (۴).

(۱) Ibid, PP 6-7

۲- جیمز و نیتین نوری چمپی ، ، با شتاب به پیش ، ترجمه، محمود طلوع مکانیک تهران :انتشارات رسا ، ۱۳۷۷-ص ۵

۳- همان

۴- فرشید ،محمد نژاد ،تکنولوژی اطلاعات و مهندسی مجدد منابع انسانی ، تدبیر ،شماره ۹۴ ، مرداد ۱۳۷۸ ، صص ۳۹-۴۰

ب : فن آوری اطلاعات

از فن آوری اطلاعات تعاریف متعددی شده است که در ذیل تعدادی از انها را متذکر می شویم اداره صنایع و بازرگانی انگلستان فن آوری را اینگونه تعریف می کند : تحصیل ، پردازش ، نگه داری ، و توزیع اطلاعات صوتی ، تصویری ، نوشتاری و عددی توسط یک دستگاه میکرو الکترونیکی محاسباتی و اطلاع رسانی. (۱)

فن آوری اطلاعاتی در تعریف محدودش ، به بعد فنی یک سیستم اطلاعاتی اطلاق می شود. که سخت افزار ، نرم افزار ، پایگاه داده ها و شبکه ها و دیگر دستگاه های جانبی را در بر می گیرد. فن آوری اطلاعاتی می توان به عنوان زیر سیستم یک سیستم اطلاعاتی در نظر گرفته

جامع به مجموعه ای شامل مجموعه ای از چندین سیستم اطلاعاتی، کاربران و مدیریت یک سازمان اطلاق می شود. (۲)

فن آوری اطلاعات یا IT در تعریف محدودش به سخت افزار و نرم افزارهای کامپیوتری و به مشخصات فیزیکی IT مانند الکترونیک، دیجیتال، چاپگر، ارتباطات از راه دور، پردازشگرها و ... مربوط می شود. در تعریف جامع فن آوری ارتباطات به چگونگی استفاده از تجهیزات مربوط می شود یعنی کاربرد فن آوری برای فرایندهای تجاری، اداری، جمع آوری داده ها و تولید اطلاعاتی که برای مدیران دولت با ارزش است. (۳)

فن آوری اطلاعات به اقلام و توانائی های بسیار متنوعی اطلاق می شود که در ایجاد (تولید)، ذخیره و توزیع داده و اطلاعات بعلاوه در ایجاد دانش مورد استفاده قرار می گیرد و سه جزء اصلی آن کامپیوترها، شبکه های ارتباطی و معلومات خاص (Know-how) می باشد (۴)

۱- کل، جی ای، تئوریهها و فرایندهای مدیریت، ترجمه: سهراب خلیلی شورینی، انتشارات مرکز آموزش مدیریت دولتی، تهران، ۱۳۷۶، ص ۴۰۶

2) Turban, Efraim & Others, Information Technology for Management, John Wiley & Sons Inc, USA, 2nd ed, 1999, p 19

3) Daniels, n. carolina, Information Technology: The Management Challenge, Addison Wesley Inc, USA, 1994, p 12

4) senn, Ibid, p12

فن آوری اطلاعات را می توان بعنوان فن آوریهای محاسباتی و ارتباطات راه دور که امکانات خود کار استفاده از اطلاعات را فراهم می کند، تعریف کرد. با این تعریف IT بیانگر تجهیزات به معنای سخت افزار و نرم افزار قابل لمس می باشد (۱)

ذخیره سازی، پردازش، بازیابی انتقال و دریافت اطلاعات یاری می کند. این اصطلاح فن آوریهای نوین مانند کامپیوتر، انتقال از طریق فکس، میکرو گرافها، ارتباطات از راه دور، میکروالکترونیکها و همچنین فن آوریهای قدیمی تر نظیر سیستم های بازرگانی اسناد، ماشین های محاسباتی مکانیکی، چاپ و حکاکی را در بر می گیرد. (۲)

ب-۱- اجزاء فن آوری اطلاعات

فن آوری اطلاعات در برگیرنده سه جزء اصلی است که عبارتند از:

- ۱- کامپیوترها
  - ۲- شبکه های ارتباطی
  - ۳- معلومات خاص
- ترکیب این اجزاء به روش های معین، فرصتهای مفید و سودمندی را بوجود می آورد. (۳)

ب-۱-۱- کامپیوتر:

از نظر لغوی کامپیوتر از کلمه انگلیسی Compute به معنی حساب و محاسبه کردن گرفته شده و با افزودن I به معنی محاسبه کننده به کار رفته است. در اصطلاح، کامپیوتر وسیله محاسباتی الکترونیکی است که کلیه عملیات محاسباتی را با سرعت زیاد، هزینه کم و دقت بالایی انجام می دهد. (۵)

در تعریفی دیگر یک کامپیوتر یک سیستم الکترونیکی است که می تواند برای دریافت، پردازش، ذخیره سازی و نمایش داده ها و اطلاعات مورد استفاده قرارگیرد. (۶)

-
- (۱) هیکز، ریچارد، باز آفرینی دولت در عصر اطلاعات، ترجمه: محمد ابویی اردکان، نمایه پژوهش، سال چهارم، شماره ۱۵، پائیز ۱۳۷۹، ص ۸۰
  - (۲) بهان، کیت و دیانا هولمز، آشنایی با تکنولوژی اطلاعات، ترجمه 'مجید آذرخش و جعفر مهرداد، انتشارات سمت، تهران، ۱۳۷۵، ص ۵

3)senn,Ibid,p 14

۱۳۷۹، صص ۸-۷.

1) senn, Ibid, p 15

انواع کامپیوتر ها :

۱-۱-۱- ریز کامپیوتر ها :

ریز کامپیوتر ها که گاهی بانام کامپیوتر های شخصی نیز معرفی می شوند در ابتدا به مثابه ماشین های تک کاربر طراحی شده بودند. اما امروزه تغییرات سریع این دسته از کامپیوتر ها استفاده از انواع دیگر کامپیوتر ها را تحت تاثیر قرار داده است. بطوری که مردم به استفاده از ریز کامپیوتر ها خیلی بیشتر از کامپیوتر های بزرگ و متوسط علاقه نشان می دهند. از ریز کامپیوتر ها می توان بطور مستقل استفاده و با آنها شبکه محلی ایجاد کرد. این کامپیوتر ها به عنوان یک ایستگاه کاری قابل بهره برداری هستند. تنوع تغییرات در ریز کامپیوتر ها خیلی سریع تر از سایر طبقات کامپیوتری اتفاق می افتد. امروزه ریز کامپیوتر ها در شکلهای گوناگون و با ویژگی های فراوانی به بازار عرضه می شوند. (۱) مانند ریز کامپیوتر های چندین کاناله (۲)، کامپیوتر های قابل حمل (۳) و ....

ب-۱-۱-۲: کامپیوتر های متوسط:

این دسته از کامپیوتر ها به عنوان کامپیوتر مرکزی تولید شدند و کاربران متعددی از طریق ترمینال به کامپیوتر مرکزی وصل می شوند که استفاده گوناگونی دارند. در این کامپیوتر ها نخست محدودیت ارتباطی وجود داشت ولی امروزه می توان بیش از ۳۰۰ ترمینال با تنوع کاربردی به آنها ارتباط داد، این دسته از کامپیوتر ها با طبقات مختلف کامپیوتر ها ارتباط شبکه ای دارند و به یکدیگر سرویس می دهند.

۳-۱: کامپیوتر های بزرگ :

بزرگترین کامپیوتر های تهیه شده با اهداف عمومی با ظرفیت حافظه های اصلی از ۵ تا ۵۰۰ مگا بایت هستند. قیمت این دسته از کامپیوتر ها از ۲ تا ۱۲ میلیون دلار است. کامپیوتر های بزرگ همزمان به هزاران ترمینال ارتباطی در محیط های نرم افزاری سرویس می دهند.

ب-۱-۱-۳: ابر کامپیوتر ها:

کارایی بسیار زیادی داده ها را بصورت موازی پردازش می کنند.

سخت افزار و نرم افزار :

کامپیوترها و اجزاء مرتبط آنها - از قبیل مانیتور ها ، چاپگر ها ، صفحه کلید دیگر

۱- کشتارملکی پیشین ، صص ۷-۸

2) multichannel computers

3) notebook, portable, laptop, palmtop & penbased laptop computers

دستگاههای جانبی ، سخت افزار نامیده می شوند . سخت افزار به خودی خود نمی تواند کاری انجام دهد بلکه هر جز (قسمت) بایستی به یک برنامه شامل ، دستوراتی که به کامپیوتر می گویند چگونه یک وظیفه خاص یا مجموعه ای از وظایف را انجام دهند مجهز شده باشد. نرم افزار به دستوراتی اطلاق می شود که سخت افزار را اداره می کند. کامپیوتر به درستی وظایفش را انجام نخواهد داد مگر اینکه بدرستی برنامه نویسی شده باشد - یعنی نرم افزار برای تمام قسمت ها درست ، صحیح و کامل باشد. (۱)

ب-۱-۲- : شبکه های ارتباطی:

یک قسمت اصلی از فن آوری اطلاعات ، ارتباطات ، یعنی ارسال و دریافت داده ها و اطلاعات از طریق یک شبکه ارتباطی است . یک شبکه ارتباطی در برگیرنده مجموعه ای از ایستگاهها در مکانهای مختلف است که از طریق دستگاههای واسطه ای به هم مرتبط شده اند . این دستگاهها مردم را قادر می سازند تا داده های اطلاعات را ارسال و دریافت دارند.

سیم ها و کابل های تلفن واسطه های ارتباطی متداول هستند. ارتباطات داده ای عبارت است از انتقال داده ها و اطلاعات از طریق یک واسطه ارتباطی. شبکه های ارتباطی در محصولات و خدمات بعلاوه در زندگی شخصی ما انقلابی را پدید آورده اند. شبکه های عمومی مانند مینی تل ، کامپو سرور ، اینترنت و شبکه گسترده جهانی (WWW) به اشخاص این اجازه را می دهد که بصورت الکترونیکی ، با دیگران از طریق کامپیوترهای شخصی ارتباط برقرار کنند.

ب-۱-۳- : معلومات خاص

فن آوری اطلاعات به خوبی معلومات خاص کاربرانش است. به عبارت دیگر افراد بایستی معلومات خاصی برای استفاده و منتفع شدن از فرصتهایی که این فن آوری ایجاد کرده ، داشته باشد

معلومات خاص فن آوری اطلاعات (IT) شامل :

- آشنایی با ابزار فن آوری اطلاعات (IT)
- بدست آوردن مهارتهای مورد نیاز برای استفاده از این ابزار .

---

1)senn,Ibid, p 18

- توافق نظر در زمینه فن آوری اطلاعات ، هنگام استفاده از آن جهت حل یک مشکل یا برای بدست آوردن سود از یک فرصت است. (۱)

چ : وظایف فن آوری اطلاعات :

فن آوری اطلاعات واقعا چه کارهایی می تواند انجام دهد؟. فن آوری اطلاعات (IT) می تواند شش وظیفه زیر را انجام دهد .

دریافت ، پردازش ، ایجاد ، ذخیره ، بازیابی و انتقال اطلاعات .

۱-دریافت (capture):

گردآوری جزئیات تفصیلی فعالیتها در اغلب موارد مفید است. این فرایند که دریافت داده ها نامیده می شود. هنگامی که معتقدیم داده ها در آینده مفید خواهند بود ، انجام می پذیرد.

۲-پردازش (Data processing):

فعالیتی است که اغلب با خود کامپیوتر مرتبط است و معمولا هدف افراد و سازمانها از خرید کامپیوتر پردازش اطلاعات است . وظیفه پردازش مستلزم تغییر شکل ، تجزیه و تحلیل ، محاسبه و ترکیب تمام شکل های داده یا اطلاعات است ، یکی از اولین کاربردهای تجاری کامپیوتر ، پردازش

پردازش اطلاعات (Information Processing) به تبدیل هر نوع اطلاعات به نوع متفاوتی از اطلاعات اطلاق می شود. متن ها (گزارشات، مراسلات)، صداها (صدای انسان، موسیقی و آهنگ) و تصاویر (اطلاعات بصری از قبیل نقشه ها، نمودار ها، نقاشی ها و نقاشی های متحرک) همه می تواند پردازش شود. سیستم های چند رسانه ای (Multimedia systems) که نوعی از سیستم های پردازش اطلاعات هستند اخیرا مورد توجه قرار گرفته اند. انواع دیگر پردازش عبارتند از: واژه پرداز (word Processing): ایجاد اسناد مبتنی بر متن شامل گزارشات، خبر نامه ها و مراسلات. سیستم های واژه پرداز می به افراد اجازه می دهد تا داده ها، متون و تصاویر را وارد کامپیوتر کنند و آنها را بصورت جذاب و سودمند تغییر دهند. پردازش تصویر (image Processing): تبدیل اطلاعات بصری (نمودار ها، نقاشی ها و عکس ها) بصورتی که بتوانند داخل سیستم کامپیوتری مورد استفاده قرار گیرند یا بین افراد و دیگر کامپیوتر ها انتقال یابد

1)IBID,P 20

پردازش صدا (voice Processing): عبارت است از: تغییر و ارسال اطلاعات صوتی
۳. ایجاد (Generation):

فن آوری اطلاعات مکررا مورد استفاده قرار می گیرد تا از طریق پردازش، اطلاعاتی را ایجاد نماید. ایجاد اطلاعات به ساماندهی داده ها و اطلاعات به شکل مفید، خواه متن و صدا و خواه تصاویر بصری، اطلاق می شود.

۴. ذخیره سازی (storage):

ذخیره سازی، کامپیوتر را قادر می سازد تا داده ها و اطلاعات را جهت استفاده در آینده، در خود نگه دارد، داده ها و اطلاعات ذخیره شده بر روی یک واسطه ذخیره سازی (برای مثال، دیسک مغناطیسی، یا CD-Rom) قرار میگیرد و کامپیوتر می تواند به هنگام نیاز آن را بخواند.

۵. بازیابی (Retrieval):

فرایندی که طی آن یک کامپیوتر، داده ها و اطلاعات ذخیره شده را برای پردازش مجدد یا برای انتقال به یک کاربر دیگر مشخص و کپی می کند.

های ارتباطی جدید ما را قادر می سازد اطلاعات را در یک لحظه به سراسر جهان ارسال کنیم . دو شکل متفاوت برای انتقال اطلاعات وجود دارد :

- پست الکترونیکی (e-mail /Electronic mail): عبارت است از پذیرش ، ذخیره سازی و انتقال پیام های متنی و تصویری میان کاربران یک سیستم کامپیوتری .
- پیام صوتی (voice messaging): صورتی از پذیرش صدا که فرستنده پیام صوتی اش را از طریق گوشی تلفن وارد می کند ، اطلاعات صوتی انتقال می یابد، ذخیره می شود و بوسیله گیرنده بازیابی می شود (۱).

ج-۱- : فواید فن آوری اطلاعات

کامپیوتر های متصل به هم از طریق سیستم های ارتباطی ۴ فایده اساسی برای کاربران ایجاد می کنند : سرعت ، ثبات ، دقت و قابلیت اعتماد .

۱-سرعت (Speed):

کامپیوتر ها هر عملی را در کسری از ثانیه انجام می دهند . آنها بسیار سریعتر از

Senn,Ibid,pp 21-4

انسان هستند و می توانند حساب های پیچیده ، بازیابی اطلاعات ذخیره شده ، انتقال اطلاعات از یک مکان به مکان دیگر و ... را در یک لحظه انجام دهند .

۲-ثبات (Consistency):

اغلب انسان ها به سختی کارشان را تکرار می کنند و در واقع انجام یکباره بعضی کارها ابدا به سختی انجام کار به شکل یکنواخت نیست . برتری کامپیوتر (نسبت به انسان) در تکرار پیوسته کارهاست . کامپیوتر قادر است در هر زمان ، فعالیت ها را به شکل یکنواخت انجام دهد .

۳-دقت (precision):

علاوه بر سرعت و ثبات ، کامپیوتر ها بی نهایت دقیق هستند . آنها می توانند تفاوت های بسیار جزئی را که انسان ها نمی توانند مشاهده کنند ، آشکار نمایند . توانایی کامپیوتر در کنترل کوچک ترین اختلافات منجر به دقت می شود .

سرعت، ثبات و دقت منجر به قابلیت اعتماد می شود. هنگامی که با سرعت، پیوسته و با یک رویه یکسان پیروی می شود می توان انتظار نتایج مورد اعتماد را داشت یعنی می توان انتظار داشت که به صورت نتایج مشابهی را به وجود آورد. بطور کلی کامپیوترها قابلیت اعتماد بالایی دارند. همچنین شبکه های ارتباطی خیلی قابل اعتماد هستند و معمولاً در موقع نیاز در دسترس اند(1).

1.Senn,Ibid,pp 27-8

گفتار چهارم

دولت الکترونیک

مباحث نظری و مفهومی

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

مقدمه :

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

دولت

www.kandoocn.com

(Status) به معنی واضح مستقر و پا بر جا گرفته شده است. (۱)

لذا مجموعه معانی مندرج در مفهوم مقام و جایگاه (Stats) هم به وضعیت به طور کلی، هم به نفس ثبات و تداوم و هم به لوازم استقرار وضعیت دلالت دارد. لذا اگر نظم لازمه ثبات و استمرار لازمه رفاه حال عامه است رابطه بین مفهوم (Stats) و رفاه عامه توسط دولت بوجود می آید همه اینها سوالاتی است که به ماهیت دولت بر می گردد. در تعریف دولت آمده است: " دولت به عنوان قدرت سازمان یافته، شکل بندی اجتماعی هم این پدیده را در بافت و قالب خاص قرار می دهد و هم به آن سامان می بخشد (۲)

وقتی از کلمه دولت سخن گفته می شود متبادر از آن در ذهن عمومی، همان حکومت کنندگان هستند که در مقابل حکومت شوندگان قرار می گیرند. پدیده دولت مفهومی وابسته به پدیده قدرت در یک جامعه می باشد. در تعریف دیگر از دولت آمده: "گروه انسانی که در درون چهار چوب قضایی معین با هم تشکیل جامعه ای سیاسی می دهند که در آن قدرت متعالی و برتر بر کلیه اعضاء و گروههای اجتماعی وابسته به آن جامعه اعمال می شود و تشکیلات معینی اعمال حاکمیت و حفظ نظم عمومی را بر عهده داشته باشد دولت را تجسم می بخشد (۳)

همانطور که در بالا توضیح داده شد آنچه که از آن دولت الکترونیک یاد می شود از نظر لغوی و مفهومی صحیح نیست. بلکه باید حکومت الکترونیک گفته شود لیکن به دلیل اینکه واژه دولت الکترونیک بطرز وسیعی مصطلح گردیده و در قوانین و دستورالعمل های دولت نیز این اصطلاح به کار گرفته شده است بنابراین مانیز ناچارا در این پژوهش از همین اصطلاح استفاده می کنیم لذا تاکید می نمایم در تمام مراحل این پایان نامه هر جا نام دولت الکترونیک آمده است مراد از آن مفهوم حکومت الکترونیک است

۱. اندرو ونیسنن، نظریه های دولت، ترجمه دکتر حسین بشریه، تهران: نشر نی، ۱۳۷۶، ص

مرکز، ۱۳۷۷، ص ۱

۳. ابوالفضل، قاضی، گفتارهای در حقوق عمومی، تهران: نشر دادگستر، ۱۳۷۵، ص ۱۵

تعاریف و مفاهیم دولت الکترونیک

با توجه به مطالب ارائه شده در مقدمه تعاریف مختلفی برای دولت الکترونیکی بیان شده از بین این تعاریف و مفاهیم به برخی از آنها که بیشتر کاربردی تر است اشاره می شود

۱=دولت الکترونیکی شیوه ای برای دولتها به منظور استفاده از فن آوری جدید می باشد که به افراد، تسهیلات لازم جهت دسترسی مناسب به اطلاعات و خدمات دولتی، اصلاح کیفیت خدمات و ارائه فرصتهای گسترده تر برای شرکت در فرآیندها و نهادهای مردم سالار را اعطا می کند

۲=دولت الکترونیک: مفهوم دولت الکترونیک یعنی استفاده سهل و آسان از فناوری اطلاعات به منظور توزیع خدمات دولتی بصورت مستقیم به مشتری، به صورت ۲۴ساعته و ۷روز هفته می باشد

در ادامه تعاریف از دید چند کشور و مرجع بین المللی مورد بررسی قرار می گیرد.

« اداره خدمات عمومی آمریکا » در مورد الکترونیکی می گوید :

« دولت الکترونیکی به مفهوم بهبود مستمر ارائه خدمات و حضور دائم و انجام امور اداری با استفاده از فناوری های نوین جهت برقراری ارتباطات داخلی و خارجی می باشد. در دولت الکترونیکی به جای اینکه امور اداری بوسیله شخص به صورت حضوری یا تلفنی در ساعات اداری انجام گردد با استفاده از امکانات اینترنت تهیه کالا ارائه خدمات و دستیابی به اطلاعات به صورت شبانه روزی و در کل ایام هفته امکان پذیر است. » ۳

دولت کانادا که از پیشگازان دولت الکترونیکی به شمار می رود عقیده دارد که :

« دولت الکترونیکی، یک دولت دیجیتالی بدون دیوار است، دولت الکترونیکی سازمانی مجازی است که خدمات دولتی را به صورت Online به مشتریان یا متقاضیان ارائه می دهد و موجب مشارکت آنها در فعالیت های سیاسی می گردد. » ۴

دولت سنگاپور، دولت الکترونیکی را به صورت زیر تعریف می نماید:

فرایندهای ارائه خدمات دولتی برای شهروندان، نهادها و بخشهای مختلف می باشد. دولت الکترونیکی به مفهوم کامپیوتری کردن خدمات اجتماعی به صورت یک مرحله ای و بدون توقف می باشد که دسترسی آسان به دولت به صورت Online را در بر خواهد داشت. به گونه ای که ارائه خدمات از مرزهای سنگاپور فراتر رفته و بتوان به همه شهروندان سنگاپور، خدمات مورد نیازشان را ارائه نمود.»^۵

1-http.gov.sg/

2-<http://www.worldbank.com/e-gov/defintion.htm>.

3. Darl M. West

4- Kellielunny, Government Executive Magazine. 19 May 2000

5-<http://www.MPO-fr.gov.ir/cm52/email.usp?id=20>

www.persintel.com- (۵) هفته نامه عصر ارتباطات سی اردیبهشت ۱۳۸۵

دیدگاه بانک جهانی نیز در مورد دولت الکترونیکی به صورت زیر است :

• «دولت الکترونیکی به کاربرد فناوری اطلاعات در سازمان های دولتی گفته میشود که توانایی ایجاد تغییر در نحوه ارتباط با شهروندان، بخش تجاری و دیگر بخشهای دولتی وجود دارد و از این فناوری می توان در ابعاد مختلفی مانند ارائه بهتر خدمات دولت به شهروندان، بهبود بخشیدن به چگونگی ارتباط با بخش تجاری، توانمند نمودن شهروندان از طریق دسترسی آنها به اطلاعات و مدیریت کارای دولت، استفاده نمود.»^۱

دارل ام وست ۲ از دانشگاه براون عنوان می کند :

«دولت الکترونیکی ارائه Online اطلاعات، داده ها و خدمات دولتی از طریق اینترنت یا دیگر تجهیزات دیجیتالی است.»^۳

همانگونه که ملاحظه می شود، ریشه تمام این تعاریف از کاربرد فناوری های اطلاعاتی و ارتباطاتی در دولت و انجام فرایندهای دولتی و تعاملات دولت نشأت می گیرد و تفاوت آنها در اینست که در هر یک روی ویژگی خاص از دولت الکترونیکی تمرکز و تاکید بیشتری شده است.

www.kandoo.cn.com

. <http://WWW.eslahate.org> \ :HYPERLINK.

2-US General Accounting office Electronic Government,statement of david McClare,22may

ε-<http://www.Pco.bcp.gc.ca/clersp-me/adm-forum-2000-e.htm>

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

فصل سوم

تاریخچه سیر توسعه اطلاعات در جهان

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

گفتار اول

(تاریخچه)

الف : تاریخچه

بشر به دنیایی گام نهاده است که آگاهی در او، سر آغاز آزادی و رهایی می باشد. قدرت و قابلیت شگرف انسان در عصر حاضر مرهون دستیابی به پیشرفته ترین آگاهی هاست. تلاش بی وقفه و گسترده برای کسب دانش و آگاهی بیشتر، دوره کنونی را به عصر « انفجار اطلاعات » تبدیل کرده است (۱).

اگر درمقارعی تاریخی از حیات جهان، پیدایش مفرغ، آهن و آتش، منشأ تمدن در زندگی بشر قرار گرفت: اگر در دورانی، خود گرایی و رنسانس، با وسعت بخشیدن به دامنه تفکرات انسانها، افق تازه ای را فراروی انسان اندیشمند قرار داد: و اگر در برهه ای از تاریخ، پدیده ای همچون انقلاب صنعتی، سیمای زندگی انسان را دگرگون ساخت، بدون شک در عصر کنونی پدیده ای به نام اطلاعات، سر نوشت جوامع این عصر را رقم زده و تاثیرات عمیق و دیر پای خود را بر همه عرصه های زندگی بشر امروزمین به جا نهاده است. (۲)

امروزه اطلاعات عامل اصلی کسب قدرت است و تسلط واقعی، تسلط اطلاعاتی است. (۳) می گویند آنچه امروز به شکاف بین « توسعه یافته » و « توسعه نیافته » معروف شده است. فردا در قالب صاحبان اطلاعات و محرومان از آن جلوه گر خواهد شد. (۴)

تمدن چند هزار ساله او سابق ندارد (۵).

فن آوری اطلاعات روش کارکرد ما را دگرگون کرده، امور اقتصادی و اجتماعی و حتی نحوه طرز تفکر ما را تغییر داده است. تجارت، بانکداری، اوقات فراغت، خدمات، خط تولید، آموزش، بهداشت و ... در عصر حاضر نسبت به ۱۰ سال قبل کاملاً متفاوت شده و مردم این تغییر را که فناوری اطلاعات موجب آن است، به تدریج تشخیص می دهند. (۶)

(۱) احمد و داود میعادی، غلامزاده، سماپل: زبان مشترک و بستر اطلاعاتی، تهران: انتشارات دانشگاه امام حسین (ع)، ج ۳، ۱۳۷۷، ص ۱۲۵.

(۲) ادیل برتو-ال سگورا، راهنمای ارزیابی سیستم های اطلاعاتی، مدیریت موسسه های صنعتی، ترجمه: مدیریت بهره وری بنیاد مستضعفان و جانبازان، تهران: انتشارات بنیاد مستضعفان و جانبازان، ۱۳۷۴، ص ۲

(۳) مهدی و حسین ابوالحسنی، بهشتیان، سیستم های اطلاعاتی مدیریت، تهران: انتشارات پردیس، ۵۷، ۱۳۷۹، ص ۱۲

(۴) میر فائق، پژوها، انفجار اطلاعات در جهان توزیع نا متعادل ان در بین کشورهای فقیر، تدبیر، شماره ۱۳، سال دوم، تیر ماه ۱۳۷۰، ص ۲۸

(۵) «مدیران و تکنولوژی اطلاعات (میزگرد)» تدبیر، شماره ۵۷، سال ششم، آبان ماه ۱۳۷۴، ص ۶
(۶) ویلیام جیمز، استوور، تکنولوژی اطلاعات در جهان سوم، ترجمه: رضا نجف بیگی و اصغر صرافی زاده، تهران: مرکز انتشارات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۳۷۵، ص ۱۰

در عصر اطلاعات و مشارکت میان افراد با یکدیگر است و ابزار اصلی این مشارکت فناوری اطلاعات است. ۱.

برای درک بهتر تغییرات اجتماعی ایجاد شده در عصر اطلاعات و فن آوری اطلاعات، بطور خلاصه به چگونگی تکامل این تغییرات می پردازیم بطور کلی تغییرات اساسی در طول تاریخ بشر که ایجاد شده است تحت عنوان "موج" از آنها یاد می شود که آن را می توان به ۴ دوره یا موج تقسیم

الف-۱- : عصر کشاورزی

اولین اختراع بشر آتش بوده است که تقریباً چهار میلیون سال قبل از میلاد حضرت مسیح شناخته شد. ۲۵۰۰ سال بعد بشر موفق به اختراع دوم خود که ابزار بود شده است. فاصله بین دو اختراع نشان از بدوی بودن بشر اولیه دارد بعدها اختراعات جدیدتری به تناوب رشد و تمدن بشر بوجود آمد تا اینکه زمینه تغییر اساسی یعنی موج اول فراهم شد و جامعه کشاورزی شکل گرفت. جمعیت جهان در سالهای قبل از میلاد حضرت مسیح بسیار کم بود و حتی هزار سال بعد از میلاد آن حضرت به ۳۰۰ میلیون نفر رسید اولین تغییر در جامعه انسانی که به موج اول یا جامعه کشاورزی و یا عصر کشاورزی لقب یافته است، قبل از میلاد حضرت مسیح شروع شده و عمری ۲۹۵۰۰ ساله ای داشته است. هدف از ایجاد این موج حل مشکلات معیشتی و غذایی بشر آن زمان بوده است.

الف-۲- : عصر صنعت

اما بعد از ایجاد موج اول و گذشت تقریباً سه هزاره از آن، موج بعدی که انقلاب صنعتی بود آغاز شد. هدف از موج دوم یعنی عصر صنعت یا انقلاب صنعتی تولید مواد و ابزار کار بوده است. در موج اول که نیروی کار متکی بر بازوان افراد بود، بشر از پس مشکلات بزرگ برنمی آمد و نیاز جدیدی در جامعه بوجود آمد که تغییرات اساسی را می طلبید عمر موج دوم هم که دوران موفقی را سپری کرده است به ۵۰۰ سال می رسد و دوران آن از نظر تئوری سپری شده است. با این وجود متأسفانه بسیاری از کشورهای جهان که نتوانسته اند توسعه موفقی را در طول انقلاب صنعتی

Isenn james ,.information Technology in Business,Prentice hall , USA, 2 AND
,1998,P.P 5-6

بگذرانند هنوز در این عصر صنعتی بسر می برند و درگیر رفع مشکلات خود از طریق توسعه و

عصر در خدمت بشر قرار گرفت و باعث شد تا وضعیت آموزش، بهداشت، اقتصاد و فرهنگ جوامع نسبت به جامعه کشاورزی شکل بهتری بگیرد و توسعه کمی و کیفی خوبی داشته باشد. یکی از تاثیرات مهم این موج افزایش جمعیت جهان همراه با رفاه بیشتر و جلوگیری از مرگ و میر زیاد مردم بوده است که سابقاً در اثر وبا، بیماریهای فراگیر، بلاهای آسمانی و امثال آن جان خود را از دست می دادند. اختراعات در صدسال پایانی موج دوم و بخصوص از سال ۱۹۰۰ میلادی به بعد باعث تغییرات وسیعی در مشاغل کشاورزی که تا آن زمان تقریباً ۹۰٪ کل مشاغل را شامل می شد را چنان تغییر داد که بعضی از کشورها مانند ایران این تعداد مشاغل کشاورزی به ۱۷٪ و در کشورهای توسعه یافته به ۴ تا ۷٪ رسیده است.

در هر صورت اختراعات مهمی مانند ماشین بخار، راه آهن، هواپیما، تلفن، برق، رادیو، تلویزیون، پلاستیک، ترانزیستور و دهها اختراع دیگر به همراه ایجاد سازمانها و تشکیلات مدنی و موسسات آموزشی بستری فراهم نمود تا انسان بتواند به اهداف موج دوم که تهیه ابزار کار بود دست پیدا کند و مشکلات موج اول را برطرف نماید. در موج دوم نیازهای جدیدی دیده شد که دیگر امکان حل آن با دیدگاه قبلی امکانپذیر نبود.

الف-۳- عصر اطلاعات

بعد از اختراع رایانه و سرعت توسعه مخابرات و ارتباطات بشر نیاز به تغییر جدیدی را درک نمود و آن چیزی جز دسترسی به اطلاعات و دانش نبود. هدف از موج سوم، دسترسی به اطلاعات و دانش با استفاده از ابزار فناوری اطلاعات مانند رایانه، شبکه های متنوع محلی و جهانی و اینترنت به همراه توسعه نرم افزارها و سخت افزارهای مورد نیاز عصر اطلاعات بوده است. عمر موج سوم که آنرا عصر دانش و بعضاً جامعه اطلاعاتی نیز می گویند، نزدیک به ۵۰ سال می باشد.

همانطور که ملاحظه می شود، نیاز به تغییرات از مقطعی به مقطع بعدی و از موجی به موج بعدی با هدف بوده است و طول عمر ماندگاری آن بستگی به سرعت رسیدن به اهداف آن موج داشته است. به عنوان مثال موج سوم برای آن بوجود آمد که با توسعه صنعت در موج دوم، نیاز بود اطلاعات بیشتری از نقطه ای به نقطه دیگر منتقل شود و بشر نیاز بیشتری به دانش داشت و لذا تولید، توزیع و استفاده از اطلاعات محور این تغییر قرار گرفته و اینترنت و رایانه برای این خدمت بکار گرفته شدند که

دانشمندان فکر می‌کردند که این تغییر اساسی برای سالیانه درازی دوام خواهد داشت. اما رشد فوق‌العاده فناوری و حضور فناوریهای جدیدی مانند اینفوتکنولوژی (فناوری اطلاعات)، نانوتکنولوژی، بیوتکنولوژی، و توانایی بشر در تسلط مطلق بر اتم باعث شد تا این مرحله با شتاب بیشتری به جلو برود و انتظار جدیدی در حال شکل‌گیری شود. البته برای گذر از موج سوم و رسیدن به موج چهارم مشکلات زیادی وجود دارد که یکی دیگر از آنها پدیده جدید فاصله دیجیتالی بین کشورهای می‌باشد. این مشکل در جای خود مهم می‌باشد و در صورت عدم توجه به آن مشکلات بزرگی را برای جهان بوجود خواهد آورد و احتمالاً از شتاب فوق‌العاده توسعه فناوری اطلاعات خواهد کاست. ورشکستگی شرکتهای عظیم رایانه‌ای - مخابراتی مانند دات کام (COM.) یکی از این نشانه‌ها می‌باشد.

موج سوم با آمدن رایانه مطرح شد و بخصوص وقتی رایانه‌های شخصی توانستند در خدمت مردم قرار گیرند، فضای تولید و انتشار اطلاعات و تولید دانش توسعه یافت و شکل جدیدی به خود گرفت. بکارگیری رایانه و همراهی آن با اینترنت، تغییرات مهمی در جهان بوجود آورد. کامپیوتر در سال ۱۹۴۸ میلادی اختراع شد و اینترنت در سال ۱۹۶۸ مطرح و در سال ۱۹۷۰ ارتباط ۵ نقطه را برقرار کرد. در سال ۱۹۷۴ پروتکل (TCP) معرفی شد و در سال ۱۹۸۴ هزار پایگاه در روی آن ایجاد گردید. در سال ۱۹۸۹ نرم‌افزار وب بوجود آمد و ۴ سال بعد نرم‌افزار (Mosaic) پا به عرصه تحولات نوین گذاشت. در سال ۱۹۹۵، بحث تجارت الکترونیکی مطرح شد و بعد از آن شاهد سرعت رشد فوق‌العاده این صنعت هستیم. رشد اینترنت بیشتر از تخیل بشر بوده است. زیرا به عنوان مثال در حالی که در سال ۱۹۷۷ فقط ۱۱۱ پایگاه در اینترنت وجود داشت در سال ۱۹۸۷ این تعداد به ۱۰ هزار پایگاه رسید. این افزایش بصورت نمایی ادامه پیدا کرد بطوریکه در سپتامبر سال ۲۰۰۲ میلادی این تعداد به بیش از ۲۰۰ میلیون پایگاه رسیده است.

تعداد کاربران اینترنت نیز به شدت در حال افزایش می‌باشد، بطوریکه از سپتامبر ۲۰۰۱ که تعداد کاربران ۴۰۷ میلیون بوده تا سپتامبر ۲۰۰۲ این رقم به ۸۴۰ میلیون نفر در ۲۱۸ کشور رسیده است. پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۰۵، این رقم به حدود ۲ میلیارد نفر برسد و تا سال ۲۰۲۰ بیش از ۸۰٪ افراد روی کره زمین، دسترسی به اینترنت داشته باشند. با بررسی آمارهای فوق نتیجه می‌شود که سرعت گذر موج سوم بسیار زیاد است و تاخیر در همراه شدن با این پدیده عواقب خطرناکی خواهد داشت. لذا اگر مردم کشور ما قادر به تهیه رایانه نیستند و یا امکان دسترسی برایشان فراهم نیست، این

نخواهند ماند و به جلو می‌روند. و هر روز فاصله دیجیتالی ما با کشورهای پیشرو بیشتر می‌شود. بنابراین باید هرچه زودتر با اطلاع رسانی مناسب، برای جبران عقب ماندگی موجود، در این زمینه گامهای بلندی برداشت.

فاصله دیجیتالی، نمادی از بی‌عدالتی در جهان را به رخ خواهد کشید و زمینه جنگهای ناخواسته‌ای را ممکن است تحمیل نماید. برای تشخیص فاصله دیجیتالی، ذکر فقط این نکته کافی است که در حال حاضر، حجم اطلاعاتی که بین اروپا و آمریکا جابجا می‌شود، حدوداً ۱۶۲ گیگا بیت در ثانیه و مجموعه اطلاعات جابجا شده بین خاورمیانه و آمریکا ۷٪ گیگا بیت در ثانیه است. همین مثال به تنهایی، فاصله دیجیتالی بین اروپا و خاورمیانه را از نظر دسترسی به اطلاعات ۲۳۱ برابر نشان می‌دهد. به عنوان مثالی دیگر، تعداد کاربران اینترنت در کشورها ۱/۷ میلیون نفر و در کشور کره جنوبی ۲۷ میلیون نفر است. با احتساب جمعیت و در نظر گرفتن ضریب نفوذ اینترنت در کره جنوبی که نزدیک به ۴۲ درصد و در کشور ما ۲/۵ درصد است، حداقل فاصله دیجیتالی ما با آنها حدود ۳۰ برابر می‌باشد. در چنین شرایطی، قطعاً مشخص می‌شود که برای رسیدن به جامعه مجازی ایده‌ال هنوز راه طولانی در پیش داریم، و معلوم می‌شود که تغییر اساسی، بدون توجه به تاخیر بخشی از جهان بوجود خواهد آمد و تا دو دهه دیگر برای قسمتهایی از جهان توسعه یافته، عصر مجازی یا جامعه مجازی قابل لمس خواهد بود. مشکلات سرراه رسیدن به تغییرات اساسی، عموماً انسانی هستند و اگر بدون توجه به ظرفیت تغییر در انسان این فناوریها به جلو بروند، ممکن است خسارات ناشناخته‌ای داشته باشد و بشریت را تهدید کند و لذا با دقت و آگاهی از فضای موجود گام به جلو گذاشت.

الف-۴- : عصر مجازی

پیش‌بینی می‌شود که تا ۲۰ سال آینده بشر در "عصر مجازی" یا در چهارمین مقطع اساسی تحول تاریخ خود که موج چهارم نیز نامیده می‌شود، قرار خواهد گرفت. موج چهارم در حقیقت فرم توسعه یافته عصر اطلاعات و دانش است که دیگر مشکل عمده بشر در زمینه تامین معاش، تهیه ابزار و دسترسی به دانش و اطلاعات حل شده است و نیاز به تغییر و تحول بزرگتری در جامعه بوجود آمده است. با شروع موج چهارم، بشر جامعه جدید و عصر نوینی را آغاز خواهد کرد که اکثر امور در آن جامعه بصورت مجازی خواهند بود، این عصر جدید بنام عصر مجازی شناخته خواهد شد.

دوردست و حتی در کشوری دیگر نیاز به حضور فیزیکی خریدار و فروشنده در یک مکان ثابت نیست، برای آموختن دانش، نیاز به رفتن مدارس سنتی و یا دانشگاهایی مانند دانشگاه‌های فعلی نخواهد بود، یک استاد در آن واحد می‌تواند در منزل دانشجو در دهها کشور و مکان دیگر آموزش مجازی دهد این حضور بقدری طبیعی خواهد بود که دانشجو حضور استاد را در منزلش درک می‌کند و احساس تخیلی حقیقی در دانشجو بوجود می‌آید. پول فیزیکی وجود نخواهد داشت، دوربینهای مخصوصی که به سیستم فتومتریک مجهز هستند، از روی قرینه چشم افراد را شناسائی می‌کنند و لذا نیاز به داشتن کارت شناسائی و کارت اعتباری نیز نخواهد بود و بصورت خودکار بسیاری از مسائل روزمره امروزی بشر انجام می‌شود. بازرگانی مجازی رونق زیادی خواهد یافت و امکان عرضه کالا در هر زمان و در هر کجا، در اولین فرصت ممکن امکانپذیر خواهد شد. تولید انبوه محدود می‌شود و تولید کالاهای غیرفیزیکی افزایش چشمگیری خواهند یافت.

از جمله کالاهای غیر فیزیکی فروش اطلاعات، موسیقی و فیلم هستند که هم اکنون بخش بزرگی از درآمد دولت آمریکا از همین کالاهای غیر فیزیکی می‌باشد. در عصر مجازی، تمام اموری که این روزها با پیشوند (e) مطرح می‌شوند دارای پیشوند مجازی (Cyber) خواهند شد. مثلاً بانکداری مجازی جایگزین بانکداری الکترونیکی، پول مجازی جایگزین پول الکترونیکی، بازرگانی مجازی جایگزین بازرگانی الکترونیکی، آموزش مجازی جایگزین آموزش الکترونیکی و نهایتاً دولت مجازی جایگزین دولت الکترونیکی که در موج سوم مطرح شده‌اند، خواهد شد. هزاران شغل جدید مجازی جایگزین شغل‌های سنتی و الکترونیکی امروزه خواهند شد و تعداد مشاغل مورد نیاز بیشتر از جمعیت روی کره زمین خواهد شد. نتیجه ابتدایی این تحول آن است که فردگرایی و دیکتاتوری از جوامع حذف و کار گروهی و تفکر جمعی که از طریق رسانه‌ای مانند وب [۱] سازماندهی خواهد شد، جایگزین می‌شود. دانش محوری، اساس اداره جوامع مجازی خواهد شد. و آموزش در طول عمر به عنوان اولین نیاز اولیه بشر مطرح خواهد شد و تقریباً تمام امور اداره جوامع امروزی تغییر خواهد کرد و جهان جدیدی جایگزین جهان فعلی می‌شود که در آن امکان انجام عدالت و داشتن رفاه بیشتر برای همه فراهم می‌باشد.

در عصر مجازی، تغییرات اساسی در رفتار بشر بوجود خواهد آمد و بعضی از صفت‌های بد مانند

امور بشر قابل رویت و پیگیری خواهد بود. مردم در جهان مجازی، فرصت شناخت بهتری از جهان و فلسفه وجودی انسان خواهند داشت و به نحو بهتری تربیت خواهند شد و چون از نظر تئوری در عصر مجازی مشکلات معیشتی و تهیه ابزار کار و دانش و اطلاعات وجود ندارد، توجه به مسائل معنوی و مذهب افزایش خواهد یافت.

یکی از مشکلات موجود برای رسیدن به عصر مجازی، مشکل روانی بشر است که در مقابل تغییر، عموماً واکنش منفی نشان می‌دهد. این واکنش، همین حالا هم مشکلاتی را در جهان بوجود آورده است و مربوط به یک کشور خاص هم نیست. مثلاً در کشور آمریکا، فناوری بسیار جلوتر از سواد عمومی جامعه به جلو می‌رود، یعنی مردم آمریکا با وجودی که ابزارهای مناسبی در اختیار دارند، از آنها استفاده مناسب نمی‌کنند. در حقیقت سیستم آمریکا عقب‌تر از تحولات تکنولوژیکی حرکت می‌کند. لذا، آنها برنامه آموزشهای عمومی در معرفی حتی تکنولوژیهای موجود را هم ندارند. برای همین در حالی که ۷۰ درصد مردم آمریکا امکان دسترسی به شبکه‌های با پهنای باند زیاد را هم اکنون دارند و تا پایان سال ۲۰۰۲ این امکانات برای ۹۰ درصد آنها فراهم است فقط ۹ درصد مردم آن هم با ضریب پایین‌تر از این شبکه استفاده می‌کنند

لذا، مشخص می‌شود که آموزش و ایجاد فرهنگ یکی از مسائل مهم در توسعه فناوری اطلاعات می‌باشد که باید مشکلات مرتبط با آن شناخته و حل شود. مشکل بعدی حتی در کشورهای توسعه یافته، مربوط به افراد سالخورده و مسوولین سابقه‌دار که تجربیات سنتی را با خود دارند و تسلیم فناوری‌های نوین نمی‌شوند و در مقابل تغییر می‌ایستند و مراحل توسعه را با تاخیر مواجه می‌سازند، می‌باشد. در جوامع سنتی و عقب افتاده، این وضع به مراتب بدتر است و عدم اطلاع حاکمان دولتها از مزایای این پدیده‌ها سبب تاخیر در توسعه دانش و رشد اقتصادی در آن جوامع می‌شود. از اینگونه اشکالات و مسایل، در طول تاریخ بشر فراوان دیده شده و این مشکلات ادامه هم خواهد داشت. وظیفه دانشمندان و محققین است که اینگونه مسایل را در جامعه مطرح و در حد توان از مسئولین بخواهند تا استفاده از آنها را در جامعه عملی سازند.

برای کشوری مانند ایران که هنوز در وسطهای موج دوم قرار دارد و موج سوم را هم جذب و درک نکرده است، اطلاع از وضعیت جهان در عصر مجازی بسیار با اهمیت می‌باشد. شاید مسئولین اداره کشور با اطلاع از اتفاق عصر مجازی به بحرانی بودن وضعیت کشورمان در این زمینه پی ببرند و با

سریع از موج سوم و رسیدن به موج چهارم را تدارک دید. در صورت موفقیت در چنین برنامه‌ای، می‌توان بخشی از عقب ماندگی را جبران و حتی از بسیاری از کشورهایی که هنوز با این مفاهیم آشنایی ندارند جلو افتاد. (۱)

---

(۱) از سایت آینده نگری – www.ayandehnegar.org/s.php – تاریخ نشر ۱۹۹۵

گفتار دوم

ارتباطات و نقش آن در توسعه

الف : ارتباطات و توسعه

ارتباطات و توسعه یکی از چالش برانگیزترین مباحث در عرصه علوم اجتماعی، اقتصاد، سیاست و فرهنگ طی پنج دهه اخیر در سطح جهان بوده است.

اندیشمندان و نیز کشورهای تازه استقلال یافته یا در حال توسعه قرار گرفت. این موضوع از آن روی اهمیت و گسترش یافت که تکنولوژیهای جدید ارتباطی اهمیت فوق العاده ای بخصوص در توسعه اقتصادی پیدا کرد.

" در دهه های ۵۰ و ۶۰ نوعی خوش بینی نسبت به تاثیر رسانه ها در توسعه بوجود آمده بود که عمدتاً براساس الگوهای غربی نوسازی ایجاد شد اما پس از آن (از دهه ۸۰ به بعد) به کمک تحقیقاتی که در محتوای رسانه ها و حوزه ارتباطات بین الملل انجام شد این خوش بینی کمرنگ شد" ۱.

با همه این ، خوش بینی یا بد بینی نسبت به تاثیرات ارتباطات و بالطبع آن وسایل ارتباط جمعی توجه و تاکید بر این موضوع را کاهش نداد و امروز بیشتر از گذشته این مسئله مورد بررسی و تحقیق قرار می گیرد. در همین راستا آخرین تکنولوژی تاثیرگذار ارتباطات در سطح جهانی یعنی اینترنت مورد توجه جدی است و موضوع اصلی این تحقیق قرار گرفته است

ب: ارتباطات سلطه بخش یا ارتباطات توسعه بخش

بحث اساسی این است که آیا ارتباطات و رسانه ها تسهیل کننده ، توسعه هستند یا تنها منجر به این مهم می شوند که به عنوان یکی از اساسی ترین ابزارهای کشورهای توسعه یافته در مصرفی شدن کشورهای کمتر توسعه یافته عمل کنند.

واقعیت این است که رسانه ها عامل اصلی و اساسی توسعه سیاسی هستند اما ابزار اساسی و بنیانی بوده اند که کشورهای کمتر توسعه یافته را از نظر اقتصادی وابسته و مصرف زده کرده اند.

در بعد توسعه اجتماعی نیز در کشورهای کمتر توسعه یافته ، از خود بیگانگی و از خود باختگی را در پی داشته اند و در ابعاد فرهنگی به اشاعه و سلطه فرهنگ کشورهای توسعه یافته (غربی) در کشورهای ذکر شده پرداخته اند

حال سؤال اساسی این است که ارتباطات توسعه بخش است یا سلطه بخش؟

ب-۱: ارتباطات توسعه بخش (خوش بینانه)

داشتند و حتی بر این باور بودند که با توسعه رسانه ها و بهره وری از آن ، توسعه و بخصوص توسعه اقتصادی رونق و سرعت خواهد گرفت. با این تصور کلی که گسترش وسایل ارتباط جمعی به توسعه اجتماعی و توسعه اجتماعی به توسعه اقتصادی منجر می شود. دانیل لرنر ، ویلبر شرام و اورت راجرز از جمله سردمداران نظریات خوش بینانه هستند که وسایل ارتباط جمعی را بعنوان محرک اصلی توسعه اجتماعی (آگاهی) و بالطبع آن توسعه اقتصادی می دانند.

از الگوی آنان بعنوان الگوی علت - معلولی ، خطی و یا الگوی حاکم یاد می شود.

ب-۲- : ارتباطات سلطه بخش (بدبینانه)

به نظر مخالفان نظریات خوش بینانه ، جریان یکسویه و عمودی پیام از سوی وسایل ارتباط جمعی با انعکاس گسترده اخبار یکسویه به سلطه امپریالیسم خبری انجامیده است این امپریالیسم با گسترش ابعاد دیگر پیام به سلطه ارتباطی یا سلطه ارتباطات در جهان انجامیده است و سلطه ارتباطات به همراه تولید و توزیع انبوه کالاها و مصنوعات فرهنگی دیگر ، سلطه فرهنگی را در پی داشته است.

از اصحاب مکتب فرانکفورت ، هربرت شیلر و هاملینگ می توان بعنوان کسانی نام برد که با این جریان همسوی هستند

ب-۳- : اینترنت

سابقه راه اندازی اینترنت به شبکه دیگری به نام آرپانت برمی گردد که در سال ۱۹۶۹ م توسط آژانس پژوره های تحقیقاتی پیشرفته در وزارت دفاع آمریکا راه اندازی شد. در ایران اولین سازمانی که به همگانی کردن اینترنت پرداخت مرکز تحقیقات فیزیک نظری و ریاضیات بود. کار این مرکز در سال ۱۳۷۲ آغاز شد و تعدادی از مراکز دانشگاهی را با شبکه آموزشی و پژوهشی اروپا از طریق دانشگاه وین اتریش فراهم ساخت.

واقع می شود:

ب-۳-۱- :کارکردهای اینترنت

- ۱- پست الکترونیک (ارسال و دریافت پیامها و نامه ها)
- ۲- سرویس دسترسی به اطلاعات (بانکهای اطلاعاتی)
- ۳- سرویس گروههای تخصصی (عضویت در گروههای خاص)
- ۴- دسترسی به کامپیوتر از راه دور
- ۵- سرویس خبری (مجلات و روزنامه ها)
- ۶- تماس با استادان و مشاوران
- ۷- ثبت نام از راه دور
- ۸- آموزش از راه دور
- ۹- انتقال پرونده ها
- ۱۰- تله کنفرانس

۱۱- بانکداری الکترونیکی

۱۲- مشاهده فیلم و عکس

ب-۳-۲- : خدمات اینترنت

• الف : علمی (آموزش و پژوهش)

• ب : اشتغال

• ج : تفریح

• د: تبلیغ

• ه : کار در خانه

• و : اطلاع رسانی

ب-۳-۳- : اینترنت و توسعه

بینی درباره اینترنت را به تصویر می کشد:

- اینترنت در خدمت تساوی جهانی یا تشدید کننده نابرابری ها؟
- آیا امپریالیسم خبری، ارتباطی و فرهنگی حاکم شده است؟
- حاشیه نشینان دهکده جهانی چه نقشی دارند؟ (یک / سوم مردم جهان برق ندارند و یک / سوم مردم جهان سواد ندارند).

• پایان استبداد یا انقلاب کنترل؟

- حق حاکمیت چه می شود؟ آیا حاکمیت ملی تهدید می شود؟
- فاصله طبقاتی افزایش می یابد یا افزایش؟
- شکاف اقتصادی و فرهنگی بین کشورها کاهش می انجامد یا افزایش؟
- آیا اینترنت شکاف بین کشورها را پر می کند؟

ب-۳-۳-۱- : توسعه فرهنگی و اینترنت

به نظر می رسد اینترنت بیشترین تاثیر منفی را در بعد فرهنگی بر جوامع می گذارد. ابعاد و آثار مثبت و منفی زیر از نظر فرهنگی مطرح است :

اطلاع رسانی الکترونیک. آموزش الکترونیک (دانشگاهها , مدارس و...)

• ارتباط موسسات آموزشی با یکدیگر

• منابع علمی (کتاب , مقاله , مجلات و...)

پژوهش از طریق اینترنت.

• کنفرانس از راه دور (تله کنفرانس)

• جراحی از راه دور

• اتصال به کتابخانه ها

• پژوهش از طریق مجلات

• سلطه زبان انگلیسی در اینترنت واقعی غیر قابل تردید است

• توسعه تصاویر خلاف اخلاق

• عدم رعایت حقوق مولفان و خلاقان فرهنگی

• مصرف گرایی غربی

• تضعیف ارزشهای بومی

• تشدید بی هویتی

• از خود بیگانگی

• بطور متوسط کودکان آمریکایی ۱-۳ ساعت در روز از کامپیوتر برای انجام تکالیف مدرسه، صحبت با دوستان بطور آن لاین و بازی کردن استفاده می کنند. ۹۰٪ کودکان سن مدرسه در این کشور به کامپیوتر دسترسی دارند.

- یونسکو در سال ۱۹۹۹ در پاریس گردهمایی جهانی کارشناسان درباره سوء استفاده جنسی از کودکان، پورنوگرافی مربوط به کودکان و فحشای کودکان از طریق اینترنت به عنوان "یک چالش بین المللی" را برگزار کرد.

ب-۳-۳-۲- : توسعه اجتماعی و اینترنت

اینترنت بر ارتباطات، آموزش، تفریح، رفاه و ... انسان مؤثر است و در حوزه های بسیاری آگاهی ها، نگرش ها و رفتارهای بشری را تحت تاثیر قرار خواهد داد. در بحث اجتماعی آثار مثبت و منفی زیر بر اینترنت مترتب است :

آثار مثبت :

توسعه اشتغال و کاهش بیکاری

کار تمام وقت

خدمات (پست الکترونیک و...)

خلق اجتماعات مجازی (اجتماعاتی که هنوز قواعد و مقررات آن مشخص نشده است و خود گردان هستند)

آثار منفی :

WWW...

دسترسی به اطلاعات اینترنت خسته کننده و پیچیده و گمراه کننده است و به اجبار بایستی مجموعه ای از اطلاعات را مرور کنی

انسان تک بعدی و گوشه گیر

بیکاری الکترونیک

بیماری الکترونیک

شکل گیری فرهنگ زندگی اینترنتی زندگی شخصی تهدید می شود

- مطالعات اخیر نشان می دهد که استفاده از اینترنت سبب ایجاد احساس بدبختی، تنهایی و بطور کلی کاهش سلامت روانی می شود. اشخاصی که از اینترنت بیشتر استفاده می کنند دوستی را کمتر حفظ کرده، زمان کمتری با خانواده صحبت می کنند، استرس های بیشتری را تجربه کرده اند و احساس تنهایی و افسردگی می کنند.

- اینترنت ارتباطات تعاملی را توسعه داده است

ب-۳-۳- : توسعه سیاسی و اینترنت

0 انتشار آزادانه اطلاعات

0 کسب آزادانه اطلاعات

0 اینترنت و افکار عمومی

0 اینترنت و اصلاحات

0 اینترنت و انتخابات

0 دموکراسی الکترونیکی

0 اینترنت و امنیت ملی

0 تهدید حاکمیت ملی مفاهیمی جدی است که در زمینه توسعه سیاسی مطرح است.

0 مفهوم دولت تغییر کرده است و مفهوم جهان چند-مرکزی (نظریه مرکز - پیرامونی) جایگزین

جهان دولت - محوری شده است و می توان گفت : بارشد اینترنت نظریه پایان جغرافیا را می توان

مطرح کرد

حریم شخصی انسانها نیز کوچک شده است و بر خلاف انتظار و تصور همگان محدوده و حیطه

کنترل دولت ها گسترش یافته است.

ب-۳-۳-۴- : توسعه اقتصادی و اینترنت

اشتغال کار از راه دور

کار در خانه

استخدام

بانکداری الکترونیک

تبلیغات الکترونیک

خرید و فروش الکترونیکی (بلیت , گلدگوییست و ...)

حمل و نقل (فیش آب و ...)

امور بازرگانی

خدمات اداری از جمله تاثیرات اقتصادی اینترنت است

اهمیت اینترنت در توسعه اقتصادی با اشاره به تاثیرات و پیامدهای اقتصادی آن به شرح زیر بیشتر روشن می شود :

کشورها با دستیابی به اطلاعات می توانند موقعیت اقتصادی خود را در صحنه بین المللی بسنجند، حفظ کنند و یا تغییر دهند. شبکه های اطلاعاتی شیوه گردش پول را در بازارهای دنیا تغییر می دهد و تاثیرات خاص خود را به جا می گذارد.

کمپانیها و افراد صاحب سرمایه از طریق شبکه های اطلاعاتی آزادی بی نظیری در نقل و انتقال پول و سهام و اوراق بهادار پیدا می کنند. احتمالاً غنای اطلاعاتی و در اختیار داشتن نرم افزارهای لازم در کشورهای پیشرفته، به استثمار اقتصادی نامریی می انجامد.

اطلاعاتی اینترنتی زمینه فکری مناسب و تقاضای لازم را در جهان سوم ایجاد می کند. خدمات بانکی از راه دور تاثیرات اساسی بر تجارت در گردش می گذارد. تکنولوژی اطلاعات در بین المللی شدن تولید و بازار اساساً تاثیر می گذارد. ارتقای شرکتهای اقتصادی بستگی تام به تلاش آگاهانه براساس آخرین داده ها خواهد داشت. با گسترش شبکه بین المللی اطلاعات و با توجه به اطلاعات یکسویه غربی احتمالاً شیوه ای از یک زندگی مصرفی سرمایه داری تبلیغ خواهد شد.

دورتر در کشورهای در حال توسعه با دستمزد پایین تر استخدام کنند. با گسترش تکنولوژی اطلاع رسانی، تولید کنندگان به بازارهای گسترده تر و مصرف کنندگان به امکانات بیشتر دست خواهند یافت.

اینترنت به امور اقتصادی و مبادله اقتصادی سرعت می بخشد.

با بهره گیری از اینترنت امکان دستیابی به بازارهای جدید بیشتر می شود. با توجه به اینکه در جهان امروز، اطلاعات به کالایی استراتژیک تبدیل شده است اطلاعات اقتصادی از این امر مستثنی نیست.

تسلط بر تولید، کنترل و مبادله اطلاعات اینترنتی امتیاز بزرگی است که هر سازمان اقتصادی به آن نیاز دارد.

اطلاعات اینترنتی زیر بنای اقتصاد، فعالیت اقتصادی و موفقیت اقتصادی خواهد شد. اطلاعات اینترنتی برای تشخیص استراتژی و تصمیمات کار و کسب مفید و ارزنده خواهد بود. هزینه های تبلیغاتی شرکت های اقتصادی کاهش خواهد یافت.

کاغذ بازی و هزینه های کاغذبازی کاهش خواهد یافت.

کارآیی و سرعت کار بهبود خواهد یافت.

معرفی محصولات با سرعت و سهولت انجام خواهد شد.

یافتن شرکای اقتصادی آسانتر خواهد شد.

آگهی الکترونیکی در ارزان ترین شکل ارابه خواهد شد.

اینترنت قدرت مشتری را در برابر فروشنده بالا می برد.

انتخاب کالا برای مشتری سهل و آسان می شود.

و بالاخره توسعه اطلاعات، پایه توسعه فکر اقتصادی و زیربنای اقتصاد یکپارچه جهانی خواهد شد بطور کلی می توان گفت : دیدگاههای اسطوره ای درباره اینترنت در حال واقع بینانه شدن است

(۱)

---

(۱) اینترنت و توسعه ، احمد یحیایی ، دانشجوی دکترای ارتباطات ، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات ، این پروژه در کلاس استاد علی فرهنگی ارائه شده است

<http://www.yahyae.ertebatat.org/archives/000106.html>

گفتار سوم
توسعه فناوری اطلاعات

امروزه اهمیت فناوری اطلاعات (IT) به منظور افزایش سرعت و دقت فعالیتهای مختلف اجتماعی و اقتصادی و در نتیجه بالا بردن بهره وری آنها به روشنی مشخص شده است؛ خصوصاً سازمانهایی که بخشهای مختلف آن در مناطق جغرافیایی پراکنده و دور از یکدیگر قرار گرفته اند. و یا موسساتی که موظف به انجام کارهای متنوع و متعدد هستند، بسیاری از مشکلات خود را از طریق این فناوری رفع می کنند.

آنچه که مسلم است فناوری اطلاعات به منزله یک سلاح و ابزار جدید برای فعالیت در جهان معاصر محسوب می شود که عدم استفاده از آن انزوای کشور و در نهایت حذف شدن از جامعه جهانی را به دنبال خواهد داشت. تجارب گوناگون سازمانهای مختلف در سطح دنیا نشان می دهد که فناوری اطلاعات به راحتی بسیاری از مشکلات سیستمهای اطلاعات محور را رفع می کند. فناوری اطلاعات قابلیت های زیادی در رفع مشکلات سازمانها دارد.

الف-۱- ابعاد توسعه فناوری اطلاعات

در مورد توسعه فناوری اطلاعات دو نگرش عمده در

استراتژی کشورها وجود دارد:

۱- توسعه صنعت فناوری اطلاعات

۲- توسعه کاربری فناوری اطلاعات

بر اساس گزارش سال ۲۰۰۱ برنامه توسعه سازمان ملل متحد، (UNDP) استراتژی ملی کشورهای در حال توسعه در زمینه توسعه فناوری اطلاعات با یکی از دو دیدگاه "توسعه صنعت و خدمات فناوری اطلاعات" و یا "توسعه فناوری اطلاعات به عنوان فعال کننده بخشهای دیگر (کاربری)" فعالیت می کنند. اگرچه کشور ما تاکنون استراتژی مشخص نداشته که می خواهد در چه مسیری وارد شده و سرمایه گذاری نماید ولی در هر کدام از این ابعاد و رویکردها تلاشهایی انجام یافته است. برای نمونه در بخش صادرات به بازارهای فناوری اطلاعات، می توان اشاره کرد که به فعالیتهای شورای عالی انفورماتیک در کمک به تأسیس کنسرسیوم صادرات نرم افزار (ثنارای) رانام بردونیز پروژه SWP و ایجاد بسترهای همکاری نرم افزاری ایران و اتریش با حمایت دفتر همکاریهای فناوری ریاست جمهوری و همچنین فعالیتهای شرکت شهرکهای علمی-صنعتی در ایجاد

به شعار طرح تکفا که تقویت موقعیت در اقتصاد جهانی است اشاره کرد تلاشهایی برای ایجاد اشتغال و کمک به فناوری اطلاعات و اصلاح سیستم اداری و اطلاع رسانی است و همچنین فعالیتهای توسعه فناوری اطلاعات در قوه قضائیه را نام برد.

www.kandooocn.com

www.kandooocn.com

www.kandooocn.com

۱- وب سایت مرکز مطالعات توسعه تکنولوژی دانشگاه صنعتی امیر کبیر

از مقاله حسین دیبائی اصل ۱۳۸۲/۰۱/۲۶ <http://www.techds.org/index.php>

www.kandooocn.com

به رغم وجود مزیت‌های مثبت و بسیار زیاد فناوری اطلاعات در سازمانها و شرکتها، بسیاری اوقات به علت استفاده نادرست از این فناوری، این مزیتها به حداقل یا حتی صفر می‌رسد تا آنجا که ممکن است شرکتها دچار ضرر و زیان نیز شوند. مزیت‌های IT را این گونه برشمرد:

- به حداقل رساندن هزینه های استفاده از اطلاعات.
  - تسریع در جمع آوری اطلاعات، ذخیره و دستیابی و دسترسی به آن در مواقع موردنیاز.
  - به حداقل رساندن کارهای مکانیکی و فیزیکی.
  - کاهش مخارج معاملات.
  - کسب اطلاعات بهتر از وضعیت و تعداد مشتریان.
  - بهتر و آسان شدن کارهای گروهی در یک شرکت.
- عواملی را که باعث کاهش مزایای فناوری اطلاعات می‌شود عبارتند از: فرهنگ استفاده از IT، آموزش صحیح امنیت و روشها و دستورالعملها.

گاهی شرکتها امکان دسترسی به مزایای فناوریهای اطلاعاتی را ندارند که این باعث عقب افتادن آنها از شرکتهای رقیب می‌شود. عواملی را که ممکن است باعث دسترسی به IT برای شرکتها شود، باید در مسایلی چون بودجه کافی، علم و اطلاعات کافی درباره IT ها، امکان دسترسی به آنها و زیرساختارهای مناسب، جستجو کرد. کشورهای پیشرو در قاره آسیا که توان بالایی در استفاده از فناوریهای اطلاعاتی دارند، عبارتند از کشورهای هند، مالزی، ژاپن، کره جنوبی و دبئی یا امارات که بررسی تجارب کشور مالزی در این باره می‌تواند میزان اهمیت استفاده از IT ها را روشن تر نماید.

مالزی، کشوری در جنوب آسیا، از نظر منابع طبیعی بسیار غنی اما از نظر سرزمین های زراعی بسیار محدود است. وجود منابعی چون نفت، قلع، چوب، مس، گاز طبیعی و سنگ آهن باعث نشده است تا این کشور خود را منحصراً به چنین منابعی وابسته سازد. تا آنجا که این کشور بین سالهای ۱۹۷۱ تا ۱۹۹۰ از یک کشور تولیدکننده مواد خام به کشوری تولیدکننده و صادرکننده قطعات الکترونیک، فناوری و بخشهای مختلف خودرو تبدیل شده است. آمارهای سال ۱۹۹۳ آن کشور نشان

اهمیت فناوری اطلاعات در مالزی به قدری است که ICT به یکی از برنامه ها و اهداف اصلی دولت مالزی برای رسیدن به یک اقتصاد برپایه دانش و فناوری تبدیل شده است در این رابطه دولت مالزی بودجه اختصاص داده شده به برنامه های توسعه فناوریهای اطلاعاتی خود را از رقم ۵۰۶ میلیون دلار به ۱۰۳۶ بلیون دلار افزایش داده و در هشتمین برنامه خود برای سالهای ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۵ میلادی ارزش بسیاری را برای ICT (INFORMATION COMMUNICATION TECHNOLOGY) قائل شده است. که بر موارد زیر تکیه دارد:

- تقویت قابلیت‌های منابع انسانی.
  - تقویت بسته های نرم افزاری و سخت افزاری.
  - بالابردن تعداد کاربران اینترنت و کاهش مخارج استفاده از اینترنت.
  - قراردادن مالزی به عنوان مرکز فناوری اطلاعات.
  - ترویج تجارت الکترونیک.
  - تولید و پشتیبانی از SMEs های برپایه فناوری اطلاعات.
  - تکیه بر تحقیق و توسعه در بخش نرم افزارها.
- IT و سیاستهای دولت مالزی

سیاستهای دولت مالزی در زمینه فناوریهای اطلاعات را در سه بخش دسته بندی کرد که به ترتیب سیاست اجرای پروژه (MNLTIMEDIA SUPER CORRIDOR) MSC در جهت دستیابی به اقتصاد مبتنی بر دانش و فناوری سیاست الکترونیکی کردن تجارت، دولت، کسب و کار، خدمات پزشکی از راه دور، توسعه بخش تحقیق و توسعه، تاسیس مدارس هوشمند، تربیت و پرورش SMEs برپایه فناوری و سیاست توسعه ارتباطات داخلی (NTP)، می باشند.

پروژه MSC، پروژه ای بلندمدت است (۲۰۲۰ - ۱۹۹۶) که توسط بخش خصوصی اداره و اجرا می شود. کلیه امکانات ارتباطی این پروژه توسط حمایت دولت و شرکت مخابرات مالزی پشتیبانی می شود. مشاورانی که این پروژه را هدایت می کنند شامل افراد زبده و متخصص در زمینه فناوری اطلاعات یعنی IAP یا (INTERNATIONAL ADVISORY PANEL) می شوند. همانطور که اشاره شد، هدف از اجرای پروژه MSC تغییر مسیر پیشرفت اقتصاد مالزی از یک اقتاد تولیدکننده و صادرکننده به سمت اقتصادی استوار برپایه علم و تکنولوژی است.

یکی از مباحث جذابی در مالزی، مبحث تشکیل مدارس هوشمند در آن کشور است درباره بکارگیری

افزایش یابد و ارتباط این مدارس با خود و با مدارس مشابه در خارج از کشور، گسترده تر شود. این باعث افزایش اطلاعات تمامی شاگردان در این گونه مدارس خواهد شد. از معروفترین این مدارس (MULTIMEDIA UNIVERCITY)MMU می باشد. (۱)

(۱) له تدبیر، گرد آوری سام سپاسی، سخنرانی خانم رقیه عزیز، مدرس سازمان بهروری ملی آسیا در تجارت الکترونیکی مالزی، با عنوان مزیت‌های جدید در فن آوری اطلاعات، در سمینار نقش بنگاه های کوچک و متوسط در اقتصاد کشورهای عضو APO و نیز شیوه های توسعه منابع انسانی این بنگاه ها، سازمان مدیریتی صنعتی از وب سایت www.imi.ir/tadbir/tadbir-141/reports-141/3.asp سایت ماهنامه علمی تدبیر- شماره ۱۴۱- بهمن ۸۲- سال چهاردهم

الف-۳- فناوری اطلاعات در سایر کشورها

نگرش به فناوری اطلاعات به عنوان ابزار رشد و توسعه دولت ها، جای خود را به فناوری اطلاعات به عنوان محور توسعه داده است. هرچند تصور حیات یک کشور به عنوان عضو فعال جامعه جهانی بدون توجه به موضوع فناوری اطلاعات به عنوان بستر و محور اصلی توسعه، هم اکنون نیز مشکل است اما در کمتر از هفت سال آینده غیر ممکن است. درک نقش بنیادین این مهم و سازماندهی مناسب برای نهادینه کردن آن تضمینی مناسب برای حضور فعال و مقتدر در جامعه جهانی است. از این رو بسیاری از کشورها بازنگری عمیقی را در ساختار و فرایند برنامه‌های توسعه خود آغاز کرده اند به عنوان نمونه:

(۱) دولت آمریکا مهمترین سرفصل توسعه خود را به موضوع فناوری اطلاعات اختصاص داده و در این راستا، گسترش بزرگراه های اطلاعاتی- ارتباطاتی مهمترین رکن تحقق این موضوع میباشد.

(۲) دولت انگلستان طی برنامه ای به دنبال آن است که تا سال ۲۰۰۴ میلادی کلیه خدمات عمومی و دولتی از طریق اینترنت انجام شود.

(۳) اتحادیه اروپا فعالیت های گستردهای را برای "بستر سازی فرهنگی"، "استفاده از راهکارهای اقتصاد دیجیتالی" و گسترش مفهوم "دولت الکترونیکی" آغاز کرده است.

مخابراتی و هم از بعد فرهنگ سازی عمومی آغاز کرده است و یکی از اهداف این کشور اتصال همه مدارس به اینترنت تا پایان سال ۲۰۰۲ میلادی است.

۵) دولت سنگاپور با طرح عظیم "برنامه خدمات کامپیوتری شهری" و با هزینه سالیانه دو میلیارد دلار سعی دارد تا سال ۲۰۰۴ میلادی دولت الکترونیکی را به طور کامل در این کشور محقق گرداند. هدف اصلی دولت‌مردان این کشور تبدیل سنگاپور به "جزیره هوشمند" است.

۶) کشورهای عضو جامعه آفریقا در صددند که تا سال ۲۰۱۰ میلادی، جامعه اطلاعاتی مشترکی را بین خود بوجود آورند تا همه شهروندان بتوانند به ساده‌ترین روش به اطلاعات مورد نیاز دست یابند.

۷) کشورهای حوزه خلیج فارس برنامه های بلندمدتی را برای دستیابی به فناوری اطلاعات با سرمایه گذاری عظیم آغاز کرده اند که نمونه‌ای از آن پروژه "شهر الکترونیکی دوبی" است.

بدین ترتیب ملاحظه میشود موضوع فناوری اطلاعات و حرکت به سمت تحقق آن ضرورتی اجتناب ناپذیر است و اصلی ترین راهبرد توسعه کشورها خواهد بود. کشور ما ایران در حالی سال های آغازین هزاره سوم را پذیرا می شود که به لحاظ توسعه اطلاعاتی فاصله زیادی با کشورهای توسعه یافته داشته و حتی در قیاس با برخی کشورهای در حال توسعه نیز حائز رتبه پایین تری می باشد.

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

<http://www.techds.org/fulltext.php?paperid=1/>

مقاله ، تهیه کننده ، حسین دیبایی اصل ، تاریخ انتشار ، ۱۳۸۲/۱/۲۶ با عنوان " اطلاعات، ارتباطات و مخابرات "

گفتار چهارم

چالش های اصلی توسعه فن آوری اطلاعات و ارتباطات در ایران و جهان

www.kandoo.cn.com

الف : چالش های اصلی توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در ایران

الف -۱- : چالش های فرهنگی توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات (مدیران و توده مردم)

الف -۱-۱- : عدم آشنایی عمیق مدیران کشور با فناوری های جدید و بی توجهی به پی آمدهای آن

مثلا اگر در چند سال آینده نتوانیم فناوری اطلاعات را بومی کنیم جزء کشورهای عقب مانده خواهیم بود. اگر ذهنیت مدیریت ارشد کشور نسبت به آن روشن و توجیه نباشد خیلی از امور بر رویکردی گذرا مبتنی خواهد بود.

الف -۱-۲- : فرهنگ سازی فراگیر در جامعه و آموزش آحاد مردم

اگر مردم از تحولات جهانی بی خبر باشند و آموزشهای لازم را نینند، تکنولوژی اطلاعات هیچگاه در کشور پا نخواهد گرفت. مثلا کشور هند در روستاهای خود هم فرهنگسازی می کند و آموزش می دهد. که در این راستا بخش های دیگری همچون سازوکارهای حزبی همیار دولت هستند.

الف -۱-۳- : چاره اندیشی و برنامه ریزی جهت تعدیل بار فرهنگی ناشی از توسعه فناوری اطلاعات .

الف-۲- : چالش نیروی انسانی آموزش، پژوهش و اشتغال

الف-۲-۱- : کمبود نیروی انسانی متخصص در زمینه فناوری اطلاعات

الف-۲-۲- : همکاری های بین دانشگاهی و مراکز تحقیقاتی ضعیف است

الف-۲-۳- : از نیروی انسانی محدودی که داریم بهینه استفاده نمی شود

الف-۲-۴- : نبود فرصتهای شغلی مناسب و مهاجرت نخبگان و فارغ التحصیلان

الف-۲-۵- : در آموزش به مباحث مدیریت تکنولوژی توجه نمی شود

اهمیت نمیدهیم. متخصصی که مدیریت نداند، از خود اراده ای نخواهد داشت و به جای آنکه در کشور کارآفرینی کند، تبدیل به کارمند دیگران می شود و به خارج کشور پناه میبرد

الف-۲-۶: با عدم وجود برنامه و مدیریت کارا، افزایش سرمایه گذاری تنها اتلاف منابع و بدبینی مردم به توسعه فناوری اطلاعات را در پی خواهد داشت.

الف-۲-۷: ارتقای آموزش عمومی از چالش های مهم کشور در زمینه فناوری اطلاعات می باشد

الف-۲-۸: از تنگناهای عمده دیگر در توسعه نیروی انسانی IT به موارد زیر اشاره می شود:

۱- کاربران سواد ندارند ۲- لایه بزرگی به نام تکنسین در کشور وجود ندارد و لذا نیروی متخصص موجود بایستی کار تکنسین را انجام دهد ۳- دانشگاهها نیروی انسانی مورد نیاز شرکتها را تربیت نمی کنند ۴- در لایه بالاتر از مهندسی در کشور ما شغل وجود ندارد و یا بسیار ناچیز است ۵- شکاف بین دانسته های اساتید و آنچه بایستی دانشجویان در سالهای بعد به کار گیرند (سرعت تحولات).

الف-۳: چالشهای زیر ساختی (مخابراتی، تجاری، حقوقی، امنیتی و غیره)

الف-۳-۱: لزوم ایجاد نظام یکپارچه ملی برای توسعه IT

الف-۳-۲: توزیع یکنواخت زیر ساختها فناوری اطلاعات در کشور

الف-۳-۳: نیاز به بخش خصوصی توانمند و ارتباط آزاد با خارج داریم

در این زمینه، تحریم آمریکا یکی از مسائل مهمی است که باید برای حل آن تلاش شود

الف-۳-۴: بدنه دولت باید برای ایجاد تسهیل در توسعه فناوری اطلاعات اصلاح شود .

الف-۳-۵: سیاست ملی منسجم، پیشران اصلی موفقیت طرح تکفا است .

در شرایط فعلی، مهمترین مانع بر سر راه تحقق اهداف طرح تکفا، فقدان سیاست منسجم در سطح کشور است که نشان دهد هر وزارتخانه یا سازمان دولتی در چه بخشهایی باید به توسعه فناوری

گذاری‌های جذب شده مستقیم یا غیر مستقیم وابسته به فناوری اطلاعات بوده است.

الف-۴-: بازار، تقاضا و سرمایه گذاری

الف-۴-۱-: منابع مالی و سرمایه گذاری محدود در توسعه IT کشور

یکی از چالش‌های پیش روی توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات منابع مالی است. در زمینه منابع مالی کشور ما با محدودیت روبروست. سرمایه گذاری خارجی چندانی نیز در زمینه IT در کشور وجود ندارد که باید به جذب سرمایه گذاری خارجی فکر و موانع موجود برداشته شود

الف-۴-۲-: ایجاد بازار و تقاضا پیش زمینه توسعه IT

یکی از مهمترین عوامل در توسعه هر فناوری، بازار است که در کشور ما "بازار دولت" و خریدهای دولت نقش اساسی دارد. یکی از مهمترین نقشهای دولت در کشور ما استفاده صحیح از همین بازار است. همچنین رشد بازار IT تقاضا برای نیروی انسانی را افزایش می یابد.

الف-۴-۳-: نقش دولت در توسعه بخش تقاضا و ایجاد زمینه های همکاری شفاف نیست.

دولت در برنامه چهارم توسعه کشور در بخش تکنولوژی یکی از دو نقش عمده زیر را می تواند داشته باشد:

دولت با تزریق پول به مراکز تحقیقاتی و بخش های عرضه تکنولوژی آنها را سرپا نگه دارد.

دولت کمک کند که بخش تقاضای تکنولوژی توسعه یابد. (۱)

دانشگاه صنعتی امیر کبیر با رجوع از سایت www.vwdev.com در وب سایت [/www.techds.org/index.php?paperid=/](http://www.techds.org/index.php?paperid=/)

ب: چالش های کشورهای جهان سوم در عصر اطلاعات و ارتباطات

بعد از انتشار تئوری معروف دهکده جهانی توسط نظریه پرداز و جامعه شناس بزرگ مک لوهان، دیدگاه ها و بینش های جدیدی در بین کارشناسان، سیاست مداران، برنامه ریزان اقتصادی، پژوهشگران و مدیران کشورها بر اساس رویکردهای تازه ای که این نظریه تاثیرگذار بوجود آورده بود شکل گرفت.

مفهوم جهانی شدن به دلیل نو بودن در دنیا و فقدان بحث کافی در مورد آن، تعریف یکسان و قابل پذیرش برای همگان نداشت. در یک معنا جهانی شدن عبارت بود از: فرآیند افزایش «وابستگی متقابل» میان جوامع مختلف در مقیاس جهانی است.

وابستگی متقابل می تواند اشکال متنوعی به خود بگیرد، با این وجود جامعه شناسان در ابتدای گسترش این بحث، توجه خود را روی دو مفهوم «جهانی شدن اقتصاد» و «جهانی شدن فرهنگ» متمرکز کرد. به مرور و با ظهور پدیده های جدیدی در زمینه تولید، توسعه کاربری و به اشتراک گذاری اطلاعات بشر گام به عصر جدیدی گذاشت که در آن فناوری های صنعتی جای خود را به فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی بخشید و در این هنگام بود که دنیا می توانست رویکرد بسیار ملموس تری از جهانی شدن و تئوری جهانی شدن را شاهد باشد.

دنیایی از اطلاعات که به واسطه ابزارهای ارتباطی مدام در حال جابه جایی و تحول بودند. به واسطه این فناوری های ارتباطی و اطلاعاتی بود که به غیر از مقوله های اقتصادی و فرهنگی مفاهیم جدیدی در حوزه جهانی شدن طرح شد و مورد توجه قرار گرفت.

مفاهیمی همچون بهداشت، دولت، آموزش، خدمات عمومی، کسب و کار، سیاست و...مجالی یافته بودند تا در بسترهای اطلاعاتی و ارتباطی هویتی جهانی بیابند و به موضوع روز گفتمان های بین المللی تبدیل شوند.

اکنون دیگر دنیا باور کرده بود که مرزهای دنیای مجازی، با قدرت فراوان توانسته مرزهای جغرافیایی را کمرنگ تر کند و باید این دنیای جدید و شرایط زندگی در آن را بشناسد، دنیایی به مثابه

ساختاری جدید به نام جامعه جهانی اطلاعاتی است. جامعه اطلاعاتی علی رغم آثار و نتایج مثبت برای جامعه جهانی، تاثیرات منفی نیز با خود به همراه داشت. مهمترین و شاید اثرگذارترین جنبه منفی در توسعه فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی شکل گیری شکاف دیجیتالی در دنیا و پر رنگ تر شدن مرز کشورهای توسعه یافته و عقب مانده بود. شکاف دیجیتالی باعث توفیق هر چه بیشتر کشورهای توسعه یافته در امور مختلف آموزشی، علمی، فرهنگی، اقتصادی و حتی سیاسی شد.

این کشورها خود را صاحب تکنولوژی های این عصر می دانستند و با انحصار آن مدام در جهت رشد و توسعه بیشتر گام بر می داشتند اما در کشورهای جهان سوم به دلیل کمبود یا حتی عدم وجود فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی برای بهره برداری در تولید دانش و توسعه اقتصادی مشکلات فراوانی به وجود آمد.

از این رو شکاف دیجیتالی محسوس تر و ملموس تر از شکاف دوران عصر صنعتی شد. بدترین و زیانبارترین نتیجه این شکاف که تقریباً از اواخر دهه ۸۰ شکل گرفت و در ادامه وضوح بیشتری یافت جذب شدن نخبگان و دانشمندان کشورهای جهان سومی به ادامه کار و فعالیت در کشورهای توسعه یافته بود. خلاء و شکاف بین این کشورها پیش از هر قشری توسط این گروه درک می شود و چون به دلایل مختلفی مثل مسائل مدیریتی، اقتصادی و فرهنگی مجال فعالیت آنها برای پر کردن و حذف شکاف دیجیتالی فراهم نمی شود لاجرم به سوی کشورهای توسعه یافته کوچ می کنند تا به ادامه تحصیل بپردازند و یا کار کنند.

این مرحله که در واقع اغلب اوقات بدون بازگشت است ضررهای اقتصادی و اجتماعی فراوانی را برای کشور مبدأ به همراه دارد.

کشور ایران نیز به عنوان کشوری در حال توسعه از این قاعده مستثنی نبوده و با وجود اینکه در تاریخ کهن ایران منشاء و منبع غنی ترین و قدیمی ترین تمدن های بشری بوده است اما متأسفانه و به دلایل گوناگون کشور ما نتوانسته به گونه مطلوبی خود را با تحولات دوران گذار از عصر کشاورزی به عصر صنعتی و از عصر صنعتی به عصر اطلاعات هماهنگ سازد و حاصل این دو گذار برای ما فقر اقتصادی و اطلاعاتی بوده است. علیرغم این موضوع و با توجه به مشکلات فراوان مردم کشور ما برای دست یابی به اطلاعات و سواد تکنولوژیک داشته و دارند، امروزه با دو

حصر کشورهای پیشرو و توسعه یافته در صنعت و فناوری بروز پیدا کرده است.

شاهد هستید که هر سال بسیاری از نخبگان علمی کشورمان توسط دانشگاهها و شرکت های آمریکایی و اروپایی جذب می شوند و این یعنی از دست رفتن سرمایه های مادی و معنوی فراوانی که آثار و تبعات آن در حال و آینده گریبان گیر ما خواهد شد.

اعتقاد بر این است که ادامه این روند منجر به تخلیه کشور از ژن های نخبه خواهد شد و نتایج آن در نسل های آینده بروز خواهد کرد روندی که با توسعه فناوری اطلاعات شدت بیشتری گرفته است و باعث تسلط هر چه بیشتر کشورهای توسعه یافته بر کشور در حال توسعه ما خواهد شد.

دولت ها به عنوان بزرگترین ساختارهای اجتماعی و اقتصادی در کشورهای جهان سومی باید برنامه ها و راهکارهای مناسبی برای کنترل روند رو به رشد فرار مغزها و ژن ها به کشورهای توسعه یافته ارائه کنند.

جوامع نخبه هر روزه به علم، فن، صنعت و تولید جدیدی دست می یابند و دیگر کشورهای دنیا به دلیل نیاز به آن علوم، فنون، صنایع و تولیدات جدید، ناگزیر است باید هزینه لازم را پرداخت کند و فرهنگ کشورهای نخبه را که با علوم، فنون و صنایع و تولیدات آنها همراه است را نیز بالاجبار بپذیرند، زیرا فرهنگ جدید و نو نیز با تولید علم و فن جدید حاصل می شود؛ یعنی محصول فیزیکی و تولیدی حاصل از علم و تکنولوژی جدید به همراه خود، فرهنگ استفاده جدید را نیز متولد می کند. به عبارت دیگر کالاهای تولیدی هر کشور بر اساس فرهنگ همان کشور تولید می شود. لذا هر کشوری با صدور کالاهای خود به دیگر کشورها، فرهنگ خویش را نیز صادر نموده و به مرور زمان فرهنگ دیگر کشورها را با فرهنگ خویش جایگزین می نماید و در نهایت کشورهای نخبه گریز به دلیل نیاز و وابستگی همیشگی، خدمتکار این کشورها می شوند. افراد نخبه به علت توانایی بالا در تولید ایده، دانش، علم، فن، فناوری و صنعت جدید همیشه زمینه ساز حرکت و پویایی اقتصاد و خالق فرصت های شغلی جدید برای جامعه خود هستند. البته این موضوع در کشورهایی اتفاق می افتد که از اقتصاد سالم و ساختار هدفمندی برای مدیریت نیروی انسانی برخوردار باشد و توانایی حفظ و حتی جذب دوباره نیروهای از دست رفته را داشته باشد. به عقیده کارشناسان بهترین و مطمئن ترین نقطه برای سرمایه گذاری در خصوص اشتغال و رفع معضل بیکاری در بلند مدت، توجه ویژه به نخبگان، دانشمندان و اندیشمندان جامعه است تا با تولید علم، فن، تکنولوژی و صنعت جدید، فرصت های

چنین امکانی فراهم کردن محیطی مساعد برای فعالیت علمی، تحقیقاتی و پژوهشی و همچنین به کار گیری نخبگان در لایه های مشاوره ای و مدیریتی سطح بالای کشور است. رفع تبعیض ها و بی عدالتی ها در گزینش نیروها و حمایت مادی مناسب و تشویق و ترغیب نخبگان به انجام کارهای بزرگ و تاثیرگذار می تواند اقدامات موثر بعدی در جلوگیری از فرار ژن ها باشد. و این نقش از وظایف دولت است. (۱)

---

(۱) - از سرویس فرهنگ ، دوم خرداد ۱۳۸۵، با عنوان چالشهای عصر اطلاعات و ارتباطات در جهان سوم - www.favanews.com/default.aspx/news-17090.htm ناشر روزنامه اعتماد ملی.

فصل چهارم

ایران و فناوری اطلاعات و ارتباطات

مقدمه

از زمانی که جهانگرد دبیر شورای اطلاع رسانی با همکاری همفکران و دوستانش در سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، توسعه و مدیریت حوزه فناوری اطلاعات را با طرح تکفارا در سال ۱۳۸۱ آغاز کرد بیش از چند سال می گذرد. جهانگرد آن را سامان داد که یک سوی آن تخصیص بودجه جاری و هزینه آن محل توسط دستگاه های دولتی برای توسعه کاربری فناوری اطلاعات بود و از سوی دیگرش پیش بینی اعتبارات عمرانی برای برخی از دستگاه های پیشرو در کاربری فناوری اطلاعات و ایجاد زمینه مساعد برای آماده سازی و آغاز فعالیت های دستگاه های منتخب بود. از سوی دیگر همراهان ایشان در انجمن صنفی شرکت های انفورماتیک، با تشکیل نظام صنفی رایانه ای این حوزه را با حضور خصوصی ها تکمیل کردند. اگر چه در برهه ای از زمان مانند زمان تغییر معاونت مربوط با موضوع تجارت الکترونیکی در وزارت بازرگانی و به واسطه فعالیت مجموعه پیشین مدیریت وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات برخی دست اندازها در پیشبرد این مدل کار می کردند. جهانگرد دبیر شورای اطلاع رسانی و دوستانش با به خدمت گرفتن تمامی ابزارهای قانونی از قانون بودجه سالیانه گرفته تا مصوبه ویژه از هیئت وزیران - توسعه و مدیریت حوزه فناوری اطلاعات را با طرح تکفا تدوین کردند .

“محمدرضا بیکزاده” از دانشگاه MAU مالزی، در باره توسعه فناوری اطلاعات در ایران اعلام کرد : نباید تنها به فناوری اطلاعات از دید ابزاری توجه کرد، چرا که فناوری اطلاعات زمانی کارساز خواهد بود که قوهی تفکر نیز در آن تقویت شود.

اگر بخواهیم در آینده جامعه ای دانامحور داشته باشیم، باید فضایی را ترسیم کنیم که در آن ابزارهای فنی در کنار تفکرات علمی در بهره گیری بهتر آنها بکار گرفته شود.

بخواهیم با روش قدیمی این موضوع را ساماندهی کنیم دچار آلودگی اطلاعات خواهیم شد. و سیستم‌های آموزشی کشور نیازمند تغییرات اساسی است:

توسعه‌ی فناوری اطلاعات (IT) به عنوان ابزاری در پردازش، تولید، توزیع و ذخیره‌سازی اطلاعات است، بنابراین در بهره‌گیری از آن باید نگاه صرفاً کاربردی و لوکس و حتی اقتصادی را کنار بگذاریم و با نگرش‌های جدیدی که در این حوزه ایجاد می‌شود از آن برای حرکت به سوی جامعه‌ی دانایی بهره بگیریم.

امروز شاهد پیشرفت و توسعه‌ی تکنولوژی در تمامی مرزهای دانش و اطلاعات هستیم، بویژه این زمینه در حوزه‌ی علوم پزشکی و بحث سلامت انسان‌ها نقش اساسی دارد.

اگر بخواهیم از تکنولوژی فناوری اطلاعات در محافل علمی و اجرایی بهره بگیریم نیازمند بکارگیری کارشناسان خبره و توانمند در این حوزه هستیم و همچنین باید برنامه‌ریزی دقیقی برای یکپارچه کردن این سیستم‌ها انجام شود. ۱.

www.kandooocn.com

www.kandooocn.com

www.kandooocn.com

www.kandooocn.com

www.kandooocn.com

۱- دومین کنفرانس بین‌المللی فناوری اطلاعات و دانش (IKT 2005) به همت دانشکده‌ی فناوری اطلاعات امیرکبیر در سالن همایش‌های رازی دانشگاه علوم پزشکی ایران برگزار شد. از ماهنامه دنیای مخابرات و ارتباطات - www.tcmagazine.com/articles.htm

آقای خاتمی رئیس‌جمهوری ایران، در روزهای مانده به پایان دوره خدمت و تحویل دولت به رئیس‌جمهوری جدید، تمبر توسعه و کاربری فناوری ارتباطات و اطلاعات (تکفا) را امضا کرد تا نمادی باشد از آنچه در این سالها انجام شده است یا چیزی بیش از یک نماد برای توسعه کشور در این زمینه منظور گردد و اعتقاد داشت که فناوری هم باید توسعه یابد خاتمی در نشست ملی فناوری اطلاعات اینطور می‌گوید که «برای توسعه همه جانبه کشور باید از این فناوری برخوردار شویم و آن را در جهت منافع ملی مان به کار گیریم. پس فارغ از هر آمد و رفت در عرصه سیاست، موانع و مشکلات را بر سر جذب این فناوری و توسعه همه جانبه پایدار از میان برداریم»

شورای عالی اطلاع رسانی و چند نهاد دیگر که همایش ملی فناوری اطلاعات را در روزهای پایانی دولت خاتمی برگزار کرده اند، پیشوند «ملی» را پررنگ‌تر از گذشته به کار می‌برند تا تأکیدی باشد برای ادامه این روند، روندی که با توسعه اینترنت از سوی بخش خصوصی و گسترش زیرساخت های مخابراتی آغاز و با طرح تکفا و تدوین برنامه چهارم توسعه پایه هایش محکم تر شد.

اتصال برخی مراکز تحقیقاتی و دانشگاه ها را هم فراهم کرده بود اما برای استفاده همگانی محدودیت هایی وجود داشت. تعداد کاربران اینترنت در ایران ، از عدد ۲۰۰ هزار در سال ۷۹ ، به یک میلیون و ۷۰۰ هزار نفر در سال بعد آن رسید. این رشد ادامه یافت تا بهار ۸۴ که تعداد کاربران اینترنتی ۶ میلیون و ۷۰۰ هزار نفر تخمین زده شد. این سیر صعودی آمار ، در یک شب اتفاق نیفتاد . برای توسعه اینترنت در ایران زیرساخت هایی لازم است که بر اساس قانون ، تهیه آن را به عهده دولت یا همان وزارت «ارتباطات و فناوری اطلاعات» گذاشته اند. در شروع کار ، باید نام وزارتخانه «پست ، تلگراف و تلفن» به فناوری اطلاعات و ارتباطات تغییر می کرد تا تمام وظایف آن ، تنها در فناوری های قدیمی تر تلفنی و مخابراتی محصور نباشد. عصر تحولات سریع در عرصه ارتباطات بود و این موضوع را دولت خاتمی ، با وجود انتقادهایی که درباره آن هست ، به موقع درک کرد.

گرچه نصرالله جهانگرد ، نزدیک ترین فرد رئیس جمهوری به فناوری های نوین ، نتوانست برای اداره این وزارتخانه از مجلس رأی اعتماد بگیرد ، اما در رأس شورای عالی اطلاع رسانی و در کنار وزیر جدید به عنوان مشاور خاتمی ، برنامه ریزی را برای همگامی با این تحولات و توسعه آغاز کرد. توسعه ای که به گفته خود جهانگرد ، افق نخستین آن ، قطب اول شدن در منطقه است. آن روزها بسیاری از کارشناسان ، راهکار اصلی رسیدن به این هدف را استفاده نوین از ویژگی گذرگاهی ایران و احداث جاده ابریشم اطلاعاتی تعریف کردند.

برای همین ، طول فیبرنوری کشور تا پایان سال ۸۳ به ۳۰ هزار کیلومتر و تعداد «پورت های» دسترسی دیتا در ایران به ۴۸ هزار و ۲۰۶ رسید. سال ۷۹ این رقم ۶۲۴ پورت بود.

۱۲۹ شهری که ۶ سال پیش زیر پوشش شبکه دیتا قرار داشتند اکنون به ۵۱۴ شهر رسیده اند و درحال حاضر ۴۳ هزار و ۸۰۰ روستای کشور با شبکه دیتا ارتباط دارند.

بر اساس اهداف برنامه چهارم توسعه ، نرخ نفوذ اینترنت از ۷۴/۹ درصد باید به ۳۰ درصد برسد که با توجه به رشد سریع اینترنت ، رقم عجیبی نیست.

اما دولت تنها تأمین کننده این خدمات نبود. بخش خصوصی که همیشه در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات جلوتر از دولت حرکت کرده ، باید برای یاری فراخوانده می شد.

۱۴۲۳ شرکت خصوصی در کنار دولت و نیز شرکت های مختلف ارائه کننده خدمات اینترنتی در قالب ISP ها ، ICP و شرکت های PAP کار توزیع را به عهده گرفتند. سنگ اندازی ها برای محدود کردن

واگذاری قدرت مقاومت می کرد اما هرچه که بود، ۱۳ شرکت PAP برای تأمین اتصال های پرسرعت DSL، ۳۱ ICP شرکت برای تأمین اتصال اینترنت با ظرفیت های بالا و ۶۵۸ شرکت خدمات اینترنتی

(ISP) از بخش خصوصی مجوز فعالیت گرفتند تا در پایان دولت اصلاحات، تعداد کل سایت های اینترنتی ایرانی به ۱۰ هزار برسد و رشد سالانه کاربران ۱۰۰ درصدی باشد. (اکنون، طبق فهرست احراز صلاحیت شورای عالی انفورماتیک، ۶۰۰ شرکت رایانه ای فعال در سال ۸۰، به ۱۴۲۳ شرکت در سال گذشته رسیده است)

طرح توسعه و کاربری فناوری ارتباطات و اطلاعات یا «تکفا» در سه سال، موتور محرک فعالیت های فناوری اطلاعات در کشور شد به طوری که به گفته سهیل مظلوم، رئیس انجمن شرکت های انفورماتیک کشور که ۹۰۰ شرکت عضو آن هستند، بازار فناوری اطلاعات در بخش تقاضا از ۶۰۰ میلیارد تومان در سال ۸۰ به بیش از ۱۵۰۰ میلیارد تومان در پایان سال ۸۳ رسید. یعنی در سه سال ۵/۲ برابر رشد داشت.

رشدی که مظلوم اعتقاد دارد عامل مهم آن، حمایت و عزم دولت در قالب طرح تکفا بوده است. اما این کافی نبود. درخت نوپای فناوری اطلاعات در ایران، به ریشه های قوی تری احتیاج داشت که بدون قانون و مقررات لازم پا نمی گرفت. به همین خاطر تلاش برای تصویب قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم افزار آغاز شد چون بیشتر کارشناسان، رعایت نکردن «کپی رایت» را مهم ترین عامل توسعه نیافتگی این صنعت در ایران می دانستند درحالی که با توجه به نیروی انسانی فعال در کشور، می توانستیم مانند کشور هند، یکی از محورهای مهم تولید در منطقه باشیم. هرچند هنوز این قانون اجرایی نشده اما در حال، به گفته رئیس انجمن شرکت های انفورماتیک، حجم بازار نرم افزار، از ۶۰۰ میلیارد تومان در ابتدای سال ۸۰ به نزدیک ۱۵۰۰ میلیارد تومان در سال ۸۳ افزایش یافته یعنی ۵/۲ درصد رشد داشته است. در کنار قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم افزار، قانون تجارت الکترونیکی مهم ترین مقرراتی بود که برای ارائه خدمات الکترونیکی و بانکی ضروری احساس و در نهایت تصویب شد تا با به کارگیری پول الکترونیکی زمینه خدمات الکترونیکی هم فراهم شود.

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

<http://www.iran-newspaper.com/1384/840422/html/social.htm#>

الف: قانون برنامه چهارم توسعه درباره فناوری اطلاعات

قانون برنامه چهارم توسعه علاوه بر محوریت بر پایه دانایی ، به طور مستقیم ۲۴ ماده درباره فناوری اطلاعات دارد. موادی که پیش بینی می کرد که نتیجه غیر مستقیم آن تا سال دوم برنامه چهارم افزایش حجم بازار فناوری اطلاعات ایران به ۴۵۰۰ میلیارد تومان باشد. بر اساس ماده اول این قانون ، به منظور ایجاد ثبات در میزان استفاده از عواید ارزی حاصل از فروش نفت ، دولت مکلف

www.kandoocn.com

حساب ذخیره ارزی را برای سرمایه گذاری و تأمین بخشی از اعتبار مورد نیاز طرح های تولیدی ، فن آوری و اطلاعات و خدمات فنی-مهندسی بخش غیر دولتی و ... از طریق شبکه بانکی داخلی و بانک های ایرانی خارج از کشور به صورت تسهیلات با تضمین کافی استفاده کند . بر اساس این برنامه ، دستگاه های دولتی دارای سیستم های عمومی مکانیزه در سال ۸۳ از ۵ درصد به ۶۰ درصد در سال ۸۸ خواهد رسید. تا انتهای برنامه چهارم تمام دستگاه های دولتی باید وب سایت اختصاصی داشته باشند. خدمات دولتی الکترونیکی نیز در سال ۸۸ باید ۲۰ درصد خدمات دولتی را پوشش دهد. توسعه زیرساخت های اطلاعاتی در صورت اجرای درست برنامه چهارم ، پروژه هدفمندی است که می تواند آرزوی اول شدن در منطقه را در دل ایرانیان بارور سازد. چهارراهی اطلاعاتی که با فیبر نوری ایران را به کشورهای شرقی و غربی متصل خواهد کرد. فیبرهای نوری ایرانی قرار است جاده ابریشم شرق به غرب را این بار از غرب به شرق احیا کنند. آن طور که محمد جعفر صدیق ، مدیرکل دفتر پژوهش های سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور می گوید : « نصب حدود ۳۰ هزار کیلومتر فیبرنوری در طول برنامه سوم توسعه و موقعیت استراتژیک جغرافیایی ایران زمینه ساز موفقیت چنین پروژه ای است.

<http://www.iran-newspaper.com/1384/840422/html/social.htm#>

الف-۱- : توسعه فناوری ارتباطات و اطلاعات در ایران

و کار و آموزش و ... و حتی فعالیتهای شخصی نظیر تفریحات و امثالهم در قالبی نوین است. باید توجه داشت که فرآیند توسعه ICT در کشور به معنی عام آن بیانگر نظامی یکپارچه است که الزاماً تمام عوامل و عناصر وابسته به آن از جمله مطالعه و شناخت وضعیت موجود ارکان مختلف کشور از دیدگاه ICT، بستر سازی ها، هدف گذاری ها، جهت گیری های استراتژیک، خط مشی ها و سیاست های خاص نهادهای مختلف، شرایط حاکم بر کاربردهای خاص، مسائل بازار و غیره در ارتباط ارگانیک با یکدیگر بصورت مجموعه ای عمل می کنند و در نظر گرفتن برخی از اجزاء و نادیده گرفتن برخی دیگر از آنها در هر یک از زمینه های یاد شده نه تنها به توسعه بلند مدت نخواهد انجامید بلکه امکان افزایش مقاومت در مقابل برنامه های آتی توسعه ICT کشور ایران را در پی خواهد داشت.

الف-۱-۱- :محورهای برنامه توسعه ملی ICT

دسته بندی عوامل و عناصر مؤثر در ICT به سه گروه:

- ۱) فرابخشی و ملی
  - ۲) توسعه بخش وزارت PTT
  - ۳) کاربردهای در بخشهای مختلف تبیین یک فضای مناسب را جهت برنامه ریزی استراتژیک توسعه بلند مدت در زمینه های متعدد ICT میسر می سازد.
- کاربردهای ICT در بخشهای مختلف مانند: E-Commerce (وزارت بازرگانی)، E-Health (وزارت بهداشت)، E-Learning (وزارت آموزش و پرورش)، E-Banking (بانکداری الکترونیکی)، E-Government (دولت الکترونیکی) و پارک تکنولوژی و ...

الف-۱-۲- : محورهای اصلی اهداف ICT

- ۱) همگانی کردن دسترسی به فناوری ارتباطات و اطلاعات و بهره گیری عمومی از خدمات و کاربردهای مبتنی بر آن.
  - ۲) بستر سازی و توسعه زیرساختهای ICT بمنظور توسعه کسب و کار آیی با ارزش افزوده بالای مبتنی بر فناوری و ارتقاء سهم دانش و اشتغال در تولیدات ملی.
- نمونه ای از کاربرده و کسب و کارهایی که موتور محرکه اصلی آنها زیر ساختهای ارتباطات و فن

- آموزش از راه دور (Tele-Education)
- پزشکی از راه دور (Tele-Medicine)
- دولت و تجارت الکترونیکی (E-Government , E-Commerce)

نو پا بودن صنعت فناوری اطلاعات در ایران و وجود پتانسیل بسیار بالا از متخصصان و همچنین سازمانها و موسسات بزرگ اقتصادی در کشور زمینه مناسبی را برای توجه جدی به توسعه تخصص ها و زیرساختهای فناوری اطلاعات فراهم کرده است. با توجه به این موضوع که امروزه سلامت و رشد اقتصادی ملت ها ارتباط مستقیمی با سطح مهارتهای آنها در فناوری اطلاعات و ارتباطات دارد، لذا به جاست که با گسترش بسترهای علمی و تحقیقاتی زمینه های فکری و فرهنگی توسعه فناوری اطلاعات را فراهم کنیم. توسعه زیر ساختهای فناوری اطلاعات امری است که به مرور به وقوع خواهد پیوست و در این میان مسائلی چون توسعه آموزشی و توسعه فرهنگی که هر دو از لوازم جوامع دانش مدار هستند جای توجه و تعمق بسیار دارند. فناوری اطلاعات به عنوان دانش و به عنوان صنعت از درجه کار آفرینی بالایی برخوردار است و در نتیجه بهره گیری مناسب و توسعه مدیریت شده آن در ایران می تواند اثرات سودمندی در پیکره اقتصادی کشور ما داشته باشد.

از سایت مرکز تحقیقات مخابرات ایران ، قسمت دبیرخانه فناوری ارتباطات و اطلاعات ملی ایران (SIN ICT)

www.iranict.org/EConstruction.htm

الف-۲- : توسعه کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات ایران (تکفایک)

برنامه «توسعه کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات ایران» (تکفا) اولین برنامه فراگیر ملی در بکارگیری یک فناوری پیشرفته برای توانمندسازی کلیه بخش‌های کشور در جهت رشد و توسعه و ارائه خدمات بهتر و نوین به مردم می باشد، این برنامه در کلیه قلمروها از جمله آموزش و پرورش، آموزش عالی، بهداشت و درمان، تجارت و انواع خدمات دولتی و..... می باشد. مشابه این برنامه در اغلب کشورهای جهان با هدف دستیابی به رشد و توسعه سریعتر و پایدار در طی دهه اخیر بر پا شده است. این برنامه بر اساس تبصره ۱۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۱ و با حمایت هیات محترم وزیران در کلیه عرصه‌های اقتصادی - اجتماعی - فرهنگی - انتظامی کشور آغاز شده که بتدریج آفاز خدمات رسانی آن به ظهور رسیده و می رسد. سیاست‌های مندرج و مصوب هیات محترم دولت و شورای عالی اطلاع‌رسانی برای اجرای برنامه تکفا تا حد زیادی کنترل و اجرا شده است، از جمله لزوم انجام این فعالیت‌ها، اولویت مشارکت بخش خصوصی و تعاونی و بطور کلی غیر دولتی در انجام امور است. این اقدام عامل بسیار خوبی برای تضمین کیفیت - کمیت - زمانبندی - گسترش اشتغال و کارآمدی - راندمان بهتر نهادهای مالی برای انجام پروژه‌ها بوده است و اگر در زمان آتی سیاست دیگری در هیات محترم وزیران تصویب و ابلاغ شود قطعاً همان بکار بسته خواهد شد

با مدیریت و دانش از کمترین نسبت اعتبارات دولتی بالاترین تحرک در اقتصاد قلمرو ICT در کشور را بوجود آمد و گزارش سالانه آن نیز بطور رسمی منتشر گردیده و به تناوب در هیات محترم دولت، شورای عالی اطلاع‌رسانی و شورای عالی انقلاب فرهنگی نیز ارائه شده است.

مربوط، اقدامات گسترده ای را برای حمایت از گسترش اطلاعات در محیط رایانه ای به خط و زبان فارسی را شروع کردند و با حمایت از کارهایی که قبل از این آغاز شده بوده، یعنی بحف استاندارد سازی نحوه نمایش خط فارسی در محیط رایانه ای که سابقه بیش از ۱۵ سال در کشور دارد و چند موسسه در این امر دخیل می باشد، زمینه لازم برای تامین این نیاز راهبردی را فراهم نمودند. تا کنون نمایش الفبای فارسی در محیط رایانه با تطابق استاندارد یونی کد پیگیری گردیده است و در خصوص موارد گسترده دیگر با تهیه گزارش های علمی دقیق و ارائه به فرهنگستان زبان فارسی راهنمایی لازم را کسب و اقدامات وسیعی آغاز گردیده است. در این رهگذر رئیس محترم وقت فرهنگستان زبان فارسی با اشراف به اهمیت موضوع دستور تشکیل زیر کمیسیون تخصصی زبان و رایانه در فرهنگستان زبان فارسی با حضور افراد متخصص زبان شناسی و رایانه را از سال ۱۳۸۲ صادر نمودند که تا کنون فعال بوده و راهنمایی لازم را بعمل آورده اند. همچنین دو همایش علمی و نیز با حضور اساتید فن در دانشگاه تهران برگزار گردیده و گزارش کامل اقدامات مربوط به خط و زبان فارسی - حمایت از تولید محتوی به خط فارسی در محیط رایانه در کشور بطور مستقل تهیه و اعلام شده و پیشرفت آن نیز مجدداً اعلام می گردد.

پروژه لینوکس فارسی از افتخارات فنی کشور می باشد که با اجرای آن بحف برپایی سامانه عامل ملی نیز دنبال می شود. تا کنون با زحمات گسترده فعالین این بخش، قسمت های زیادی از کار انجام شده و با تکمیل پروژه ها در بازار کشور امکانات فنی گسترده ای در جهت ایجاد استقلال فنی از سلطه انحصاری ویندوز و شرکت مایکروسافت امریکایی فراهم می شود. کلیه اهداف و وظایف اجرایی تداوم بکارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در بخش های مختلف اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی اجرایی کشور در قالب برنامه چهارم توسعه و در راستای تحقق چشم انداز ۲۰ ساله توسعه ایران تدوین و بطور دقیق به تصویب مراجع قانونگذاری رسیده و هر یک دارای تعریف کار روشن، دستگاه مسئول و معین و اعتبار مشخص در قانون می باشد که در چارچوب مبادله موافقت نامه با سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور بتدریج از سال ۸۴ تا پایان برنامه چهارم توسعه ایران بکار گرفته خواهد شد. از جمله این اهداف و وظائف مصوبه اخیر مجلس محترم شورای اسلامی در خصوص توسعه دسترسی به اینترنت برای کلیه مراکز علمی - آموزشی - فرهنگی می باشد.

سالهای اخیر با انجام پروژه‌های کوچک و متوسط متعدد سعی در کسب تجربیات و تقویت مبانی نظری و اجرایی از دیگر نقاط جهان داشته است تا با توجه به آنها در بکارگیری در مراحل مختلف مانع از اتلاف هزینه اعتبارات و زمان انجام کار بعثت فقدان تجربه باشد اهمیت و ارزیابی میزان موفقیت برنامه تکفا مقوله‌ایی است که امروزه در سایه توسعه کشور و خصوصاً ابزار و رسانه‌های نوین و اینترنت توسط ناظران، فعالان دست اندرکار صنعت ICT و همچنین از طریق جراید و خبرگزاری‌ها و وبلاگ‌ها و وبگاه‌های خبری جریان دارد،

تکفا اولین برنامه ملی در بکارگیری یک فناوری پیشرفته در توسعه همه‌جانبه کشور در طول کل چند دهه اخیر ایران بوده که به موفقیت نسبی خوبی دست یافته و در مقام اصلاح مسیر آینده نیز قابل بررسی است و اکنون به عنوان یک تجربه ملی مورد بررسی و نقد مراکز علمی کشور قرار دارد.

تکفا موجب اشاعه و گسترش رویکرد دانایی‌محوری در کلیه بخش‌های اجرایی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور گردیده است که بیشترین افراد را در تدوین رویکرد چشم‌انداز ۲۰ ساله و برنامه چهارم توسعه اقتصادی اجتماعی ایران اسلامی داشته است. تکفا موجب گسترش بکارگیری فناوری اطلاعات در تمام سطوح علمی، فنی، اجرایی و اداری کشور گردیده و موجب ارائه خدمات بهتر برای مردم کشور گردیده و خواهد شد. تکفا موجب رشد وسیع در توجه به تولید و توزیع اطلاعات در بخش‌های مختلف بوده و آثار این امر در همه حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، علمی و... ملموس می‌باشد. تکفا موجب شدت اشتغال فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های کشور در این عرصه گردیده بنحوی که بی‌کاری در این حوزه نزدیک به صفر است و از سوی دیگر باعث رشد بسیار بالای ورودی مراکز علمی و دانشگاهی کشور در رشته‌های مرتبط گردیده است.

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

---

www.baztab.com/new/28000.php

الف-۳- : توسعه کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات ایران (تکفادو)

اوایل سال 1384 شورای عالی اطلاع‌رسانی در ادامه اجرای طرح تکفا که از سال ۸۱ شروع شده بود اقدام به آغاز پروژه تدوین برنامه جامع فناوری اطلاعات کشور کرد تا براساس بررسی نتایج طرح نخستین تکفا به تدوین تکفا ۲ پردازد اما هنوز شرکت پیمانکار این پروژه نتوانسته به تعهدات قرارداد عمل کند و پروژه در فاز صفر به سر می‌برد.

این در حالی است که اخیراً نیز کمیسیون صنایع و معادن مجلس به منظور رفع موازی‌کاری در شوراهای فعال در حوزه IT تصمیم به اختصاص بودجه سال آینده به شورای عالی فناوری اطلاعات در

www.kandoo.cn.com

به دلیل داشتن جنبه اجرایی از این پس باید در شورای عالی فناوری اطلاعات وزارت ICT پیگیری شود.

با توجه به اینکه شورای عالی اطلاع‌رسانی با تاخیر در تدوین پروژه تکفا ۲ توسط شرکت پرورش داده‌ها مواجه شده و از سویی نیز مجلس اعتقاد بر واگذاری طرح تکفا به شورای عالی فناوری اطلاعات دارد پیش‌بینی می‌شود طرح جامع توسعه و کاربری فناوری اطلاعات کشور در شورای عالی اطلاع‌رسانی به نافرجامی بیانجامد.

از سوی دیگر خسرو سلجوقی معاون فنی دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی با توجه به نظر کمیسیون صنایع و معادن مجلس معتقد است: طرح تکفا براساس مصوبه هیات دولت و مجلس آغاز شده و از سوی این شورا ادامه خواهد یافت. اما به دلیل تدوین طرح جامع IT در شورای عالی فناوری اطلاعات وزارت ICT و موازی‌کاری این شورا با شورای عالی اطلاع‌رسانی هیچگونه تضمینی برای مورد استفاده قرار گرفتن خروجی پروژه تکفا ۲ که در شورای عالی اطلاع‌رسانی انجام می‌پذیرد وجود ندارد با اشاره به هزینه ۶ میلیارد تومان برای تدوین طرح جامع IT در شورای عالی فناوری اطلاعات گفت: شورای عالی فناوری اطلاعات در حال موازی‌کاری با شورای عالی اطلاع‌رسانی است در حالی که در شورای عالی اطلاع‌رسانی ۲ تا ۳ میلیارد برای این طرح هزینه شده است.

طبق گفته سلجوقی همانند بسیاری از خروجی‌های بدون استفاده پروژه‌های IT در کشور احتمال مورد استفاده قرار نگرفتن خروجی پروژه تکفا ۲ از سوی مسوولان IT کشور وجود دارد. این در حالی است که رمضان‌علی صادق‌زاده نایب رییس کمیسیون صنایع و معادن مجلس در این خصوص معتقد است: نظر مجلس به انجام طرح‌های اجرایی در حوزه IT توسط شورای عالی فناوری اطلاعات است و با توجه به اینکه هدف اصلی تقسیم کار و جلوگیری از موازی‌کاری است پیش‌بینی می‌شود به دلیل آغاز تدوین طرح جامع IT توسط شورای عالی اطلاع‌رسانی نتیجه این طرح مورد استفاده شورای عالی فناوری اطلاعات قرار گیرد اما طبق نظر کمیسیون صنایع و معادن تمامی امور اجرایی IT و طرح تکفا به شورای عالی فناوری اطلاعات وزارت ICT مربوط است و باید از فاز ارزیابی، طراحی تا فاز اجرایی در این شورا انجام پذیرد و مدیریت برنامه‌های توسعه IT برعهده سازمان مدیریت است

است: اداره فناوری اطلاعات در بسیاری از کشورهای جهان زیر نظر مستقیم رئیس جمهور است.

اخیرا نصرالله جهانگرد دبیر شورای عالی اطلاع رسانی توسعه فناوری اطلاعات را به عنوان یک مبنای اقتصادی و اجتماعی از جنس زیرساخت دانسته و در گفت و گو با نشریه تکفا می گوید: مدیریت اصلی IT باید در سازمان مدیریت و برنامه ریزی انجام شود. اما در مرحله اجرا حتما باید بین وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات و سازمان برنامه و دستگاه های اصلی هماهنگی باشد

وی دلیل توفیق برنامه فناوری اطلاعات در دولت گذشته را حل این مناقشه ذکر کرد و افزود: توفیق بزرگ ما در تحقق آنچه که امروز به چشم می آید محصول حمایت مستقیم سازمان مدیریت و برنامه ریزی، شخص رئیس دولت، معاون او و بقیه اعضای هیات وزیران در مرحله اجرا بود. در مورد دلایل اختلاف بین وزارت ارتباطات با سازمان مدیریت اشاره کرد که وزارت ارتباطات در درجه اول مسوولیت توسعه زیرساخت و حمایت از شبکه های دسترسی و توسعه سرویس های جدید ارتباطی را دارد اگر وزارتخانه بخواد مدیریت توسعه کاربرد را برعهده گیرد دفاتر سازمانی، نیروی انسانی، اختیارات قانونی و شان اداری لازم را برای این کار در اختیار ندارد و از سوی دیگر با کنار کشیدن سازمان مدیریت و برنامه ریزی عملا هیچ کاری انجام نمی شود چرا که هیچ دستگاهی حاضر نیست که از دستگاه هم عرض خودش برنامه بگیرد در حالی که از سازمان مدیریت و برنامه ریزی این کار را می کنند. در تمام دنیا برنامه های توسعه فناوری اطلاعات دستاورد یک هماهنگی ملی بین چند بخش اصلی است که تعارضی با یکدیگر نداشته باشند. قرارداد پروژه تدوین برنامه جامع فناوری اطلاعات کشور توسط دبیر شورای عالی اطلاع رسانی اوایل سال جاری با شرکت پرورش داده ها امضا شد که طبق این قرارداد شرکت ایرانی پرورش داده ها به عنوان مجری در قالب کنسرسیومی به تدوین این برنامه و بررسی نتایج طرح تکفا ۱ می پردازد.

قرار بود تا پایان سال جاری شرکت مجری بخش نخست این پروژه را به پایان برساند ولی به گفته سلجوقی شرکت پرورش داده ها در اجرای تعهدات قرارداد خود تاخیر داشته و هنوز در فاز صفر این پروژه هستند در حالی که پروژه دارای ۵ فاز است.

ب: نقش دولت در توسعه فن آوری اطلاعات در ایران

جوابی منطقی می باشیم و پاسخ آن را براساس ماده ۴۳ از فصل چهارم قانون برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران پیدا می کنیم که برای توسعه فن آوری اطلاعات و وظایفی بر عهده دولت در نظر گرفته شده است که در ذیل به آنها اشاره می کنیم.

دولت موظف است نظر به اهمیت نقش دانش و فناوری اطلاعات به عنوان اصلی ترین عوامل ایجاد ارزش افزوده در اقتصاد نوین اقدامهای زیر را انجام دهد.

الف-نوسازی و باسازای سیاستهای و راهبردهای پژوهشی-فناوری آموزشی-به منظور توانایی پاسخگویی مراکز علمی و پژوهشی و آموزشی کشور به تقاضای اجتماعی-فرهنگی و صنعتی و کاربردی در فضای رقابتی طی سال اول و برنامه چهارم.

ب-تهیه برنامه های جامع توسعه علمی و فناوری کشور به ویژه فناوری باسطوح عالی علوم و فناوری روز جهانی در بخشهای مختلف طی سال اول برنامه چهارم

ماده ۴۴-دولت موظف است به منظور استقرار جامعه اطلاعاتی و تضمین دسترسی گسترده و امن و ارزان شهروندان به اطلاعات مورد نیاز اقدامهای زیر را به عمل آورد .

الف -حمایت از سرمایه گذاران در تولید و عرضه انواع محتوا و اطلاعات به زبان فارسی در محیط رایانه ای با تکیه بر توان بخش خصوصی و تعاونی .

ب -اتخاذ تدابیر لازم به منظور کسب سهم مناسب از بازار اطلاعات و ارتباطات بین المللی استفاده از فرصت منطقه ای ارتباطی ایران از طریق توسعه مراکز اطلاعاتی اینترنت ملی و توسعه زیر ساختهای ارتباطی با تکیه بر منابع و توان بخشهای خصوصی و تعاونی و جلب مشارکت بین المللی

ج -تهیه و تصویب سند راهبردهای برقراری امنیت در فضای تولید و تبادل اطلاعات کشور در محیط های رایانه ای حداکثر تا پایان برنامه چهارم .

ماده ۴۵:دولت موظف است به منظور گسترش بازار محصولات دانایی محور و دانش بنیان تجاری سازی دستاودهای پژوهشی و نوآوری و گسترش نقش بخش خصوصی و تعاونی در این قلمرو اقدامهای زیر را انجام دهد

الف -طراحی و استقرار عامل نظام جامع حقوق مالکیت معنوی -ملی و بین المللی و پیش بینی ساختارهای اجرایی لازم

ب-تامین و پرداخت بخشی از هزینه های ثبت جواز امتیاز علمی PATENT در سطح بین المللی، و خوردجواز امتیاز علمی ثبت شده توسط تولیدکنندگان داخلی

خصوصی به ویژه ایجاد و گسترش پارکهای و مراکز رشد علم و فناوری
د- اقدام برای اصلاح قوانین و مقررات و ایجاد تسهیلات لازم جهت ارجاع کار و عقد قراردادهای فعالیتهای پژوهشی و فنی دولت با بخش خصوصی و تعاونی و حمایت از ورود بخش خصوصی و تعاونی به بازارهای بین المللی در قلمرو دانش و فناوری .

ه: اتخاذ تدابیر و راهکارهای لازم ، جهت حمایتهای مالی مستقیم از مراکز و شرکتهای کوچک و متوسط بخش خصوصی و تعاونی برای انجام تحقیقات توسعه ای که منجر به ابداع ، اختراع و ارتقای محصولات و روشها می شود .

و: کمک به تاسیس و توسعه صندوقهای غیر دولتی پژوهشی و فناوری .

ز: پیش بینی تمهیدات و سازکارهای لازم به منظور ارزش گذاری و مبادله محصولات نامشهود دانایی محور.

ماده ۴۸ : دولت موظف است ، به منظور ارتقای پیوستگی میان سطوح آموزشی و توسعه فناوری ، کار آفرینی و تولید ثروت در کشور ، در طول برنامه چهارم ، اقدامهای زیر را انجام دهد :

الف: زمینه سازی و انجام حمایتهای لازم ، برای ایجاد شرکتهای غیر دولتی توسعه فناوری و شرکتهای خدماتی مهندسی ، با مأموریت تولید ، انتقال و جذب فناوری.

ب: تدوین ضوابط و ارائه حمایتهای لازم ، در راستای تشویق طرفهای خارجی قراردادهای بین المللی و سرمایه گذاری خارجی ، برای انتقال بخشی از فعالیتهای تحقیق و توسعه مربوط به داخل کشور و انجام آن با مشارکت شرکت های داخلی .

ج: اتخاذ تدابیر لازم ، در جهت اصلاح نظام آموزش کشور ، و آزمونهای ورودی دانشگاه ها ، با توجه به سوابق تحصیلی در سنوات دوره متوسط و جلب مشارکت دانشگاهها ، به منظور ارتقای توانایی خلاقیت ، نوآوری ، خطر پذیری و کار آفرینی آموزش گیرندگان و ایجاد روحیه آموختن و پژوهش مستقل در میان نسل جوان .

ماده ۴۹ : دولت موظف است برای زمینه سازی و تربیت نیروی انسانی متخصص و متعهد و دانش مدار ، خلاق و کار آفرین ، منطبق با نیازهای نهضت نرم افزاری با هدف توسعه کمی و کیفی از ابتدای برنامه چهارم اقداماتی را در مأموریت ها و ساختار دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی برای پاسخگویی به نیازهای بخش های مختلف کشور به انجام برساند .

مناطق کمتر توسعه یافته گسترش دانش، مهارت و ارتقای بهره‌وری سرمایه‌های انسانی به ویژه برای دختران و توسعه کمی و کیفی آموزشی عمومی آن دسته از اقدامات ذیل که جنبه قانونگذاری ندارد را به انجام برساند:

الف: توسعه زمینه‌های لازم برای اجرای برنامه آموزش برای همه.

ب: بهره‌گیری از فناوری اطلاعات، در تدوین و اجرای برنامه‌های آموزشی و درسی کلیه سطوح و مجهز مدارس کشور، به امکانات رایانه‌ای و شبکه اطلاع‌رسانی.

ماده ۵۵: دولت موظف است، به منظور گسترش دانش و مهارت، اصلاح هرم تحصیلی نیروی کار و ارتقاء توانمندسازی سرمایه‌های انسانی، کاهش فاصله سطح دانش و مهارت نیروی کار کشور با سطح استانداردهای جهانی و ایجاد فرصت‌های جدید شغلی برای جوانان، برای نظام آموزشی فنی و حرفه‌ای و علمی - کاربردی کشور، ظرف مدت یکسال از تاریخ تصویب این قانون در محورهای زیر، سازوکارهای لازم را تهیه و با پیش‌بینی الزامات مناسب اجرا نماید:

الف: تدوین نظام استاندارد و ارزیابی مهارت نیروی کار کشور با رویکرد بین‌المللی.

ب: نظام حمایت از موسسات و بنگاه‌های دولتی و بخش غیردولتی، در توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و علمی - کاربردی به‌ویژه در مناطق کمتر توسعه یافته.

ج: نوسازی و بازسازی ساختارها، امکانات و ارتقای کیفیت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و علمی - کاربردی و توسعه مراکز آموزشی فنی و حرفه‌ای، فناوری اطلاعات و ارتباطات، با حداکثر مشارکت بخش خصوصی و تعاونی و بهره‌گیری از همکاری‌های بین‌المللی.

ماده ۵۷: دولت موظف است به منظور توسعه ارتباطات و فناوری اطلاعات، تحقق اقتصاد مبتنی بر دانایی و کسب جایگاه برتر منطقه اقدامات ذیل را انجام دهد:

الف: دولت موظف است تا پایان برنامه چهارم، به منظور برقراری تسهیلات لازم جهت دسترسی به ارتباطات و گسترده با کیفیت و تمهید و گسترش فرصت‌های نوین خدمات و رشد برای آحاد جامعه و خانوارها، مؤسسات و شرکت‌های، شبکه‌ای شدن قلمروها، برپایی و تقویت اقتصاد شبکه‌ای زمینه ارتقای ضریب نفوذ ارتباطات ثابت، سیار و اینترنت کشور حداقل به تربیت ۵۰٪، ۳۵٪، ۳۰٪، آحاد جمعیت کشور و همچنین ایجاد ارتباط پر ظرفیت و چند رسانه‌ای حداقل در شهرهای بالای پنجاه هزار نفر و افزایش ظرفیت خدمات پستی.

ب: تامین و تضمین ارائه خدمات پایه ارتباطی و فناوری ارتباطات در سراسر کشور.

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

(۱): قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۸۸-۱۳۸۴)، ایران، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، معاونت امور اداری، مالی و منابع انسانی مدارک علمی، ۱۳۸۴، ص ۷۴-۹۰

ب-۱-: وظایف و اختیارات وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات که اهم آن عبارتند از:

- تدوین سیاستها و ضوابط کلی در زمینه توسعه ارتباطات و فناوری اطلاعات در چارچوب سیاستهای کلی نظام .
- سیاستگذاری و برنامه ریزی کلان و هدایت و نظارت بر شبکه های پستی، پست بانک و مخابراتی و فناوری اطلاعات کشور در چارچوب سیاستهای کلی نظام .
- ایجاد، نگهداری، بهره برداری و توسعه شبکه های مادر پستی و مخابراتی کشور .
- تنظیم مدیریت و کنترل فضای فرکانسی کشور و تدوین مقررات و تصویب ضوابط و جداول و معیارهای استفاده بهینه از فرکانس و مدارهای ماهواره‌ای و نظارت و حاکمیت بر طیف و جدول ملی فرکانس کشور .

www.kandoo.cn.com

خدمات هوایی پیام و فناوری اطلاعات در چارچوب قوانین و مقررات و با رعایت اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران .

• صدور مجوز تاسیس و بهره برداری واحدهای ارائه خدمات پستی و مخابراتی و فناوری اطلاعات در سطح کشور در چارچوب قوانین و مقررات و با رعایت اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران .

• طراحی و تدوین نظام ملی فناوری اطلاعات کشور .

• توسعه و ترویج ارتباطات و فناوری اطلاعات در کشور و تامین زیرساختهای مورد نیاز آن به منظور دسترسی آحاد مردم به خدمات پایه ذیربط .

• حمایت از تحقیق و توسعه برای استفاده وسیعتر فناوری جدید در زمینه فناوری اطلاعات و اشاعه فرهنگ کاربردی آنها .

• تدوین و پیشنهاد استانداردهای ملی مرتبط به ارتباطات و فناوری اطلاعات در کشور به مراجع ذیربط .

فراهم نمودن زمینه مشارکت بخش غیردولتی در توسعه ارتباطات و فناوری اطلاعات .

تدوین ضوابط حل اختلاف و تعیین اسناد مورد قبول محاکم قضایی در اختلافات و تخلفات مربوط به ارتباطات و فناوری اطلاعات و ارائه به دولت جهت طی مراحل قانونی

آژانس خبری فن آوری اطلاعات و ارتباطات www.ictna.ir/summon

ب-۲- : مسائل اساسی توسعه فن آوری اطلاعاتی در ایران

آنچه به منزله پرسش اساسی در توسعه فن آوری اطلاعاتی ایران مورد ارزیابی است این مطلب می باشد که چه متغیر عمده ای در استقرار و توسعه فن آوری اطلاعاتی مورد ارجاع دولتمردان ایرانی است: حداقل دو سند به نحو معتبر از چشم انداز جامعه اطلاعاتی ایران به نحو کم و بیش مؤثر گفتگو نموده است. نخستین سند مبتنی بر ایران مقتدر در قرن بیست و یکم است که در حقیقت منشور برنامه توسعه و کاربردی فناوری ارتباطات و اطلاعات ایران تلقی می شود. این سند برحسب سه مفهوم توسعه پایدار، اقتدار ملی، و اقتصاد توانمند طرح ریزی شده و به منظور جامعه دانایی محور خصوصیات جامعه ایرانی را بر پیش شرطهای فضای کلان کشور به انضمام ویژگی های بومی محیط جغرافیایی ایران با توجه به اولویتها و خط مشی های ملی ترسیم می کند

دولت مبتنی بر چگونگی هزینه اعتبارات در دستگاه‌های اجرایی است. بر این قرار دستورالعمل نحوه اجراء برنامه مزبور در قانون بودجه سال ۱۳۸۲ کل کشور حاوی تبصره‌هایی است که پیش درآمد ابزارهای نوین جامعه اطلاعاتی را به قرار ذیل مورد تفسیر قرار می‌دهد:

الف. ایجاد زیر ساختارهای اختصاصی نظیر اجرای شبکه‌های LAN،WAN
ب. تأمین نرم‌افزارهای عمومی مورد نیاز جهت خودکارسازی فعالیت‌های اداری دستگاه، بانک اطلاعاتی و MIS دستگاه .

ج. تأمین نرم‌افزارهای اختصاصی جهت خودکار سازی ارایه خدمات به مردم و راه‌اندازی و تجهیز پایگاههای اطلاع‌رسانی (Website) .

د. آموزش‌های مورد نیاز به کارکنان دستگاه در راستای ارایه خدمات با استفاده از فناوری ارتباطات و اطلاعات

تلاش سیاست‌گذاران ایرانی در جلب حمایت‌های توسعه فناوری ارتباطات و اطلاعات در سطح دولتی هر چند با استقبال قابل توجهی روبرو شده، لیکن به دلیل زیر ساخت‌های قابل تعمق در حوزه تجهیزات، نرم‌افزار، و تربیت نیروی انسانی جای دقت و کنکاش دارد. مثلاً گستردگی سرزمین، پراکندگی محیط جغرافیایی، جوانی جمعیت و سیر صعودی آن در سالهای آتی و بیسوادی پایه برای اقشار توده‌های مردم به ویژه در جنسیت زنان از اهم مشکلاتی است که روند توسعه فن آوری اطلاعاتی را با دشواری مواجه می‌سازد.

از دیدگاه گستردگی سرزمین ایران، مساحت آن نزدیک به $1/648/000$ کیلومتر مربع و جمع کل مرزهای آن $81/31$ کیلومتر است. جمعیت آن نزدیک به ۶۵ میلیون نفر با تراکم ۲۷ نفر در کیلومتر مربع است که در حقیقت یک تراکم ناخالص می‌باشد (۱)

. رشد جمعیتی آن در طی یک دوره ۴۰ ساله معادل $3/2$ بوده که میزان رشد بسیار بالا و چشمگیری است و بیانگر مشکلات دولت در تأمین وسایل و ابزارهای آموزشی و رفاهی است. این مراتب در کشور ما با بیش از ۶۰ هزار روستا و بیش از ۶۰۰ شهر که اکثراً در فواصل دور از هم واقع شده سازماندهی آموزشی را با مشکلات نوینی مواجه می‌نماید (۲)

باید در بنای توسعه فن آوری اطلاعاتی عهده‌دار شود؛ چنانچه آمارهای موجود بیسوادی در سال ۱۳۷۵ برای جنسیت مرد و زن معادل ۱۰/۱۸۲/۹۹۳ نفر و برای زنان معادل ۶/۳۳۲/۹۷۷ نفر بر شمرده شده است (۳)

. طبیعی است که میزان بیسوادی زنان در جوه متعددی مانند تعلیم و تربیت کودکان و همکاری در پیشرفت تحصیلی آنان مؤثر می‌باشد.

سند دوم مبتنی بر نوعی از عملکرد برونی دولتمردان جمهوری اسلامی است که ناشی از مسافرت هیأت عالی‌رتبه ایران تحت نظر ریاست جمهور به منظور بررسی و تبادل نظر در زمینه پیشرفتهای عمیق فناوری ارتباطات و اطلاعات به هندوستان در زمستان ۱۳۸۱ است. در این مسافرت، طرفین با توجه به حضور مسئولین دولتی و بخش خصوصی سعی در گسترش روابط فناوری سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در جنبه‌های مدیریتی، پژوهشی و تحقیقاتی نمودند و با مبادله سه تفاهم‌نامه راههای توسعه ابتدایی را برای توسعه فن آوری اطلاعاتی ایران فراهم آوردند. تأثیر پذیری از این سفر به جنبه تربیت و آموزش از راههای تکنولوژی و توسعه نظام نرم‌افزاری کشور هندوستان بر هیأت ایرانی مرتبط است، که طبیعتاً بر فرصتهای شغلی، حوزه استانداردها، اصلاح ساختار آموزشی، و اهمیت بر روند سرمایه ارتباط دارد.

آنچه از رهاورد این ارتباط برای توسعه فن آوری اطلاعات ایرانی به منزله گامهای اولیه به سوی جامعه دانش محور پدید آمد، مبتنی بر دو جنبه بود: همکاری با طرف مقابل برای صدور خدمات فنی و مهندسی به کشورهای منطقه، و کسب تجربه از آنها برای اجرای پروژه‌های ملی.

۳- تظاهرات دیجیتالی جامعه اطلاعاتی ایران، قسمت سوم، یکشنبه، ۱۹ اسفند ۱۳۸۳

۲- تظاهرات دیجیتالی جامعه اطلاعاتی ایران، قسمت دوم، یکشنبه، ۱۵ اسفند ۱۳۸۳-

1- تظاهرات دیجیتالی جامعه اطلاعاتی ایران، قسمت اول، یکشنبه، ۱۲ اسفند ۱۳۸۳

ب-۳- : فایده توسعه فن آوری اطلاعاتی برای ایران

آنچه از فکر و اندیشه دگرگونی جامعه سنتی و صنعتی برای کشورهای پیشرفته به سمت و سوی توسعه فن آوری اطلاعاتی حاصل می‌شود تأثیری است که بر سودمندی و فایده توسعه فن آوری

به عوامل و فرصت‌های توسعه ممالک به قرار ذیل بر شمرده است: کاهش فقر، ارتقای سطح آموزش، بهبود استانداردهای بهداشت و سلامت، افزایش توانمندی و مشارکت شهروندان و جلوگیری از کاهش منابع طبیعی و محیطی (۱)

بر این قرار توسعه جامعه براساس محورهای اطلاعاتی، جریان سرمایه و محصولات را به سوی همزیستی انسان و محیطی برخاسته با فناوری اطلاعاتی سوق خواهد داد. نکته‌ای که امروزه اندیشمندانی چند بر این عقیده‌اند که رابطه سرمایه و مالکیت با اطلاعات قابلیت تفکیک ندارند، و در مقابل بسیاری از متفکرین بر این زمینه فکری تأکید دارند که توسعه فن آوری اطلاعاتی محور ابزارهای گزینش را با عدالت و مساوات بیشتری در اختیار انسان قرار خواهد داد. فایده جامعه اطلاعاتی، تأثیرات گسترده‌ای است که از فناوری در حیات انسانی ظاهر می‌شود، مثلاً کاربردهای چند منظوره از طیف فناوری در حوزه‌های دولتی و تجاری، ویژگی مجازی اطلاعات و دسترسی به فعل اطلاعات در حیات انسانی، افزایش کارایی و کاهش هزینه‌ها در بازار، توسعه موارث فرهنگی و زبان. بر این قرار، بدیهی است سوای هر گونه فکر اجتماعی، توسعه فن آوری اطلاعاتی حاوی تبعات مثبت و منفی است و نیاز به تقویت کلی خواهد داشت.

دکتر محمد فتحیان از محققان و کارشناسان حوزه فناوری اطلاعاتی به جنبه‌های کاربردی و نیز فایده و سودمندی توسعه فن آوری اطلاعاتی تأکید دارد. وی «تشکیل جوامع نوین مبتنی بر فناوری اطلاعات» را در حوزه‌های عملی و نظری اجتماع مورد کنکاش قرار داده، تذکر می‌دهد که فناوری اطلاعات بر اقتصاد، آموزش، کار، فرهنگ، و خدمات اجتماعی به انضمام دفاع مؤثر خواهد بود. طبیعی است مقصود مؤلف از اجتناب به ورود در توسعه فن آوری اطلاعاتی عصر نوین سلطه‌پذیری جوامع سنتی و صنعتی تلقی خواهد شد. مثلاً در حوزه کار بر این عقیده است که توسعه فن آوری اطلاعاتی با دگرگونی در مشاغل سنتی و دوره‌های صنعتی مواجه است. بنابراین برخی از مشاغل نظیر کتابداری سنتی از بین رفته و برخی مانند آموزش پزشکی دچار دگرگونی خواهد شد. در حوزه دفاع و جنگ نیز ابزارهای نوینی مانند تأثیر مظاهر دانش بر ابزارهای نظامی و سیستم‌های امنیتی خلق خواهد شد که کاربرد فزاینده و بهتری نسبت به گذشته دارد

۱ - چک لیست های جامعه اطلاعاتی ایران در حوزه جوانان یکشنبه، ۲۵ بهمن ۱۳۸۳.

سودمندی وضعیت نوین توسعه فن آوری اطلاعاتی تأکید دارد: چالش‌های نوین‌یاد از نظر کنش‌گر و کنش‌پذیر بر حوزه‌های سیاست، اقتصاد، فرهنگ، و مذهب، این‌که روایت جدید جهانگستری در توسعه فن آوری اطلاعاتی با آفرینش یک دهکده جهانی یا شبکه جهانی از داده‌ها چه سرنوشت و پدیده‌ای را برای انسان به همراه دارد، پاسخی است که مؤلف را در طرح تجدد خواهی از توسعه فن آوری اطلاعاتی به واکنش برانگیخته:

جهان گستری چیزی است بس فراتر از طرح؛ فرایندی است پیچیده که برای اندیشیدن و اقدام کردن به راه تازه‌ای نیاز دارد. حتی اگر به صورت طرح هم آغاز شده باشد، یکسره دگرگون شده است... دوران تازه‌ای است که ویژگی‌های اصلی آن هنوز در حال شکل گرفتن است.

براین قرار انسان در منظر توسعه فن آوری اطلاعاتی انسان نوینی است که فایده‌مندی آن با اندیشه جهانی برای هر ایرانی مصداق دارد، «انسان گلوبال» که در صفحات الکترونیکی آینده‌نگر تبیین هوشمندانه‌ای از اندیشمندی انسان ایرانی دارد، با فناوری ارتباطات و اطلاعات آمیزش یافته و پاسخ‌های خود را فراهم می‌آورد.

ب-۴- : نگرش نوین به زیر ساخت‌های توسعه فن آوری اطلاعاتی در ایران

تبیین پیش‌گیری در توسعه فن آوری اطلاعاتی ایران به زیر ساخت‌های موجود در صنعت ارتباطات و مخابرات کشور مرتبط است. در بررسی از وضعیت موجود حیات مخابراتی کشور، برحسب پژوهش فرنود حسنی موسوم به «بررسی شاخص‌های توسعه ICT در ایران: ۲۰۰۲-۲۰۰۳ میلادی» آثار و نتایج شکننده‌ای را برای توسعه جامعه اطلاعاتی ایران به همراه دارد. پژوهشگر منظر ارتباطی جامعه ایران را در آغاز هزاره جدید بر حسب چهار محور ذیل مورد سنجش قرار داده است:

۱. قابلیت اتصال : شامل زیر ساخت‌های فیزیکی فناوری اطلاعات و ارتباطات از قبیل پهنای باند اتصال به اینترنت، تعداد کمی رایانه‌های شخصی و ضریب نفوذ تلفن ثابت و تلفن همراه
۲. دسترسی : شامل مشخصه‌های دسترسی نظیر تعداد کاربران اینترنت، متوسط دریافت، و هزینه

تماس

۴. آزادسازی: شامل انجام دگرگونی‌های ساختاری برای انطباق و جذب فناوری اطلاعات و ارتباطات در بخش مخابرات و ارتباطات کشور

براساس تحقیق مذکور میزان کمی تلفن ثابت در کشور تا پایان تیرماه ۱۳۸۲ حدود ۱۳/۲۴۹۹۳۴ شماره با ضریب نفوذ ۱۴/۲ بوده که به ازای هر خانوار ۵۶/۸ درصد صاحب تلفن ثابت بوده‌اند. تعداد تقریبی کاربران اینترنت در کشور تا زمان تحقیق ۳۱۶/۸۰۰ نفر بوده که درصد خانواده‌های متصل به اینترنت حدود ۲/۶ درصد ارزیابی شده است. پهنای باند اینترنت وارده بین‌الملل ۵۵۰ مگابیت بر ثانیه و پهنای باند صادره بین‌الملل ۱۸۰ مگابیت بر ثانیه می‌باشد.

از داده‌های کمی موجود در پژوهش آشکار است فاصله امکانات سخت‌افزاری مناسب برای ساختارهای مخابراتی مطلوب در کشور و داد و ستد اطلاعاتی مناسب بین شهروندان بسیار چشمگیر است. این مشکل از حوزه شهرنشینی و میزان روستانشینی در کشور، میزان بیسوادی تا سواد اطلاعاتی، و تأثیر آن بر پایه‌های بهره‌وری از امکانات سخت‌افزاری در سطح میهن قابل ارزیابی است.

ب-۵-: استراتژی دولت جمهوری اسلامی ایران در بنیاد و توسعه فن آوری اطلاعاتی

هر چند با توجه به تعریف، مقاصد، و مشکلات توسعه فن آوری اطلاعاتی ایران متغیرهای مختلفی از منابع متنوع مورد توجه قرار گرفت، لیکن باید تذکر داد که توجه به بنیادهای کلی به منظور حرکت به سوی توسعه فن آوری اطلاعاتی از منظر اندیشمندان دولت حائز اهمیت است. سوای اظهارات و دیدگاههای مقامات دولتی، اسناد مکتوبی از سوی نهادهای رسمی دولت جمهوری اسلامی بازتاب یافته که رویه‌های عملی و کاربردی را برای دوستداران توسعه فن آوری اطلاعاتی انعکاس می‌دهد. از جمله این موارد وظایف و چارچوب کارکرد شورای عالی اطلاع‌رسانی مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی است که در جلسات ۱۷ و ۱۸ ماه‌های اردیبهشت و مرداد ۱۳۷۷ به تصویب رسیده و بر این قرار وظایف مزبور تبیین شده است:

۱. سیاستگزاری، برنامه‌ریزی هدایت و حمایت در زمینه تولید، پالایش، مبادله اطلاعات و نظارت بر امر اطلاع‌رسانی سراسر کشور در چارچوب سیاستهای کلی نظام
۲. تدوین و تصویب اصول نظام جامع اطلاع‌رسانی کشور

کارگیری اطلاعاتی در بخش‌های مختلف فرهنگی، علمی، اجتماعی، اقتصادی، فنی، آموزشی، و پژوهشی

۴. هماهنگ کردن فعالیت‌های بخش دولتی و غیر دولتی براساس نظام جامع اطلاع‌رسانی کشور

۵. تدوین و تصویب مفاهیم، تعاریف، مقررات، آیین‌نامه‌ها، معیارهای اطلاع‌رسانی مورد نیاز نظام جامع اطلاع‌رسانی کشور

براساس دگرگونی‌های ساختاری در زیربنای سخت‌افزاری نیز تحولات قابل ملاحظه‌ای در ساختار اداری وزارت پست و تلگراف و تلفن در سالی آتی به وقوع پیوسته است. بر این روند که ساختار ناظر بر آن وزارتخانه برای تجهیز ارتباطات کشور بهره‌مند از سه شرکت و زیر بخش گردید: شرکت ارتباطات زیر ساخت، شرکت ارتباطات داده‌ها، و شرکت ارتباطات سیار.

دو وجه یاد شده مبتنی بر سیاست‌گذاری در نظام اطلاع‌رسانی جامع کشور و دگرگونی در ساختار اجرایی وزارت پست و تلگراف و تلفن به منظور بهره‌مندی بهینه از زیر ساخت‌های سخت‌افزاری، علائق استراتژیک دولت جمهوری اسلامی ایران، در بنیاد توسعه فن آوری اطلاعاتی چنین آشکار می‌شود: برنامه استراتژیکی که مبتنی بر توسعه کاربری و فناوری اطلاعات و ارتباطات (تکفا) تلقی شده و با مباحثات متنوعی از سوی ناظران همراه بوده، یکی از اهم انتقادات بر چارچوب این برنامه نگرش به طرح تکفا می‌باشد که سعی دارد از طریق یک نهاد مجزا به دیگر نهادها و سازمانها تکنولوژی اطلاعات را تزریق نماید. یعنی در یک کلام «برای به کارگیری تکنولوژی اطلاعاتی، یک نهاد مجزا و جدید تشکیل نشده است»

در حالی که بدیهی است جوشش جوانه‌های دانش در جامعه ایرانی با توجه به وضعیت موجود فناوری ارتباطات و اطلاعات آن نیاز به نیرو و حمایت‌های مستحکم دولت و طبیعتاً بخش خصوصی دارد.

<http://www.iritn.com/latestnews/irtnews.js/>

ب-۶: چشم انداز توسعه فناوری اطلاعات در ایران

با ظهور فناوری اطلاعات به عنوان یکی از شاخص های رشد، اکثر کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه چشم انداز توسعه خود را تعیین کرده اند. چشم انداز توسعه ترسیم وضعیتی است که با اجرای برنامه های توسعه به آن خواهیم رسید. همچنین چشم انداز باید به گونه ای ترسیم گردد که امکان ارزیابی فاصله جامعه با آن وجود داشته باشد.

در این راستا نکات زیر قابل توجه می باشد:

در حال حاضر در کشور چشم انداز، ماموریت و استراتژی مشخصی برای توسعه فناوری اطلاعات وجود ندارد. ما در ایران تنها در حال اجرای طرح هستیم. طرح هایی که چشم انداز آنها معلوم و شفاف نباشد به نتیجه نخواهد رسید. چشم انداز باید شکل ساده و همه فهم داشته باشد تا در سازمان همه افراد بدانند که چشم انداز توسعه چیست؟ و بتوانند هم جهت کار کنند تا حرکتشان به سمتی موفقیت آمیز باشد. طرح تکفا در درون خود چشم اندازی با عنوان "اقتصاد دانایی محور" دارد. و این چشم انداز روشن و رسا نیست و مردم به سادگی نمی توانند بفهمند چشم انداز این طرح چیست. انتظار این است که به یک جامعه ای دست پیدا کنیم که در آن مشکلات و معضلات زیر از دوش کشور برداشته شده باشد. مشکل اشتغال - معضل مفاسد اقتصادی (حل از طریق شفاف سازی

فرهنگی - نبود آموزش عالی برای همه - نبود عدالت اجتماعی اطلاعات محور - بی اطلاعی افراد از حقوق خود - ضعف در همراهی اقتصاد جهانی و یا اقتصاد جدید برخی بر این باورند که اگر "اقتصاد دانایی محور" را به عنوان آرمان انتخاب کنیم. حل بسیاری از مشکلاتی که ذکر شد را نمی توانیم انتظار داشته باشیم، و آرمان "جامعه دانایی محور" را پیشنهاد می کنند. در جامعه دانایی محور علاوه بر منافع "اقتصاد دانایی محور"، روابط و نظامهای اجتماعی دگرگون شده و بسیاری از مشکلات کنونی کشورمان نیز حل خواهند شد. نمونه هایی از چشم اندازهای کشورهای مختلف در فناوری اطلاعات به صورت زیر است (۱) فنلاند و ایتالیا جامعه اطلاعات محور هند IT برای همه تا ۲۰۰۸، مالزی اقتصاد دانایی محور، سنگاپور جزیره هوشمند... است.

۱- مقاله، حسین دیبائی اصل، ((اطلاعات، ارتباطات، مخابرات)) تاریخ نشر ۱۳۸۲/۱/۲۶ وب سایت www.techds.org/fulltextphp?paperid=1/

گفتار دوم

مدیریت فناوری اطلاعات در ایران

الف : مدیریت فناوری اطلاعات در ایران

توسعه فزاینده استفاده از فناوری اطلاعات در جهان و در نتیجه پیدایش ابزارهای ارتباطی و اطلاع رسانی نوین، اشکال جدیدی از نحوه کارها و ارائه خدمات جدید را پدید آورده است که باعث افزایش دقت و سرعت، کاهش زمان و هزینه و در نتیجه بهبود کیفی و کمی انجام امور شده است. به همین دلیل استفاده از این ابزارها به طور روز افزون در حال گسترش بوده و پیش بینی می شود در آینده نه چندان دور به ابزار مسلط برای انجام امور تبدیل شود.

برای تاکید هرچه بیشتر و تسریع در توسعه فناوری اطلاعات و تحقق دولت الکترونیک در کشور، این وظیفه به عهده یک واحد مستقل تحت عنوان "مدیریت فناوری اطلاعات" محول شده است. اهم اهداف و وظایف این مدیریت به طور خلاصه به شرح زیر می باشد.

-تنظیم ضوابط و استانداردها در زمینه های مختلف توسعه فن آوری اطلاعات برای ایجاد نظام

های اطلاع رسانی و خدمات رسانی مطلوب در دستگاه های اجرایی

تنظیم سیاست ها و خط مشی های توسعه فن آوری اطلاعات برای دستگاه های دولتی

فراهم آوردن زمینه ایجاد و توسعه دولت الکترونیکی و خدما ن عمومی الکترونیک

در راستای انجام وظایف و دستیابی به اهداف فوق مجموعه اقداماتی توسط این مدیریت

انجام شده و یا در حال انجام می باشد که از جمله اهم آنها می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- اجرای مصوبات شورای عالی اداری در زمینه اتوماسیون فعالیت های عمومی و اختصاصی و تحقق دولت الکترونیک
- تهیه برنامه جامع تحقق اهداف دولت الکترونیک و نظارت بر اجرای آن
- انجام وظایف دبیرخانه کمیسیون تخصصی اتوماسیون نظام اداری ، وابسته به شورای عالی اطلاع رسانی کشور
- گروه فناوری اطلاعات
- مطالعه و طراحی IT Master Plan سازمان با همکاری و استفاده از نقطه نظرات واحدهای سازمان و نظارت بر پیاده سازی و حسن اجرای آن در جهت بهبود و اعمال تغییرات محیطی در سیستم
- انجام مطالعات پایه کاربردی جهت فراهم آوردن زمینه های توسعه فن آوری اطلاعات

- و بسترسازی برای خودکار سازی و شبکه ای کردن فعالیتهای سازمان با هدف افزایش کارایی و اثربخشی فعالیتهای سازمان
- تنظیم سیاستهای لازم در زمینه سخت افزارها و نرم افزارها، داده ها و شبکه ها، جهت ایجاد نظامهای مطلوب فن آوری اطلاعات بمنظور پویایی سازمان
- مطالعه جهت فراهم آوردن زمینه ایجاد و توسعه دولت الکترونیکی و خدمات عمومی الکترونیکی
- تهیه و تدوین ضوابط و استانداردهای مربوط به تجهیزات فن آوری اطلاعات
- مطالعه و بررسی نیاز سازمان در ایجاد طراحی سیستمهای جدید رایانه ای، اشاعه و ترویج فرهنگ انفورماتیک
- امکان سنجی، طراحی و ایجاد و نگهداری مجموعه سیستم های فن آوری اطلاعات شامل TPS، MIS، DSS، EX، OA، KWS مورد نیاز سازمان به منظور بهره وری مناسب از منابع سازمانی
- ارائه سرویس اینترنت سازمان و افزایش پهنای باند اینترنت تا حد مطلوب
- نظارت بر کلیه سرویسهای اینترنتی و ارتباطی و ارائه سرویسهای پست الکترونیک سازمان
- نظارت بر کلیه امور رایانه و کامپیوتر سازمان
- نظارت بر طراحی، برنامه نویسی، تهیه نرم افزار های رایانه ای و بانکهای اطلاعات سازمان
- نظارت بر طراحی و ایجاد سیستمهای اطلاعات مدیریت، اتوماسیون اداری، سیستم های Paper Less در واحدهای مختلف سازمان
- طراحی و راه اندازی، نگهداری و توسعه شبکه های ارتباطی Wan, Lan
- بازنگری و بهینه سازی و باز مهندسی کلیه سیستم های نرم افزاری مورد استفاد در سازمان
- نظارت بر نگهداری و پشتیبانی از کلیه نرم افزارها و سخت افزارها در سازمان
- انجام سایر وظایف مذکور در بخشنامه شماره ۱۸۰۱/۷۹۰۲۷ مورخ ۸۲/۴/۳۰ سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور
- الف-۱- گروه تشکیلات
- بررسی و انجام مطالعات لازم به منظور اصلاح ساختار سازمانی دستگاه در تطبیق با برنامه های کلان و ملی، سیاستها، ضوابط و مقررات مربوط

واحدها و جلوگیری از تکرار و تداخل وظایف و تعیین تعداد و عناوین پستهای سازمانی مورد نیاز و حذف موانع و نارسایی های تشکیلاتی

• بررسی و تهیه و تنظیم نمودار تشکیلاتی ، اهداف ، شرح وظایف و سازمان تفصیلی با رعایت ضوابط ساختار سازمانی ابلاغی از سوی سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و ارائه پیشنهادهای لازم و مراقبت در حسن اجرای تشکیلات مصوب

• • بررسی پیشنهاد های واصله از واحدهای مختلف دستگاه درخصوص ایجاد و حذف سطوح و پستهای سازمانی و تامین پستهای سازمانی مورد نیاز و ارائه تغییرات تشکیلاتی پیشنهادی به مراجع ذیربط

• • انجام اصلاحات ساختاری در راستای تمرکز زدایی از اداره امور

• • بررسی و اعلام نظر درخصوص قوانین ، آئین نامه ها و مقررات سازمانی از دید تشکیلاتی

• • بررسی و انجام مطالعات مستمر درخصوص نارسایی ها و مشکلات مربوط به سیستمها، فرآیندها و روش های اختصاصی مشترک و عمومی و ارائه راهنمایی و مشاور و برنامه ریزی برای اصلاح و بهسازی آنها با همکاری واحدهای ذیربط

• • مهندسی مجدد ، تجزیه و تحلیل و طراحی سیستم ها و روشهای انجام کار

• • انجام سایر وظایف مذکور در بخشنامه شماره ۱۸۰۱/۷۹۰۲۷ مورخ ۸۲/۴/۳۰ سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور

الف-۲- : گروه بودجه

• • جمع آوری بودجه های پیشنهادی واحدهای مختلف

• • تهیه و تنظیم بودجه سالانه براساس مقررات و دستورالعملهای سازمان جهت ارائه به مقامات ذیربط

• • انجام اقدامات لازم به منظور تصویب بودجه سالانه سازمان براساس مندرجات اساسنامه سازمان

• • ابلاغ بودجه مصوب به واحدهای ذیربط در سازمان

• • نظارت بر تخصیص بودجه مصوب به واحدها و در صورت لزوم تهیه و تنظیم و اصلاحیه بودجه جهت تائید مراجع ذیربط

مدیریت و برنامه ریزی کشور

الف -۳: گروه توسعه مدیریت، آموزش و بهسازی، بهره وری و نکریم ارباب رجوع

نیازسنجی آموزش کارکنان و مدیران دستگاه

طراحی برنامه های آموزشی مبتنی بر نیازهای تعیین شده

نظارت بر حسن اجرای دوره های آموزشی

انجام اقدامات لازم جهت تهیه شناسنامه آموزشی برای کارکنان دستگاه

برنامه ریزی و نظارت بر طراحی و اجرای آزمون های تخصصی استخدامی

انجام بررسی های لازم در زمینه معیارها، شاخصها و روشهای ارزشیابی کارکنان دستگاه

سنجش سطح انگیزش کارکنان و برنامه ریزی لازم برای ارتقاء آن

شناخت میزان بهره وری منابع شامل منابع انسانی، منابع فیزیکی، منابع مالی و ... در

سازمان

ارائه کمک های فکری و تخصصی لازم به سازمان در زمینه درک و اجرای موثر

خط مشی ها و سیاست های دولت درخصوص افزایش سطح بهره وری

انجام مطالعات و بررسی های لازم به منظور استقرار چرخه مدیریت بهره وری

(موضوع تصویب نامه شماره ۲۲۹۱۰ ت ۸۰۷۰ مورخ ۱۳۷۹/۳/۲ هیات محترم وزیران) در

دستگاه ذیربط و ارزیابی مستمر چگونگی و عملکرد چرخه و ارائه راه حل های اصلاحی

نظارت بر پیگیری اجرای مصوبات و بخشنامه هایی که در راستای ایجاد تحول سازمانی به

تصویب مراجع ذیربط رسیده و ابلاغ گردیده است.

انجام سایر وظایف مذکور در بخشنامه شماره ۱۸۰۱/۷۹۰۲۷ مورخ ۱۳۸۲/۴/۳۰ سازمان مدیریت

و برنامه ریزی کشور

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

<http://top.iv/itpo/CHART/23.htm>

گفتار سوم

www.kandoocn.com

انجمن شرکتهای انفورماتیک ایران

www.kandoocn.com

www.kandooocn.com

مقدمه:

انجمن شرکتهای انفورماتیک ایران فراگیرترین نهاد مردمی در حوزه فن آوری اطلاعات و ارتباطات در ایران می باشد. فعالیت های اعضای این انجمن ۹۵٪ بازار فن آوری اطلاعات و ارتباطات ایران را در برمی گیرد که شامل طیف وسیع نرم افزار، سخت افزار، اینترنت و تجارت الکترونیکی در حوزه تولید، خدمات، فروش و پشتیبانی می باشد

این انجمن در سال ۱۳۷۳ با هدف فراهم آوردن بستری مناسب جهت حرکت سریع و روان صنعت ICT کشور تاسیس گردید.

انجمن شرکتهای انفورماتیک ایران در راستای مقررات زدایی و شفافیت در امر تنظیم و تصویب لوایح قانونی در حوزه ICT تعامل و همکاری نزدیکی با دولت برقرار نموده است. همچنین در زمینه های مختلف حرفه مانند اینترنت، تجارت الکترونیکی، دولت الکترونیکی، خدمات مبتنی بر فن آوری ارتباطات و اطلاعات و تکنولوژی های جدید با مشارکت سازمان ها یا به طور مستقل اقدام به برگزاری سمینار، کارگاه های آموزشی و نمایشگاه می نماید و در اکفر هیات های تجاری ایران به خارج از کشور حضور فعال داشته و هماهنگ کننده فعالیت های بخش خصوصی در حوزه ICT می باشد

الف : اهداف

- ارتقاء فناوری ارتباطات و اطلاعات در ایران و فراهم آوردن زمینه های مناسب جهت دستیابی به اهداف و جایگاه شایسته ایران در این صنعت
- تعامل نزدیک با دولت جهت تنظیم خط مشی مناسب در رابطه با ICT در ایران در حوزه های نرم افزار،

www.kandooocn.com

- ایجاد یک نظام حرفه‌ای برای کنترل و احقاق حقوق صنفی اعضاء "انجمن" و اعتلای حرفه انفورماتیک
- دستیابی به استقلال فنی و تکنولوژی پیشرفته منطبق با شرایط فرهنگی، اجتماعی، اقلیمی و اقتصادی کشور
- کوشش در جهت احراز صلاحیت به عنوان یکی از مراکز تخصصی و ذیصلاح در مسائل حقوقی، حرفه‌ای در کلیه زمینه‌های مربوط به انفورماتیک
- دفاع از حقوق صنفی - حرفه‌ای اعضاء در چارچوب اهداف انجمن
- همکاری با سازمان‌های دولتی، نهادهای ملی، تخصصی و مردمی در ایجاد یک بانک اطلاعاتی تخصصی در رابطه با نیازهای کشور
- ارائه نظر مشورتی در مورد ضوابط تشخیص صلاحیت، ارزشیابی کیفیت کارهای فنی حرفه‌ای، آیین‌نامه‌های انضباطی، نحوه انجام کار و شرح خدمات فنی حرفه‌ای و تعرفه‌های حق‌الزحمه و قراردادهای (تیپ) و استانداردها و آیین‌نامه‌های فنی به سازمان ذیربط
- تشویق اعضاء جهت تولید محصولات و ارائه خدمات با کیفیت بالا در حد استانداردهای جهانی و به دست آوردن جایگاه جهانی در حرفه IT با نگاه ویژه به نرم‌افزار
- فراهم آوردن محیطی مساعد برای همکاری‌های مشترک (Joint Venture) میان شرکتهای عضو و شرکتهای خارجی
- اطلاع‌رسانی مستمر در رابطه با خط مشی‌ها، قوانین، بازار و آمار از طریق ماهنامه، سایت اینترنتی و مصاحبه‌های خبری در نشریات
- ترغیب اعضاء به حضور در کمیته‌ها و گروه‌های کاری خاص
- فراهم آوردن محیط رقابت سالم در صنعت IT ایران

الف-۱- همکاری با دولت

انجمن به عنوان مشاور و هماهنگ‌کننده در رابطه با صنعت ICT عمل نموده و در اکفر کمیته‌های تخصصی دولتی در رابطه با IT نماینده فابت انجمن حضور دارد. مجلس شورای اسلامی، شورای عالی اطلاع‌رسانی، شورای عالی انفورماتیک، وزارت صنایع و معادن، وزارت پست و تلگراف و تلفن، وزارت بازرگانی، وزارت امور اقتصاد و دارایی، سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور و مرکز توسعه صادرات ایران از جمله سازمان‌هایی هستند که ارتباط و همکاری مستمری با انجمن دارند

یکی از اقدامات انجمن برقراری ارتباط با سازمان‌های بین‌المللی به ویژه NGO های حوزه IT در سراسر جهان می‌باشد که بعضاً ملاقات‌هایی نیز در این راستا صورت گرفته است. همچنین عضویت در مجامع بین‌المللی نیز یکی از اهداف انجمن در زمینه گسترش کمی و کیفی تکنولوژی ارتباطات و اطلاعات در ایران می‌باشد.

ب : ارکان انجمن:

ارکان انجمن عبارتند از، مجمع، هیات‌مدیره و دبیرخانه به علاوه شش کمیته تخصصی که با مشارکت نمایندگان شرکتهای عضو تشکیل و هم‌اکنون مشغول فعالیت هستند. کمیته‌های انجمن نقش سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی را عهده‌دار بوده و تصمیمات آنها پس از تصویب در هیات‌مدیره توسط دبیرخانه شکل اجرایی به خود می‌گیرند.

تعداد اعضاء انجمن در حال حاضر به بیش از ۵۰۰ شرکت می‌رسد که حدود ۷۰ شرکت آن در کمیته‌های مختلف عضو هستند. جهت ایجاد فضای مشارکت بیشتر در حل مسائل منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای شعب انجمن در استان‌های اصفهان، گیلان، همدان و خراسان در حال فعالیت هستند

ب-۱- : اهم فعالیت کمیته‌های انجمن:

فعالیت‌های انجمن در قالب ۶ کمیته در زمینه نرم‌افزار، سخت‌افزار، اینترنت، رفاه صنفی، اطلاع‌رسانی و امور بین‌الملل و حل اختلاف صورت می‌گیرد که اهم تلاش‌های این کمیته‌ها در طول هشت سال فعالیت مستمر انجمن به شرح ذیل می‌باشد.

ب-۱-۱- : کمیته نرم‌افزار

- تدوین مقررات بسته‌های نرم‌افزاری

- پیگیری تصویب لایحه حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای (کپی‌رایت)

- اجرای طرح تضمین کیفیت نرم‌افزار برای اعضاء جدید

- بررسی و اخذ گواهی‌نامه‌های مختلف تضمین کیفیت نرم‌افزاری از جمله CMM، TickIT و Spice

- آموزش کارفرمایان، مدیران شرکتهای و پرسنل شرکتهای نرم‌افزاری
- برقراری ارتباط با دانشگاه‌ها و سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای جهت تدوین سرفصل‌های آموزش
موردنیاز حرفه انفورماتیک

- تشکیل سمینارها و گروه‌های کاری در رابطه با تکنولوژی‌های جدید

- جلب توافق وزارت صنایع و معادن برای صدور پروانه تولید شرکتهای نرم‌افزاری

- همکاری با شورای عالی انفورماتیک و شورای عالی اطلاع‌رسانی در رابطه با اجرای طرح نظام
مهندسی نرم‌افزار

- تدوین روش‌های ایجاد کنسرسیوم بین شرکتهای نرم‌افزاری برای انعقاد قراردادهای بزرگ

- ارتباط با صنایع کشور جهت شناسایی صنعت نرم‌افزار و معرفی روش‌های مطلوب استفاده از
نرم‌افزار در صنایع

- ارائه کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی جهت ارتقاء کیفی متخصصین و مدیران صنعت نرم‌افزار

- تشکیل صندوق مطالعاتی نرم‌افزار با همکاری بانک صنعت و معدن، وزارت صنایع و معادن و
شورای عالی انفورماتیک

ب-۱-۲- : کمیته سخت‌افزار

- اجرای طرح تضمین تعهدات دوره گارانتی جهت ارتقاء کیفیت خدمات بهتر سخت‌افزاری

- برگزاری میزگردهای تخصصی سخت‌افزار در ارتباط با سود بازرگانی و ارائه پیشنهادات مکتوب
به وزارت صنایع و معادن و وزارت بازرگانی

- ارائه استانداردهای کابل کشی اصولی شبکه‌های محلی LAN و WAN

- هدایت دبیرخانه در جهت جمع‌آوری اطلاعات و آمار موردنیاز و مرتبط با فعالیت‌های سخت‌افزاری

برای ارائه راه حل های مناسب

- همکاری در تهیه و تدوین استانداردها، طرح ها و ضوابط رشته سخت افزار با موسسات و سازمان های متولی امور مربوطه

- برنامه ریزی و هدایت دبیرخانه در جهت برگزاری دوره های آموزشی و آشنا نمودن اعضا با تازه های حوزه سخت افزار

- هدایت اعضا به سمت رقابت سالم و جلوگیری از وارد آمدن ضرر و زیان ناشی از عدم هماهنگی و رقابت های نابجا

- انتقال تجارب اعضا به یکدیگر به منظور پرهیز از اتلاف منابع و کمک به توسعه فعالیت های تولیدی اعضا

- تشخیص نیازهای تولیدی و خدماتی و معرفی امکانات سرمایه گذاری در رشته های جدید به اعضا

- تبادل نظر و تدوین طرح های پیشنهادی در جهت حفظ منافع و ارتقاء درآمد اعضا و بالا بردن سهم اعضا انجمن از بازار انفورماتیک

ب-۱-۳- : کمیته اینترنت

- احراز و حفظ صلاحیت به عنوان نماینده قانونی و ذیصلاح صنف در مسائل حقوقی و حرفه ای

- ایجاد و گسترش پیوندهای حرفه ای در میان اعضا صنف به منظور بالا بردن هماهنگی در بین شرکتها جهت ایجاد فضای سالم و رقابتی سازنده

- ایجاد ارتباط مستمر و ایفای نقش فعال در تصمیم گیری های دولت و مراجع ذیصلاح از طریق تهیه پیش نویس طرح ها و لوایح و تدوین استانداردها و بازنگری قوانین جاری مربوط به صنف - ارائه نظرات کارشناسی و مشاوره ای به صورت رسمی در مواقعی که به هر دلیل از انجمن استعلام می گردد.

- تسهیل فعالیت تجاری اعضاء صنف

- تعریف، تبیین و دفاع از حقوق صنفی اعضاء در چارچوب هدفهای انجمن و اصلاح و به روز رسانی تعاریف مربوطه

- برگزاری سمینارها، همایشهای علمی و کارگاههای آموزشی و حرفه‌ای

- تشکیل کمیسیونهای مرتبط با شرح وظایف کمیته

- طراحی و ایجاد ساز و کارهای لازم جهت حمایت از حقوق مصرف کنندگان و تولیدکنندگان
- برقراری ارتباط با سازمانها و مسئولین بخش دولتی در جهت تعمیق روابط بخش خصوصی و دولتی

- برگزاری نشستهای مشترک با مدیران مرکز ارتباطات دیتا کشور جهت شفاف‌سازی و ایجاد فرصت‌های برابر برای شرکتهای فعال

- فعالیت مستمر و مداوم در مقوله‌های مختلف تخصصی در جهت تحقق برنامه‌های توسعه کشور

ب-۱-۴- : کمیته رفاه صنفی

- ارائه تسهیلات جهت استفاده از امکانات باشگاههای ورزشی برای اعضاء

- ارائه تسهیلات بیمه گروهی در زمینه‌های تکمیلی درمان، حوادث، عمر و کارت طلایی

- ارائه مشاوره در رابطه با خدمات تامین اجتماعی

- ارائه تسهیلات در مورد بیمه‌های بدنه اتومبیل، آتش‌سوزی و جامع خانواده برای پرسنل شرکتهای عضو

- برگزاری مسابقات فوتسال در میان شرکتهای انفورماتیکی

- برگزاری تورهای تفریحی یک روزه و چند روزه برای اعضاء

- برگزاری کلاسهای آموزش کامپیوتر و زبان انگلیسی برای خانواده‌های اعضاء

- توافق با شرکت ایزایران جهت ارائه کارت اعتباری فمین به مدیران و پرسنل شرکتهای انفورماتیکی

- برگزاری تورهای تخصصی مانند تور نمایشگاه‌های Gitex و CeBIT
  - اعزام هیات‌های کارشناسی به کشورهای مختلف
  - تهیه و انتشار سررسید (سالنامه) با هدف ارتقاء روح همکاری صنفی و ایجاد نمای واحد تبلیغاتی برای انجمن و اعضای آن
  - توافق با دفتر بودجه و تامین منابع وزارت آموزش و پرورش درخصوص شیوه اجرایی دریافت دو درصد عوارض آموزشی
  - اجرای طرح آمارگیری از موسسات رایانه‌ای کشور با همکاری مرکز آمار ایران
  - برگزاری جلسات مشترک متعدد با مسئولان گمرک جهت تطبیق تعرفه‌های گمرکی ایران با تعرفه‌های گمرک بین‌المللی
  - تشکیل شعب استانی در استان‌های اصفهان، گیلان، همدان و خراسان
- ب-۱-۵-: کمیته اطلاع‌رسانی و امور بین‌الملل
- شش گروه زیر مجموعه این کمیته عبارتست از:
- انتشارات: نشر اطلاعات و اخبار منتخب مورد تأیید انجمن با روش‌های مختلف
- اهم فعالیت این گروه: تهیه و انتشار بولتن "نامه انجمن" با هدف اطلاع‌رسانی و ایجاد ارتباط دو سویه میان اعضای انجمن و هیات مدیره
- پژوهش و اطلاعات: انجام تحقیقات میدانی و کتابخانه‌ای در جهت رفع نیازهای اطلاعاتی انجمن و یا مفید برای برنامه‌ریزی‌های آتی
- ارتباطات: اطلاع‌رسانی و برقراری ارتباط با رسانه‌های جمعی و مراکز تافیرگذار بر روند فناوری اطلاعات
- سمینارهای تخصصی: شناخت نیازها و تعیین اولویت‌های برگزاری نشست‌های تخصصی صنفی
- اهم فعالیت این گروه: برگزاری سمینارهای ارجاع کار و زارتخانه‌ها، شامل:
- سمینار ارجاع کار وزارت پست و تلگراف و تلفن (PAP)
  - سمینار تبیین طرح جامع وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
  - سمینار تبیین طرح حمایت ۲/۴ میلیارد تومانی دولت از بخش خصوصی

- میزگرد نقد و بررسی طرح تکفا
- سمینار احراز صلاحیت و رتبه‌بندی شرکتها
- همایش ارجاع کار وزارت آموزش و پرورش
- مشارکت در نظام تدوین برنامه‌های توسعه و تبیین جایگاه فن‌آوری اطلاعات در کشور
- برگزاری میزگرد افراط آزادسازی تجارت بر کسب و کار
- برگزاری میزگرد بررسی تعرفه‌های گمرکی
- برگزاری میزگرد بررسی وضعیت فعلی سخت‌افزار در ایران
- تبلیغات: برنامه‌ریزی برای شناساندن و جلب نظر جامعه نسبت به انجمن و فعالیت‌های آن
- نمایشگاه‌ها: شناخت نیازها و برنامه‌ریزی برای حضور انجمن و اعضاء آن در نمایشگاه‌ها
- اهم فعالیت این گروه: برگزاری نمایشگاه‌های اله کامپ از سال ۱۳۷۶ لغایت شهریور ۱۳۸۱

ب-۱-۶- پایگاه اطلاع‌رسانی انجمن

- اعلام مناقصه‌های داخلی و خارجی در رابطه با IT شامل سخت‌افزار و نرم‌افزار به اعضاء
- اطلاع‌رسانی در رابطه با آخرین اخبار IT در کشور
- اطلاع‌رسانی در رابطه با آخرین اخبار کمیته‌ها و انجمن
- اطلاع‌رسانی در رابطه با فعالیت‌های اعضاء و فعالیت تخصصی آنها
- اعلام بخشنامه‌ها، قوانین و تعرفه‌ها در رابطه با حرفه انفورماتیک
- اطلاع‌رسانی در رابطه با برگزاری نمایشگاه‌ها و سمینارهای تخصصی
- انتشار بانک اطلاعات، امکانات شرکت‌های عضو (Directory) به دو زبان فارسی و انگلیسی

ب-۱-۷- کمیته حل اختلاف

- ارائه مشاوره حقوقی موردنیاز اعضاء انجمن
- رسیدگی به شکایات اعضاء انجمن
- بهره‌گیری از تجربیات کارشناسان رسمی دادگستری در زمینه انفورماتیک
- همکاری با وزارت دادگستری و قوه قضائیه (در صورت اعلام نیاز مراجع ذیربط)
- ایجاد زمینه مناسب جهت رقابت سالم میان اعضاء انجمن

انفورماتیک

- حمایت از حقوق اعضاء انجمن

www.kandooch.com

www.kandooch.com

فصل پنجم

دولت الکترونیک وایران

www.kandooch.com

گفتار اول

دولت الکترونیک

www.kandooch.com

www.kandooch.com

الف : دولت الکترونیک

الف-۱- : موضوعها دولت الکترونیک عبارتند از

بهبود امور اجرایی دولت به منظور تهیه و تامین کارایی، اثر بخشی، برابری و عدالت برای همگان.

۱. اهداف دولت الکترونیک عبارتند از:

خدمات بهتر: خدمات راحت تر و مطمئن تر با هزینه کمتر و ارزش و کیفیت برتر.

• کارایی و اقتصادی بودن: اطلاعات و خدمات ارزانتر و بهتر برای مشتریان و پرداخت کنندگان مالیات.

• بهبود شهرت: ایجاد و بهبود چهره و تصویری از ایران به عنوان کشوری جذاب برای اقامت و

تجارت.

• مشارکت هرچه بیشتر مردم در دولت و حکومت: آسان سازی مشارکت و اعلام نظر مردم در دولت و

امور اجرایی .

• هدایت و رهبری: پشتیبانی از جامعه مبتنی بر دانش و گسترش فرهنگ نوآوری در بدنه دولت.

• راهبرد: انتقال فرایندهای داخلی و خارجی انجام امور به سمت مشتری گرایی که بر پایه فناوری های

مبتنی بر شبکه و بهره گیری از فناوری ارتباطات امکان پذیر منظور از ایجاد است.

معنا و مفهوم دولت الکترونیک برای مردم عادی چه خواهد بود؟ برای مردم آسان تر است که نظرات

خود را دولت الکترونیک به وحدت و نه تفرقه مردم هدایت کند خدمات بهتری به مردم توسط سازمانهای

دولتی ارائه می شود به دولت منتقل کنند. خدمات بهتر و یکپارچه تری به مردم ارائه خواهد شد زیرا

سازمانهای دولتی به طور آگاهی و اطلاعات مردم از قوانین و موثرتری با یکدیگر تعامل و همکاری خواهند

داشت. فرصتها از دست نخواهند رفت مقررات، آیین نامه ها، خط مشی ها و تنوع خدمات بیشتر خواهد

شد زیرا هیچ سازمان دولتی مسئولیت رهبری و هماهنگی دولت الکترونیک را به مردم به سرعت به دو

گروه دارای امکانات و فاقد امکانات، تنهایی بردوش نخواهد داشت. به دلایل مختلفی مردم ممکن است

آنچه می توان به سختی یا هزینه بالای ملاقات و انجام حضوری خدمات مورد نظر و یا به روز بودن نسبت به مدارک و تغییرات با تامین خدمات سریعتر و منعطف تر دولت به روالهای در مراجعات حضوری اشاره کرد. الکترونیک برای مردم به منزله تعامل با دستگاههای دولتی در زمان مناسب برای آنها و بدون مراجعه به نزدیکترین اداره مربوط و ایستادن در صفهای طولانی خواهد بود. استفاده از دولت الکترونیک برای ساکنین مناطق دور افتاده مزیت بسیار بزرگی است. همچنین مشارکت مردم در نظر خواهی های دولتی و رای دادن به صورت برخط را ممکن می کند با توجه به دسترسی آسانتر به اطلاعات مردم بهتر و بیشتر در امور مربوط به سازندگی زندگی روزمره خود مطلع می شوند. معنای دولت الکترونیک برای کارگاههای بزرگ و کوچک کارگاهها کار با سازمانهای دولتی را بسیار ساده تر و کم هزینه تر از این وضعیت می کند. تجار و مسئولین کارگاهها می توانند اطلاعات صحیح و مناسب در مورد قوانین و مقررات فعلی خواهند یافت و همچنین شیوه کار و مبادلات یکپارچه را استفاده کنند. تشویق استفاده از اینترنت، دولت الکترونیک به طور غیر مستقیم فرصتهای زیادی را بویژه برای کارگاههای کوچک جهت گسترش منافع و تداوم فعالیت فراهم می آورد. چشمگیری برای کارگاهها با مشارکت دولت در ایجاد اقتصاد مبتنی بر اطلاعات حاصل می شود. زیرا اگرچه تمرکز ایجاد دولت الکترونیک بر ارائه خدمات دولتی به صورت برخط است لیکن اثرات این عمل باعث ایجاد جنبش و حرکت در مورد خدمات تجاری ایران در اقتصاد جهانی شده و اثرات مثبتی در ارزیابی توانمندی کشورمان در این رابطه دارد.

بهبود خدمات عمومی: اطلاعات بهنگام از طریق سیستمهای یکپارچه فناوری اطلاعات در زمینه های زیر به اشتراک گذارده می شوند. • امور قضایی • نظارت بر شاخصهای زیست محیطی • واکنش به حوادث غیر مترقبه • نظام حمل و نقل و ترابری • بهداشت و درمان • بهزیستی و رفاه • ایمنی و امنیت شهروندان معنای دولت الکترونیک برای کارکنان و سازمانهای بخش دولتی چیست؟ • ایجاد دولت الکترونیک اثرات قابل توجهی از نظر راهبردی، سازمانی و فرهنگی بر کارکنان بخش عمومی خواهد داشت. آیا دولت الکترونیک به معنای از دست رفتن شغل پیوستن به عصر اطلاعات به معنای تغییر در مهارتهای مورد نیاز برخی از افراد است؟ برخی مشاغل و در نتیجه رشد و کوچک شدن بعضی از سازمانها و نهادهای دولتی و عمومی روال و شیوه کار عده ای از کارکنان از حالت دستی به ارابه خدمات برخط خواهد شد. رشد قابل توجهی در نقش افرادی که می توانند به استفاده کنندگان تغییر خواهد کرد. از خدمات دولتی (از طریق دولت الکترونیک) ارابه خدمت نمایند، در مقابل نبود و یا واحد دولت الکترونیک هماهنگی لازم را در

بوجود آمده در دولت الکترونیک به عمل خواهد آورد. دسترسی به دولت الکترونیک: کسانی که کامپیوتر ندارند دولت الکترونیک به معنای جایگزین کردن روشهای کامپیوتری با روشهای چه باید کنند؟ کار فعلی و تماس با دولت نیست؛ بلکه ارایه گزینه ای جدید در کار و تماس با دولت مردم هنوز می توانند امور خود را از طریق مراجعه مستقیم، تماس تلفنی است. حتی اگر کسی علاقمند و یا توانایی استفاده از حتی فرستادن نامه انجام دهند. کامپیوتر را نداشته باشد، کسانی هستند که او را در این امر یاری کرده و خدمات برخط از آنجا مورد نیاز وی را تهیه و به او ارایه کنند. خدمات برخط (Online Services) که برخی خدمات دولتی نیاز به پرداخت هزینه های مربوط از طریق کارتهای اعتباری و به صورت برخط دارد، نبود مکانیزم این گونه پرداختها و عدم پذیرش وجه قانونی امضاء از کل الکترونیکی، در فرایند رشد و تکامل خدمات برخط مانع بوجود آورده اند. جایگاههای اینترنتی دولتهای الکترونیک مورد بررسی قرار گرفته، فقط یک درصد آنها در دولت الکترونیک تایوان کارت اعتباری و دو درصد دولتهای الکترونیک تایوان و ایرلند امضاء الکترونیکی را می پذیرند. هزینه های ایجاد دولت الکترونیک آشکار است که یکی از موانع اصلی در ایجاد و گسترش دولت الکترونیک در سطح جهان، هزینه توسعه زیربناها و ایجاد جایگاه های اینترنتی می باشد. برخی از جایگاههای اینترنتی مانند جایگاه های کشورهای کاراییب که شدیداً مورد مراجعه گردشگران هستند، با پذیرش تبلیغات تجاری بخشی از هزینه ها را تامین می کنند. به عنوان یک گزینه برای کشورهای کوچک و فقیر می توان پروژه های کوچک دولت الکترونیک را در سطح مناطق تعریف کرده و اجازه داد تا آنها با گرد آوری اعتبارات کوچک مناطق، بار هزینه های کلان را تا حد زیادی تعدیل نمایند.

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

الف-۲- : اهداف دولت الکترونیک

دولت الکترونیک اهداف متنوع و متفاوتی را دنبال می‌کند: سرویس‌دهی بهتر دولت به شهروندان، بهبود تعامل دولت با تجارت و صنعت، اختیار دادن به شهروندان از طریق دسترسی به اطلاعات و مدیریت کاراتر دولت. از جمله مزایای حاصل از آن را می‌توان رشوه‌خواری کمتر، شفافیت بیشتر، آسایش بیشتر، رشد درآمدها و کاهش هزینه‌ها دانست. یکی دیگر از آثار حرکت کردن به سوی دولت الکترونیک آن است که به این ترتیب دولت می‌تواند پذیرش بیشتری نسبت به تکنولوژی اطلاعات در کسب و کارها و صنایع برانگیزد. فرایند تجارت نیز سرعت بیشتری خواهد یافت، زیرا رویه‌های دولتی دیگر به عنوان کندکننده سرعت آن وجود نخواهد داشت، سرعتی که فاکتور مهمی در رقابت بین کشورهاست [۱]. مزایای عمده دولت الکترونیکی شامل این موارد است: رسیدن سریعتر خدمات به شهروندان، بهبود عمومی خدمت‌رسانی، خدمت‌رسانی دقیق‌تر و مناسب‌تر و شهروندان، قابلیت رسیدگی به تقاضای بیشتر، دوباره‌کاری کمتر در سازمانهای مختلف دولتی، گزارشات دقیق‌تر، خطاهای کمتر، رویکرد مشتری مدارتری به ارائه خدمات، تصویر بهتر از خدمات دولتی و رابطه بهتر

www.kandoocn.com

لحاظ کارایی به دنبال دارد که موجب اداره ارزانتر و انجام امور بیشتر به نحو سریعتر می‌گردد، به همین ترتیب با به دست آمدن این دستاوردها، دولت به شکل بهتر و مبتکرانه‌تری کار خواهد کرد.

1) <http://www.MPO-fr.gov.ir/cm52/email.usp?id=2051-1>

2. Ghasemzadeh, F., Safari, H., "Transition to Egovernment: A plan for Iran", Management Knowledge, No. 55, pp. 252-278, 2001

- بطور خلاصه در یک چهار چوب کلی می‌توان اهداف دولت الکترونیک به هفت بند زیر تقسیم کرد
توسعه ساختاری: با دسترسی به فناوریهای جدید سعی می‌شود به سازمانهای دولتی و مدیران آنها کمک د شود تا آنها توسعه ساختاری را از طریق مدل های دیجیتالی فراهم کنند و با ادغام آنها در مدیریت دولتی سنتی، تغییرات اساسی ایجاد شود.

۲- ارائه خدمات با کیفیت بیشتر: همکاری گسترده بین دولت و مشتریان نه تنها یک مسئله مرارده الکترونیکی است بلکه هدف از ان کیفیت بیشتر و قابل اعتماد بودن خدمات است. تمام دولت ها در تلاش اند که خود را برای اقتصاد دیجیتالی و جامعه اطلاعاتی آماده کنند.

۳- ارائه خدمات یکپارچه: خدماتی که دولتها ارائه می دهند باعث یکپارچه شدن آن خدمات می شود

- سرگردان کردن مردم در واردات یا پایگاه های اینترنتی مختلف جهت به دست آوردن یک تاییدیه دولتی ، امکانی را فراهم کنند تا مردم امور خود را تنها از یک نقطه به اتمام برسانند.
- ۵- ازبین بردن طبقات دیجیتالی : با ازبین بردن طبقات دیجیتالی دولتها می توانند امکان دسترسی به فناوری جدید را برای عموم مردم از طریق دوره های مختلف آموزشی فراهم کنند.
- ۶- ارائه خدمات شخصی : دولت الکترونیکی قادر به بازسازی روابط میان خود و مردم است. در واقع به جای ارائه خدمات یکسان برای همه، دولتها می توانند به کمک فناوری جدید با مردم به صورت افرادی مستقل عمل کنند. و به آنها خدمات شخصی ارائه دهند. ۱
- ۷- ارائه خدمات با سرعت بیشتر : هدف از دولت الکترونیکی روبه رو شدن شهروندان سیستمی سریع و ساده برای نزدیکی و رسیدن به هدف مورد نظرشان است .

۱- (فهیمی ، سال ۸۲، www.ayandeh.org)

الف-۳- الزامات دولت الکترونیک (۱ و ۲)

پیاده سازی دولت الکترونیکی مستلزم تغییرات اساسی و بسیاری در دولت و حتی در جامعه است ، چرا که با اجرای پروژه دولت الکترونیکی ساختار دولت و ارتباطات آن تغییر می کند. به منظور

شود. این الزامات و ویژگی ها عبارتند از :

۱. وجود یک مدخل ورودی یگانه
۲. وجود قابلیت عمل پذیری متقابل
۳. وجود اعتماد و اطمینان

امکان دسترسی و مشارکت همگانی ۱

در ادامه هر یک از موارد فوق به تشریح بیان می شود و فعالیت ها و ویژگی هایی که باید برای تحقق هر یک در نظر گرفته شود، عنوان می گردد.

۱- وجود یک مدخل ورودی یگانه: دولت الکترونیکی منجر به بهبود و آسان شدن ارتباطات بین دولت و دیگر مخاطبین اعم از شهروندان و یا بخش داد و ستدمی گردد. به گونه ای که ارتباطات بدون در نظر گرفتن زمان و مکان مشخصی برقرار می شود. وجود این ویژگی، مستلزم یک مدخل ورودی است که اغلب از طریق سایت اینترنتی تامین می گردد. همچنین با توجه به این که ارائه خدمات و برقراری ارتباط بصورت یکپارچه و مستقل از ساختارهای اداری است، چنین مدخلی باید یگانه باشد به گونه ای که برقراری تعاملات و دسترسی به اطلاعات تنها از یک نقطه ورودی امکان پذیر باشد. مسلماً چنین مدخلی باید تمام نیازهای اطلاعاتی و تعاملی مشتریان را فراهم نمایند و اطلاعات و تعاملات اصلی و اساسی به راحتی قابل دسترسی باشد. برای ایجاد مدخل ورودی یگانه، چهار مرحله اصلی در نظر گرفته می شود :

مرحله اول : در این مرحله، ادارات و سازمان های دولتی می توانند سایت های اینترنتی خود را در دسترس عموم قرار دهند. اما این سایت ها اغلب به صورت جداگانه هستند و هر یک اطلاعات مربوط به خود را ارائه می دهند.

مرحله دوم: در این مرحله سایتهای اینترنتی مجهز می گردند تا بستر ارتباطات دو طرفه مناسب فراهم گردد.

مرحله سوم: در این مرحله تعاملات شکل تازه ای به خود می گیرد بگونه ای که خدماتی

1-<http://www.e.government.govt.nz/e-gov-strategy-apr-01/chapter6.htm>, Hitting the Targets-the three essential characteristics of e-government,,

طرف عموم، می تواند صورت گیرد.

مرحله چهارم: یکپارچگی و یگانگی مدخل ورودی در این مرحله مشخص می شود، تمام خدمات دولتی بصورت یکپارچه از طریق یک نقطه ورودی قابل دسترسی خواهند بود. 1

۲- وجود قابلیت متقابل و کارایی در دولت:

یکی از ویژگی های دولت الکترونیکی، یکپارچگی ارائه خدمات است. مسلماً وجود چنین ویژگی، مستلزم وجود یکپارچگی در درون دولت و شکل گیری خدمات می باشد. با قابلیت عمل پذیری متقابل، ارائه و سازمانهای دولت نیز می توانند با یکدیگر ارتباط برقرار نمایند. و اطلاعات خود را در اختیار هم بگذارند. واضح است که وجود مدخل یگانه و در واقع ارائه خدمات از یک نقطه ورودی نیز، قابلیت عمل پذیری متقابل است.

برای این منظور لازم است که فعالیت های زیر انجام گیرد:

- ایجاد پروتکل ها، استانداردهای سیستم و زیر ساخت های عمومی که امکان به اشتراک گذاشتن اطلاعات و داده ها را فراهم می نمایند و در اطلاعات و داده ها به صورت افقی و عمومی در ادارات دولتی در جریان می یابند. چنین ویژگی منجر به کاهش افزونگی اطلاعات و پردازش اضافی داده ها خواهد شد.

- کاهش هزینه های تدارکات با بهره گیری از فناوریهای الکترونیکی مانند تدارکات الکترونیکی.

- شناسایی افزونگی در جمع آوری، به روز نمودن و تبادل داده ها بین ادارات دولتی و از بین بردن آن با استفاده از به اشتراک گذاشتن داده ها.

- یکپارچه سازی خدمات در یک محیط مجازی که از طریق آنها نیاز های یک جامعه الکترونیکی بر آورده گردد.

- شناسایی این که چگونه و در کجا اطلاعات و زیر ساخت های فناوری ارتباطات میتواند یکپارچه و بهینه گردد.

- شناسایی موانع در سر راه یکپارچه سازی اطلاعات و خدمات (مانند موانع قانونی، مدیریتی و اجتماعی) و ارائه راهکارهای مناسب برای از بین بردن آنها.

۱- وجود اعتماد و اطمینان:

یکی از چالش های دولت الکترونیکی در زمینه به اشتراک گذاری اطلاعات و برقراری ارتباط

1-<http://www.uta.fi/-t-68927/task-forgov.htm>, The Development of Electronic Public Services,,

به صورت الکترونیکی، مساله حریم خصوصی افراد است. مسلماً تا افراد از وجود امنیت کافی جهت برقراری ارتباط بصورت الکترونیکی، اطمینان نداشته باشند، تعاملی به جریان نمی افتد و البته لازمه پیاده سازی موفق دولت الکترونیکی، وجود ابزارهای امنیتی در شبکه های الکترونیکی است تا حریم خصوصی افراد حتی اطلاعات محرمانه دولتی حفظ گردد. تنها به کار بستن ابزارهای امنیتی و فناوریهایی در این خصوص کافی نیست، بلکه باید فرهنگ امنیت و رعایت حریم خصوصی در سازمان ها شکل بگیرد.

به عنوان مثال فعالیت های زیر باید صورت بگیرد.

• دولت باید راه حل های مؤثر امنیت اطلاعات را در زمره فعالیت های دولت الکترونیکی و تدارک الکترونیکی قرار دهد.

• دولت باید ابزارهای لازم جهت استفاده از امضای الکترونیکی را فراهم نماید (که البته بستر قانونی مناسب نیز باید برقرار باشد).

۴- امکان دسترسی و مشارکت همگانی :

دولت الکترونیکی به منظور تسهیل و تسریع ارتباطات دولت با مخاطبین خود در نظر گرفته شده است. بنابراین بید به گونه ای طراحی و پیاده سازی گردد که همه بتوانند از خدمات ارائه شده از این طریق استفاده نمایند. دسترسی همگانی به ابزارهای فناوری اطلاعات و شمارکت عمومی در پیاده سازی دولت الکترونیکی جزو عوامل مؤثر در شکل گیری مناسب آن می باشد. خدمات باید به گونه ای طراحی گردند که برای افراد ناتوان نیز قابل دسترسی باشند و در واقع شکاف دیجیتالی کم رنگ تر گردد.

نکته دیگر در زمینه دسترسی در دولت الکترونیکی این است که چه کسی، چه زمانی، چگونه و به چه اطلاعاتی دسترسی پیدا کند. در این جاست که باید یک چارچوب مناسب برای احراز هویت فراهم شود و محدوده دسترسی نیز مشخص گردد.

حتی افرادی که سابقاً از اینترنت استفاده نمی کردند نیز تمایل پیدا کنند که خدمات Online دریافت نمایند .

الف-۴- : پیشنیازهای دولت الکترونیکی

برای ایجاد هر نوع حکومت یا دولتی به پیش نیازهائی نیاز داریم و برای ایجاد دولت الکترونیکی نیز به عناصر زیر نیاز داریم.

۱= رهبری جامعه از بالای هرم

۲= ایجاد بینش سازمانی

۳= تعهد به تامین منابع

۴= حمایت واقعی از تغییر

۵= اجرای با سرعت

۶= احساس وجود بحران

۷= ایدئولوژی اصلاحی

۸= خواست و قدرت سیاسی

۹= داشتن شبکه مورد نظر

۱۰= رسانه مورد نظر: رسانه مورد منتخب برای دولت الکترونیک فعلاً اینترنت می باشد.

HYPERLINK

<http://www.persianblog.com/ads.asp>

<http://www.persianblog.com/ads.asp> HYPERLINK

www.persianblog.com/ads.asp

[www.persianblog](http://www.persianblog.com)

الف-۵- : ساختار دولت الکترونیکی

بطور کلی دو بخش اصلی در ساختار دولت الکترونیکی وجود دارد:

بخش پشت باجه (back office)

بخش جلوی باجه (Front office)

در بخش پشت باجه ، خدمات و اطلاعات جهت ارائه آماده و یکپارچه می شوند. در این بخش تنها دولت حضور دارد و یکی از وجوه دولت الکترونیکی یعنی وجه دولت با دولت در این بخش قرار می گیرد. تعامل و ارتباط بین ادارات و بخش های مختلف در بخش پشت باجه تعریف می شود .

بخش ارائه دهنده دولت است و دریافت کننده خدمات، شهروندان و بخش داد و ستد هستند. بنابراین دو وجه دولت با شهروندان و دولت با بخش داد و ستد در این بخش قرار می گیرند.

کانال های ارائه خدمات در این بخش تعریف می شوند.

هریک از این دو بخش ساختار مربوط به خود را دارند و در نهایت با استفاده از کانال های بین دولت و متقاضیان به یکدیگر متصل می شوند. این کانال ها می توانند شامل کامپیوتر های شخصی، کیوسک ها، مراکز تلفن، موبایل، تلوزیون های دیجیتالی و دیگر نقاط دسترسی عمومی باشند.

همانگونه که با تعریف استاندارد های ارتباطی اینترنت و ewtrant های دولت به یکدیگر متصل می شوند و یکپارچه می گردند. چنین امری در بستر قابلیت عمل پذیری متقابل صورت می گیرد. با یکپارچه شدن داخلی دولت سیستم ها و شبکه های امنیتی برای کنترل اطلاعات و تعاملات و نیز تهیه ابزار احراز هویت فراهم می گردند. در این بخش، ساختار کلی امنیت و اطمینان ارتباطات و تعاملات تضمین می گردد. ۱

همان طور که در شکل نشان داده شده است، از طرق مختلف مانند تلفن، کیوسک ها و PC ها، شهروندان و بخش داد و ستد می توانند با دولت ارتباط برقرار سازند. در اینجا است که دسترسی همگانی به خدمات و اطلاعات دولتی فراهم می گردد. ۲.

باید توجه داشت که چنین ساختاری در بستر فرهنگی، آموزشی، ساسی و اقتصادی مناسب مفهوم پیدا می کند. مثلاً در بخش پشت باجه آموزش کارکنان دولتی و فرهنگ سازی مناسب جهت به اشتراک گذاشتن اطلاعات امری بسیار ضروری است. همچنین بستر لازم جهت آموزش و آماده سازی شهروندان و بخش داد و ستد برای استفاده از روش های جدید دریافت خدمات، در راستای از بین بردن شکاف دیجیتالی، باید فراهم گردد. ۳

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

1-Perforance and Innovation Unit , e-gov , Electronic Government Services for the
21th Century ,, Cabinet office ,UK , September 2000

www.kandoocn.com

:creating tools of the trade ,, University at Albany ,april 2001
-Central IT Unit, e-government, A Strategic framework for public Services in the
information Age , Crown, 2000

الف-۶- : کاربردها و رویکردهای دولت الکترونیکی

دولت الکترونیکی در زمینه های مختلف برای شهروندان بخش داد و ستد و خود دولت کاربرد ای فراوانی را به دنبال خواهد داشت . با پیشرفت روز افزون فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطاتی حوزه کاربرد و استفاده از آنها در دولت ونحوه ارائه خدمات و برقراری تعاملات گسترده تر خواهد شد هم اکنون کشور های پیشرفته در زمینه دولت الکترونیکی نظیر سنگاپور ، آمریکا وکانادا در بسیاری از موارد از مزایا و قابلیت های دولت الکترونیکی استفاده نمودند و کاربرد های متفاوتی را ارائه نموده اند .

از کاربردهای دولت الکترونیکی را می توان به صورت زیر عنوان نمود. ۱

- با استفاده از یک مدخل اطلاعات شخصی، افراد اطلاعات شخصی خود را در اختیار دولت قرار می دهند و در صورت لزوم آنها را به روز می نمایند . به عنوان مثال این اطلاعات می تواند برای صدور گذر نامه مورد استفاده قرار گیرد.
- به منظور هر چه بیشتر خصوصی نمودن ارائه خدمات و سفارشی کردن آنها یک فرد از طرف دولت می تواند نیاز ها و خواسته های هر شهروند را دنبال نماید. و از طریق اینترنت با فرد ارتباط متقابل داشته باشد تا خدمات . و نیاز های مربوط به آن شخص به طور جامع برآورده گردد.
- شهروند ها می توانند از طریق وجود قابلیت نظارت Online و اطلاعاتی که در مورد آنها نگه داری می شود و نیز نحوه پیشرفت د ر ارائه خدمات نظارت داشته باشند و پیشنهادات خود را به صورت به هنگام و از طریق اینترنت ارائه دهند .
- افراد جامعه می توانند در هر کجا که باشند در مورد انواع انتخابات دولتی مانند انتخابات ریاست جمهوری ، نمایندگان مجلس و ... از طریق اینترنت رای بدهند . مجموع رای نیز می تواند به صورت به هنگام محاسبه گردد.. این قابلیت باعث می شود که زمان بیشتری برای رای گیری وجود داشته و شرکت کنندگان در انتخابات افزایش یابد . این کاربرد بانام E-voting مصطلح است . ۱.

1-Perforance and Innovation Unit , e-gov , Electronic Government Services for the 21th Century ,, Cabinnnet office ,UK , September 2000

اما در یک نگاه کلی می توان کاربردهای دولت الکترونیکی را م به چهار دسته تقسیم کرد:
1. دولت به شهروندان (G2C) که شاید مهمترین و رایج ترین نوع دولت الکترونیکی باشد و از دادن اطلاعات برخط مناسب به مردم تا پرداخت صورت حسابهای تلفن، آب، برق، قبوض جریمه و ... را دربر می گیرد(۱)

۲. دولت به کسب و کار (G2B) که در آن دولت نیازهای خاص جامعه تجاری را از طریق اینترنت تأمین می کند و از ثبت شرکتها تا تأمین تجهیزات الکترونیکی (e-procurement) را دربر می گیرد
3. دولت به کارمندان (G2E) که برای فراهم کردن اطلاعات برای کارمندان بخش عمومی با استفاده از اینترنت یا شبکه خصوصی طراحی شده است تا آنها به اطلاعات منابع انسانی مانند مزایای پرسنلی و بازنشستگی، اخبار جدید و سایر اطلاعات و کاربردهای کارمندی دسترسی داشته باشند.

4. دولت به دولت (G2E) که معمولاً از طریق اینترنت یا شبکه خصوصی دولتها قابل دسترسی است. قرار دادن فرایند کامل آماده سازی بودجه سالانه و یا برنامه های بلندمدت به شکل برخط می تواند مثالهای خوبی از این مورد باشد(۲):

نتایج مطالعه کاربردهای مختلف دولت الکترونیکی در تعدادی از کشورها در جدول ۱-۲ آورده شده است. در این جدول نوع خدمت نیز از لحاظ اطلاعاتی، تراکنشی، و تعاملی که در بخش جنبه های مختلف دولت الکترونیکی به آن پرداخت شد، آورده شده است:

www.kandooocn.com

www.kandooocn.com

1. ITAA Public Sector Report, "eGovernment", 9/11/2001
2. Heeks Richard, "Understanding Governance for development", (Working Paper University of Manchester, 2001.

جدول ۱-۲ - کاربردهای مختلف دولت الکترونیکی در تعدادی از کشورها

سایت اینترنتی	زمینه کاربرد	نوع خدمت	توضیحات
سایت بهداشت این سایت بیماری خود موجود در	کشور تعاملی	انگلستان	افراد مراجعه به این سایت می توانند اطلاعات مناسبی در خصوص مدارس و مراکز آموزشی موجود در یافت دارند و مدرسه مناسب برای تحصیل انتخاب نمایند و از طریق فرم ها و وبژگی های سایت در آن
www.ecitizen.gov.sg	آموزش	سنگاپور	افراد می توانند با مراجعه به این سایت ، مستقیماً از طریق حساب های بانکی خود ، بهره های خود را دریافت دارند.
	تراکنشی	انگلستان	افراد می توانند وجهی را از یک حساب بانکی به حساب دیگری به صورت Online ارسال نمایند بدون آنکه چکی را امضا و صادر نمایند.
استخدام	تعاملی و در برخی موارد تراکنشی	انگلستان	افراد می توانند عضویت در این سایت ها و ارائه مشخصات خود شغل در خواستی ، به محض فراهم شدن یک فرصت شغلی مناسب، مشخصات و اطلاعات آنرا از طریق پست الکترونیکی دریافت کنند.
	اطلاعاتی	انگلستان	افراد مراجعه کننده می توانند اطلاعات در مورد فرصتهای شغلی موجود دریافت دارند.

با توجه به شکل می یگ اساس تمام دولتی روی نیز برای دول

1-Okot-Uma w,o rogers,Electronic Governance :Re-inveenting Good Good Governce ,,common Wealth Secretariat london

ب: جنبه های مختلف دولت الکترونیکی

دولت الکترونیکی منجر به بروز تحول در نحوه ارائه خدمات و انجام تعاملات دولت با مخاطبین خود خواهد شد که این تحولات زاینده فناوری اطلاعاتی و ارتباطاتی است. مسلماً برای هر نوع یا هر دسته از مخاطبین، خدمات ارائه شده و تعاملات انجام شده متفاوت خواهد بود. هر دسته از مخاطبین ویژگی هایی دارند و نحوه برقراری ارتباط با آنان، تابع آن ویژگی ها می باشد. بنابراین خدمات و تعاملات در دولت الکترونیکی بر اساس نوع مخاطبین دسته بندی میگردد.

ب: جنبه های مختلف دولت

دولت الکترونیکی سه نوع مخاطب اصلی دارد:

- شهروندان

- بخش داد و ستد (تجارت)

- دولت

هنگامیکه دولت با هر یک از سه مخاطب فوق ارتباط برقرار می کند و تعاملاتی انجام می دهد، یک وجه از دولت الکترونیکی شکل می گیرد. بنابراین دولت الکترونیکی دارای سه وجه دولت با شهروندان ۲، دولت با بخش داد و ستد ۳ و دولت با دولت ۴ است.

ارتباط دولت با شهروندان در ارائه خدمات عمومی و انجام تعاملات با آنها خلاصه می شود. این تعاملات شامل صدور گواهینامه، شرکت در مناظره های سیاسی، رای گیری و... به صورت الکترونیکی می باشد. ارتباط دولت با بخش داد و ستد شامل فعالیت هایی نظیر در دسترس قرار دادن کلیه قوانین و مقررات داد و ستد و تجارت، پست شرکت ها، پرداخت مالیات و تهیه توافقنامه ها و قراردادها و... به صورت الکترونیکی است.

وجه دولت با دولت به مفهوم ارتباطاتی است. که بین ادارات و سازمان های مختلف دولتی برقرار می شود. چنین تعاملات و ارتباطاتی اگر در راستای تحقق دولت الکترونیکی باشد، منجر به یکپارچه شدن خدمات می گردد و ساختار دولت را بهبود می دهد و در واقع بستر مناسبی را برای ارتباطات «دولت با شهروندان» و «دولت با بخش داد و ستد» فراهم می کند.

دولت قرار می گیرد، به صورت جداگانه در نظر گرفته شده و وجه دیگری با عنوان «دولت با کارمندان» را شکل می دهد. در این وجه، ارتباطات و تعاملات دولت با کارمندان خود مانند پرداخت حقوق و دستمزد و یا استخدام قرار می گیرد.

1-De Briun Frans,eGovernment ,European priority ,European commission
,DGINFSO, February 2000.

2-Government to citizen –G2c

3- Government to business-G2B

4-- Government to Government–G2G

5- Government to Employees-G2E

در دولت الکترونیکی نحوه برقراری ارتباط و عمق آنها متفاوت است و ارتباط دولت با هر یک از مخاطبین خود می تواند به صورت یک طرفه یا دو طرفه باشد. بر همین اساس سه جنبه اصلی برای نوع برقراری ارتباط وجود دارد که عبارتند از:

-اطلاعاتی

-تعاملی

-تراکنشی

و ضروری نظیر قوانین و مقررات دولتی و یا برنامه ها و سیاستهای خود را در اختیار مخاطبین خود قرار می دهد. این جنبه عموماً از طریق قرار دادن اطلاعات در وب سایت های سازمان ها و ادارات دولتی تحقق می یابد.

در جنبه تعاملی، ارتباطات گسترده تر می گردد و در واقع دو طرفه می باشد و مفهوم «تعامل» پیدا می کند. در این جنبه دولتی با مخاطبین خود به صورت الکترونیکی ارتباط برقرار می کند و مخاطبین نیز اطلاعاتی را در اختیار دولت قرار می دهند.

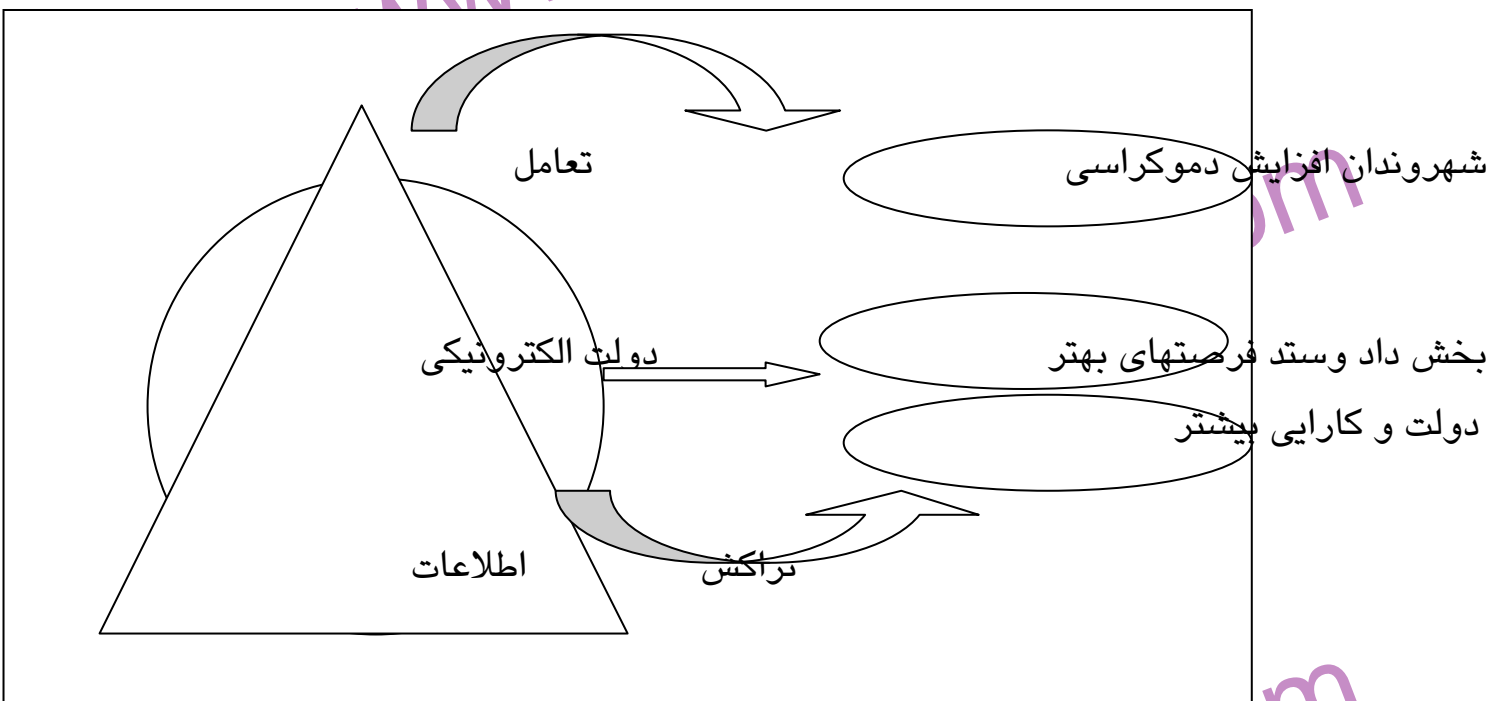
در جنبه تراکنشی دولت با شهروندان، بخش داد و ستد و نیز دولت ارتباط دوطرفه و کامل برقرار میکند تراکنش های بین دولت و مخاطبین از طریق ابزارهای مختلف الکترونیکی مانند اینترنت مراکز عمومی تلفن، و کیوسک ها امکان پذیر است. (۱)

هر یک از سه جنبه فوق در دولت الکترونیکی نمایان است و کاربرد های مختص خود را دارد اما از جنبه اطلاعاتی تا جنبه تراکنشی پیچیدگی ارتباطات و ارزش آنها بیشتر می شود. در شکل «۱-۲» سه جنبه اطلاعاتی، تعاملی و تراکنشی نشان داده شده و با یکدیگر مقایسه شده اند.

1-Erkki Liikanen , eGovernment –providing better public services and wider participation for citizen ,IDEA, Democracy forum 2001:democracy and the information revolution , stockholm ,29june 2001

تقسیم بندی فوق یعنی جنبه ها و وجوه دولت الکترونیکی در شکل «۲-۲» نشان داده شده است.

شکل ۲-۲- جنبه ها و وجوه دولت الکترونیکی همانگونه که در شکل ۲-۲ مشخص است. برقراری ارتباط دولت با شهروندان در دولت الکترونیکی منجر به دموکراسی بیشتر در جامعه می گردد. برقراری ارتباط دولت با بخش داد و ستد، فرصت‌های گسترده تری را برای بخش داد و ستد ایجاد می کند و در نهایت دولت با دولت الکترونیکی باعث افزایش کارایی دولت می گردد. در هر یک از سه وجه فوق، نحوه برقراری ارتباط از نوع اطلاعاتی تعاملی و تراکنشی خواهد بود. (۱)

1--Perforance and Innovation Unit , e-gov , Electronic Government Services for the 21th Century ,, Cabinet office ,UK , September 2000

ب-۱- : دولت الکترونیکی از دید شهروندان

ظهور و توسعه فناوری های نوین منجر به تغییر نحوه زندگی و برقراری ارتباط بین افراد یک جامعه در دنیای کنونی گشته است. به گونه ای که روابط اعضای یک جامعه به صورت جدیدی تعریف شده و استانداردهای جدیدی به میدان آمده و در نتیجه انتظارات افراد نیز بالا رفته است. افراد یک جامعه که به نوعی همگی شهروند هستند. از مزایا و وجود امکانات و خدمات در سطح بالا به خوبی آگاهند و در نتیجه دریافت خدمات و برقراری ارتباط در چنین سطوح عالی جزو انتظارات آنها به شمار می رود. واضح است که در صورتی که در بخشی از جامعه خدمات در سطح بالایی ارائه گردد وجود خدمات نامناسب و ضعیف در بخشی دیگر مطلوب نمی باشد. (۱)

بنابراین عموم مردم یا شهروندان یک جامعه انتظار دارند که نه تنها در انجام امور روزمره و داد و ستد خود از خدمات برتر استفاده نمایند. بلکه هنگام برقراری ارتباط و تعامل با دولت نیز خدمات مناسب به روشی شایسته دریافت نمایند. ارائه خدمات مناسب به روش شایسته در دنیای کنونی به این مفهوم است که خدمات و تعاملات راحت تر، آسان تر، ارزان تر و البته در زمان کوتاه تری ارائه گردد.

همانگونه که عنوان شد، دولت الکترونیکی به مفهوم کاربرد فناوری های اطلاعاتی و ارتباطاتی در فرایندها و امور دولت است و با توجه به اینکه شهروندان یکی از مخاطبین و جوه اصلی دولت الکترونیکی می باشند، بنابراین بکارگیری چنین فناوریهایی در دولت مزایا و منافع بسیار و مسلما معایب و چالش هایی را برای شهروندان به دنبال خواهد داشت.

قبل از پرداختن به پیامدها و مزایای دولت الکترونیکی از دید شهروندان ابتدا مفهوم دولت الکترونیکی از دید شهروندان مورد بررسی قرار می گیرد.

در روش های سنتی برقراری ارتباط و تعاملات بین دولت و شهروندان، هر فردی می بایست مسیر طولانی و سلسله مراتبی اداری و دولتی را جهت دریافت خدمت و یا برقراری ارتباط طی می نمود که در نتیجه وقت و هزینه فرد از بین می رفت و در بسیاری از موارد نتیجه مطلوب وی

اغلب در میان روابط سلسله مراتبی و نیز پیچیدگی برقراری ارتباط گم می شود. به گونه ای که اغلب شهروندان دشوارترین و نیز پرهزینه ترین امور را دریافت خدمات و اطلاعات دولتی می دانستند. اما با استفاده از فناوری های اطلاعاتی و ارتباطاتی در

1-ThirdGlobal Forum Fostering democracy and Development Through e-government ..,finding and Recommendation,,15-17 March 2001

دولت یعنی «دولت الکترونیکی» شهروندان، دشوارترین و نیز پرهزینه ترین امور را دریافت خدمات و اطلاعات دولتی می دانستند. اما با استفاده از فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطاتی در دولت یعنی «دولت الکترونیکی» شهروندان با اتصال به یک مدخل ورودی یگانه، بدون طی روابط سلسله مراتبی و مستقل از مراجعه به دفاتر و سازمان های اداری می توانند خدمات خود را دریافت دارند و تعاملات لازم را با دولت برقرار سازند.

از طرفی در دولت الکترونیکی دو مفهوم برای شهروندان در نظر گرفته می شود:

۱- فردی که خدمات دولتی را دریافت می دارد.

۲- فردی که می تواند در امر سیاستگذاری و تصمیم گیری ها و حتی نحوه ارائه خدمات دخیل باشد. (۱)

بنا براین با استفاده از ابزارهای دولت الکترونیکی جهت ارائه اطلاعات و خدمات، ارتباط بین «دولت با شهروندان» و «شهروندان با دولت» تسهیل پیدا کرده و این ارتباط تبدیل به یک ارتباط دو زرفه می گردد. در واقع در این ارتباط، سیستم فراهم نمودن خدمات برای شهروندان، تنها یک سیستم کنترلی از جانب دولت جهت کنترل شهروندان نمی باشد، بلکه این سیستم، نظامی است که با آن عملکرد دولت از جانب شهروندان کنترل می گردد. از طرفی پروژه های مربوط به فناوری اطلاعات و ارتباطات هنگامی به نتیجه مثبت و مناسب خواهد رسید که کاربر نهایی نیز در ایجاد و توسعه آن دخیل باشد و نظرات وی در طراحی و پیاده سازی مد نظر گرفته شود و البته از همه مهمتر همکاری و مشارکت همواره جزو ابزارهای اصلی و کلیدی در فرایند های دموکراتیک شناخته شده است

- می آورد. در ادامه اهم این مزایا و منافع عنوان شده است
- خدمات به صورت ۲۴ ساعت در روز و ۷ روز هفته قابل دسترس است .
  - شهروندان تنها دریافت کننده خدمات نیستند ، بلکه خود نیز درباره آنها تصمیم گیرنده هستند.
  - شهروندان می توانند به راحتی در امر سیاستگذاری و قانون گذاری مشارکت داشته باشند .
ارائه خدمات از طریق طیف وسیعی از رسانه ها و در واقع از کانال های مختلف صورت می گیرد.

1-Erkki,Liikanen,eGovernment,providing,bette public
serviceandwideparticipationforcitizen ,IDEA, Democracy forum 2001:democracy
and the information revolution , stockholm ,29june 2001

شهروندان سریعتر و راحت تر می توانند به خدمات دسترسی پیدا کنند و با دولت ارتباط برقرار نمایند.

- نحوه ارائه خدمات به شهروندان مستقل از ساختار سازمانی و ساختار دولت است .
- دولت در مقابل شهروندان پاسخگو تر می گردد.
- خدمات به صورت شخصی و برای هر گروه و دسته دسته از مردم به صورت ویژه ارائه می گردد.

اما علاوه بر مزایا و منافع بسیاری که دولت الکترونیکی برای شهروندان به ارمغان می آورد ، معایب و چالش هایی نیز در این خصوص در رابطه با شهروندان وجود خواهد داشت . باید توجه داشت که تغییر شکل برقراری ارتباط و ارائه خدمات باید به گونه ای باشد که نتیجه آن برای تمام شهروندان قابل استفاده باشد نه اینکه تنها افراد خاصی بتوانند از آن استفاده کنند. در واقع دولت الکترونیکی باید همراه با شمول اجتماعی باشد. باید توجه داشت که یکی از اهداف دولت الکترونیکی دسترسی همگانی به خدمات و اطلاعات دولتی است. به گونه ای که با استفاده از روشهای جدید

نزد شهروندان است، از میان بر داشته شود. (۱)

البته بکارگیری فناوریهای نوین در بخشی از جامعه، همواره آنرا با خطر بوجود آمدن شکاف دیجیتالی مواجه می سازد. شکاف دیجیتالی بدین مفهوم است که همواره بین افرادی که دانش، مهارت و امکانات کافی جهت استفاده از فناوریهای نوین و دیجیتال را دارند (این افراد با نام شهروندان الکترونیکی شناخته شده اند) و افرادی که توانایی، مهارت و یا امکانات کافی جهت بکارگیری آنها را ندارند، اختلاف طبقاتی و شکاف بوجود می آید. از بین بردن چنین شکافی همواره یک چالش بزرگ و ک مساله اساسی در دولت ها بوده است. (۲)

البته از میان برداشتن چنین شکافی تنها با آموزش افراد ناتوان و در دسترس گذاشتن امکانات لازم برای آنها، امکان پذیر نیست، زیرا در بسیاری از موارد برخی از افراد مایل نیستند که از فناوریهای نوین استفاده نمایند. در چنین مواردی نیز می توان از ارتباطات تلفنی یا رو در رو استفاده نمود.

مساله مهم دیگری که همواره در دولت الکترونیکی و برقراری ارتباطات مطرح است، بحث امنیت و خصوصی سازی است. فناوریهای نوین باید در جهت منافع شهروندان استفاده شود

ThirdGlobal Forum Fostering democracy and Development Through e-government

inding and Recommendation,,15-17 March 2001

Von HoffmanConstantine (1999),The Making of e-government ,CIO enterprise

۲ Magazine,Nov 15.

نه علیه آنها. بدین ترتیب که شهروندان و در حالت کلی همه مخاطبین دولت الکترونیکی باید از جوه محیط امن جهت برقراری ارتباط، مطمئن باشند و به راحتی بتوانند اطلاعات شخصی خود را در اختیار دولت قرار دهند. البته در این زمینه نیز فناوریهای پیشرفته و سیستم های کنونی به خوبی جوابگوی چنین نیازی هستند. در واقع حفاظت از حریم خصوصی افراد یکی از وظایف

این خصوص تهیه گردد. (۱) و (۲)

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

www.kandooocn.com

www.kandooocn.com

-chens.j.&Hwang C.L.,Fuzzy Multiple Attribute Decision –Making,, Springer-Verlag, 19921

-<http://www.open.gov.uk/govonline/golintro.htm>, Improving Access to Government

(-Okot-Uma w,o rogers,Electronic Governance :Re-inveenting Good Good Governance ,,common Wealth Secretariat london .

ب-۲- : دولت الکترونیکی از دید بخش داد و ستد

بخش داد و ستد و تجارت جزو اولین استفاده کنندگان از فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطاتی است ، به گونه ای که دولت میتواند از الگوهای آن جهت پیاده سازی مناسب دولت الکترونیکی استفاده نماید.

در حقیقت دولت الکترونیکی برای بخش داد و ستد فرصتی است تا بتواند خدمات و محصولات خود را به صورت الکترونیکی به یکی از بزرگترین مشتریان خدی یعنی دولت ارائه نماید.

بنابراین در دولت الکترونیکی از دو جنبه بخش داد و ستد برای دولت سودمند خواهد بود، تدارک الکترونیکی خدمات و محصولات و الگویابی از مدل ها و ابزار های استفاده شده در این بخش جهت پیاده سازی داد و ستد الکترونیکی یا تجارت الکترونیکی.

از طرف دیگر تعاملات اصلی دولت با بخش داد و ستد غیر از تدارک الکترونیکی مواردی را نظیر ثبت شرکت ها و پرداخت مالیات ها در بر میگیرد که با پیاده سازی دولت الکترونیکی ارتباط بین

www.kandooocn.com

رابطه بخش دولتی با بخش دادو ستد تنها یک رابطه مصرف کننده و تامین کننده نمی باشد، بلکه این رابطه طیف وسیعی از قوانین حمایتی را می سازد، که م تواند با کاهش تاثیر قوانین و مقررات روی بخش دادو ستد، نقش عمده ای را در پیشبرد و ارتقاء بخش دادو ستد ایفا نماید. بخش دادو ستد انتظار دارد که روند انجام فرایندهایی از قبیل تاسیس و توسعه شرکت ها و رسیدگی به شکایات ها بهبود یابد و نحوه انجام دادو ستد آسان تر گردد.

با ذکر مطالب فوق، میتوان مهمترین مزایای دولت الکترونیکی را برای بخش دادو ستد به صورت زیر بر شمرد.

- با آسان تر نمودن نحوه دسترسی به اطلاعات، ارتباط بین دولت و بخش داد و ستد قویتر م یگردد.
- بخش خصوصی رشد پیدا میکند.
- فرصتهای جدید شغلی ایجاد می شود.
- با توجه به این که امروزه دست اندر کاران داد و ستد، بسیاری از فعالیتها و خدمات خود را از طریق وب سایت انجام می دهند، بنا براین میتوانند محصولات و مهارت های خود را به طور Online د اختیار دولت قرار دهند.
- با همکاری دست اندر کاران تجارت و پیوستن شرکتهای کوچک به تجارت الکترونیک، رشد اقتصادی حاصل شده و با ایجاد فرصتهای شغلی جدید می توان موجبات سلامت اقتصادی جامعه را فراهم آورد و ۲ و ۳

Centra IT Unit , e-government, A Strategic Framework For Public Services in the (۱)
information Age, Crow, 2000
-http://www.open.gov.uk/govonline/golintro.htm, Improving Access to (۲)
Government
-Von Hoffman Constantine (1999), The Making of e-government ,, CIO (۳)
enterprise (agazine, Nov 15.

ب-۳: دولت الکترونیکی از دید دولت

استفاده از فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطاتی در دولت، تغییرات اساسی و بنیادی در نحوه انجام فرایندهای کاری دولت ایجاد نموده است که اهداف و جهت گیری اصلی این تغییرات ارائه خدمات بهتر به متقاضیان و بهبود تعامل با آنها می باشد.

یکی از ویژگی های دولت الکترونیکی این است که خدمات و اطلاعات به صورت یکپارچه از طریق نقطه ورودی یگانه به متقاضیان ارائه می گردد. مسلماً رسیدن به چنین نقطه ای مستلزم ایجاد یکپارچگی و هماهنگی مناسب در خود دولت است.

بنابراین میتوان گفت که انجام پروژه دولت الکترونیکی مستلزم انجام دو تغییر مهم است:

- تغییر در نحوه انجام تعاملات دولت

- تغییر در ساختار دولت

تغییر در نحوه انجام تعاملات دولت که به مفهوم بهبود حوه ارائه خدمات به متقاضیان است مستلزم تغییر نحوه ارتباط بین سازمانها و ادارات دولتی است و تغییر در ساختار دولت به این مفهوم است که ساختار دولت به گونه ای تغییر شکل دهد که فرایندها و فعالیتها براحتی و مستقل از ساختار کنونی به جریان بیفتند. نتیجه چنین تغییراتی حذف روابط غیر ضروری سلسله مراتبی است.

یکی از مفاهیمی که در یکپارچه سازی فرایندها و سازمانهای دولتی مطرح میشود قابلیت عمل پذیری متقابل است. به این مفهوم است که سازمانها و ادارات دولتی به نحوی به یکدیگر متصل باشد که به راحتی بتوانند در کمترین زمان تعاملات لازم را انجام دهند و در واقع مرزها و ساختارهای سازمانی مانعی در سر راه انجام تعاملات نباشد. بنابراین با فراهم آوردن قابلیت عمل پذیری متقابل و یکپارچه سازی دولت، کارایی و اثر بخشی دولت افزایش می یابد.

تعدادی از مزایا و منافع دولت الکترونیکی از دید دولت در زیر آورده شده است:

دیریت بهتر جریان اطلاعات

جریان سریع و راحت امور داخل و بین سازمانها

صرفه جوی در هزینه برای دولت در بلند مدت

کاهش روابط سلسله مراتبی

دریافت بازخورد از مخاطبین

البته پیاده سازی دولت الکترونیکی چالش های بسیاری برای دولت در بر خواهد داشت که یکی از آنها هزینه بالای پیاده سازی آن می باشد ، مسلما به منظور یکپارچه سازی دولت ، باید زیر ساخت ها و بستر های مناسبی تهیه گردد که هر یک از آنها زمان و هزینه مربوط به خود را می طلبد و البته کارمندان دولت باید آمادگی لازم را برای پذیرفتن دولت الکترونیکی از لحاظ فنی و فرهنگی داشته باشد .اما مسلم است که با وجود چنین معایب و چالش های در سر راه پیاده سازی دولت الکترونیکی در بلند مدت منجر به صرفه جویی در زمان و هزینه دولت خواهد شد و در دنیای کنونی بکار گیری آن یک امر اجتناب ناپذیر است او^۲ و^۳

www.kandoocn.com

1-<http://www.open.gov.uk/govonline/golintro.htm>, Improving Access to Government

2-ThirdGlobal Forum Fostering democracy and Development Through e-government (inding and Recommendation,,15-17 March 2001

3-Von HoffmanConstantine (1999),The Making of e-government,,CIO enterprise(magazine,Nov 15.

ج : مدل‌های ارزیابی دولت الکترونیکی

تاکنون مدل‌های بسیاری برای ارزیابی وضعیت الکترونیکی پیشنهاد شده‌اند. بعضی از پیشرفته‌ترین آنها توسط سازمان ملل متحد [۱]، [۲]isociety، [۱۴]McConnell International، [۱۲]KPMG و گروه [۱۳]Mosaic پدید آمده‌اند. هر مدل از معیارهای خاصی برای بررسی سطح دولت الکترونیکی کشورها استفاده می‌کند. مثلاً مدل سازمان ملل متحد از زیرساخت‌های تکنیکی، سرمایه انسانی و حضور وب به عنوان معیارهای اصلی استفاده می‌کند در حالیکه isociety، استفاده از دولت الکترونیکی توسط شهروندان را یکی از معیارهای اساسی چنین ارزیابی‌ای می‌داند. از سوی دیگر KPMG به طور خاص برجسته‌های مدیریتی تمرکز می‌کند که اساساً به استراتژی الکترونیکی (e-strategy)، ریسک و مدیریت برنامه‌ریزی (risk and program management) مدیریت زنجیره ارزشها (value chain management) و مدیریت عملکرد

www.kandoocn.com

قابلیتهای سازمانی (organizational capabilities) می‌پردازد.

• بطور کلی در بررسی انجام شده توسط سازمان ملل [۱] براساس سه معیار حضور اینترنت (Internet Presence)، بسترهای تکنولوژی اطلاعات (IT Infrastructure) و سرمایه‌های انسانی (Human Capital)، کشورهای جهان از لحاظ وضعیت دولت الکترونیکی رده‌بندی شده‌اند. علیرغم قرار گرفتن کشورهایمانند انگلستان در رده‌های بالای جدول رتبه‌بندی، در عمل مشاهده می‌شود که وضعیت دولت الکترونیکی در این کشور در سطح بسیار پایینی در مقایسه با کشورهای هم‌ترازش قرار دارد بطوریکه به عنوان مثال در سایت دولت الکترونیکی این کشور، حتی نمی‌توان به نخست وزیر انگلیس پست الکترونیک (email) فرستاد و تنها راه تماس با وی که بر روی سایت اعلام شده از طریق فاکس است. این در حالی است که این امکان و امکانات پیشرفته‌تری هم‌اکنون در سایت دولت الکترونیکی بسیاری از کشورهای در حال توسعه وجود دارد. همچنین اطلاعات قوانین و مقررات بر روی سایت رسمی دولت انگلیس در بسیاری از موارد به روز نبوده و مطابق با آخرین تغییرات در قوانین رسمی این کشور نمی‌باشد که این موضوع مشکلات متعددی را برای استفاده‌کنندگان از سایتهای رسمی این کشور بوجود آورده است.

United Nations Division for Public Economics and Public Administration & American Society for Public Administration "Benchmarking eGovernment: A Global Perspective", New York, 2002

2. Noah Curt hoys & James Crabtree, iSociety, "Renewing Electronic Government for Improved Service Delivery", 2003

12. KPMG Consulting, "eGovernment Capacity Check Criteria", 2000.

13. Mosaic Group "Global Diffusion of the Internet Project", 2000.

علت بروز این تقیصه در رتبه‌بندی ارایه شده توسط سازمان ملل، نادیده گرفتن موارد بسیار مهمی در رتبه‌بندی انجام شده می‌باشد. به عنوان مثال در رتبه‌بندی سازمان ملل، توجه بسیاری به جنبه‌های سخت (Hard) شده و جنبه‌های نرم (Soft) که بیشتر به مسائل انسانی و اجتماعی مربوط بوده و اثری تعیین‌کننده در موفقیت دولت الکترونیکی دارند، لحاظ نشده‌اند.

می‌دهد تنها ایجاد (Provision) دولت الکترونیکی کافی نبوده و استفاده (Use) از دولت الکترونیکی توسط مردم نیز باید به عنوان پارامتر مهمی در ارزیابی وضعیت دولت الکترونیکی کشورها مدنظر قرار گیرد.

در این بخش مشکلات روش ارزیابی و رتبه‌بندی دولت الکترونیکی توسط سازمان ملل از جمله عدم توجه به زیرساخت‌های فرهنگی و قانونی و نیز نادیده گرفتن مساله استفاده (Use) به عنوان یکی از معیارهای اصلی ارزیابی مورد بحث قرار گرفته و معیارهای مناسبی که برای ارزیابی وضعیت دولت الکترونیکی کشورها باید مدنظر قرار گرفته شوند، پیشنهاد می‌گردد. در یک تعریف کلی، دولت الکترونیک می‌تواند عملاً تمام بسترها و کاربردهای فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات را دربر می‌گیرد که توسط بخش عمومی برای ارائه خدمات به شهروندان (G2C)، کار و کسب‌ها (G2E)، سایر عوامل دولتی (G2G) و کارمندان دولت (G2E) مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این بخش ما توجه خود را به استفاده از اینترنت و شبکه جهانی وب برای رساندن اطلاعات و خدمات دولتی به شهروندان معطوف می‌سازیم. به طور سنتی تعامل بین شهروندان و یا تجار با یک عوامل دولتی در یک سازمان دولتی رخ می‌دهد. با حضور تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات نزدیک کردن مراکز خدماتی به مشتریان امکان‌پذیر می‌شود. شهروندان می‌توانند اطلاعات و خدمات دولتی را در یک کیوسک یا اتاق مجزای اینترنتی که در یک سازمان دولتی یا نزدیک آن قرار داده شده، یا از طریق رایانه کیفی (labtop) یا رایانه شخصی از خانه یا دفتر خود دریافت کنند. اگر دولت الکترونیکی به خوبی پیاده شده باشد، شهروندان می‌توانند وارد یک سایت اینترنتی شده، به آسانی خدمات و اطلاعات دولتی مورد نیاز خود را یافته، و از آن سایت برخط (online) برای انجام دادوستد استفاده کنند. باید خاطر نشان سازیم که دولت الکترونیکی صرفاً یک پروژه عظیم تکنولوژی اطلاعات نیست بلکه برنامه‌ای است چندبخشی، فرهنگی، سازمانی، بر مبنای تکنولوژی و تغییردهنده شکل کسب کار [۳]، هرچند که تکنولوژی اطلاعات نیز یک مولفه حیاتی چنین تبدیلی است و نقشی اساسی در آن بازی می‌کند.

در چند سال گذشته، تعداد مدل‌های ارزیابی و رتبه‌دهی دولتهای الکترونیکی افزایش یافته است. این مدلها سعی می‌کنند تا موقعیت هر یک از کشورها را در تلاش برای رسیدن به دولت الکترونیکی، تخمین بزنند. مدل‌های پیشنهادی از معیارهای متفاوتی استفاده می‌کنند؛ مثلاً در بررسی سازمان ملل

تکنولوژی اطلاعات" و "سرمایه انسانی". این مدل شامل زیرساختهای فرهنگی و حقوقی نمی شود و نیز "میزان استفاده از دولت الکترونیک توسط شهروندان" را به عنوان یکی از معیارهای اساسی نادیده می گیرد. در ادامه به طور خلاصه مدلهای عمده ای را که تاکنون ارائه شده اند، شرح می دهیم و سپس مزایا و معایب آنها را در ارزیابی و رتبه بندی دولتهای الکترونیک کشورها مورد بحث قرار می دهیم. در انتها نیز یک مدل سه سطحی برای ارزیابی سطح دولت الکترونیک کشورهای مختلف پیشنهاد می کنیم.

تاکنون مدلهای بسیاری برای ارزیابی وضعیت دولتهای الکترونیکی پیشنهاد شده اند. هر مدل از معیارهای خاصی برای بررسی سطح دولت الکترونیکی کشورها استفاده می کند. اینکه هر کدام از آنها تا چه حد در ارزیابی سطح دولت الکترونیکی موفق هستند وابسته به وجود هماهنگی نزدیک بین رتبه آن کشور در ایجاد دولت الکترونیک بر مبنای آن مدل و میزان استفاده از دولت الکترونیک در آن کشور، بر می گردد.

در برخی از مطالعات دیده می شود که کشوری بر مبنای مدل خاصی در رتبه بالایی جای می گیرد در حالیکه دولت الکترونیک چندان در آن کشور رایج نیست. علت این نقص تاکید بیش از حد بر جنبه های سخت مانند زیرساخت تکنولوژی اطلاعات و عدم توجه کافی به جنبه های نرم چون جنبه های فرهنگی و قانونی است. با استفاده از نتایج سایر محققان در این زمینه ما مدلی سه سطحی شامل "زیرساختهای ملی"، "تدارک دولت الکترونیک" و "استفاده" برای ارزیابی سطح دولتهای الکترونیک پیشنهاد کردیم. این مدل را می توان به عنوان چارچوبی برای چنین ارزیابی به کار برد.

۱. United Nations Division for Public Economics and Public Administration & American Society for Public Administration "Benchmarking eGovernment: A Global Perspective", New York, 2002
Government for Improved Service Delivery", 2003

ج-۱-: مدلی برای ارزیابی دولت الکترونیک در کشورها

در اینجا ما مدلی سه سطحی برای برآورد سطح دولت الکترونیک پیشنهاد می‌کنیم. در این مدل تأکید اصلی ما بر "استفاده از دولت الکترونیک توسط شهروندان" به عنوان هدف‌نهایی است و بنابراین آن را مهمترین معیار در ارزیابی وضعیت دولت الکترونیک در کشورها می‌دانیم. تمامی تلاشهایی را که در جهت ایجاد و پیاده‌سازی دولت الکترونیک به عمل می‌آید را تنها در صورت استفاده شهروندان از آن، می‌توان موفق دانست.

برای رسیدن به نرخ استفاده بالاتر شهروندان از دولت الکترونیکی، باید اطلاعات و خدمات دولتی به درستی برای شهروندان روی سایتهای دولتهای الکترونیک فراهم آید. بسته‌های نرم‌افزاری که این اطلاعات و خدمات را فراهم می‌آورند، نه تنها باید برای شهروندان مفید باشند، بلکه باید به آسانی قابل دسترسی گردند تا احتمال استفاده آنها از سوی شهروندان افزایش یابد. برای ایجاد کاربردهای مناسب از دولت الکترونیکی و افزایش احتمال موفقیت آن، دولت احتیاج به ایجاد زیرساختهای ملی مناسب دارد. زیرساخت ملی تنها شامل جنبه‌های فنی مانند سخت‌افزار، نرم‌افزار و شبکه نیست. بلکه جنبه‌های اساسی دیگری چون زیرساختهای فرهنگی و قانونی را هم دربر می‌گیرد. ایجاد زیرساخت قوی فنی یک ضرورت است اما نمونه انگلستان مثال خوبی از کشوری دارای زیرساخت تکنولوژی اطلاعات است که به دلیل عدم وجود زیرساختهای فرهنگی و قانونی مناسب، کاربردهای دولت الکترونیک در آن کشور به نحو گسترده قرار نگرفته است. بنابراین سایر جنبه‌ها هم در موفقیت دولت الکترونیک اثر بسزایی دارند. داشتن زیرساختهای ملی مناسب، پیاده‌سازی کاربردهای دولت الکترونیک را میسر می‌سازد که آن هم به نوبه خود استفاده انبوه شهروندان را ممکن خواهد ساخت. در ادامه ایجاد استراتژی الکترونیک مناسب شامل چشم‌انداز، برنامه، سیاستها و تخصیص منابع، می‌تواند به عنوان راهنمای ما در هر یک از این سه سطح به کار رود. در ادامه، جزییات هر یک از لایه‌های مدل پیشنهادی را شرح می‌دهیم.

۱- زیرساختهای ملی

۱-۱- زیرساخت فنی (نرخ نفوذ اینترنت، نرخ نفوذ رایانه شخصی، محور اصلی (domestic backbone) محلی، ارتباطات بین الملل و...) ...

۲-۱- زیرساخت قانونی و قانون گذاری) حداقل معینی از چارچوبهای قانونی برای تدارک جنبه های قانونی دولت الکترونیک مانند امضای الکترونیکی، حریم شخصی، رمزنگاری، استانداردها و غیره برای موفقیت دولت الکترونیک حیاتی هستند)

۳-۱- زیرساخت منابع انسانی (سطح حداقلی از منابع انسانی تعلیم دیده، باید موجود باشد))

۴-۱- زیرساخت فرهنگی (فرهنگ ایجاد دسترسی آسان به اطلاعات برای مردم باید در دولت وجود داشته باشد و فرهنگ استفاده از چنین اطلاعاتی نیز باید میان مردم گسترش یابد))

۵-۱- زیرساخت مالی و بانکی برای تأمین امنیت لازم در پرداخت های برخط

۶-۱- سایر زیرساختها (وجود شرکتهای محلی فراهم کننده دسترسی به اینترنت، شرکتهای میزبان، شرکتهای تأمین کننده الکتریسیته پایدار (reliable electricity companies) و ... برای موفقیت دولت الکترونیکی ضروری هستند.)

۲- تدارک دولت الکترونیک (eGovernment Provision)

ج-۲- : مدلهای پیاده سازی دولت الکترونیک

دولت الکترونیک یکی از پدیده های مهم حاصل از به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات است که پیاده سازی آن تحولی بس عمیق در نحوه زندگی، اداره و رهبری کشورها داشته و ترکیبی از فناوری اطلاعات و شبکه اطلاع رسانی وب است که هدف آن، ارائه مستقیم خدمات به شهروندان، کارکنان دولت، بخشهای تجاری و سایر بخشهای دولت است. این بخش که با هدف شناخت و بررسی مدلهای پیاده سازی دولت الکترونیک نگاشته شده به تشریح و معرفی عمده ترین مدلهای استقرار دولت الکترونیک می پردازد و در آن مدلهایی همچون مدل سازمان ملل، مدل لاینه - لی مورد بحث و بررسی قرار می گیرند. این مدلها اگرچه از نظر تعداد مراحل استقرار با یکدیگر متفاوت به نظر می رسند ولی ماهیتاً وجوه مشترکی نیز دارند که باعث گردیده تا همگی آنها در پیاده سازی دولت الکترونیک مورد توجه قرار گیرند.

فرایند توسعه و پیاده سازی دولت الکترونیک یک فرایند پویا و جامع است. (۱) نکته ای که در اینجا باید به آن اشاره کرد آن است که باتوجه به اینکه شرایط کشورهای گوناگون جهان تا حدودی با یکدیگر متفاوتند و هر یک از آنها از پیاده سازی دولت الکترونیک مقاصد ویژه ای را دنبال

دولت الکترونیک باید برپایه شناخت و تحلیل درست از شرایط محیطی انجام گیرد. به عبارت دیگر، فرایند الکترونیک کردن دولت دارای ماهیتی استراتژیک است. (۳) به همین دلیل، در شروع پیاده سازی دولت الکترونیک ضمن توجه به هر یک از مراحل استقرار و چالشهای آن، پاسخ به برخی از پرسشها ضروری است.

- ۱ - KELLY, A. (2003). "ELECTRONIC GOVERNMENT STRATEGIES". SERVICE META GROUP, ADVISORY INVESTIGATION". (TAMBOURIS, E, S. GORILAS AND G. BOUKIS (2003 - ۲, OF ELECTRONIC GOVERNMENT". ARCHETYPON S.A.. ATHENS .GREECE
- ۳ - BURKE, EDMUND (2000). "DIGITAL GOVERNMENT: THE NEXT STEP - REENGINEERING THE FEDERAL TO

در این زمینه تحقیقی از سوی گروه استراتژی بین المللی شورای پاسیفیک صورت گرفته و نتایج آن توسط پنج شرکت بزرگ طراحی استراتژی های موفقیت آمیز پیاده سازی دولت الکترونیک ارائه شده است که بر اساس آن در شروع پیاده سازی دولت الکترونیک در هر کشور باید به ۱۰ سؤال زیر پاسخ داد:

- ۱ - چرا به دنبال الکترونیکی کردن دولت هستیم؟
- ۲ - آیا ما چشم انداز روشن و اولویتهای مشخصی برای دولت الکترونیک داریم؟
- ۳ - ما برای چه نوعی از مدل های دولت الکترونیک آمادگی داریم؟
- ۴ - آیا اراده و تعهد سیاسی لازم برای هدایت تلاشهای مربوط به دولت الکترونیک وجود دارد؟
- ۵ - آیا بهترین پروژه های پیاده سازی دولت الکترونیک را انتخاب کرده ایم؟
- ۶ - چگونه باید پروژه های دولت الکترونیک را طراحی و هدایت کنیم؟
- ۷ - چگونه بر مقاومت درون دولتی برای پیاده سازی دولت الکترونیک غلبه کنیم؟
- ۸ - چگونه پیشرفت پروژه های پیاده سازی دولت الکترونیک را اندازه گیری کنیم؟
- ۹ - نحوه ارتباط بخش دولتی و خصوصی در پیاده سازی دولت الکترونیک چگونه است؟

بیشتر و بیشتر کند؟ (۴)

نتایج پژوهشها

درباره نحوه گسترش دولت الکترونیک کشورهای مختلف جهان تحقیقاتی به عمل آمده است که براساس آن می توان شاهد روندها و کارهای همانندی میان آنها بود و به نتایج زیر رسید:

- ۱ - هر کدام از منابع علمی و پژوهشی، مدل و یا متدولوژی خاص خود را برای تشریح مراحل موردنیاز جهت پیاده سازی دولت الکترونیک ذکر کرده اند؛
- ۲ - پیاده سازی دولت الکترونیک به مثابه انتقال از یک نوع سیستم حکومتی به نوع دیگری از اداره امور است، بنابراین، متدولوژی های پیاده سازی دولت الکترونیک ماهیتی تکاملی دارند و بیشتر شبیه به ساخت یا ایجاد یک سیستم جدید هستند؛
- ۳ - به نظر می رسد که فرایند ایجاد و توسعه دولت الکترونیک یک فرایند پیوسته است و به طور معمول در ۴ و یا ۵ گام پیموده می شود.

با پژوهشهای متعددی که درباره روند گسترش دولت الکترونیک در نقاط مختلف جهان و در طول سالهای گذشته انجام گردیده، مدلهای عمده زیر جهت استقرار دولت الکترونیک شناسایی شده اند.
DEVELOPING GOVERNMENT". ROADMAP FOR E-GOVERNMENT IN THE
.WORLD. APRIL 19

PCIP) (2003). PACIFIC COUNCIL ON INTERNATIONAL POLICY - ۴
"WORKING GROUP ON ELECTRONIC GOVERNMENT IN THE
ROADMAP FOR E-GOVERNMENT IN THE "DEVELOPING WORLD
.DEVELOPING WORLD, APRIL 19

ج-۳-: مدلهای سازمان ملل، لاینه و لی و گروه گارتن برای پیاده سازی دولت الکترونیک

سازمان ملل، لاینه و لی و گروه گارتنر به دلیل اهمیت بیشترشان به طور مشروح معرفی می شوند.

الف - مدل سازمان ملل: در پژوهشی که در سال ۲۰۰۲ میلادی توسط سازمان ملل انجام گرفته، یک مدل پنج مرحله ای برای پیاده سازی دولت الکترونیک مشخص شده است. سازمان ملل این مدل را برای تعیین وضعیت تکامل کشورها ارائه کرده و درعین حال میزان آمادگی آنها را برای پذیرش فناوری اطلاعات نشان می دهد.

تاکید این مدل که نگرش کاربردی دارد بر روی کاربران و نیز نوع و تعداد خدمات ارائه شده به آنان متمرکز است. شناسایی هرکدام از این گامها با بررسی وضعیت دولت الکترونیک در کشورهای عضو سازمان ملل و چگونگی توسعه آن در جهان صورت گرفته است. این گامها عبارتند از:

گام اول - پیدایش (ظهور): در این مرحله کشورها از طریق ایجاد یک وب سایت کوچک در وب حضور می یابند. ادارات دولتی سایتهای اینترنتی خود را ایجاد می کنند. همچنین اطلاعات موجود بر روی این وب سایت ها شکل غیرکافی و ایستا دارند و به ندرت به روز می شوند و اطلاعات لازم برای نشان دادن نحوه دسترسی به خدمات به کاربران داده نمی شود. اطلاعات به طور معمول به شکل محصولات، خدمات، آدرسها و ارتباط با سایر وب سایتهای است و در نهایت به شکل پاسخ دادن به سوالهای معمول قابل دسترسی است.

گام دوم - ارتقا (توسعه): اطلاعات موجود بر روی سایتهای افزایش می یابند و سایتهای اینترنتی پویاتر می شوند. تعداد صفحات وب افزایش می یابند. اطلاعات به شکل پویا ارائه و دفعات به روز شدن آن زیاد می شوند. همچنین درجه تنوع اطلاعات و محتوای آنها بالا می رود و به شکل کاتالوگ، خبرنامه و موتورهای جستجو قابل دستیابی هستند.

گام سوم - تعامل: ارائه اطلاعات در این مرحله برپایه نیاز مراجعان سازماندهی می شود و کاربران می توانند با پست الکترونیک یا پرکردن فرمهای الکترونیک با سازمان خود ارتباط برقرار کنند. در این مرحله ارتباط دوسویه رسمی بیشتری میان مشتریان و سازمان برقرار می شود.

با سازمان خود را بیابند. مشتریان امکان خودی کردن محصولات و خدمات بر خط را خواهند داشت؛ یعنی، می توانند تنها محصولات و اطلاعاتی را ببینند که مورد نیازشان است. گام چهارم - تراکنش (تبادل): طی این مرحله، کاربران می توانند از خدمات به صورت برخط استفاده کنند، جهت دریافت خدمات و اطلاعات و محصولات روی خط مبلغ مورد نظر خود را پرداخت کنند و معاملات مالی با امنیتی را به صورت برخط انجام دهند.

ارتباطات در این مرحله به شکل زنجیره ای است که بین خدمات و محصولات برقرار می شود تا بالاترین میزان رضایت کاربران تامین شود. به علاوه بر روی حریم افراد، تایید صحت ارتباطات، اعتبار تبادلات، یکپارچگی و عدم تکرار تمرکز می شود.

گام پنجم - یکپارچگی (ادغام): در این مرحله، همه خدمات و اطلاعات دولتی، به سادگی در اینترنت قابل دسترسی هستند. کلیه وظایف الکترونیک یکپارچه شده اند و در فضای الکترونیک خطوط متمایزکننده ادارات برداشته شده اند.

پژوهشهایی که توسط سازمان ملل انجام گرفته، نشان دهنده این مطلب است که در سال ۲۰۰۲ میلادی، ۳۲ کشور جهان در مرحله پیدایش، ۶۵ کشور در مرحله ارتقا، ۵۵ کشور در مرحله تعامل و ۱۷ کشور در مرحله تراکنش قرار داشته اند و هیچ یک از کشورهای جهان به مرحله یکپارچگی نرسیده اند. همچنین کشورهای فقیر و عقب مانده جهان بیشتر در گام نخست گسترش دولت الکترونیک جای دارند. ایران و برخی از کشورهای روبه توسعه، کشورهای آسیای مرکزی و برخی از کشورهای خاورمیانه در مرحله ارتقا جای دارند.

کشورهای اروپایی و برخی از کشورهای عربی مانند امارات متحده، کویت، مصر، مغرب، اردن و عربستان سعودی در مرحله تعامل قرار دارند. پیشگامان دولت الکترونیک در جهان مانند کانادا، انگلستان، سنگاپور، آمریکا و استرالیا در مرحله تراکنش هستند و با وجود اینکه هنوز هیچ کشوری به مرحله یکپارچگی دست نیافته است، اما انگلستان و سنگاپور از پیشگامان ورود به این مرحله هستند.

در پایان گفتنی است که آرمان کشورها از استقرار دولت الکترونیک لزوماً پیمودن تدریجی و گام به گام این مراحل نیست. به طوری که برخی از کشورها رسیدن به فازهای تعامل یا تراکنش را به

از نظر می گذرد. (۱)

ب - مدل لاینه - لی: این مدل توسط کارن لاینه، استاد دانشکده مسائل امور شهری و چونگ ولی، استاد دانشکده تجاری دانشگاه نوادا لاس وگاس ارائه و برپایه یکسری امکان سنجی های مدیریتی، سازمانی و فنی و طبق تجربیات ایالات متحده بنا شده است. این بحث از دولت ایالتی نشأت می گیرد و نوآوریهای مدل در دو سطح دولت محلی و مرکزی کاربرد دارد. (۲) طبق نظر این دو محقق برای ایجاد یک دولت الکترونیک مبتنی بر اینترنت و روشهای دیجیتالی مراحل زیر ضروری است.

مرحله اول - فهرست برداری: به دلیل درخواست شهروندان، فشار فناوری اطلاعات، بالارفتن دانش فنی کارکنان و درخواست صاحبان سهام وجود وب سایت دولتی ضروری است. با ایجاد این سایت شهروندان می توانند از نحوه ارائه خدمات و نحوه خدمات بعد از آن با دریافت اطلاعاتی از سایتها و روشهای دولتی آگاهی یابند. با شعار شهروندان به عنوان مشتری، مقدار اطلاعات قابل ارائه باید افزایش یابد و با ایجاد یک سایت فهرست، امکان اتصال و استفاده برای سایر سایت ها نیز فراهم شود. به طور معمول در سایت فهرست، موضوعها براساس وظایف یا عنوانهای وزارتخانه ها و موسسات دولتی طبقه بندی می شوند. در ضمن برای به روز نگه داشتن سایتهای دولتی، با توجه به تغییرات متفاوتی که در روشها و مقررات انجام می گیرد، به طور سریع باید در اطلاعات وب سایت ها اصلاحات لازم به عمل آید. همچنین مسئولیت هر کدام از موسسات دولتی در هماهنگی، برنامه ریزی و حفظ وب سایت مشخص شود. البته ممکن است یک موسسه مرکزی مسئولیت وب سایتهای دولتی را برعهده بگیرد. در این مرحله هیچگونه تغییری به لحاظ الکترونیک اتفاق نمی افتد بلکه تنها به پرکردن یکسری فرمها محدود می گردد. (۳)

در پایان باید گفت که ایده خدمات قابل دسترس برای همگان مستلزم روشهای برخط و غیرالکترونیک است زیرا همگان ممکن است به امکانات اینترنتی دسترسی نداشته باشند

مرحله دوم - تراکنش: در این مرحله شهروندان روز به روز خواستار گسترش انجام کارهایشان به صورت الکترونیک هستند. بنابراین، کارگزاران، مدیران دولتی و شهروندان با بودن کانالهای ارتباطی مقدماتی برخط، به دنبال افزودن بر این کانال های ارائه خدمات هستند. این نوع ارتباطات امید به بهبود کارایی را برای طرفین افزایش می دهد. شهروندان به تدریج از مزایای دولت الکترونیک همچون خدمت رسانی در همه اوقات روز، صرفه جویی در وقت

1- <http://www.unpan.org/e-government/benchmarking20% E-gov --- 20% 2001.p>

2- KAREN AND JUNG WOO LEE (2001). "DEVELOPING FULLY .LAYNE FUNCTIONAL: A FOUR STAGE

.MODEL". GOVERNMENT INFORMATION QUARTERLY. VOL.18

<http://egov.state.Nv.us/execordsilvers>. <http://www.deloitte.com>. Available by 3- Htm

به دلیل عدم مراجعه حضوری و مواجه شدن با مشکلات رفت و آمد، ایستادن در نوبت و عدم پاسخگویی در اداره ها آگاهی می یابند. این خود باعث گسترش استفاده از دولت الکترونیک می شود. ثبت فعالیتهای و ساینپ نقلیه یا پرکردن فرمهای مالیاتی سرآغاز چنین خدمات تراکنش محور هستند. (۱)

در این مرحله، روشهای ارتباطی به گونه ای تنظیم می شوند که روابط دوطرفه باشد. این توانایی باعث اعطای نقش فعال تری به شهروندان می شود زیرا آنها به طور مستقیم می توانند با مسئولان مربوط تماس برقرار کنند. در نهایت اینکه در این جامعه پاسخگویی و کیفیت سیستم های ON-LINE با سیستم های OFF - LINE مقایسه می شود و یکپارچگی آنها مدنظر قرار می گیرد. مرحله سوم - ادغام عمودی: هدف از این مرحله، اصلاح سیستم و روشهای خدمات رسانی است. این ضرورت به این خاطر است که بعد از راه اندازی سیستم های ارتباطی جدید، انتظارات شهروندان افزایش پیدا می کند. طی این مرحله اغلب سازمانهای دولتی، بانکهای اطلاعاتی خاصی دارند و طراحی و فرایندهای مشابه ندارند. لذا ادغام عمودی آنها ضروری است. به همین منظور بعضی از وظایف مشابه ابتدا همسان می شوند و این کار از طریق یک بانک اطلاعاتی متمرکز انجام می گیرد و یا اینکه از طریق کانال خاصی با هم ارتباط پیدا می کنند. به عنوان نمونه ای از فعالیتهای این مرحله یک سیستم ثبت مجوز رانندگی در یک ایالت آمریکا را در نظر بگیرید. این سیستم ممکن است به یک پایگاه داده ملی که دربرگیرنده رانندگان و ساینپ نقلیه سنگین عبوری است، متصل شود. از آنجا که سیستم ها به طور عمودی ادغام شده اند، به محض اینکه یک شهروند برای یک مجوز کاری در دولت فرمی را پر می کند، این اطلاعات به سیستم مجوز کار ایالتی، دولت مرکزی و شماره تشخیص کارمند وارد و ثبت می شود.

غذا، مسکن و... هستند، می توانند از کمکهای اطلاعاتی و خدمات دولتی این مرحله به بهترین نحو ممکن استفاده کنند.

از دیدگاه آنان خدمات قابل ارائه می توانند از طریق سیلوهای مختلف و یا به صورت یکپارچه فراهم شوند. سازمانهای مختلف با حوزه های وظیفه ای متفاوت نیز می توانند با همدیگر همکاری کرده و در اطلاعات یکدیگر هم سهیم شوند. به طوری که اطلاعات مشترک از طریق یک موسسه منتشر شود و همه وظایف موسسه ها را برعهده گیرد.

از نظر فنی ادغام بانک های اطلاعاتی نامتجانس و رفع مشکلات تعارض آنها مستلزم وظایف متعدد و رفع هرگونه مانع برای دسترسی به آنهاست. از این طریق سازمانها قادر خواهند بود که

.U.S. GENERAL Available by: <http://policyworks.gov/intergov/reportsframe.htm>

1

از اصل صرفه جویی در مقیاس استفاده کنند و هزینه ها را کاهش دهند. به شرطی که شهروندان این ادغام را به عنوان خوشه چینی از اطلاعات یک جامعه محصور شده و یا اطلاعات منحصر به فرد تلقی نکنند. (۱)

د : مراحل پیاده سازی دولت الکترونیکی

مراحل پیاده سازی دولت الکترونیکی ، بسته به وضعیت هر کشور چه از نظر تکنولوژی و چه از لحاظ سیاسی ، اجتماعی ، فرهنگی و ... متفاوت خواهد بود و البته با توجه به تاکیدها ، رویکردها و اهداف اجرای دولت الکترونیکی در هر کشور ، روی مرحله یا مراحل خاصی تمرکز می شود و به آن بیشتر پرداخته خواهد شد . اما آنچه که مسلم است چند مرحله کلی برای پیاده سازی دولت الکترونیکی وجود دارد که مستقل از هدف اجرای آن و یا وضعیت کشور است و در واقع مراحل پختگی و پیشرفت دولت الکترونیکی را نمایان می سازد .

واضح است که مراحل مورد نظر بر خاسته از هدف اصلی پیاده سازی دولت الکترونیکی یعنی ارائه سریع تر و راحت خدمات و بهبود آنها می باشد .

چهار مرحله اصلی برای پیاده سازی دولت الکترونیکی در نظر گرفته شده که عبارتند از :

۱- ارائه اطلاعات

۲- ارتباطات دو طرفه

در ادامه با بیان مفهوم هر یک از مراحل فوق، فعالیت هایی که می تواند در هر مرحله انجام گیرد تا پیشبرد آن مرحله را تسریع بخشد و نیز خدماتی که در هر مرحله از دید دولت، شهروندان و بخش داد و ستد قابل دسترسی است، نیز عنوان می شود.

۱- ارائه اطلاعات: در این مرحله اطلاعات تنها از طریق سایت های مختلف ارائه می گردد و در دسترس مخاطبین قرار می گیرد همچنین فرمها نیز به صورت Online قابل دسترسی و پرینت گرفتن خواهد بود. فعالیت هایی که می تواند پیشبرد این مرحله را تسریع کند، عبارتند از:

- توسعه زیر ساختهای ارتباطات از راه دور، افزایش تعداد خطوط موبایل و تلفن و نیز آزاد سازی بخش ارتباطات از راه دور و مخابرات
- کاهش هزینه های مخابراتی و برقراری ارتباطات از راه دور

. HO, A, T.(2002). "REINVENTING LOCAL GOVERNMENTS AND THE
1. PUBLIC CITIZEN AS EGOVERNMENT INITIATIVE

2) Atallab Sami, E –Government, Consideration for Arab States, UNDF, April 2001 .

- حمایت یا دادن یارانه برای هزینه های Pc با همکاری بخش خصوصی
  - افزایش رقابت در تدارک خدمات اینترنتی و یا کم کردن هزینه های ارتباطات اینترنتی
  - سرمایه گذاری در زمینه زیر ساخت های پیشرفته برای دسترسی مانند کابل ها و دیگر سیستم های با پهنای باند، Wireless، فیبر نوری و ماهواره ها
  - حصول اطمینان از دسترسی عمومی با بهبود نحوه دسترسی در مؤسسات عمومی مانند کتابخانه ها، مراکز و دفاتر تلفن عمومی و دفاتر پستی و یا حمایت از مشارکت بخش خصوصی
- ۲- ارتباطات دو طرفه:

در این مرحله امکان تعاملات و ارتباطات دو طرفه برقرار می شود. به گونه ای که پر کردن فرمها به صورت Online امکان پذیر خواهد بود و سیستم های ارتباطات دوجانبه پیاده سازی می گردد. فعالیت هایی که پیشرفت این مرحله را سرعت می بخشند، عبارتند از:

آزادی اطلاعات

- گنجاندن اینترنت در کلاس های درسی
- سرمایه گذاری در زمینه آموزش مریبان و استادان برای استفاده مناسب و بهینه از فناوری های اینترنت
- فراهم نمودن آموزش های تخصصی برای فعالان در زمینه فناوری اطلاعات

۳- تبادل ارزش :

ارتباطات دوطرفه در این مرحله تکامل یافته است به گونه ای که در ارتباطات ارزش افزوده معنی پیدا می کند و امکان تبادلات به صورت Online و الکترونیکی فراهم می گردد. ادارات دولتی به صورت Online با متقاضیان ارتباط برقرار می کنند و اطلاعات حساس و ضروری را ضبط و نگهداری می نمایند.

فعالیت هایی که تحقق این مرحله را تسریع می بخشد ، عبارتند از :

- اصلاح بخش دولتی (بخش دولتی در این مرحله با تجارب مختلف در حال چالش است)
- حمایت از بخش بانکداری برای ایجاد محصولات جدید مالی تا از امنیت مالی اطمینان حاصل شود.

۴-تبادل و خدمات یکپارچه:

در این مرحله کلیه سایت ها و مراکز دولتی به یکدیگر وصل می شوند و به صورت یکپارچه در نظر گرفته می شوند . خدمات در این مرحله بر اساس نوع نیاز و عملکرد آن ارائه می شود . بر اساس سازمان یا ساختار دولتی آن .

فعالیت هایی که می تواند پیشبرد این مرحله را تسریع بخشد ، عبارتند از :

- بهبود سیستم ارائه و توزیع
  - ایجاد امنیت و اطمینان در شبکه ها از طریق پنهان سازی و احراز هویت
- این مرحله ، نتیجه نهایی دولت الکترونیکی است که اغلب خروجی آن سایت اینترنتی و مدخل ورودی یگانه ای که خدمات از آن طریق ارائه می گردد. (۱)

د-۱- : پیاده سازی موفق دولت الکترونیک شامل جنبه های زیر است

- رویه‌های کاری (procedures) به منظور امکان نگهداری، روزآمد کردن و بهبود سایتها
- تکنولوژی (استفاده از تکنولوژی مناسب برای رواج کاربرد دولت الکترونیک بین سازمانهای عمومی، ایجاد امنیت، و
- استفاده توسط شهروندان

این مهمترین معیار برای رسیدن به موفقیت در پروژه‌های دولت الکترونیک است. تدارک زیرساختهای قوی و پیاده‌سازی کاربردهای مفید، تنها در صورتی موفق به حساب می‌آیند که شهروندان از آنها استفاده کنند. سودمندی و آسانی استفاده از این کاربردها، آموزش مردم و تشویق آنها به استفاده از این کاربردها، ایجاد اطمینان در شهروندان در مورد مسایل مهمی از جمله رعایت حریم شخصی و امنیت در پرداختهای برخط و دادن حق انتخاب به شهروندان در استفاده از خدمات، نقشی حیاتی در موفقیت پروژه‌های دولت الکترونیک دارند.

ه : معایب و چالش های استقرار دولت الکترونیک

همانگونه که اشاره شد دولت الکترونیکی نتیجه کاربرد فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی در امور و فرایندهای دولتی است و البته بکارگیری این مقوله نیز خالی از عیب و اشکال نیست. چراکه نتیجه استفاده از فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطاتی در هر زمینه همواره با سود و منفعت همراه نمی باشد. بلکه بسته به بستر و محیط استفاده آنها، معایب و چالش هایی نیز بوجود خواهد آمد. دولت الکترونیکی نیز در این خصوص مستثنی نمی باشد و پیاده سازی آن بویژه در ایران، بدلیل عدم وجود بسترها و زیر ساخت های مناسب و کافی با موانع بسیاری همراه بسیاری همراه است و مسلما با پیاده سازی آن مشکلاتی بوجود خواهد آمد.

برخی از این مشکلات که در بیشتر موارد عمومیت دارند، بصورت زیر است: (۲)

1) Atallab Sami, E –Government, Consideration for Arab States, UNDF, April 2001

۲- شرکت مهندسی سیستم یاس، شناخت دولت الکترونیکی، ریاست جمهوری، ۱۳۸۰،

- اجرا و پیاده سازی دولت الکترونیکی بدلیل گستردگی نیاز به منابع مختلف هزینه بالایی را می طلبد.

- با اجرای دولت الکترونیکی، ممکن است مخاطبین، حسب دسترسی به امکانات و آشنایی با علوم انفورماتیکی به دودسته تبدیل شوند که از این مقوله بانام «شکاف دیجیتالی» یاد می شود.

- تعیین اعتبار و هویت کاربران مشکل است (مسأله امنیت و نگهداری از اطلاعات شخصی بروز می کند).

- فقدان یا کمبود نیروی انسانی متخصص

مشاهده شد که بکارگیری فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطاتی با مشکلات و چالشهایی همراه است. اما این نکته را نباید نادیده گرفت که خود این فناوری ها نیز می توانند به گونه ای مشکل گشا باشند و تا حد ممکن موانع و معایب بوجود آمده را از بین ببرند.

گفتار دوم

دولت الکترونیکی در ایران

الف: دولت الکترونیکی در ایران

الف-۱- چشم انداز دولت الکترونیکی در ایران

تبدیل ایران به پیشتاز دولت الکترونیکی در خاورمیانه با بکارگیری فناوری اطلاعاتی و ارتباطی در دولت جهت بهبود ارائه خدمات و اطلاعات دولتی به عموم مردم است. (۱)

- الف-۲-: نیاز های کشور در زمینه پیاده سازی دولت الکترونیکی در ایران
برخی از نیاز های عمده کشور در زمینه پیاده سازی دولت الکترونیکی در ایران عبارتند از :
- در حوزه سیاسی : مردم سالاری الکترونیکی ، مشارکت مردم در تصمیم گیری .
  - در حوزه اداری : رفع بروکراسی اداری ، تسهیل روال های اداری
  - در حوزه تجاری- صنعتی :تجارت و بازرگانی الکترونیکی ، اقتصاد مبتنی بر دانش
  - در حوزه فرهنگی :گفتگوی تمدن ها ، گفتگوی ادیان ، مبتنی بر وب کردن آموزش های فرهنگی در داخل کشور
  - در حوزه اجتماعی :رفاه اجتماعی ، عدالت اجتماعی (۲)
- الف-۳-:اهداف دولت الکترونیکی درایران
- اهداف زیر از بررسی مستندات و مطالعات مرتبط، نظیر برنامه دوم و سوم توسعه اقتصادی ، اجتماعی جمهوری اسلامی ایران و برنامه های راهبردی توسعه صنعتی ایران (افق ۱۴۰۰) حاصل شده است
- فراهم ساختن امکان دسترسی آسان عموم مردم به اطلاعات ، خدمات و فرایندهای دولتی و آسان نمودن تعامل با دولت .
  - بهبود خدمات عمومی و تحقق دولت یکپارچه (با ارائه خدمات یکپارچه)
  - کم کردن حجم دولت و بیشتر کردن انعطاف پذیری آن (اصلاح یا بازسازی دولت)
  - ارتقاء سطح رفاه ، آگاهی و دانش عموم مردم
  - حذف بروکراسی اداری و کاهش مراجعات مردم به ادارات
  - افزایش مشارکت مردم در دولت و تقویت شفاف سازی تصمیم گیری ها
  - افزایش کارایی و اثر بخشی دولت (۳)

-
- ۱-غضنفری، مهدی ،راهبردها و راهکار های پیاده سازی دولت الکترونیک در ایران ، پایان نامه کارشناسی ارشد ، دانشکده علم و صنعت ایران ، ۱۳۸۱، ص ۱۰۷
- ۲- همان ، ص ۱۱۰
- ۳- همان، ص ۱۲۱

الف-۴-: راهبرد های پیاده سازی دولت الکترونیکی درایران

محدود کننده و ترغیب کننده مورد توجه قرار گیرد .

۱- مهندسی مجدد فرایندهای دولتی و تعاملات بین دستگاه ها دولتی.:

- انجام خرید های دولتی بطور الکترونیکی
- دریافت مالیات و صورتحساب های آب ، برق ، تلفن، و گاز بطور الکترونیکی
- شناسایی نحوه انجام فرایندهای دولتی و شیوه تعامل بین دستگاه های دولتی
- شناسایی ابزار های نوین همچون مدیریت جریان کار ، مدیریت تغییر ، سیستم های خبره و سیستم پشتیبانی تصمیم جهت بکار گیری در طراحی و ایجاد روشهای جدید
- مشاوره با ذینفعان شائل کارکنان و شهروندان جهت طراحی و ایجاد روشهای جدید
- برگزاری دوره های آموزشی جهت توجیه مسئولین برای ضرورت نیاز به مهندسی مجدد فرآیندهای دولتی و تدوین مزایا و منافع حاصل از آن
- اولویت بندی فرایندها برای انجام مهندسی مجدد
- تهیه نظام پیشنهادات برای جلب ، جذب و حمایت از ایده های نو و افراد خلاق در تغییر روش ها و نحوه انجام امور اداری

• افزایش آگاهی و شناخت مدیران از اثرات کاربرد مناسب دولت الکترونیک در افزایش بهره وری و بهبود تصمیم گیری ها

- مد نظر قرار دادن نگرش سیستمی در طراحی فرایندهای دولت الکترونیک
- شناسایی مدیران آشنا به فرایندهای دولتی و فناوری اطلاعات
- تعیین ادارات ، سازمان ها و وزارت خانه های آماده تر برای پیاده سازی دولت الکترونیک
- تعریف پروژه آغازین (آزمایشی) دولت الکترونیکی و تعیین محدوده، گام ها و اهداف آنها
- استفاده از مکانیزم های انگیزشی برای پیشبرد دولت الکترونیکی در نزد سازمان ها و نهادهای دولتی

• انجام کلیه تعاملات داخل دولت و دولت - مردم بدون استفاده از کاغذ

• شناسایی و حذف کلیه فرایندهای تکراری در درون دولت

• طراحی نظام تعامل و تبادل بین دستگاه های دولتی برای ارائه خدمات یکپارچه به مردم

• راه اندازی آزمایشی چند اداره بطور الکترونیکی (۱)

۲- گسترش آموزش فناوری اطلاعات در آموزش و پرورش ، آموزش عالی ، آموزش پزشکی

توسعه مهارت های انفرماتیکی نیروی انسانی کشور (مردم و کارکنان دولت)

○ شناسایی نقاط فاقد مهارت ، منابع و دانش که به کانال های مناسب و مدرن دسترسی محدود دارند و تمرکز بر نقاطی که زمینه مساعدی برای بهره وری دارند

۱- همان، ص ۱۳۹

• توسعه و ترویج برگزارسیمینارها و کنفرانس های دولت الکترونیک در دانشگاه ها و سایر مجامع علمی

• آموزش مدیران اجرایی کشور در ارتباط با دولت الکترونیکی

• هماهنگی با مراکز آموزش دولتی و سازمان مدیریت صنعتی برای برگزاری دوره های ارتقا

ءسطح مدیران دولتی در زمینه فناوری اطلاعات و دولت الکترونیکی

• تقویت آموزش های فنی و حرفه ای و برگزاری دوره های تربیت تکنسین فناوری اطلاعات

و دولت الکترونیک

• باز آموزی ادواری کلیه کارکنان دولت (تقویت آموزش های ضمن خدمت انفورماتیکی)

• تحول در محتوای آموزش های دانشگاهی در جهت به روز نگه داشتن نظام آموزش علوم

فناوری اطلاعات

• برنامه ریزی برای رشد امکانات و تجهیزات آموزش انفورماتیک در دانشگاه ها

• تقویت کیفیت آموزش های دانشگاهی در رشته های انفورماتیک

• شناسایی و جذب نیروهای متخصص برای انجام پروژه های دولت الکترونیک

• تعیین تخصص های مورد نیاز برای پیشبرد دولت الکترونیکی

• مشخص نمودن سازکارهای تامین و تربیت نیروی انسانی مورد نیاز کشور

• راه اندازی و توسعه آموزش از راه دور و کتابخانه های الکترونیکی

• بستر سازی فرهنگی در ادارات و نهادهای دولتی برای ایجاد تغییر (۱)

۳- توسعه منابع مالی

• تخصیص اعتبارات و بودجه مورد نیاز برای پیشبرد دولت الکترونیکی در کلیه دستگاه های

اجرایی

• هماهنگی با سازمان مدیریت و بر نامه ریزی جهت قرار دادن دولت الکترونیکی در ردیف

بودجه ادارات کل استان ها

خارجی

- انجام پروژه های مشترک با همکاری و سرمایه گذاری شرکت های بین المللی
- اعطای حمایت های ویژه مالی و اعتباری به شرکت های فعال در زمینه دولت الکترونیکی
- برنامه ریزی برای جلب و بهره گیری از سرمایه و اعتبارات موسسات و نهادهای بین المللی
- حمایت از بانکداری الکترونیک
- توسعه و بکارگیری کارت های اعتباری در تعاملات و معاملات پولی بین دولت و مردم (۲)

۱- همان ، ص ۱۴۰

۲- همان ، ص ۱۴۱

۳- حمایت از مشارکت بخش خصوصی و ایجاد رقابت بین شرکت های انفورماتیک برای

انجام پروژه دولت الکترونیک

- منظور نمودن تسهیلات لازم جهت همکاری شرکت های خارجی انفورماتیک با شرکت های ایرانی در پروتکل ها و مقاوله نامه های خارج از کشور
- برگزاری جشنواره ها و نمایشگاه های داخلی جهت تشویق و نوآوری و معرفی شرکت های برتر در زمینه دولت الکترونیکی
- توسعه و ترویج برگزاری سمینارهای تخصصی دولت الکترونیکی برای شرکت های انفورماتیک
- ایجاد جاذبه و انگیزه لازم در جهت جذب و تردد کارشناسان خارجی
- انجام پروژه های مشترک با شرکت های بین المللی
- بکارگیری مهندسين مشاور در پروژه ها
- افزایش آگاهی مدیران از مزایای ارجاع کار به منابع خارجی سازمان از طریق برگزاری سمینارها و آموزش های مدیریتی
- ارائه تسهیلات به شرکت های فعال در زمینه دولت الکترونیکی (۱)

۵- تدوین ، تعیین و ترویج استانداردهای مورد نیاز

- تهیه استانداردهای ارتباطی برای فعال کردن خدمات و اطلاعاتی که از طریق کانال های ارتباطی خواهند شد
- تدوین استانداردهای مورد نیاز برای قابلیت عملکرد متقابل بین ادارات دولتی
- توسعه پروتکل های داده ای ، زیرساخت ها و استانداردهای مورد نیاز جهت ارائه خدمات یکپارچه و به اشتراک گذاشتن داده های بین ادارات دولتی

- تدوین استانداردهای ملی توسط نهاد های زیربند دولتی
- طراحی نظام تعامل و تبادل بین ادارات دولتی برای ارائه خدمات یکپارچه به مردم
- طراحی و ایجاد ساز و کار های مناسب برای شناسایی و احراز هویت متقاضیان حقیقی و حقوقی

- تهیه و تدوین تعاریف واحد در موضوعات مربوط با به اشتراک گذاشتن داده ها بین ادارات و سازمان های دولتی
- تهیه و بکار گیری استانداردهای یکسان برای تولید و انتقال اطلاعات در محیط های مختلف (۲)

۶- تدوین ، تصویب و اجرای قوانین و مقررات ، اولین نامه ها و دستورالعمل های لازم

- تصویب قانون آزاد سازی اطلاعات عمومی
- بر موانع و مشکلات قانونی و اداری به منظور تاسیس واحد دولت الکترونیکی

۱- همان ، ص ۱۴۲

۲- همان ، ص ۱۴۳

اصلاح و تسهیل آئین نامه ها و مقررات موجود در ارتباط با همکاری شرکت های انفورماتیکی خصوصی خارجی با دولت

- تدوین قوانین و مقررات مورد نیاز جهت جذب و استفاده از اعتبارات و سرمایه های خارجی
- ایجاد دوره های آموزشی و شناخت حقوق انفورماتیک در دانشکده ای حقوق کشور
- آشنا نمودن مسئولین قضائی با جرایم کامپیوتری از طریق برگزاری سمینار و ...
- تهیه و تصویب قوانین و مقررات حفاظت حریم خصوصی افراد

۷- الگویابی از موارد فوق در زمینه دولت الکترونیکی

- شناسایی کشور های برتر و کشور های مشابه ایران جهت انتخاب الگو های مناسب
- مطالعه تطبیقی فعالیت ها ، بر نامه ها ، و اقدامات انجام شده در کشور های منتخب در ارتباط با دولت الکترونیکی
- اشاعه مفاهیم مربوط به الگویابی در بین ادارات و دستگاه های اجرائی در سطوح مختلف کشوری و استانی
- حمایت و ترویج انجام الگویابی بین ادارات و دستگاه های مختلف
- انتخاب و معرفی اداره ، سازمان و وزارت خانه برتر در زمینه پیش برد پروژه های دولت الکترونیکی به طور سالانه در سطح کشور
- انجام پروژه های مشترک با شرکت های بین المللی

خارجی

- یاد گیری مؤثر از رهنمود ها ، ابزار ها و تکنیک های موجود برای پیشی گرفتن در راه اندازی دولت الکترونیک
  - ایجاد واحد تحقیق و توسعه برای انجام مطالعات و پژوهش های مرتبط با دولت الکترونیک
  - حمایت از خلاقیت و نوآوری کارکنان دولت
  - تدوین اهداف ، وظایف ، مسئولیت ها و اختیارات واحد مطالعات و پژوهش های دولت الکترونیک
  - تعریف و تدوین عناوین پروژه های دولت الکترونیکی به طور منظم و مداوم
  - آگاهی از آخرین دستاوردها و پیشرفت های به دست آمده در زمینه دولت الکترونیکی
  - حرکت به سمت سازمان های یاد گیرنده در ادارات و وزارت خانه ها (۱)
- ۸-پیشگیری و ازبین بردن شکاف دیجیتالی
- شناسایی نقاط فاقد مهارت ، منابع و دانش که به کانال های مناسب و مدرن دسترسی محدودی دارند و تمرکز بر نقاطی که زمینه مساعدی برای بهره برداری دارند .
  - تاسیس مراکز آموزش فن آوری اطلاعات در اقصی نقاط ایران برای آموزش فن آوری اطلاعات و کار با دولت الکترونیکی به آحاد مردم

۱-همان ، ص ۱۴۵

- تلاش در جهت افزودن آگاهی و دانش بخش های مختلف، به خصوص بخش های فقیر جامعه در مورد اهمیت نقش فن آوری اطلاعات و ایجاد اطمینان در این گروهها در مورد فراهم کردن امکان مشارکت برای انها در این بستر
- گسترش زیرساخت های ارتباطی راه دور به سراسر کشور و تمرکز بیشتر بر مناطق روستایی و گروههای ناتوان
- پائین آوردن قیمت کامپیوتر و ارائه تسهیلات بیشتر به مردم
- برنامه ریزی برای بالابردن آگاهی در آشنایی مردم با زبان انگلیسی
- فراهم کردن دسترسی ارزان به شبکه ها و تجهیزات رایانه ای
- توسعه و تقویت مهارت ها و امکانات انفورماتیکی برای افراد ناتوان و کم اطلاع
- استفاده از کیوسک های ارائه خدمات و اطلاعات در مکان های عمومی (۱)

۹-توسعه و تقویت شبکه داخلی دولت

شبکه دولت

- اتصال کلیه سایت های اینترنتی وزارت خانه ها و سازمان ها به وب دولت
- گسترش شبکه دولت به سراسر مراکز استان ها و شهرستانها
- تهیه و تدوین راه کار های حفاظت زیر ساخت اطلاعاتی کشور و بر نامه پیاده سازی آن جهت تقویت حفاظت آن در برابر حملات اینترنتی
- بر نامه ریزی برای انجام کلیه تبادلات بین دستگاهها و ادارات دولتی بدون استفاده از کاغذ
- تعریف سطوح دسترسی به اطلاعات و خدمات و ارائه آنها به متقاضیان بر اساس نظام دسترسی
- استفاده از ابزار های احراز هویت مانند سیستم شناسایی الگو برای ارائه خدمات و اطلاعات
- انجام تبادلات اطلاعات بین ادارات دولتی از طریق شبکه دولت
- قرار دادن گزارشات و اخبار مربوط به میزان پیشرفت دستگاه ها و ادارات دولتی در پیاده سازی دولت الکترونیکی
- برقراری کنفرانس های ویدئویی برای استانداران و مدیران کل ادارات از طریق شبکه دولت
- راه اندازی آموزش الکترونیکی از طریق شبکه دولت به کاربران سطوح مختلف
- ملزم نمودن وزارت خانه ها ، سازمان ها و دستگاه های اجرایی برای قرار دادن اطلاعات صحیح در سایت اینترنتی مربوطه
- ایجاد سیستم های پشتیبانی از تصمیم برای تسهیل در تصمیم سازی و تصمیم گیری با استفاده از آمار و اطلاعات دستگاه های دولتی (۲)

۱- همان ، ص ۱۴۶

۲- همان ، ص ۱۴۷

۱۰- اشاعه فرهنگ استفاده از فناوری اطلاعاتی ، ارتباطیو تسهیل استفاده عموم از شبکه های رایانه ای

- شناسایی نیاز های مشتریان و تعیین سطوح دسترسی آنان به اطلاعات و خدمات - به لحاظ زمانی مکانی ، کانال های دسترسی ، هزینه ها و مهارت ها به جهت حصول اطمینان از تناسب خدمات ارائه شده با نیاز های مشتریان
- تهیه سیستم های امنیتی به منظور تامین اطلاعات خصوصی و امنیت مشتریان و سایر ذینفعان (کارمندان)

- ادارات و مشتریان (ارباب رجوع)
- تدارک برنامه هایی به منظور همگانی کردن ارائه خدمات و اطلاعات به طور الکترونیکی
- تدوین دوره های آموزشی در مدارس ، مساجد و سایر مجامع و اماکن عمومی برای فراگیر نمودن مفاهیم فن آوری اطلاعات و دولت الکترونیکی در بین آحاد مردم
- ملزم کردن دستگاههای دولتی برای انجام اطلاع سانی در مورد فعالیت ها و اقدامات انجام شده و در دست اقدام و بر نامه های آتی در زمینه دولت الکترونیکی
- استفاده از کیوسک های ارائه خدمات و اطلاعات در مکان های عمومی
- تهیه موارد تبلیغاتی نرم افزاری آموزشی از قبیل فیلم ، کتاب ، سی دی و مقاله
- تهیه بر نامه های رادیویی و تلویزیونی با سرمایه دولت و پخش آنها از صدا و سیما
- تهیه بر نامه هایی جهت بهبود کمی و کیفی شبکه و خطوط ارتباطی جهت برقراری ارتباطات مناسب بین طرف های دخیل در دولت الکترونیکی
- پیاده سازی سریع کد طرح ملی
- انجام تبلیغات گسترده از طریق رسانه های گروهی بویژه صدا و سیما برای آشنا ساختن عموم مردم با مفاهیم دولت الکترونیکی و مصادیق آن و آموزش روش های انجام کار به طور الکترونیکی
- طراحی و توسعه چار چوب تکنولوژیکی مناسب برای یکپارچه کردن خدمات و اطلاعات دولتی
- تعریف سطوح دسترسی به اطلاعات و خدمات و ارائه آنها به متقاضیان بر اساس نظام دسترسی
- تلاش در جهت آگاهی و آشنایی بیشتر مردم با زبان انگلیسی برای بهره مندی بیشتر آنها از اطلاعات و خدمات
- تامین نیاز های امنیتی شبکه های ارتباطی و مخابراتی
- فراهم کردن دسترسی ارزان تر به شبکه ها و تجهیزات رایانه

گفتار سوم

تحقق دولت الکترونیکی در ایران

شورای عالی اداری در نود و سومین جلسه مورخ ۱۳۸۱/۴/۱۵ بنا به پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور در جهت تحقق اهداف قانون برنامه سوم توسعه، بمنظور دستیابی به اطلاعات دقیق و بهنگام در بخشهای مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از طریق اتوماسیون فعالیتهای تسریع در اجرای امور، بهبود ارائه خدمات به مردم با حداکثر نظم و دقت و افزایش کیفیت تصمیمگیری در سطوح مختلف و ارائه خدمات غیرحضوری، همچنین کاهش هزینه ها، افزایش کارایی و اثربخشی در بخشهای مختلف، ایجاد گردش سریع و صحیح اطلاعات بین دستگاههای اجرائی و در راستای تحقق دولت الکترونیکی تصویب نمود:

الف : اتوماسیون فعالیتهای اختصاصی

ماده ۱۵ - بمنظور استقرار سیستمهای مکانیزه در زمینه فعالیتهای اختصاصی دستگاههای اجرائی، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور از طریق کمیسیون اتوماسیون نظام اداری حداکثر تا پایان مرداد ماده ۱۳۸۱، ده فرایند اختصاصی دستگاههای اجرائی را از نظر حجم فعالیتهای گسترده جغرافیایی، جامعه تحت پوشش، میزان ارتباط و ارائه خدمات به مردم احصاء نموده و به دستگاههای اجرائی ذیربط اعلام خواهد نمود تا نسبت به بازبینی، اصلاح، مهندسی مجدد فرآیندها و مکانیزه نمودن مراحل آن ظرف مدتی که توسط سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور تعیین خواهد شد اقدام نمایند.

در سالهای بعد نیز حداکثر تا پایان اردیبهشت ماه هر سال ده فرایند اختصاصی دستگاههای اجرائی

ماده ۲ - دستگاههای مذکور مکلفند حداکثر تا پایان سال ۱۳۸۱ نسبت به استقرار شبکه اطلاع رسانی و اتصال آن به شبکه جهانی اطلاع رسانی (اینترنت) اقدام نمایند و آدرس اینترنتی شبکه را در سربرگ نامه های خود درج نمایند.

ماده ۳ - دستگاههای اجرایی مکلفند جهت تسهیل اطلاع رسانی بمردم، نحوه ارائه خدمات خود اعم از مراحل انجام کار، فرمهای مورد نیاز، زمان مراجعه، آدرس ساختمانهای مورد مراجعه را در شبکه اطلاع رسانی خود قرار دهند و حتی الامکان بخشی یا کل انجام خدمات را از طریق شبکه اطلاع رسانی ارائه نمایند.

ماده ۴ - سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور مکلف است نسبت به راهانداز جایگاه اینترنت (Portal) بنام "مردم" بمنظور دستیابی آسان و سریع عموم مردم به اطلاعات و خدمات دستگاههای اجرایی تا پایان سال ۱۳۸۲ اقدام نماید.

ب : اتوماسیون فعالیتهای عمومی

ماده ۵ - بمنظور ایجاد هماهنگی در استقرار سیستمهای مکانیزه در زمینه فرآیندهای عمومی دستگاههای اجرایی، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور در زمینه های امور پرسنلی، بودجه و عمرانی و وزارت امور اقتصادی و دارایی در زمینه های امور مالی و پشتیبانی مکلفند فرمتها و استانداردها و ویژگیهای مورد انتظار سیستمهای مذکور اعم از گزارشهای خروجی، نحوه ارتباط با سایر سیستمها، نحوه ارائه و تبادل اطلاعات، را تدوین و پس از تصویب کمیسیون تخصصی اتوماسیون نظام اداری وابسته به شورای عالی اطلاع رسانی حداکثر تا پایان نیمه اول سال ۱۳۸۲ به دستگاههای اجرایی ابلاغ نمایند.

تبصره ۱: دستگاههای اجرایی مکلفند نسبت به انطباق سیستمهای در حال اجرای خود با ضوابط مذکور این ماده حداکثر ظرف ۴ ماه از تاریخ ابلاغ ضوابط، اقدامات لازم را بعمل آورند و دستگاههای اجرایی که فاقد سیستمهای کامپیوتری در زمینه های ابلاغ شده میباشند مکلفند حداکثر ظرف یکسال نسبت به مکانیزه نمودن سیستمهای مذکور براساس ضوابط مورد انتظار اقدام نمایند.

ماده ۶- سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و وزارت امور اقتصادی و دارائی مکلفند حسب مورد نسبت به تهیه و بهنگام رسانی نرم افزارهای عمومی یا انتخاب نرم افزار بهینه از بین سیستمهای مورد عمل در دستگاههای اجرایی اقدام نموده و نرم افزارهای مذکور را بعنوان نرم افزار هماهنگ و استاندارد به دستگاههای اجرایی پیشنهاد نمایند.

ماده ۷- دستگاههای اجرایی مکلفند حداکثر از ابتدای سال ۱۳۸۲ اطلاعات مورد درخواست سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و وزارت امور اقتصادی و دارائی را نظیر رونوشت احکام کارگزینی موضوع ماده ۲۹ قانون استخدام کشوری، اطلاعات مربوط به بودجه، تخصیص اعتبارات، حسابداری را براساس مقررات مربوط از طریق رسانه های کامپیوتری اعم از شبکه اطلاعاتی، لوح فشرده یا دیسکت به دستگاههای مذکور ارسال نمایند.

ج : فراگیر نمودن بهره گیری از شماره ملی و کد پستی

ماده ۸- در اجرای قانون الزام اختصاص شماره ملی و کد پستی مصوب سال ۱۳۷۶ و مصوبه شماره ۱۴/۱۱۵ مورخ ۱۳۷۸/۶/۷ شورای عالی اداری کلیه دستگاههای اجرایی مکلفند حداکثر تا پایان سال ۱۳۸۱ در کلیه بانکهای اطلاعاتی مکانیزه مربوط به اطلاعات نیروی انسانی، شماره ملی و کد پستی افراد را درج نمایند.

تبصره ۱: استفاده از سایر شماره ها به غیر از شماره ملی و کد پستی برای شناسائی افراد و مکان آنان در مورد فعالیتهائی نظیر پرسنلی، مالیاتی، معاملاتی و صدور گواهینامه ها، مدارک و اسناد عمومی از نیمه دوم سال ۸۲ مجاز نمیباشد.

تبصره ۲: دستگاههای اجرایی مکلفند تا پایان برنامه سوم توسعه شماره شناسائی و آدرس مندرج در مدارک و گواهینامه های صادره قبلی را به شماره ملی و کد پستی تبدیل و در مدارک و گواهینامه ها درج نموده و به بانک اطلاعاتی انتقال دهند.

د : سازکارهای هدایت و هماهنگی در اجرای مصوبه

ماده ۹ - مجری طرح توسعه و کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات در هر یک از دستگاههای اجرایی به اعضای شورای تحول اداری (موضوع مصوبه شماره ۱۳/۲۹ ط مورخ ۱۳۷۹/۷/۳۰ شورای عالی اداری) و حسب مورد به کمیسیون تحول اداری (موضوع بخشنامه شماره 4363/11 مورخ ۷۷/۶/۳۰ سازمان امور اداری و استخدامی کشور) اضافه میگردند.

ماده ۱۰ - دستگاههای دولتی در جهت طراحی سیستمها و ایجاد بانکهای اطلاعاتی و استقرار شبکه در صورت کمبود نیروی انسانی مربوط در بخش فناوری اطلاعاتی خود لازم است مرجحاً از امکانات بخش خصوصی استفاده نمایند و به منظور هدایت و مدیریت فعالیتهای کامپیوتری، چنانچه فاقد واحد مسئول فناوری اطلاعات باشند از طریق تغییر عنوان پستهای بالاتر، واحدی متناسب با حجم فعالیتهای خود ایجاد نمایند. سطح سازمانی این واحدها و تعداد پست سازمانی براساس حجم وظایف و فعالیتهای براساس ضوابط تشکیلاتی وزارتخانهها و سازمانهای دولتی با هماهنگی سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور تعیین خواهد شد.

ماده ۱۱ - به منظور ایجاد هماهنگی در جهت تحقق و پیگیری اجرای اهداف این تصویبنامه، هر یک از وزارتخانه ها و سازمانهای مستقل مکلفند ظرف مدت یک ماه از تاریخ این تصویبنامه نماینده تام الاختیار و صاحب نظر خود را (مجری طرح توسعه و کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات) به عنوان مسئول هماهنگی اتوماسیون فعالیتهای وزارتخانه یا سازمان و مؤسسات وابسته به سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور معرفی کنند، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور با برگزاری جلسات مستمر با نمایندگان مذکور ضمن اعمال هماهنگیهای لازم اجرای دقیق این مصوبه را پیگیری مینماید.

ماده ۱۲ - دستگاههای اجرایی مکلفند برنامه خود را به منظور تحقق موارد ذکر شده در این تصویب نامه تنظیم و از طریق نماینده وزارتخانه یا سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور ارسال نمایند.

ماده ۱۳ - سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور مکلف است اقدامات انجام شده در دستگاههای اجرایی در زمینه اجرای این مصوبه را هر سه ماه یکبار مورد بررسی قرار دهد و نسبت به آن تعداد از دستگاههایی که تکالیف را بعمل نیاورده و یا عملیات آنها با تأخیر مواجه میباشد، موارد را به شورای عالی اداری کشور گزارش تا در جلسهای با حضور وزیر مربوطه مورد بررسی قرار گیرد.

ماده ۱۴ - کمیسیون اتوماسیون نظام اداری بعنوان کمیسیون زیربند شورای عالی اطلاع‌رسانی به منظور ایجاد زمینه تحقق دولت الکترونیکی هدایت و هماهنگی کلان فعالیتهای اتوماسیون نظام اداری را عهده‌دار خواهد بود. طرحها و پروژههای مربوط پس از تصویب این کمیسیون با هماهنگی دبیر شورای عالی اطلاع‌رسانی از طریق سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور به دستگاههای اجرایی ابلاغ میگردد.

ه : آموزش کارکنان دولت در زمینه فن آوری اطلاعات

ماده ۱۵ - کلیه دستگاههای اجرایی مکلفند براساس برنامه هایی که توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور در مورد آموزش نیروی انسانی دستگاههای دولتی اعم از کارشناسان، مدیران و سایر کارکنان در زمینه بهره‌گیری از فنآوری اطلاعات تدوین و ظرف مدت ۶ ماه از تاریخ تصویب این مصوبه ابلاغ میگردد، نسبت به برنامه‌ریزی و شرکت نیروی انسانی خود در دوره‌های آموزشی فنآوری اطلاعات (در قالب نظام آموزش کارکنان دولت) تسهیلات لازم را فراهم آورند. بنحوی که کلیه متصدیان مربوط، مهارتهای لازم را در بهره‌گیری از فنآوری اطلاعات جهت ارائه اطلاعات و خدمات به مردم کسب نمایند.

تبصره: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور مکلف است سازوکارهای تشویقی را در مورد کارکنانی که دوره‌های آموزشی فنآوری اطلاعات را طی نموده و توانایی لازم را جهت استفاده از کامپیوتر در زمینه‌های شغلی خود کسب مینمایند برقرار کند. بنحوی که اینگونه کارکنان از امتیازات لازم برخوردار شوند.

ایجاد امکانات و تسهیلات زیربنایی

ماده ۱۶ - وزارت پست و تلگراف و تلفن مکلف است در اجرای ماده ۱۰۳ قانون برنامه سوم توسعه با اولویت لازم نسبت به تقویت شبکه مخابراتی کشور و ایجاد تسهیلات جهت واگذاری خطوط ارتباطی برای شبکه بین دستگاهی و دسترسی مناسب به شبکه جهانی اطلاع‌رسانی (اینترنت)

تمهیدات لازم را به عمل آورد.

ماده ۱۷ - شرکت پست جمهوری اسلامی ایران مکلف است بمنظور اطلاع رسانی در زمینه نحوه ارائه خدمات دستگاههای اجرائی بمردم نسبت به اختصاص فضا و تجهیزات مناسب در دفاتر پستی سراسر کشور اقدام نموده و با دریافت تعرفه های مصوب اطلاعات لازم را از طریق شبکه اطلاع رسانی به متقاضیان ارائه نماید.

فراهم نمودن زیربنای حقوقی

ماده ۱۸ - به منظور ایجاد زیربنای حقوقی لازم در زمینه تسهیل تبادل اطلاعات به صورت مکانیزه بین دستگاههای دولتی و همچنین دستگاههای دولتی و بخش خصوصی و اطلاع رسانی و ارائه خدمت به مردم و اصلاح مقررات موجود یا تدوین قوانین و مقررات لازم در جهت تسریع در اتوماسیون فعالیتها، کمیسیون تخصصی اتوماسیون نظام اداری با هماهنگی سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور پس از کسب نظرات و پیشنهادات دستگاههای دولتی ظرف مدت یکسال لوایح و آیین نامه های لازم را تدوین و پس از تأیید کمیسیون حقوقی شورای عالی اطلاع رسانی به مراجع ذیربط ارسال نمایند.

تبصره : دستگاههای دولتی مکلفند ظرف مدت سه ماه از تاریخ تصویب نامه نظرات و پیشنهادات حقوقی خود را به کمیسیون مذکور ارسال نمایند.

محل اعتبار اجرای مصوبه

ماده ۱۹ - هزینه اجرای طرحها و پروژه هایی که به تصویب کمیسیون تخصصی اتوماسیون نظام اداری (سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور) میرسد، علاوه بر اعتبارات پیشبینی شده در بودجه سنواتی دستگاهها، در سال ۱۳۸۱، از محل اعتبارات تبصره ۱۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۱، در سالهای بعد از محل ردیف هایی که در بودجه سنواتی پیشبینی میگردد با تشخیص سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور قابل تأمین میباشد.

شمول مصوبه

ماده ۲۰- منظور از دستگاه اجرایی در این مصوبه کلیه وزارتخانه‌ها، سازمانها، مؤسسات و شرکتهای دولتی و شرکتهای و مؤسساتی که شمول قانون بر آنها مستلزم ذکر یا تصریح نام است از جمله نیروی انتظامی، شهرداری تهران و سایر شهرداریها، بانکها، شرکتهای بیمه و همچنین مؤسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی و نهادهای انقلاب اسلامی که از بودجه عمومی دولت استفاده مینمایند، میباشد.

ماده ۲۱- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور میتواند جهت ایجاد زمینه و بستر مناسب برای تحقق دولت الکترونیک و اجرای با اولویت تکالیف پیشبینی شده در این مصوبه دو استان داوطلب و پیشرو در زمینه اتوماسیون فعالیتهای اداری را انتخاب و مورد حمایت ویژه و همه جانبه قرار دهد.

سازمان مذکور موظف است به منظور نظارت بر حسن اجرای مصوبه گزارش پیشرفت اجرای مصوبه در دو استان منتخب را به همراه گزارش چگونگی اجرای آن در سایر دستگاههای مشمول این مصوبه هر سه ماه یکبار تهیه و به شورای عالی اداری ارائه نماید. (۱)

---

www.itiran.com/ayin/show-user.asp.(۱)

www.kandooch.com

www.kandooch.com

فصل ششم

تجارت الکترونیک، بانکداری الکترونیک، نشر الکترونیک

www.kandooch.com

www.kandooch.com

www.kandooch.com

www.kandoo.cn

[www.kandoo.cn.com](http://www.kandoo.cn)

[www.kandoo.cn.com](http://www.kandoo.cn)

گفتار اول

تجارت الکترونیکی

[www.kandoo.cn.com](http://www.kandoo.cn)

الف : تجارت الکترونیکی چیست؟

برای تجارت الکترونیکی تعاریف مختلفی ارائه شده است که اغلب آنها مبتنی بر تجارب گذشته در استفاده از تجارت الکترونیکی بوده است. در ساده ترین شکل، می توان آن را به صورت

[www.kandoo.cn.com](http://www.kandoo.cn)

به شکل زیر تعریف نموده است:

“تجارت الکترونیکی بر پردازش و انتقال الکترونیکی داده‌ها، شامل متن، صدا و تصویر مبتنی می‌باشد. تجارت الکترونیکی فعالیت‌های گوناگونی از قبیل مبادله الکترونیکی کالاها و خدمات، تحویل فوری مطالب دیجیتال، انتقال الکترونیکی وجوه، مبادله الکترونیکی سهام، بارنامه الکترونیکی، طرح‌های تجاری، طراحی و مهندسی مشترک، منبع یابی، خریدهای دولتی، بازاریابی مستقیم و خدمات بعد از فروش را در بر می‌گیرد.

وزارت صنایع و تجارت بین‌المللی ژاپن گفته است:

“تجارت الکترونیکی که تا چندی قبل به تعداد معینی از شرکتها محدود می‌گردید در حال ورود به عصر جدیدی است که در آن تعداد زیادی از اشخاص گمنام مصرف‌کنندگان در شبکه حضور دارند. به علاوه، محتوای آن از حیثه مبادله داده‌های مربوط به سفارش دادن یا قبول سفارش فراتر رفته و فعالیت‌های عمومی تجاری از قبیل تبلیغات، آگهی، مذاکرات، قراردادهای و تسویه حسابها را نیز در بر گرفته است.”

از مجموعه تعاریف ارایه شده می‌توان نتیجه‌گیری نمود که زمینه‌های کاربرد تجارت الکترونیکی بسیار گسترده‌تر از مبادله کالا، خدمات و وجوه است و در تعریف آن و تبیین سیاست‌های مورد نظر باید علاوه بر کاربردهای بالفعل به کاربردهای بالقوه آن نیز توجه داشت ۱

الف-۱-: قدمت تجارت الکترونیکی

قدمت تجارت الکترونیکی یا **ecommerce** به قبل از پیدایش شکل کنونی اینترنت برمی‌گردد، اما به علت هزینه‌های سنگین این شیوه از تجارت، امکان استفاده از آن تا چند سال گذشته فقط در اختیار شرکت‌های بزرگ تجاری و مؤسسات اقتصادی مانند بانک‌ها و دولت‌ها بوده است. با همه‌گیر شدن اینترنت و امکان استفاده همه اقشار جامعه در کشورهای مختلف جهان این فرصت پیدا شد که ساختار تجارت الکترونیکی تغییر کند، از حالت اختصاصی بودن برای طبقه خاصی خارج شود و به پدیده‌ای برای همه تبدیل شود. در کشور ما نیز مدتی است

1) <http://iranitc.com>..

لحاظ اهمیت این موضوع و کاربردهای گسترده‌ای که در شبکه اینترنت دارد قصد داریم به ابعاد گوناگون فنی، اقتصادی و کاربردی تجارت الکترونیکی بپردازیم.

الف-۲- : تجارت الکترونیکی در جهان امروز

بسیاری از اقتصاددانان، متخصصان و آینده نگرها بر این عقیده‌اند که در سالهای اخیر انقلابی مشابه انقلاب صنعتی به وقوع پیوسته است که جهان را وارد " عصر اطلاعات " ساخته است و بسیاری از جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی حیات بشر را دستخوش تحولی عمیق نموده است. یکی از ابعاد این تحول، تغییرات عمیقی است که در روابط اقتصادی بین افراد، شرکتها و دولتها به وجود آمده است. مبادلات تجاری بین افراد با یکدیگر، شرکتها با یکدیگر افراد و با شرکتها و دولتها به سرعت از حالت سنتی خود که عمدتاً مبتنی بر مبادله بر منبای اسناد و مدارک کاغذی است خارج شده و به سوی انجام مبادلات از طریق بهره گیری از سیستم های مبتنی بر اطلاعات الکترونیکی در حرکت است.

تجارت الکترونیکی، به دلیل سرعت، کارایی، کاهش هزینه ها و بهره برداری از فرصتهای زودگذر عرصه جدیدی را در رقابت گشوده است تا آنجا که گفته می‌شود عقب افتادن از این سیر تحول نتیجه‌ای جز منزوی شدن در عرصه اقتصاد جهانی نخواهد داشت.

ب : مزایای استفاده از تجارت الکترونیکی

به طور کلی مزایای استفاده از تجارت الکترونیکی را می‌توان به پنج دسته تقسیم کرد که شامل بستر ارتباطی، از بین رفتن واسطه‌ها، افزایش قدرت خریداران و پیدایش بازارهای جدید برای تولید کنندگان، سفارشی کردن محصولات درخواستی و خدمات پشتیبانی قوی و پیدایش مؤسسات اقتصادی نو پا و رقابت سراسری است.

ب-۱- : بستر مناسب اطلاعاتی و ارتباطی

گسترده‌ای است که در مورد هر کالا چه از نظر فنی و چه به لحاظ تجاری می‌توان یافت. امکانی که در دنیای واقعی، ارزش تجاری بسیار زیادی دارد اما بدون صرف هزینه و زمان زیاد به دست نمی‌آید. ارزش دیگر تجارت الکترونیکی آن است که امکان ایجاد ارتباط با همه افرادی که برای تکمیل یک فرآیند بازرگانی لازم است با آن‌ها تماس گرفته شود، در کوتاه‌ترین زمان از طریق e-mail، chat، و روش‌های دیگر امکان‌پذیر است.

ب-۲- حذف نسبی واسطه‌ها

حذف واسطه‌ها یکی دیگر از ارزشمندترین دستاوردهای تجارت الکترونیکی می‌باشد که باعث کاهش بی‌سابقه قیمت کالاها و خدمات در جهان شده است. براساس برآوردهای انجام شده، حذف واسطه‌ها و ایجاد ارتباط مستقیم بین خریداران و فروشندگان بین ۱۵ تا ۵۰ درصد موجب کاهش قیمت تمام شده کالاها و خدمات برای مشتریان شده است.

ب-۳- افزایش قدرت خریداران و پیدایش بازارهای جدید برای تولیدکنندگان

ارتباط اینترنتی فرصتی را در اختیار خریداران قرار می‌دهد که بتوانند با طیف گسترده‌ای از تولیدکنندگان در سرتاسر جهان ارتباط برقرار کنند و از این طریق به تقاضای مورد نظر خود از بین پیشنهادهاى مختلف برسند و در مقابل فروشندگان قدرت چانه‌زنی بیشتری برای کسب امتیاز و مزایای بیشتر داشته باشند. در صورتی که در دنیای حقیقی به علت محدودیت‌های ناشی از فاصله جغرافیایی، مشتریان چنین قدرت انتخابی ندارند

البته این ساختار برای تولیدکنندگان هم دارای مزایا و امتیازات فراوانی است. از جمله می‌توان به امکان عرضه و فروش محصولات به تمام مردم جهان اشاره کرد. در واقع تجارت الکترونیکی به تولیدکنندگان امکان جهانی شدن محصولاتشان را با صرف هزینه کم (نسبت به آنچه که در مقابل به دست می‌آید) می‌دهد. شاید جالب باشد که بدانید به عنوان مثال، جلد پنجم کتاب داستانی هری پاتر توانسته است با استفاده از شیوه فروش آنلاین در شب اول انتشار خود فروشی معادل یک میلیون جلد را در جهان داشته باشد. امکان وقوع چنین حادثه شیرینی برای ناشر این کتاب در دنیای حقیقی،

داشت که هر سازمانی توانایی انجام آن را دارا نیست.

ب-۴- : سفارشی کردن محصولات و خدمات پشتیبانی قوی

مزیت دیگر تجارت الکترونیکی آن است که شما قادر خواهید بود که محصولات مورد درخواست خود را به صورت سفارش و مطلوب خود خرید کنید. به عنوان مثال ما می توانیم هنگام مراجعه به سایت شرکت Dell کامپیوتر مورد درخواست خود را با همان خصوصیتی که مایلیم، سفارش داده و خریداری کنیم. در این فرایند روش کار شرکت دل برای قبول سفارش در خواستی به این صورت است که ابتدا امکان انتخاب و ارائه پیشنهاد در اختیار مشتری قرار می گیرد. سپس پیشنهاد مشتری با توجه به امکانات شرکت مورد بررسی قرار گرفته و نهایتاً مورد قبول یا عدم قبول قرار می گیرد. در صورت قبول درخواست، مراحل بعدی ثبت سفارش و دریافت مبلغ طی می شود و اعلام ارسال کالا و شیوه پیگیری محموله در مدت ارسال از طریق فرستادن e-mail های متعدد انجام می شود. مشتری نیز به نوبه خود می تواند زمان دریافت را اعلام نماید. نهایتاً مشتری می تواند با دادن اطلاعات مختلف در مورد کالاهای خریداری شده و برقراری ارتباط الکترونیکی با شرکت تولیدکننده نسبت به رفع نقص کالای مورد نظر اقدام نماید.

شرکت هایی که از این طریق به فروش محصولات و خدمات خود اقدام می کنند به طور دائم از طریق روش های مختلف، سریع و کم هزینه در ارتباط با مشتریان خود هستند و پشتیبانی قوی باعث ترغیب مردم به خرید از اینترنت می شود. در سال های نخست رواج شیوه الکترونیکی فروش کالا، استفاده از این روش فقط برای کالای کوچک و ارزان مثل ساعت، عروسک، کتاب، لباس استفاده می شد اما اکنون با توجه به رشد روزافزون تجارت الکترونیکی، صنایع بزرگی همچون صنعت ماشین سازی نیز به این روش رو آورده اند. مثلاً با مراجعه به سایت شرکت فورد می توانیم ماشین مورد درخواست خود را از نظر رنگ یا امکانات جانبی به دلخواه انتخاب کنیم.

ب-۵- : پیدایش مؤسسات اقتصادی نوپا و رقابت سراسری

و حتی در مواردی سبقت گرفتن از شرکت‌های کهنه کار را دارند. در حال حاضر دو نوع بازار خرید و فروش یعنی بازار سنتی و حقیقی و بازار مجازی و مبتنی بر شبکه به موازات یکدیگر عمل می‌کنند و هر کدام دارای قواعد تجارتي خاص خود هستند که گاه دارای خصوصياتی مشترک و گاه با یکدیگر متفاوت هستند. در برخی موارد کسب و کارهای نوپا توانسته‌اند با ایجاد سیاست‌های کاربردی در بازار جدید مجازی گوی رقابت را از رقبای سنتی بگیرند و بازار محصولات مختلف را تصاحب کنند. مثلاً می‌توان به رقابت بین مؤسسه BarnesNoble و شرکت Amazon در خرید و فروش کتاب یا موارد دیگری چون Dell در کامپیوتر و etoys در اسباب بازی اشاره کرد.

www.kandoocn.com

<http://www.iranitc.com/>

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

گفتار دوم

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

الف : مدل های گوناگون تجارت الکترونیکی

استفاده از اینترنت به عنوان مهمترین بستر ارتباطی در تجارت الکترونیکی همزمان با رشد روزافزون شبکه جهانی ارتباطات باعث پیدایش مدل های گوناگونی در این تجارت گردیده است. این مدل ها حاصل تعامل سه گروه اصلی از افراد یک جامعه، از دیدگاه اقتصادی، هستند که عبارتند از دولت یا سازمان های وابسته (government)، سازمان های تجاری و اقتصادی، تولیدکنندگان کالا و ارائه کنندگان خدمات (business) و در نهایت مردم عادی که خریداران نهایی کالا یا خدمات (consumer) هستند.

مدل های مختلف تجارت الکترونیکی از تعامل دوجه دوی این سه گروه اصلی حاصل می شوند. (جدول ۱)

الف-۱- : مدل B2B

در مدل (B2B) ارتباط بین دو یا چند سازمان، مؤسسه اقتصادی، تولید کنندگان مواد اولیه، تولیدکنندگان انواع مختلف کالای مصرفی، ارائه کنندگان انواع گوناگون خدمات و ... مورد نظر است، در واقع این مدل را به نوعی می توان توسعه یافته مدل قدیمی تر EDI (Electronic Data Interchange) دانست. (۱) مدل B2B دربرگیرنده همان عملیاتی است که در EDI انجام می شد یعنی تبادل اطلاعات، داده ها، ثبت سفارش، خرید و فروش و ... همچنان وجود دارد. اما در مدل جدید فرآیند ارتباطی بسیار باز و قابل انعطاف طراحی شده طوری که تولیدکنندگان مواد اولیه، تولیدکنندگان کالاهای مختلف و فروشندگان و توزیع کنندگان بتوانند به راحتی با یکدیگر ارتباط مستقیم داشته باشند. این به معنی کاهش واسطه ها نیز هست. موضوعی که به نوبه خود باعث کاهش قیمت ها می شود.

عوامل ذکر شده باعث گردیده است که این مدل به عنوان اصلی ترین مدل تجارت الکترونیکی به حساب آید و طی مدت کوتاهی که از زمان پیدایش آن می گذرد درآمد قابل توجهی را نصیب صاحبان

میلیارد دلاری در سال ۹۸ به ۱۳۰۰ میلیارد دلار در پایان سال ۲۰۰۴ برسند.

الف-۲- : مدل های B2C و C2B

این دو مدل بیان کننده ارتباط متقابل بین تولیدکننده اصلی کالاهای گوناگون با استفاده کننده و خریداران نهایی این محصولات و خدمات می باشد. این روزها می توان کالاهای مختلفی از مواد اولیه صنعتی گرفته تا اتومبیل، ماشین آلات صنعتی و کالاهای عمومی مانند مواد غذایی، محصولات فرهنگی، گل و گیاه و اقلام کادویی را به همراه طیف وسیعی از خدمات مثل رزرو هتل، بلیط هواپیما، قطار، اتوبوس، اجاره ماشین و ... به صورت آنلاین خریداری کرد. در این دو مدل تولیدکنندگان می توانند مصرف کنندگان نهایی محصولات خود را شناسایی کنند و محصولات خود را به صورت مستقیم به آنها عرضه کنند (B2C) مصرف کنندگان نیز به نوبه خود می توانند از بین تولیدکنندگان، آن که شرایط مطلوبتر را دارا می باشد و از هر جهت مناسبتر

است را انتخاب نمایند (C2B)

مدل های B2C و C2B معمولاً دارای مزایایی چون خرید ارزان تر کالا نسبت به دنیای واقعی هستند. مزیت دیگر، امکان ارسال کالا به مکان درخواستی خرید است. فرق اصلی بین دو مدل B2C و C2B در نحوه خرید و شیوه ایجاد ارتباط بین مشتریان و تولیدکنندگان می باشد. در مدل B2C خریداران اطلاعات کافی در مورد کالای مورد نیازشان، شرکت عرضه کننده آن و قیمت خود کالا (در دنیای حقیقی) را دارا می باشند و بیشتر به علت پایین تر بودن بهای محصول در اینترنت از این مدل برای خرید خود استفاده می کنند. اما در مدل C2B اطلاعات مشتری عمدتاً به مشخصات کالای مورد نیازش محدود است و اطلاعات چندانی در مورد شرکت های عرضه کننده آن یا قیمت های احتمالی آن ندارد. در این حالت شرکت های گوناگونی در اینترنت با توجه به شرایط مشتری به او پیشنهاد ارائه می کنند و مشتری از بین این پیشنهادها هر کدام را که برایش مناسبتر بود انتخاب می کند. به بیان دیگر، در B2C مشتری به یک شرکت تولیدکننده یا فروشنده پیشنهاد خرید را

ارائه می کنند.

الف-۳-: مدل C2C

این شیوه در تجارت الکترونیک عمدتاً براساس مدلی به وجود آمده است که پیر امیدیار طراح و صاحب سایت eBay و افراد مبتکری مثل او خلق کرده اند. در مدل C2C فروشندگان اجناس این امکان را می یابند که در یک محیط گسترده اجناس خود را به خریداران نهایی ارائه کنند. پیر امیدیار می گوید ایده فروش کالا از طریق وب سایت در وحله اول برای فروش شیرینی های پخته شده توسط همسرش برای توزیع در شهر لس آنجلس به ذهنش رسید. او در طرح اولیه سایت خودش از مدل B2C استفاده کرده بود و به مرور زمان و توسعه این سایت مدلی جدیدی را براساس حراج کالا و فروش اجناس دست دوم در دنیای حقیقی طراحی کرده است. امیدیار کوشید با توجه به طیف گسترده بازدیدکنندگان در اینترنت، بستری را فراهم کند که فروشندگان بتوانند کالای خود را به شیوه حراج اجناس (با شیوه های مشابه دنیای واقعی) به فروش برسانند. اما تفاوت اصلی این نوع از حراج تعداد بی شمار شرکت کنندگان و مخاطبان حراج است. امروزه به دلیل استقبال گسترده ای که از eBay به عمل آمده است، این سایت به عنوان سمبل C2C شناخته می شود. سایت eBay توانسته است در سال ۲۰۰۲ میلادی مبلغ ۲۰ میلیارد دلار برای صاحبان خود درآمد ایجاد کند.

الف-۴-: مدل های در ارتباط با دولت

مدل های مرتبط با دولت را نیز می توان به سه دسته تقسیم کرد. دسته اول شامل مدل های G2B و B2G است. در این دو مدل سازمان ها، نهادها و مراکز دولتی و وابسته به دولت در ارتباط با مراکز اقتصادی، بنگاه های تجاری و شرکت های تولیدکننده و ارائه کننده کالا و خدمات هستند. در این ساختار طرفین با مراجعه به یکدیگر و تعامل با هم از طریق شبکه های کامپیوتری امور بازرگانی میان خود را انجام می دهد. این امور شامل مواردی چون گرفتن انواع مجوزها از دولت و سازمان های مربوطه، پرداخت وجه مورد درخواست دولت، گرفتن اطلاعات از نهاد دولتی و موارد دیگری است که همگی در این دو مدل خلاصه می شوند. مزیت اصلی این دو ساختار صرفه جویی در انجام عملیات گوناگون برای دولت و سازمان های مربوطه و کاهش زمان انجام این امور و کاهش نیروهایی است که بیهوده صرف انجام کم بازده و یا بدون بازده در سازمان ها می شود.

مطرح می‌باشد و رابطه میان دولت و مردم بیش از آن که ماهیتی تجاری داشته باشد، حول و حوش خدماتی که دولت می‌تواند به مردم ارائه کند و یا تسهیل ارتباطات مالی مردم و دولت در زمینه امور مالیاتی و مشابه آن دور می‌زند. فعالیت‌های این دو مدل شامل مواردی چون گرفتن انواع مدارک شناسایی، انجام عملیات بانکی و گرفتن اطلاعات از دولت است. دسته سوم نیز براساس مدل G2G است که ارتباط و تقابل بین دو سازمان دولتی دو یا چند وزارتخانه را فراهم می‌سازد و مواردی چون ارتباط شهرداری‌ها با پلیس، وزارت کشور، نهادهای نظامی و ... را شامل می‌شود. در این مدل مبادلات میان دوسوی یک فرآیند الکترونیکی ممکن است شامل مبادلات بازرگانی باشد یا صرفاً به تبادل اطلاعات محدود باشد.

به زبان ساده، EDI عبارتست از انجام مبادلات تجاری از طریق مبادله اسناد بازرگانی با استفاده از شبکه‌های اختصاصی کامپیوتری. این مدل مدت‌هاست که به دلیل عدم وجود استانداردهای یکسان و مشخص با کاهش استقبال عمومی روبرو شده است. (۱)

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

(۱) ماهنامه شبکه ، اسفند ۸۲، شماره ۵۳، نویسندگان بهروز نوعی پور و امیر حسین شمس زاده ،
الفبای تجارت الکترونیکی - مزایا و مدل های تجارت الکترونیک از سایت
www.jeyhost.com/content/view138

ب : منظر تجارت الکترونیکی

• نخست دیدگاه تئوریک و کلی به موضوع است که دربرگیرنده تعدادی از مفاهیم اقتصادی و رابطه آن با فناوری اطلاعات است. مدل های معروف B2B و B2C از آن جمله اند.

• دیدگاه دوم موضوع تجارت الکترونیکی را از منظر کاربردهای عملی و صورت های واقعی آن بررسی می کند. به عنوان مثال می توان درباره چند و چون تبلیغات و بازاریابی آنلاین، روش ها و تکنیک های فروش اینترنتی کالا، معاملات بازرگانی و تبادل اطلاعات تجاری، حراج آنلاین و حتی بانکداری آنلاین (که البته خود موضوع پیچیده و مفصلی است) سخن گفت. واقعیت این است که یک بینش کلی نسبت به صورت مسأله تنها با اشراف نسب به تمام جوانب تئوریک و عملی آن به دست می آید و اگر بخواهیم نگاه جامعی پیرامون تجارت الکترونیکی داشته باشیم، گریزی از مطرح کردن

www.kandoo.cn.com

توجه به این سه موضوع برای موفقیت هر شکلی از تجارت الکترونیکی بسیار مهم است. در وهله نخست باید تاکید کرد که موفقیت در تجارت الکترونیکی بدون داشتن یک شناخت عمومی نسبت به کلیت تجارت و کسب و کار هرگز حاصل نمی شود و نباید تصور کرد صرف دانستن جنبه های تئوریک و عملی تجارت الکترونیکی می توان کسی را به یک تاجر موفق در اینترنت تبدیل کرد. در گام بعدی آشنایی با مسائل فنی مربوط به طراحی، راه اندازی و نگهداری یک سایت وب در اینترنت از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است. زیرا یک سایت وب حکم پلتفرم و سکوی کاری اصلی یک تجارت الکترونیکی را دارد و بعید است که یک تجارت الکترونیکی بتواند بدون بهره گیری از امکانات یک سایت اینترنتی خوب به موفقیت چشمگیری دست یابد. در گام سوم آشنایی با مسائل حقوقی و مالی مرتبط با این شیوه از تجارت اهمیت زیادی دارد. آگاهی از قوانین موجود در کشور محل اقامت و نیز کشور یا کشورهای که سایت وب یا دفاتر بازرگانی یک کسب و کار الکترونیکی در آنجا برپا شده از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است.

ب-۱- : حجم مبادلات الکترونیکی و سرعت گسترش آن

ارزش مبادلات الکترونیکی در جهان طی سالهای اخیر به سرعت در حال افزایش بوده است. گرچه در مورد سرعت گسترش این شیوه از مبادله برآوردهای بسیار متفاوتی ارائه گردیده است، لکن در کلیه پیش بینی های به عمل آمده گفته شده است که تجارت الکترونیکی در سالهای آینده با رشد فزاینده ای رو به رو خواهد بود. در گروه کشورهای توسعه یافته (اعضاء OECD) ایالات متحده آمریکا همچنان بیشترین سهم از مبادلات الکترونیکی را به خود اختصاص خواهد داد اما اروپا به سرعت در حال کم کردن فاصله خود با ایالات متحده است. در سال ۱۹۹۹ حجم مبادلات الکترونیکی در ایالات متحده آمریکا معادل ۷۰۰ میلیارد دلار و در سایر کشورهای جهان ۳۳۰ میلیارد دلار بوده است. در حیطه تجارت بین المللی نیز تجارت الکترونیکی سهم فزاینده ای را به خود اختصاص خواهد داد. برآوردهای موجود حاکی از آن است که تا سال ۲۰۰۳، بین ۱۰ تا ۲۵ درصد از تجارت از طریق الکترونیکی صورت خواهد گرفت. یعنی، حتی با فرض بسیار محافظه کارانه ۱۳۰۰۰ میلیارد دلار برای جمع صادرات و واردات کالایی جهان در سال ۲۰۰۳ (این رقم در سال ۱۹۹۹ حدود ۱۱۵۰۰ میلیارد دلار بوده است)، به ۱۳۰۰ تا ۳۲۵۰ میلیارد دلار بالغ خواهد گردید. کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس از نظر حجم تجارت الکترونیکی در صدر فهرست کشورهای عربی قرار دارند. ارزش

حجم تجارت الکترونیکی سایر کشورهای عربی جمعا ۱/۲ میلیارد دلار است. بر اساس پیش بینی بانک الاهلی مصر، حجم تجارت الکترونیکی کشورهای عربی از حدود ۳ میلیارد دلار بر سال ۲۰۰۰ به حدود ۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۲ خواهد رسید. در کشورهای تازه صنعتی شده نیز تجارت الکترونیکی به سرعت در حال گسترش است. به عنوان نمونه، رویکرد تجارت الکترونیکی در سنگاپور، گرچه از سال ۱۹۹۶ اتخاذ گردید لکن قوانین و زیرساختهای مورد نیاز برای انجام این امر تا سال ۱۹۹۸ فراهم گردید. هدف اعلام شده این کشور آن است که تا سال ۲۰۰۳ حدود ۴ میلیارد دلار سنگاپور کالا و خدمات از طریق تجارت الکترونیکی مبادله گردد.

در جدیدترین تحقیقات به عمل آمده توسط Economist Intelligence Unit رتبه بندی کشورهای جهان برای پذیرش و بکارگیری تجارت الکترونیکی انجام گردیده است. در این تحقیق عواملی نظیر قابلیت اتصال به شبکه، اوضاع و احوال کسب و کار، پذیرش تجارت الکترونیکی توسط تولیدکنندگان و مصرف کنندگان، وجود قوانین و مقررات مناسب، فراهم بودن خدمات حمایتی برای تجارت الکترونیکی، و زیرساختهای اجتماعی و فرهنگی به عنوان عمده ترین محورهای تعیین کننده گسترش تجارت الکترونیکی در کشورها شناخته شده اند. در آن بررسی آمریکا و استرالیا در رده های اول و دوم، کشورهای اسکاندیناوی جزو ده کشور اول و سنگاپور در رده هفتم قرار گرفتند. این در حالی است که فرانسه به دلیل تمرکز بر بازار داخلی، علیرغم گستردگی استفاده از اینترنت در این کشور، در رده پانزدهم قرار گرفته است.

ب-۲-: گریزناپذیر بودن تجارت الکترونیکی

رشد سریع و روز افزون تجارت الکترونیکی در کشورهای پیشرفته و مزیت های رقابتی حاصل از آن به مفهوم آن است که کشورهای در حال توسعه باید سریعا در استراتژیها و سیاستهای تجاری و بازرگانی خود تجدیدنظر اساسی به عمل آورند. عمده ترین دلایل قابل طرح در این زمینه به شرح زیر است:

۱-۳- در صورت عدم بکارگیری تجارت الکترونیکی، موقعیت رقابتی کشورهای در حال توسعه به میزان صرفه جویی حاصل از انجام مبادلات به صورت الکترونیکی، تضعیف خواهد گردید.

رفتن فرصتهای لحظه ای و زودگذر در تجارت جهانی است.

۳-۳- با گسترش این شیوه از مبادلات در کشورهای پیشرفته، شیوه‌های کاغذی قبلی منسوخ گردیده و در عمل امکان انجام مبادله با این کشورها از طریق روشهای سنتی از میان خواهد رفت که این امر به معنای منزوی شدن در عرصه تجارت جهانی خواهد بود.

گذشته از عوامل فوق، گسترش تکنولوژی اطلاعات نقش مهمی در ایجاد اشتغال و رشد تولید در کشورها ایفا می‌نماید.

مجموعه این عوامل باعث گردیده که کشورهای مختلف جهان به سرعت نسبت به تهیه و تنظیم سیاستهایی در زمینه تجارت الکترونیکی و تسهیل و تقویت آن اقدام نمایند که در بخش بعد مروری بر این سیاستها و رویکردها خواهیم داشت.

ب-۳-: تجزیه کشورها در زمینه سیاست تجارت الکترونیکی

ب-۳-۱-: اتحادیه اروپایی

در آوریل ۱۹۷۷ کمیسیون اروپایی سیاستهای مربوط به تجارت الکترونیکی را در قالب گزارش تحت عنوان "ابتکاری اروپایی در تجارت الکترونیکی" منتشر ساخت. هدف از سیاستهای مذکور در این گزارش رشد سریع تجارت الکترونیکی در اروپا، ارایه چارچوبی برای اقدامات آتی در زمینه تجارت الکترونیکی و افزایش آگاهی و تشویق تبادل نظر بین طرفهای ذینفع در مسئله عنوان گردید. پیشنهاد اجرایی مذکور در این سند به اموری نظیر دسترسی به بازارهای جهانی، مقولات حقوقی و تنظیمی و ایجاد محیط مناسب برای انجام تجارت الکترونیکی مربوط می‌شد. در این سند تلاش گردیده است تا موضع واحد اروپا در زمینه اجماع جهانی برای ایجاد شرایط لازم برای انجام تجارت الکترونیکی از طریق مذاکرات بین المللی تعیین گردد. هدف کمیسیون اروپایی آن بود که چارچوب مذکور در سال ۲۰۰۰ به اجرا گذاشته شود.

ب-۳-۲-: کشورهای آسه آن

کشورهای عضو اخیرا در نشست مقامات ارشد اقتصادی آسه آن توافق نمودند تا نسبت به ایجاد کمیته هماهنگی الکترونیکی اقدام نمایند. مالزی به عنوان یکی از بنیانگذاران این اتحادیه از هماهنگی سازی در گسترش تجارت الکترونیکی در قالب یک مجمع منطقه‌ای حمایت می‌کند. این کشور دارای یک دستور کار در زمینه تکنولوژی اطلاعاتی ملی است. شرکتهای بزرگی نظیر میکروسافت، اینتل و اوراکل در این زمینه با مالزی همکاری دارند. هدف آن است که دولت زمینه‌های حقوقی و فیزیکی لازم را فراهم آورد تا بخش خصوصی بتواند از مزایای تجارت الکترونیکی برخوردار شود. در این ارتباط تهیه پیش نویس قوانینی در زمینه استفاده از امضاء الکترونیکی، حمایت از حقوق مالکیت فکری، جلوگیری از استفاده غیرقانونی از اطلاعات رایانه‌ای، ارائه خدمات درمانی از طریق رایانه، و دولت الکترونیکی (انجام امور سیاسی و حکومتی از طریق ارتباط الکترونیکی) از جمله عمده‌تری اقدامات به عمل آمده می‌باشند.

ج : توجیه اقتصادی راه اندازی تجارت الکترونیکی در کشور

ج-۱- : منافع

راه اندازی تجارت الکترونیکی به لحاظ کاهش هزینه مبادلات، سرعت بخشیدن به انجام مبادله، تقویت موضع رقابتی کشور در جهان، بهره‌گیری از فرصتهای زودگذر در عرصه صادرات و حتی خرید به موقع کالا از خارج از کشور دارای منافع متعددی در زمینه کاهش هزینه و توریم و افزایش صادرات و اشتغال و تولید می‌باشد. لیکن در این بخش از گزارش تنها به برآورد کاهش هزینه مبادلات اکتفا می‌شود، زیرا همین عامل به تنهایی، تجارت الکترونیکی را دارای توجیه اقتصادی می‌نماید.

طبق برآوردهای به عمل آمده ارزش فعلی صادرات جهانی کالا و خدمات حدود ۷ هزار میلیارد دلار است که از این مبلغ ۵۰۰ میلیارد دلار صرف تهیه و مبادله اسناد مربوطه می‌گردد. به عبارت دیگر حدود ۷ درصد ارزش مبادلات را هزینه تهیه و مبادله اسناد تشکیل می‌دهد. با الکترونیکی شدن این مبادلات، هزینه تهیه و مبادله اسناد بشدت کاهش خواهد یافت. برآوردهای انجام شده نشان

درصد صرفه جویی در هزینه فعالیتهای مختلف تجاری می شود.

اما ارزش مبادلات در کشور چقدر است؟ طی سالهای ۷۸-۱۳۷۵، ارزش جاری تولید ناخالص داخلی کشور بیش از دو برابر حجم نقدینگی بوده است. به عبارت دیگر، سرعت گردش پول اندکی بیش از ۲ است و با مبنا قرار دادن این رقم، ارزش مبادلات در کشور لااقل دو برابر ارزش تولید ناخالص داخلی خواهد بود. در جداول پیوست لایحه برنامه سوم توسعه متوسط نرخ رشد سالانه تولید ناخالص داخلی ۶ درصد و متوسط نرخ رشد سالانه تورم ۱۵/۹ درصد پیش بینی گردیده بود. بنابراین می توان گفت که ارزش تولید ناخالص داخلی کشور در طول سالهای برنامه با نرخ ۲۲٪ در سال افزایش خواهد داشت و از ۴۱۶/۷ هزار میلیارد دلار در سال ۷۸ به رقم ۱۱۲۶/۲ میلیارد ریال در سال ۸۳ بالغ خواهد شد. با فرض ثابت ماندن سرعت گردش پول، حجم مبادلات از ۱۰۱۶/۶ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۷۹ به ۲۲۵۲/۴ هزار میلیارد ریال در سال پایان برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ج.ا.ایران خواهد رسید. با مبنا قرار دادن رقم ۲/۵ درصد برای صرفه جویی حاصله، میزان صرفه جویی در انجام مبادلات اقتصاد کشور از ۲۵/۴ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۷۹ به ۵۶/۳ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۸۳ بالغ خواهد گردید و در طول برنامه سوم ۱۹۶/۶ هزار میلیارد ریال صرفه جویی به عمل خواهد آمد. بدیهی است که انجام کلیه مبادلات در کشور به صورت الکترونیکی در کوتاه مدت امکان پذیر نیست. اگر فرض کنیم که الکترونیکی شدن مبادلات تنها در عرصه تجارت خارجی کشور صورت گیرد به واقعیت نزدیکتر خواهیم بود. طی سالهای اخیر نسبت ارزش صادرات و واردات کالایی کشور به تولید ناخالص داخلی حدود ۳۰ درصد بوده است. بنابراین، با فرض ثابت ماندن این نسبت (علیرغم آزادسازی نسبی تجاری و جهش مورد نظر در صادرات غیر نفتی کشور)، میزان صرفه جویی حاصل از الکترونیکی کردن مبادلات خارجی کشور معادل ۳۰ درصد ارقام مذکور برای کل اقتصاد کشور خواهد بود که از رقم ۷/۶۲ هزار میلیارد در سال ۱۳۷۹ در سال ۱۳۷۹ به ۱۵/۸۹ هزار میلیارد در سال ۱۳۸۳ بالغ خواهد گردید و در مجموع ۵۸/۹۸ هزار میلیارد ریال در طول سالهای برنامه سوم صرفه جویی به عمل خواهد آمد.

ج-۲-: هزینه ها

طبق پیش بینی های به عمل آمده راه اندازی تجارت الکترونیکی در کشور در طول سالهای برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ج.ا.ایران حدود ۲۱۰ میلیارد ریال هزینه در برخواهد

اقتصادی بسیار قویست و هزینه های مصروفه در همان سال اول برنامه به سرعت مستهلک خواهد شد.

د : موانع و چالشها راه اندازی و گسترش تجارت الکترونیکی در کشور

راه اندازی و گسترش تجارت الکترونیکی در کشور با موانع و چالشهایی به شرح زیر روبه رو می باشد.

۱. فقدان زمینه های حقوقی لازم برای استفاده از تجارت الکترونیکی از قبیل عدم مقبولیت اسناد و امضاهای الکترونیکی در قوانین و مقررات جاری کشور.
۲. نبود سیستم انتقال الکترونیکی وجوه و کارتهای اعتباری.
۳. محدودیت خطوط ارتباطی و سرعت پایین آنها در انتقال داده های الکترونیکی.
۴. نبود شبکه اصلی تجارت الکترونیکی در کشور و سخت افزار و نرم افزار مربوط به آن.
۵. عدم اطلاع کافی موسسات بزرگ و کوچک داخلی از تجارت الکترونیکی و مزایای آن.
۶. هزینه اولیه نسبتا بالای استفاده از تجارت الکترونیکی در شرکتهای دولتی و خصوصی به ویژه برای موسسات کوچک و نبود انگیزه لازم در آنها برای استفاده از این روش.
۷. کمبود دانش و فرهنگی استفاده از تجارت الکترونیکی و شبکه اینترنت.
۸. لزوم حمایت از حقوق مصرف کنندگان در تجارت الکترونیکی.
۹. حقوق گمرکی و مالیاتهای قابل وصول از تجارت الکترونیکی.
۱۰. تامین امنیت لازم برای انجام مبادلات الکترونیکی و محرمانه ماندن اطلاعات مربوطه.

ه : رویکرد دولت جمهوری اسلامی ایران تجارت الکترونیکی

با عنایت به گسترش سریع و شتابان تجارت الکترونیکی در جهان، تاثیر این امر بر افزایش کارایی تجاری و حفظ و تقویت موقعیت رقابتی کشورها، ناگزیر بودن استفاده از این شیوه مبادلات در آینده و توجیه قوی اقتصادی این امر، ضرورت دارد دولت جمهوری اسلامی ایران از هم اکنون و به روشنی رویکرد خود در ارتباط با این موضوع را اعلام و سیاستها و اقدامات خاصی را برای

اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ج.ا.ایران، اقدامات و سیاستهایی در راستای این مطلب وجود دارد. به عنوان مثال، در ماده (۹۴) قانون برنامه سوم توسعه انجام داد و ستد الکترونیکی اوراق بهادار در سطح ملی، در ماده (۱۰۳) همین قانون دستیابی آسان به اطلاعات داخلی و خارجی، زمینه سازی برای اتصال کشور به شبکه‌های جهانی، بهبود خدمات و ترویج استفاده از فناوریهای جدید و ایجاد زیرساختهای ارتباطی و شاهراههای اطلاعاتی لازم با پهنای باند کافی و گسترده، در ماده (۱۱۶) راه اندازی شبکه جامع اطلاع رسانی بازرگانی کشور، و در راه کارهای بخش بازرگانی اموری نظیر تنظیم و پیشنهاد لایحه تجارت الکترونیکی، برگزاری دوره‌های آموزشی فنی - کاربردی در زمینه تجارت الکترونیکی و بالاخره الزام شرکتهای، موسسات و سازمانهای دولتی دخیل در صادرات به انجام حداقل ۵۰ درصد از مبادلات خارجی خود از طریق بهره گیری از فناوری تجارت الکترونیکی تصریح شده‌اند. لکن، به دلایلی نظیر محدود شدن این اقدامات و سیاستها به بخش دولتی، فراگیر نبودن آنها، نبود انگیزه‌ها و مشوقهای لازم برای حضور جدی بخش غیر دولتی در این امر و از همه مهمتر عدم اعلام صریح و روشن رویکرد دولت جمهوری اسلامی در این ارتباط، به نظر نمی‌رسد که گسترش تجارت الکترونیکی در کشور احتمال توفیق چندانی داشته باشد. به منظور حصول اطمینان از توفیق این فرآیند ضرورت دارد دولت جمهوری اسلامی ایران نیز مانند سایر دول جهان با ارایه چارچوبی مشخص، رویکرد خود به این موضوع را بیان و مجموعه اقدامات و سیاستهایی که اجرای آنها را ضروری می‌داند مشخص نماید. در این رویکرد، باید به وضوح جایگاه و نقش دولت و بخشهای غیر دولتی معین گردد، چارچوبهای قانونی لازم پیش بین شوند، زیرساختهای مورد نیاز و چگونگی و سرعت تامین آنها معین گردد و حیطه‌های فعالیت بخش غیر دولتی، انگیزه‌ها و مشوقهای لازم برای حضور آنها ارایه شود و برای انجام هر یک از وظایف و سیاستهای فوق وزارتخانه یا سازمان خاصی مسوول شناخته شود.

www.kandooch.com

www.kandooch.com

---

(۱) تاریخ نشر - ۱۲ مه ۲۰۰۶ - www.freezones.ir پایگاه وب

از <http://www.iranfact.org/seminar/fa/gozaresh.htm>

www.kandooch.com

www.kandooch.com

گفتار سوم
بانکداری الکترونیک

www.kandooch.com

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

الف : بانکداری الکترونیک

تحولات اقتصادی در سطح بین الملل و توسعه فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی در نقطه ای کانونی زمینه شکل گیری شیوه جدیدی از مدیریت و فعالیت های اقتصادی را برای بنگاه های تجاری فراهم کرد که به کسب و کار الکترونیک شهرت یافت. توسعه کسب و کار مبتنی بر فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی نیازمند لوازم و زیرساخت های مختلفی است که شاید بتوان مهم ترین آنها را توسعه بانکداری الکترونیک عنوان کرد.

بانکداری الکترونیک شامل انواع کانال های ارتباطی میان بانک و مشتری حقیقی و حقوقی می شود. برخی از سرویس های آن شامل: ۱- بانکداری مبتنی بر وب و اینترنتی ۲- بانکداری مبتنی بر فناوری تلفن های همراه ۳- بانکداری مبتنی بر تلفنی ۴- بانکداری کیوسکی ۵- بانکداری به کمک فکس ۶- پیام کوتاه ۷- بانکداری مبتنی بر دستگاه خودپرداز ۸- بانکداری مبتنی بر دستگاه های ۹ بانکداری مبتنی بر کارت های هوشمند و... می شود.

بانکداری الکترونیک با اشاعه ابزارهای دریافت و پرداخت الکترونیکی باعث کاهش وابستگی مبادلات روزانه به پول نقد و چک و در نهایت کاهش هزینه های مربوط به چاپ، نگهداری اسکناس می شود. در چند دهه اخیر با گسترش ابزارهای ارتباطی و اطلاعاتی حجم تجارت الکترونیک در رقابت با تجارت به شیوه سنتی از رشد و تحول مناسبی برخوردار بوده است. در تحقیقی که موسسه فارستر انجام داده پیش بینی

www.kandoo.cn.com

از طریق بسترهای الکترونیکی افزوده می شود و مبلغ آن از ۲۲۹۳ دلار در سال ۲۰۰۲ به بیش از ۱۲۸۳۷ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۶ خواهد رسید.

با توجه به تأثیر گسترده و عمیق تجارت الکترونیک در سطره بر بازارهای جهانی همچنین نظر به اهمیت مبادلات پولی و اعتباری در هر فعالیت تجاری و اقتصادی می طلبد که ابزارها و بسترهای انتقال و تبادل پول نیز همگام و همسان با توسعه تجارت الکترونیک از رشد مناسب و مطلوب برخوردار شوند. در این بین بانکها نیز برای جذب مشتریان بیشتر و ایجادگسترش و تنوع در خدمات خود بیکار نبوده اند و به سرعت خود را با فناوریهای ارتباطات و اطلاعات همگام و همسو کرده اند. بانکها در عرصه تحولات تجاری توجه جدی را برای ایجاد تحولات ساختاری در نظامهای دریافت و پرداخت پول و ایجاد تسهیلات در روند خدمات رسانی به مشتری کرده اند در واقع می توان ادعا کرد یکی از دلایل اقبال عمومی به تجارت الکترونیک توجه مدیران بانکها به اهمیت و لزوم این پدیده بوده است که در نتیجه به گرایش و توجه جدی آنها برای فراهم کردن ساختار بانکداری با شیوه الکترونیک انجامیده است

ب : بانکداری الکترونیک در ایران

ب-۱- : لزوم ایجاد اتوماسیون بانکی در ایران

آغاز حرکت و توجه جدی به بحث اتوماسیون سیستم بانکی ایران در اوایل دهه هفتاد و در زمان مرحوم دکتر نوربخش شکل گرفت. در آن سالها با توجه به اینکه جنگ تحمیلی به تازگی تمام شده بود و مشکلات و معضلات اقتصادی فراوانی از پس آن گریبانگیر سیستم اقتصادی کشور به ویژه نظام سنتی بانکداری شده بود تصمیم بر این شد که با اصلاح ساختار سیستم بانکی کشور زمینه شکوفایی و بهینه سازی اقتصاد کشور را فراهم کنند. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با هدف بهبود سرویس دهی بانکها به مشتریان و استفاده بهینه از بودجه های تخصیصی داده شده به پروژه های انفورماتیک بانکها، تصمیم به اجرای طرح اتوماسیون بانکی گرفت. این طرح شامل بهینه سازی روش های بانکداری، اتوماسیون شعب، سرپرستی ها و تهیه یک سیستم نمونه نرم افزاری، سخت افزاری و مخابراتی برای استفاده بانکهای کشور بود

در همین راستا در سال ۱۳۷۲ و به دعوت رئیس کل وقت بانک مرکزی، دکتر مصطفی الهی که از کارشناسان و اساتید برجسته حوزه فناوری اطلاعات ایران به شمار می رود عملیات مطالعاتی و اجرایی توسعه اتوماسیون بانکی در ایران را آغاز کرد. بنا بر تصمیم بانک مرکزی، شرکت ملی

تهیه سیستم‌ها و تجهیزات، جذب و استخدام نیروهای متخصص و استفاده از توانمندی‌های داخلی ماموریت کار را به عهده گرفتند شرکت ملی انفورماتیک به عنوان یک شرکت (مادر) شرکت‌های بزرگی همچون، خدمات انفورماتیک، داده‌پردازی ایران کارت اعتباری ایران و... نقش مهمی در شکل‌گیری فرآیند اتوماسیون بانکی کشور به عهده گرفت.

مالکیت شرکت ملی انفورماتیک به صورت سهامی و طبق شرایط زیر است: ۴۷/۵ درصد بانک مرکزی، ۲۱/۷۵ درصد بانک ملی، ۲۱ درصد بانک صادرات، ۴/۷۵ درصد بانک صنعت و معدن و افراد حقیقی ۵ درصد.

ب-۲: اهداف اتوماسیون بانکی در ایران

مهم‌ترین هدف انجام اتوماسیون عملیات بانکی کاهش و در نهایت حذف الزام و اجبار مردم برای مراجعه به شعبه بانک‌ها برای امور مختلف بانکی قلمداد شده است. با توسعه اتوماسیون بانکی یکی دیگر از اهداف مهم یعنی تبدیل شدن مشتری به مشتری بانک و نه صرفاً مشتری شعبه میسر گشت.

همچنین حذف رفت و آمدهای غیر ضروری در شهر و تاخیر به سزای آن در کاهش ترافیک و همچنین حذف پول نقد از مبادلات تجاری روزمره می‌تواند از جمله سایر اهداف توسعه بانکداری الکترونیک در ایران به شمار رود.

موارد دیگر شامل افزایش توان اجرایی سیستم بانکی، تسریع اجرای عملیات بانکی، یکپارچگی و تمرکز اطلاعات بانک، صرفه‌جویی در وقت و هزینه مشتریان، قطع وابستگی جغرافیایی و زمانی مشتریان، بالا رفتن امنیت مبادلات و تراکنش‌ها، بالا رفتن همگام کیفیت و کمیت خدمات بانکی و...

ب-۳: اتوماسیون جامع بانکی در ایران

با گسترش امکانات و ابزارهای شرکت خدمات انفورماتیک، راه برای طراحی و ارائه یک راه‌حل جامع اتوماسیون بانکی هموار شد. این راه‌حل که از لایه‌ها و اجزا مختلف نرم‌افزاری، سخت‌افزاری و مخابراتی تشکیل شده این امکان را در اختیار بانک‌های کشور قرار می‌داد تا خود را به ابزارهای

خواهند بود تا خدمات جدیدی را با استفاده از ابزارهای الکترونیک به مشتریان خود ارائه نمایند

طرح جامع اتوماسیون بانکی اولین بار در سال ۱۳۷۶ تحت عنوان پروژه حساب‌های سیبا در بانک ملی ایران پیاده‌سازی شد. با آغاز بهره‌برداری از این راه‌حل بسیاری از محدودیت‌های موجود در سیستم بانکی برای ارائه خدمات به مشتریان از میان رفته و امکان ارائه طیف تازه‌ای از خدمات برای بانک ملی ایران فراهم شد

پس از بانک ملی ایران دیگر بانک‌های کشور نیز ضمن استقبال از این طرح به جمع استفاده‌کنندگان از این راه‌حل پیوستند. در حال حاضر بانک‌های ملی ایران، صادرات ایران، کشاورزی، کارآفرین، پارسیان و صنعت و معدن تحت پوشش این طرح قرار دارند.

با وجود همه فعالیت‌ها و تلاش‌های انجام شده در زمینه‌های توسعه نرم‌افزاری و سخت‌افزاری و آموزشی همیشه یک نیاز مهم و حیاتی به عنوان زیربستر ارتباطی که شامل امکانات مخابراتی امن و قابل اتکا باشد برای اجرای طرح جامع اتوماسیون سیستم بانکی احساس می‌شد. بررسی‌ها و مطالعات صورت گرفته شده در دهه گذشته نشان داد که زیرساخت‌های موجود در سطح کشور پاسخگوی نیازهای این طرح نیست و تنها راه رسیدن به شبکه‌ای مطمئن با قابلیت‌های لازم، ایجاد یک شبکه مخابراتی اختصاصی است. با در نظر گرفتن شرایط کشور از نظر جغرافیایی و زیربنای مخابراتی موجود و ارزیابی فناوری مخابراتی روز و بر اساس قابلیت دسترسی، سهولت توسعه در محدوده جغرافیایی مورد نظر و نیز توجهات اقتصادی، سیستم مخابراتی ماهواره‌ای به عنوان شبکه اختصاصی مناسب بانکی انتخاب شد و در مرحله بعد تجهیزات لازم برای برپایی این سیستم تهیه و به دست کارشناسان متخصص شرکت نصب و راه‌اندازی گردید بخشی از خصوصیات و مزایای سیستم، اقتصادی بودن، کیفیت بسیار خوب ارتباطات داده‌ها، قابلیت اعتماد و ضریب اعتماد بیش از ۹۹/۹۵ درصد، سهولت و سرعت در تغییر پیکربندی سیستم، پشتیبانی سرعت‌ها و پروتکل‌های متفاوت ارتباطی، قابلیت‌های گسترده ایمنی تبادل اطلاعات، سرعت در نصب و راه‌اندازی پایانه‌ها، سرعت در کشف و رفع عیب، گسترش‌پذیری، خدمات متنوع مخابراتی، مدیریت متمرکز و امکان نظارت بر عملکرد لحظه‌ای شبکه و کشف موارد اشکال احتمالی است.

گردید و علاوه بر دو ایستگاه مرکزی یاد شده که در تهران مستقر است، با نصب و بهره‌برداری از ایستگاه مرکزی سوم در جزیره کیش در سال ۱۳۷۸ این شبکه گسترش یافته و از نظر ظرفیت و همچنین ضریب ایمنی و پشتیبانی لحظه‌ای ایستگاه‌های مرکزی از یکدیگر به امکانات بیشتری مجهز شده است. تاکنون بیش از ۳۳۰۰ دستگاه پایانه خود پرداز در سراسر کشور نصب شده، مورد بهره‌برداری بانک‌ها و برخی سازمان‌های دیگر قرار گرفته است.

---

1) http://itmanagement.persianblog.com/1385_3_6_itmanagement_archive.html#51
50524

ج : مرکز شتاب

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران از سال ۱۳۸۱ با هدف ایجاد، راه‌اندازی و راهبری سوئیچ ملی

مبادلات بین بانکی به صورت الکترونیکی برداشته است. این تحولات باعث گردید تا با جدیت و همت شبکه بانکی، تمامی بانکهای کشور از طریق مرکز «شتاب» به عنوان نقطه اتصال میانی تمامی بانکها و موسسات اعتباری در شبکه الکترونیکی بین بانکی به تبادل تراکنشها پرداخته و ایده «شبکه واحد پرداخت» را تحقق بخشند

سوئیچ ملی در فاز اول اتصال شبکه کارت بانکها و در فازهای بعدی تبادل کلیه تراکنشهای بین بانکی شامل چکها، حوالهها و اوراق بهادار را مد نظر دارد. عضویت در مرکز مزبور تابع مقررات حاکم بر مرکز شتاب مصوب خرداد ماه ۱۳۸۱ می باشد. عملکرد مرکز شتاب در زمینه تسویه بین بانکی، رفع مغایرات، آمار عملکرد شبکه بانکی در زمینه کارت، خودپرداز، پایانه فروش و پایانه شعب از بخش آمار و دادههای عملکرد قابل دسترسی است.

با ایجاد مرکز شتاب، کارت همه بانکهای عضو در این مرکز با رعایت استانداردها بر روی پایانههای فروش و دستگاههای خودپرداز (ثخو) نصب شده، توسط سایر بانکها نیز قابل استفاده است. با استفاده از امکانات شبکه شتاب کلیه دارندگان کارت اعضا این شبکه در حال حاضر می توانند از هر یک از دستگاههای خودپرداز متصل به این شبکه وجه دریافت وجه نموده، موجودی خود را دریافت نمایند و یا با استفاده از پایانههای فروش متصل به شتاب اقدام به خرید خدمات و کالا نمایند. در نتیجه با سرمایه گذاری بهینه در شبکههای حجج و ثخو در سطح کشور، بانکها قادر به استفاده از سرمایه گذاریهای انجام شده یکدیگر هستند و مرکز شتاب تمام کنترل های مورد نیاز را به عمل می آورد و پایاپای لازم بین بانکها را انجام می دهد. تاکنون بانکهای ملی ایران، صادرات، کشاورزی، توسعه صادرات، ملت، پارسیان، سامان و کارآفرین به عضویت رسمی این مرکز در آمده اند و عضویت سایر بانکها در دست اقدام است. در حال حاضر مشتریان این بانکها با استفاده از کارت خود می توانند خدمات مورد نیاز را از تجهیزات نصب شده سایر بانکهای عضو در سرتاسر کشور دریافت کنند. در ادامه این پروژه فعالیت های فنی شرکت به موازات اقدامات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران برای اتصال شبکه شتاب به مرکز سوئیچینگ منطقه خلیج فارس از طریق بحرین در جریان است. با برقراری ارتباط میان شبکه شتاب و امکان ارتباط و تراکنش میان بانکهای عضو شتاب با بانکهای ۱۰ کشور عربی عضو فراهم می شود.

ج-۱- : وظایف سیستم شتاب

مسیریابی تراکنش‌ها و هدایت به سیستم کارت بانک مربوط، ثبت تراکنش‌ها و وقایع سیستم، ایجاد تراکنش اصلاحیه در صورت عدم انجام تراکنش اصلی و تسویه پایان روز بین بانک‌های عضو از وظایف سیستم شتاب به شمار می‌رود.

ج-۲- : شکل‌گیری شبکه شتاب از آغاز تا امروز

در حقیقت تقریباً از سال ۱۳۷۹ سیستم شتاب یا همان شبکه تبادل اطلاعات بانکی پایه‌ریزی شد، ولی در عمل از مرداد ماه سال ۱۳۸۱ این طرح به مرحله اجرا در آمد. در ابتدای شکل‌گیری این شبکه، بانک صادرات ایران و بانک کشاورزی آغازگر این اتصال شبکه‌ای بودند. به گفته کارشناسان امور بانکی، در حال حاضر سوئیچ واسط میان کلیه بانک‌ها به بانک مرکزی متصل است و دارندگان کارت هوشمند در صورت اتصال به دستگاه‌های پذیرنده کارت می‌توانند فارغ از اینکه در بانکی حساب داشته یا نداشته باشند، خدمات گرفته و در نهایت تسویه حساب‌های فی‌مابین این شبکه‌ها برعهده یک گروه است که در ابتدای شکل‌گیری بانک صادرات این تسویه حساب‌ها را انجام می‌داد، اما از ابتدای سال ۱۳۸۲ در حقیقت ماهیت این سوئیچ واسط که به عنوان سوئیچ میانی شناخته می‌شود، در اختیار بانک مرکزی قرار گرفت. از آن تاریخ به بعد بانک‌های مختلف کشور براساس الزاماتی که از سوی بانک مرکزی از نظر قانون و دستورالعمل و نیز فنی و اجرایی مطرح بود، به تدریج به شبکه تبادل اطلاعات بانکی پیوستند. در حال حاضر شبکه شتاب یا همان شبکه تبادل اطلاعات بانکی ۱۲ عضو دارد که شامل همه بانک‌های تجاری، دولتی، خصوصی و حدود دو مؤسسه دارای مجوز از بانک مرکزی است. به اعتقاد صاحب‌نظران به طور کلی شکل‌گیری بانکداری الکترونیک بر مبنای آن است که همه مشتریان بانک‌ها بتوانند در شعب متصل به یکدیگر خدمات بگیرند و با اتصال به این شبکه قابلیت آن وجود دارد که با پایانه‌های نصب در شعب خدمات بانک‌های مختلف به سایر بانک‌ها نیز ارائه شود.

محمدرضا محمودیان رئیس اداره خدمات کارت بانک صادرات ایران درخصوص شعبی که در این شبکه گسترده وصل هستند و نحوه فعالیت آنها می‌گوید: «در حقیقت شعبه‌ای به مفهوم قبلی آن به این شبکه

خودپرداز و ثخو، پایانه‌های پول یا حجج یا پایانه‌های فروش بدون داشتن بخش چاپ صورتحساب (که در شعب به عنوان پایانه‌های طضک قغک مورد استفاده قرار می‌گیرد) است.»

ج-۳: مزایای شبکه شتاب

با استفاده از این شبکه شتاب مراجعه مشتریان به بانک‌ها کاهش یافته و آنان می‌توانند خدمات بانکی را بعد از وقت اداری و در تمامی ساعات شبانه روز دریافت کنند. دکتر پژویان استاد اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی اعتقاد دارد: «در صورتی که هزینه زمان از دست رفته مشتریان را در پشت باجه‌های بانکی محاسبه کنیم، استفاده از کارت‌های هوشمند در سیستم بانکداری الکترونیک دستاورد پولی بزرگی نیز محسوب می‌شود.» ایرج ندیمی مخبر کمیسیون اقتصادی مجلس شورای اسلامی و رئیس کمیته سیاست‌های تجاری در خصوص مهم‌ترین دستاوردهای استفاده از شبکه شتاب می‌گوید: «امروزه نمی‌توانیم مشتریان بانک‌ها را به همان شیوه سنتی معطل فعالیت‌های باجه‌ای کنیم و بانکداری الکترونیک یک خواسته منطقی برای مشتریان بانک‌ها محسوب می‌شود. از این رو نباید تردید کرد که بانکداری الکترونیک امروزه از خواسته‌های اصلی همه مشتریان بانک‌ها است.» به اعتقاد وی هر اندازه مراجعه شهروندان را در ساعات خاصی به باجه‌های خاص و بانک‌های محدود کاهش دهیم در عمل به جلب رضایتمندی و جذب نقدینگی و سرعت خدمات‌دهی کمک کرده‌ایم ضمن اینکه از تراکم جمعیتی در شعب بانک‌ها نیز کاسته می‌شود.

در این خصوص محمودیان رئیس اداره خدمات کارت بانک صادرات ایران در زمینه حجم و تراکم کاری در بانک‌ها می‌گوید: «در حال حاضر به طور متوسط روزانه بیش از ۲۲۰ هزار تراکنش مالی در بانک صادرات ایران از طریق شبکه شتاب شکل می‌گیرد و از نظر حجم مالی و آماری این شبکه بسیار موفق عمل کرده است.» به گفته وی مزایای استفاده از شبکه بی‌شمار است. همین که یک مشتری بانک صادرات می‌تواند علاوه بر ۵۵۰ باجه دستگاه خودپرداز بانک صادرات ایران در حدود ۲۵۰۰ نقطه کشور و از سایر بانک‌ها نیز خدمات بانکی مورد نیاز خود را دریافت کند، خود مزایای بزرگی به شمار می‌رود. به بیان دیگر، استفاده از شبکه شتاب برای مشتریان بانک‌ها رفاه و دسترسی بیشتری را به همراه دارد.

ج-۴: شتاب از زبان آمار

میلیارد و ۳۱۲ میلیون و ۲۷ هزار و ۶۲۷ ریال مبادله کردند. این میزان از نظر حجم مبادلات تقریباً سه برابر حجم مبادلات انجام گرفته در سال ۱۳۸۳ می باشد.

آمار رسمی بانک مرکزی نشان می دهد حجم اسناد بانکی مبادله شده در سال ۸۴ تقریباً ۱۵۰ درصد افزایش داشته است. شتاب بایا مبادله اسناد بانکی در ۱۰ ماهه سال گذشته ۸۸ میلیارد و ۴۳ میلیون و ۵۴۴ هزار و ۲۷۵ ریال کارمزد از شبکه بانکی دریافت کرد. همچنین در ده ماه اول سال ۱۳۸۴، ۴۵ هزار و ۵۳۴ مغایرت بین بانکی از طریق شبکه شتاب برطرف شده است ۱

---

1) http://itmanagement.persianblog.com/1385_3_6_itmanagement_archive.html#5150524

د : نشر الکترونیکی

فرایند تولید و اشاعه‌ی اطلاعات از طریق ابزار الکترونیکی را نشر الکترونیکی می گویند، که شامل آنچه که در محیط وب عرضه شده و نیز گونه‌های غیرچاپی مانند خبرنامه‌ی الکترونیکی، دیسک نوری، کتاب‌های الکترونیکی و سایر موارد مرتبط با این حوزه می شود . نشر الکترونیکی از جمله صنایعی است که به تازگی در کشور شکل گرفته و به دلیل نوپا بودن آن به حمایت متولیان و مسولان امر نیاز دارد؛ اگر نشر الکترونیکی به طور جدی مورد توجه قرار گیرد و شاهد توسعه‌ی همه جانبه‌ی این نشر باشیم، در حقیقت از محدودیت‌های نشر سنتی فاصله می گیریم، چراکه اینترنت امکان عرضه‌ی کتاب با سرعت بیشتر را فراهم کرده است؛ در واقع مرحله‌ی چاپ از نشر حذف شده و کتاب راه کوتاه‌تری برای نشر طی خواهد کرد . امکان به روز کردن اطلاعات باعث می شود که نویسندگان با مخاطبان‌شان رابطه‌ی تعاملی داشته باشند و کاستی‌ها یا نقص‌های موجود به سرعت اصلاح شوند؛ با این همه، مزایای نشر الکترونیکی تا به امروز نسبت به نشر سنتی در کشور در حاشیه قرار گرفته است و نمی توان به روشنی گفت که تاکنون چه تعداد از کتاب‌های چاپی به کتاب‌های الکترونیکی تبدیل شده‌اند یا چند درصد از صنعت نشر ما به کتاب‌های الکترونیکی اختصاص دارند. از این رو، محدودیت‌های توسعه‌ی نشر الکترونیکی موضوعی است که خبرنگار

میان گذاشت و پاسخ آنان را اینچنین دریافت کرد:

وهرز نوروزپور - کارشناس حوزه نشر الکترونیکی - معتقد است: شکل های فعال در حوزه نشر الکترونیکی با همکاری دولت، باید چاره ای برای توسعه نشر الکترونیکی پیدا کنند. او با اشاره به این که به طور کل حوزه نرم افزار در کشور با خلاءهای قانونی بسیاری مواجه است، افزود: به نظر می رسد این محدودیت های قانونی در حوزه الکترونیکی، بویژه در نشر الکترونیکی سبب شده است تا دست اندرکاران این حوزه ترجیح دهند تا همان محصولات شناخته شده ی قبلی را وارد بازار کنند. نشر الکترونیکی در کشور نسبت به سال های گذشته، از پیشرفت های خوبی برخوردار شده و ممکن است در آینده رقیب جدی برای نشر سنتی باشد، به عنوان نمونه نشر الکترونیک در شاخه ی آفلاین (در قالب CD) از رشد خوبی برخوردار شده و توانسته محصولات ارزشمندی را در این حوزه عرضه کند؛ اما متأسفانه این نشر در شاخه ی آنلاین توفیق چندانی نداشته است.

اما جواد اتفاق - عضو مجمع ناشران الکترونیکی - در این باره گفت: باید مزایای نشر الکترونیکی برای متولیان فرهنگی کشور تعریف شود. او افزود: نشر الکترونیکی در مقابل نشر سنتی به شکل امروزی که عقبه ای در حدود ۷۰ سال در ایران دارد، طفلی نوپاست و به حمایت های خاصی از سوی دولت نیاز دارد. وی معتقد است: در دنیای امروز نشر، الکترونیک از جایگاه ویژه ای برخوردار است؛ چراکه مزایایی که این نشر در اختیار دارد، به هیچ عنوان نمی توان در نشر سنتی جست و جو کرد. به عنوان نمونه یک کاربر به طور همزمان می تواند از سیستم چندرسانه یی برای مطالعه ی یک کتاب بهره بگیرد، یعنی مخاطب، کتابی را با ویژگی های تصویر، صوت و قابلیت های افزودن فیلم، موسیقی و انواع انیمیشن های گوناگون در حین مطالعه داشته باشد، که این امر بدون شک، بر جذابیت و درک بیشتر مخاطب تأثیرگذار است.

اتفاق ادامه داد: اما از سویی در کشور ما بسترهای فنی برای استفاده ی عموم مردم از کتاب های الکترونیکی فراهم نیست؛ به عنوان نمونه، مطالعه ی یک کتاب در همه ی مکان ها امکان پذیر است؛ اما آیا مطالعه ی کتاب الکترونیکی برای مخاطبان در هر مکانی بدون آماده بودن لوازم آن ممکن است؟

به عقیده ی وی، نشر الکترونیکی در ایران به خلاقیت و نوآوری های تازه نیاز دارد، ولی متأسفانه برخی از دوستان به علت این که فعالیت های گذشته در این حوزه از روال مشخص برخوردار است و

را به بازار عرضه کنند که نمی‌دانند با اقبال عمومی مواجه خواهد شد یا تنها هزینه‌های اضافی را به آن‌ها تحمیل می‌کند؟

محمدرضا رزازی - عضو هیات علمی دانشکده‌ی کامپیوتر و IT دانشگاه امیرکبیر - هم اعتقاد دارد: وقتی طیف وسیعی از جامعه نمی‌توانند به فضای سایبر دسترسی داشته باشند، چگونه می‌توان انتظار داشت که نشر الکترونیکی با رشد و توسعه همراه باشد .

او افزود: این امر سبب شد کسانی که در این حوزه فعالیت می‌کنند، بیشتر جنبه‌ی بازاری نشر الکترونیکی را در نظر بگیرند و درحقیقت انتشار CD هایی در قالب نرم‌افزارهای مختلف یا بازی‌های رایانه‌یی، بیشتر با هدف جذب کودکان، به‌عنوان نشر الکترونیکی در کشور ما شناخته شده است .

وی یکی دیگر از مشکلات نشر الکترونیکی را دسترسی نداشتن عموم جامعه به اینترنت دانست و تصریح کرد: در زمینه‌ی زیرساخت‌های فنی نیز با ضعف مواجهیم؛ چراکه انتشار مقاله یا یک کتاب اینترنتی با مشکلاتی که در سرعت شبکه با آن روبه‌رو هستیم، بسیار وقت‌گیر است و درنهایت، فرد را از ادامه‌ی راه پشیمان می‌کند . اما یک فعال حوزه‌ی نرم‌افزار معتقد است: هر قدر استفاده از رایانه در خانواده‌های ایرانی افزایش یابد، به همان میزان محصولات نشر الکترونیکی، بویژه کتاب‌های الکترونیکی، با اقبال مواجه می‌شوند . ولی الله قدیمی ادامه داد: گسترش به‌کارگیری تکنولوژی‌های نو اطلاعات و ارتباطات در میان عامه‌ی جامعه‌ی نشر الکترونیکی از جایگاه خوبی در جامعه برخوردار شده، به‌عنوان نمونه کتاب‌های بسیار ارزشمندی در عرصه‌های فرهنگی، تاریخی و ادبی در قالب بسته‌های الکترونیکی وارد بازار شده است . وی خاطرنشان کرد: علی‌رغم موانع بسیار در نشر الکترونیکی، این حوزه توانسته چشم‌انداز خوبی را در فعالیت‌های آینده‌ی خود ترسیم کند و برگزاری نمایشگاه‌های دائمی در طول سال نیز می‌تواند در شکوفایی این نشر نقش موثری داشته باشد . به اعتقاد یک عضو مجمع ناشران الکترونیکی، نبود قانون کپی‌رایت بزرگ‌ترین مشکل نشر الکترونیکی در کشور است .

علی خطیبی افزود: نشر الکترونیکی نسبت به نشر سنتی از اهمیت چندانی برخوردار نیست و بیشتر حمایت‌های که از سوی دولت انجام می‌شود، تنها به نشر سنتی اختصاص دارد؛ این در حالی است که تکنولوژی نوین ارتباطات و اطلاعات در جوامع امروزی با پیشرفت چشم‌گیری مواجه است، از این رو

بسیاری از هزینه‌های مربوط به مصرف کاغذ کاهش پیدا کند و افراد بتوانند با صرف زمان کمتری به آسانی لوازم مورد نیاز خود را دریافت کنند؛ درحقیقت نمی‌توان مزایای نشر الکترونیکی را انکار کرد .

اما محمود قدیری - کارشناس حوزه‌ی نشر الکترونیکی - اعتقاد دارد: توسعه‌ی نشر الکترونیکی در کشور، به فرهنگ‌سازی و آشنایی مسوولان و کاربران با این نشر نیاز دارد . او افزود: آشنا نبودن مسوولان با ضوابط نشر الکترونیکی، توجه نکردن عامه‌ی جامعه به هزینه‌های پایین این نشر، نهادینه نشدن فرهنگ استفاده از نشر الکترونیکی و رعایت نکردن قانون کپی‌رایت و بعضاً مشکلات مخابراتی از جمله مشکلات توسعه‌ی این نشر در ایران است . وی با اشاره به این‌که دولت باید برای توسعه‌ی این نشر، بودجه‌ی خاصی را پیش‌بینی کند، تصریح کرد: این بودجه باید صرف ایجاد زیرساخت‌های فنی و افزایش فرهنگ استفاده از نشر الکترونیکی در میان مردم شود . یک کارشناس حوزه‌ی نشر الکترونیکی نیز معتقد است :نشر الکترونیکی، در دنیای امروز این فرصت را به‌وجود آورده است تا افراد جامعه بدون صرف هزینه‌های هنگفت و زمان طولانی محصولات مورد نیاز خود را تهیه کنند، درحقیقت دسترسی به کتاب از طریق الکترونیکی، بسیار با صرفه‌تر از یک کتاب در نشر سنتی است .

کریم فله‌گری افزود: متأسفانه در کشور ما به‌دلیل هزینه‌های بالای دسترسی به شبکه نمی‌توان انتظار داشت، نشر الکترونیکی از توفیق چندانی برخوردار شود . به‌عقیده‌ی این ناشر الکترونیکی، دولت باید چاره‌ای جدی را برای این نشر در نظر گیرد؛ چراکه نسل جوان امروز بیشتر تمایل دارد تا در قالب تکنولوژی‌های جدید مانند اینترنت به ابزارهای مورد نیاز خود دست یابد، از این رو کتاب‌ها نیز از این قاعده مستثنی نیستند . اما عباس فرزین - کارشناس نرم‌افزار - در این‌باره خاطر نشان کرد: هر تبادل و تعامل محصولات نشر الکترونیکی، به بستر امن نیاز دارد؛ از این رو، دولت باید امکاناتی را فراهم کند؛ تا تولیدکنندگان این حوزه، بتوانند بدون دغدغه به تولید محصولات خود بپردازند . او افزود: متأسفانه نشر الکترونیکی در کشور ما، به دلیل رعایت نکردن قانون کپی‌رایت، از اقبال چندانی برخوردار نشده است؛ علی‌رغم این‌که در سال ۱۳۷۹، اولین قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزار به تصویب رسید و در سال ۸۳ آیین‌نامه‌ی اجرایی آن ابلاغ شد، اما هنوز این قانون در اجرا با مشکلات فراوانی مواجه است .

با توجه به امکاناتی که در اختیار داریم، به تولید محصولات آنلاین در این حوزه پردازیم، اما متأسفانه هزینه‌های بالای دسترسی و آماده نبودن زیرساخت‌های کشور، سبب شده محصولات آنلاین کمتر مورد توجه عموم قرار گیرد. ۱۰

نتیجه گیری

توسعه حوزه فناوری اطلاعات در ایران با طرح تکفا در سال ۱۳۸۱ آغاز شد که یک سوی آن تخصیص بودجه جاری و هزینه آن از محل توسط دستگاه های دولتی برای توسعه کاربری فناوری اطلاعات بود و از سوی دیگرش پیش بینی اعتبارات عمرانی برای برخی از دستگاه های پیشرو در کاربری فناوری اطلاعات و ایجاد زمینه مساعد برای آماده سازی و آغاز فعالیت های دستگاه های منتخب بود. از سوی دیگر در انجمن صنفی شرکت های انفورماتیک، با تشکیل نظام صنفی رایانه ای این حوزه را با حضور خصوصی ها تکمیل کردند. این انجمن در سال ۱۳۷۳ با هدف فراهم آوردن بستری مناسب جهت حرکت سریع و روان صنعت ICT کشور تاسیس گردید.

انجمن شرکتهای انفورماتیک ایران فراگیرترین نهاد مردمی در حوزه فن آوری اطلاعات و ارتباطات در ایران می باشد. فعالیت های اعضای این انجمن ۹۵٪ بازار فن آوری اطلاعات و ارتباطات ایران را در برمی گیرد که شامل طیف وسیع نرم افزار، سخت افزار، اینترنت و تجارت الکترونیکی در حوزه تولید، خدمات، فروش و پشتیبانی می باشد.

شرکتهای انفورماتیک ایران در راستای مقررات زدایی و شفافیت در امر تنظیم و تصویب لوایح قانونی در حوزه ICT تعامل و همکاری نزدیکی با دولت برقرار نموده است.

همچنین در زمینه‌های مختلف حرفه مانند اینترنت، تجارت الکترونیکی، دولت الکترونیکی، خدمات مبتنی بر فن‌آوری ارتباطات و اطلاعات و تکنولوژی‌های جدید با مشارکت سازمان‌ها یا به طور مستقل اقدام به برگزاری سمینار، کارگاه‌های آموزشی و نمایشگاه می‌نماید و در اکفر هیات‌های تجاری ایران به خارج از کشور حضور فعال داشته و هماهنگ کننده فعالیت‌های بخش خصوصی در حوزه ICT می‌باشد. «توسعه کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات ایران» (تکفا) اولین برنامه فراگیر ملی در بکارگیری یک فناوری پیشرفته برای توانمندسازی کلیه بخش‌های کشور در جهت رشد و توسعه و ارائه خدمات بهتر و نوین توسط دولت می‌باشد، این برنامه در کلیه قلمروها از جمله آموزش و پرورش، آموزش عالی، بهداشت و درمان، تجارت و انواع خدمات دولتی و... می‌باشد. مشابه این برنامه در اغلب کشورهای جهان با هدف دستیابی به رشد و توسعه سریعتر و پایدار در طی دهه اخیر بر پا شده است

این برنامه بر اساس تبصره ۱۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۱ و با حمایت هیات محترم وزیران در کلیه عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، انتظامی کشور آغاز شده که بتدریج آفای خدمات رسانی آن به ظهور رسیده و می‌رسد پیش از آغاز برنامه تکفا، دبیرخانه شورای عالی اطلاع رسانی تکفا و کمیسیون تخصصی اطلاع رسانی مربوط، اقدامات گسترده‌ای را برای حمایت از گسترش اطلاعات در محیط رایانه‌ای به خط و زبان فارسی را شروع کردند و با حمایت از کارهایی که قبل از این آغاز شده بوده، یعنی بحث استاندارد سازی نحوه نمایش خط فارسی در محیط رایانه‌ای که سابقه بیش از ۱۵ سال در کشور دارد و چند موسسه در این امر دخیل می‌باشد، زمینه لازم برای تامین این نیاز راهب ردی را فراهم نمودند.

تا کنون نمایش الفبای فارسی در محیط رایانه با تطابق استاندارد یونی کد پیگیری گردیده است و در خصوص موارد گسترده دیگر با تهیه گزارش‌های علمی دقیق و ارائه به فرهنگستان زبان فارسی راهنمایی لازم را کسب و اقدامات وسیعی آغاز گردیده است.

پروژه لینوکس فارسی از افتخارات فنی کشور می‌باشد که با اجرای آن بحث برپایی سامانه عامل ملی نیز دنبال می‌شود. تا کنون با زحمات گسترده فعالین این بخش، قسمت‌های زیادی از کار انجام شده و با تکمیل پروژه‌ها در بازار کشور امکانات فنی گسترده‌ای در جهت ایجاد استقلال فنی از سلطه

کلیه اهداف و وظایف اجرایی تداوم بکارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در بخش‌های مختلف اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی اجرایی کشور در قالب برنامه چهارم توسعه و در راستای تحقق چشم انداز ۲۰ ساله توسعه ایران تدوین و بطور دقیق به تصویب مراجع قانونگذاری رسیده و هر یک دارای تعریف کار روشن، دستگاه مسئول و معین و اعتبار مشخص در قانون می باشد که در چارچوب مبادله موافقت نامه با سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور بتدریج از سال ۸۴ تا پایان برنامه چهارم توسعه ایران بکار گرفته خواهد شد. از جمله این اهداف و وظائف مصوبه اخیر مجلس محترم شورای اسلامی در خصوص توسعه دسترسی به اینترنت برای کلیه مراکز علمی، آموزشی، فرهنگی می باشد.

تکفا اولین برنامه ملی در بکارگیری یک فناوری پیشرفته در توسعه همه جانبه کشور در طول کل چند دهه اخیر ایران بوده که به موفقیت نسبی خوبی دست یافته است

تکفا موجب اشاعه و گسترش رویکرد دانایی محوری در کلیه بخش‌های اجرایی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور گردیده و بیشترین سهم را در تدوین رویکرد چشم انداز ۲۰ ساله و برنامه چهارم توسعه اقتصادی اجتماعی ایران اسلامی داشته است.

تکفا موجب گسترش بکارگیری فناوری اطلاعات در تمام سطوح علمی، فنی، اجرایی و اداری کشور گردیده و موجب ارایه خدمات بهتر برای مردم عزیز کشور گردیده و خواهد شد. تکفا موجب رشد وسیع در توجه به تولید و توزیع اطلاعات در بخش‌های مختلف بوده و آفای این امر در همه حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، علمی و... ملموس می باشد. تکفا موجب شدت اشتغال فارغ التحصیلان دانشگاه‌های کشور در این عرصه گردیده بنحوی که بی کاری در این حوزه نزدیک به صفر است و از سوی دیگر باعث رشد بسیار بالای ورودی مراکز علمی و دانشگاهی کشور در رشته‌های مرتبط گردیده است..

همچنین بر ای آزمون این فرضیه که دولت نقش محوری در توسعه فن آوری اطلاعات کشور دارد به

است از : ۱- تدوین سیاستها و ضوابط کلی در زمینه توسعه ارتباطات و فناوری اطلاعات در چارچوب سیاستهای کلی نظام ۲- سیاستگذاری و برنامه ریزی کلان و هدایت و نظارت بر شبکه های پستی، پست بانک و مخابراتی و فناوری اطلاعات کشور در چارچوب سیاستهای کلی نظام ۳- ایجاد، نگهداری، بهره برداری و توسعه شبکه های مادر پستی و مخابراتی کشور ۴- تنظیم مدیریت و کنترل فضای فرکانسی کشور و تدوین مقررات و تصویب ضوابط و جداول و معیارهای استفاده بهینه از فرکانس و مدارهای ماهواره‌ای و نظارت و حاکمیت بر طیف و جداول ملی فرکانس کشور ۵- نظارت کلان بر فعالیتهای بخش غیردولتی در امور مربوط به مخابرات، پست، پست بانک، خدمات هوایی پیام و فناوری اطلاعات در چارچوب قوانین و مقررات با رعایت اصل جهل و چهارم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۶- طراحی و تدوین نظام ملی فناوری اطلاعات کشور ۷- توسعه و ترویج ارتباطات و فناوری اطلاعات در کشور و تامین زیرساختهای مورد نیاز آن به منظور دسترسی آحاد مردم به خدمات پایه زیربنا ۸- حمایت از تحقیق و توسعه برای استفاده وسیعتر در فناوری جدید در زمینه فناوری اطلاعات و اشاعه فرهنگ کاربردی آنهاست که این نشان دهنده محوری بودن نقش دولت در این زمینه است .

دولت الکترونیکی که به عنوان یکی از شاخص های اصلی فن اوری اطلاعات در پایان نامه بوده است. در تعاریف دولت الکترونیک اعلام شد که ، دولت الکترونیکی شیوه ای برای دولتها به منظور استفاده از فن آوری جدید می باشد که به افراد، تسهیلات لازم جهت دسترسی مناسب به اطلاعات و خدمات دولتی ،اصلاح کیفیت خدمات و ارائه فرصتهای گسترده تر برای شرکت در فرآیندها و نهادهای مردم سالار را فراهم می سازد. همچنین توسعه فزاینده استفاده از فناوری اطلاعات در جهان و در نتیجه پیدایش ابزارهای ارتباطی و اطلاع رسانی نوین، اشکال جدیدی از نحوه کارها و ارائه خدمات جدید یا دولت الکترونیکی را پدید آورده است که باعث افزایش دقت و سرعت، کاهش زمان و هزینه و در نتیجه بهبود کیفی و کمی انجام امور شده است. به همین دلیل استفاده از این ابزارها به طور روز افزون در حال گسترش بوده و پیش بینی می شود در آینده نه چندان دور به ابزار مسلط برای انجام امور تبدیل شود. برای تاکید هرچه بیشتر و تسریع در توسعه فناوری اطلاعات و تحقق دولت الکترونیک در کشور، این وظیفه به عهده یک واحد مستقل تحت عنوان "مدیریت فناوری اطلاعات" محول شده است

شاخص اصلی دیگر ،در این پایان نامه بانکداری الکترونیک بود که ناشی از تحولات اقتصادی در سطح بین الملل و توسعه فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی زمینه شکل گیری شیوه جدیدی از مدیریت و

توسعه کسب و کار مبتنی بر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی نیازمند لوازم و زیرساخت‌های مختلفی است که شاید بتوان مهم‌ترین آنها را توسعه بانکداری الکترونیک عنوان کرد.

بانکداری الکترونیک شامل انواع کانال‌های ارتباطی میان بانک و مشتری حقیقی و حقوقی می‌شود. بانکداری الکترونیک با اشاعه ابزارهای دریافت و پرداخت الکترونیکی باعث کاهش وابستگی مبادلات روزانه به پول نقد و چک و در نهایت کاهش هزینه‌های مربوط به چاپ، نگهداری اسکناس می‌شود.

با توجه به تاثیر گسترده و عمیق تجارت الکترونیک در سطره بر بازارهای جهانی همچنین نظر به اهمیت مبادلات پولی و اعتباری در هر فعالیت تجاری و اقتصادی می‌طلبد که ابزارها و بسترهای انتقال و تبادل پول نیز همگام و همسان با توسعه تجارت الکترونیک از رشد مناسب و مطلوب برخوردار شوند. در این بین بانک‌ها نیز برای جذب مشتریان بیشتر و ایجاد گسترش و تنوع در خدمات خود بیکار نبوده‌اند و به سرعت خود را با فناوری‌های ارتباطات و اطلاعات همگام و همسو کرده‌اند. بانک‌ها در عرصه تحولات تجاری توجه جدی را برای ایجاد تحولات ساختاری در نظام‌های دریافت و پرداخت پول و ایجاد تسهیلات در روند خدمات‌رسانی به مشتری کرده‌اند در واقع می‌توان ادعا کرد یکی از دلایل اقبال عمومی به تجارت الکترونیک توجه مدیران بانک‌ها به اهمیت و لزوم این پدیده بوده است که در نتیجه به گرایش و توجه جدی آنها برای فراهم کردن ساختار بانکداری با شیوه الکترونیک انجامیده است.

آغاز حرکت و توجه جدی به بانکداری الکترونیک در ایران و لزوم ایجاد اتوماسیون بانکی در ایران در اوایل دهه هفتاد و در زمان مرحوم دکتر نوربخش شکل گرفت. در آن سال‌ها با توجه به اینکه جنگ تحمیلی به تازگی تمام شده بود و مشکلات و معضلات اقتصادی فراوانی از پس آن گریبانگیر سیستم اقتصادی کشور به ویژه نظام سنتی بانکداری شده بود تصمیم بر این شد که با اصلاح ساختار سیستم بانکی کشور زمینه شکوفایی و بهینه‌سازی اقتصاد کشور را فراهم کنند. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با هدف بهبود سرویس‌دهی بانک‌ها به مشتریان و استفاده بهینه از بودجه‌های تخصیصی داده شده به پروژه‌های انفورماتیک بانک‌ها، تصمیم به اجرای طرح اتوماسیون بانکی گرفت. این طرح شامل بهینه‌سازی روش‌های بانکداری، اتوماسیون شعب، سرپرستی‌ها و تهیه یک سیستم نمونه نرم‌افزاری، سخت‌افزاری و مخابراتی برای استفاده بانک‌های کشور بود.

در همین راستا در سال ۱۳۷۲ و به دعوت رئیس کل وقت بانک مرکزی، دکتر مصطفی الهی که از

اجرائی توسعه اتوماسیون بانکی در ایران را آغاز کرد. بنا بر تصمیم بانک مرکزی، شرکت ملی انفورماتیک و سپس شرکت خدمات انفورماتیک در قالب دو شرکت با توجیه اقتصادی ایجاد درآمد، تهیه سیستمها و تجهیزات، جذب و استخدام نیروهای متخصص و استفاده از توانمندیهای داخلی مأموریت کار را به عهده گرفتند. شرکت ملی انفورماتیک به عنوان یک شرکت مادر و شرکتهای بزرگ دیگری همچون، خدمات انفورماتیک، دادهپردازی ایران کارت اعتباری ایران و... نقش مهمی در شکلگیری فرآیند اتوماسیون بانکی کشور به عهده گرفت. مالکیت شرکت ملی انفورماتیک به صورت سهامی و طبق شرایط زیر است: ۴۷/۵ درصد بانک مرکزی، ۲۱/۷۵ درصد بانک ملی، ۲۱ درصد بانک صادرات، ۴/۷۵ درصد بانک صنعت و معدن و افراد حقیقی ۵ درصد.

مهمترین هدف انجام اتوماسیون عملیات بانکی کاهش و در نهایت حذف الزام و اجبار مردم برای مراجعه به شعبه بانکها برای امور مختلف بانکی قلمداد شده است. با توسعه اتوماسیون بانکی یکی دیگر از اهداف مهم یعنی تبدیل شدن مشتری به مشتری بانک و نه صرفاً مشتری شعبه میسر گشت. همچنین حذف رفت و آمدهای غیر ضروری در شهر و تاثیر به سزای آن در کاهش ترافیک و همچنین حذف پول نقد از مبادلات تجاری روزمره می تواند از جمله سایر اهداف توسعه بانکداری الکترونیک در ایران به شمار رود.

موارد دیگر شامل افزایش توان اجرایی سیستم بانکی، تسریع اجرای عملیات بانکی، یکپارچگی و تمرکز اطلاعات بانک، صرفه جویی در وقت و هزینه مشتریان، قطع وابستگی جغرافیایی و زمانی مشتریان، بالا رفتن امنیت مبادلات و تراکنشها، بالا رفتن همگام کیفیت و کمیت خدمات بانکی بود با گسترش امکانات و ابزارهای شرکت خدمات انفورماتیک، راه برای طراحی و ارائه یک راهحل جامع اتوماسیون بانکی هموار شد. این راهحل که از لایهها و اجزا مختلف نرم افزاری، سخت افزاری و مخابراتی تشکیل شده این امکان را در اختیار بانکهای کشور قرار می داد تا خود را به ابزارهای لازم جهت خودکارسازی امور داخلی خود مجهز نمایند. با استفاده از این راهحل همچنین بانکها قادر خواهند بود تا خدمات جدیدی را با استفاده از ابزارهای الکترونیک به مشتریان خود ارائه نمایند.

طرح جامع اتوماسیون بانکی اولین بار در سال ۱۳۷۶ تحت عنوان پروژه حسابهای سیبا در بانک ملی ایران پیاده سازی شد. با آغاز بهره برداری از این راهحل بسیاری از محدودیت های موجود در سیستم بانکی برای ارائه خدمات به مشتریان از میان رفته و امکان ارائه طیف تازه ای از خدمات برای بانک ملی

پس از بانک ملی ایران دیگر بانک‌های کشور نیز ضمن استقبال از این طرح به جمع استفاده‌کنندگان از این راه‌حل پیوستند. در حال حاضر بانک‌های ملی ایران، صادرات ایران، کشاورزی، کارآفرین، پارسیان و صنعت و معدن تحت پوشش این طرح قرار دارند.

با وجود همه فعالیت‌ها و تلاش‌های انجام شده در زمینه‌های توسعه نرم‌افزاری و سخت‌افزاری و آموزشی همیشه یک نیاز مهم و حیاتی به عنوان زیربستر ارتباطی که شامل امکانات مخابراتی امن و قابل اتکا باشد برای اجرای طرح جامع اتوماسیون سیستم بانکی احساس می‌شد. بررسی‌ها و مطالعات صورت گرفته شده در دهه گذشته نشان داد که زیرساخت‌های موجود در سطح کشور پاسخگوی نیازهای این طرح نیست و تنها راه رسیدن به شبکه‌ای مطمئن با قابلیت‌های لازم، ایجاد یک شبکه مخابراتی اختصاصی است. با در نظر گرفتن شرایط کشور از نظر جغرافیایی و زیربنای مخابراتی موجود و ارزیابی فناوری مخابراتی روز و بر اساس قابلیت دسترسی، سهولت توسعه در محدوده جغرافیایی مورد نظر و نیز توجیهات اقتصادی، سیستم مخابراتی ماهواره‌ای به عنوان شبکه اختصاصی مناسب بانکی انتخاب شد و در مرحله بعد تجهیزات لازم برای برپایی این سیستم تهیه و به دست کارشناسان متخصصان شرکت نصب و راه‌اندازی گردید بهره‌برداری از این شبکه با نصب موفقیت‌آمیز دو ایستگاه اصلی و پشتیبانی در سال ۱۳۷۳ آغاز گردید و علاوه بر دو ایستگاه مرکزی یاد شده که در تهران مستقر است، با نصب و بهره‌برداری از ایستگاه مرکزی سوم در جزیره کیش در سال ۱۳۷۸ این شبکه گسترش یافته و از نظر ظرفیت و همچنین ضریب ایمنی و پشتیبانی لحظه‌ای ایستگاه‌های مرکزی از یکدیگر به امکانات بیشتری مجهز شده است.

پیشنهادات و توصیه‌های که می‌تواند در این پایان‌نامه عنوان کرد عبارتند از :

۱) فناوری اطلاعات باید مورد توجه رهبران کشور قرار گیرد: اگر بخواهیم IT را در اولویت بندی توسعه کشور قرار دهیم، شاید اولویت اول یا دوم باشد. باید متناسب با درجه اهمیتش مورد توجه مدیریت ارشد کشور از جمله رهبری و رئیس جمهور قرار گیرد.

۲) دولت باید از بودجه اندک خود به عنوان محرک استفاده کند: دولت به عنوان یک محرک در برنامه‌های اقتصادی است که می‌تواند با ایجاد ۸ یا ۱۰ درصد گردش در اقتصاد در بخش‌های دیگر تاثیر بگذارد.

(۳) شراکت با دیگر کشورها

(۴) فناوری اطلاعات برای توسعه منابع انسانی، گسترش آموزش و اطلاع رسانی ملی: در کشور ما IT به عنوان محور توسعه ملی استعداد لازم را ندارد. شاید بهترین کاری که می توانیم بکنیم اینست که از IT در جهت توسعه منابع انسانی خودمان و گسترش آموزش و اطلاع رسانی در سطح ملی استفاده کنیم. به این امید که این ارتقاء دانایی و آموزش بتواند به عنوان یک سرمایه گذاری دراز مدت محورهای توسعه را نهادینه کند.

(۵) توسعه نظام ملی نوآوری: در نظام ملی نوآوری از ۱۸ زیرساخت می توان نام برد: مراکز مطالعات تکنولوژی، انکوباتورها، مراکز مونیتورینگ تکنولوژی، مراکز ارزیابی تکنولوژی، مالکیت معنوی، استاندارد و گواهی کیفی و امثالهم. که به عنوان مثال می توان به نقش انکوباتورها (مراکز رشد) اشاره کرد که این مراکز با ایجاد شرکت های کوچک که متقاضی تکنولوژی هستند، در توسعه فناوری اطلاعات نقش مهمی ایفا می کنند

(۶) ایجاد عرضه و تقاضا بین دولت و دانشگاه: در توسعه فناوری اطلاعات دولت نقش مهمی می تواند ایفا کند. ولی در حال حاضر این چنین نیست. یک مثال در این مورد گویای واقعیت است: مدتی قبل در دانشگاه امیرکبیر برای اولین بار در کشور سوپر کامپیوتر ساخته شد. ولی از طرف دولت هیچ مراجعه ای در رابطه با آن نشد. تا این عرضه و تقاضا نباشد محقق حاضر نخواهد بود به کاری پردازد که در جامعه خریدار ندارد.

(۷) تشکیل نهادهای دولتی و کنسرسیوم هایی که نقش هماهنگ کننده و راهبردی در بین دانشگاهها و مراکز تحقیقاتی داشته باشد

(۸) ایجاد صندوق های سرمایه گذاری ریسک پذیر جهت جذب سرمایه گذاری خارجی

(۹) استفاده از مشاور خارجی

منابع و مأخذ:

کتاب فارسی:

- ۱- اندرو نیسنت ، نظریه های دولت، ترجمه دکتر حسین بشیریه ، نشر نی ، ۱۳۷۶ .
- ۲- ادیل برتو، ال سگورا، راهنمای ارزیابی سیستم های اطلاعاتی ، مدیریت موسسه های صنعتی ، ترجمه : مدیریت بهره وری بنیاد مستضعفان و جانبازان ، تهران : انتشارات بنیاد مستضعفان و جانبازان ، ۱۳۷۴ .
- ۳- استوور- ویلیام جیمز ، تکنولوژی اطلاعات در جهان سوم، ترجمه، رضا نجف بیگی و اصغر صرافی زاده ، تهران ، مرکز انتشارات علمی دانشگاه آزاد اسلامی ، ۱۳۷۵ .
- ۴- آشوری ، داریوش ، ماو مدرنیت ، تهران ، موسسه فرهنگی صراط ، ۱۳۷۶ ،
- ۵- اورس، تیلمان ، ماهیت دولت در جهان سوم ، ترجمه بهروز توانمند تهران ، انتشارات آگاه - ۱۳۶۲ .
- ۶- بشیریه ، حسین ، . جامعه شناسی سیاسی ، نقش نیروهای اجتماعی در زندگی سیاسی ، تهران ، نشر نی- ۱۳۷۴ .
- ۷- بشیریه ، حسین ، دولت عقل ، تهران : موسسه نشر علوم نوین ، ۱۳۷۴ .
- ۸- بدیع، برتران ، توسعه سیاسی ، ترجمه احمد نقیب زاده ، تهران ، نشر قومس ، ۱۳۷۶ .
- ۹- بدیع برتران ، و بیرون بوم ، پیر ، جامعه شناسی دولت ، ترجمه احمد نقیب زاده ، تهران : انتشارات باز -
- ۱۰- بهان ، کیت و دیانا هولم ، رانزته - ۱۳۷۵ ، آشنایی با تکنولوژی اطلاعات ، ترجمه ' مجید آذرخش و جعفر مهرداد ، انتشارات سمت ، ۱۳۷۹ .
- ۱۱- بهشتیان مهدی و حسین ابوالحسنی ، سیستم های اطلاعاتی مدیریت ، تهران : انتشارات پردیس ، ۱۳۷۹ .
- ۱۲- تودارو ، مایکل ، توسعه اقتصادی در جهان سوم ، ترجمه غلامعلی فر جانری ، چاپ دوم ، تهران ، سازمان برنامه و بودجه - ۱۳۶۶ .
- ۱۳- چمپی ، جیمز و نیتین نوری ، با شتاب به پیش ، ترجمه : محمود طلوع مکانیک ، تهران : انتشارات رسا -

- ۱۴- چیلکوت، رونالد ، نظریات توسعه و توسعه نیافتگی، ترجمه احمد ساعی، تهران، نشر علوم نوین ، ۱۳۷۵.
- ۱۵- حاجی یوسفی ، امیر محمد ، دولت ، نفت و توسعه اقتصادی در ایران ، تهران ، انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی ، ۱۳۷۸ .
- ۱۶- دفت، ریچارد آل، تئوری و طراحی ساختار ، ترجمه ، علی پارسائیان و محمد اعرابی ، تهران ، دفتر پژوهش های فرهنگی ، ج ۲ ، ۱۳۷۷ .
- ۱۷- دراکر، پیتر اف، چالش های مدیریت در سده ۲۱ ، ترجمه ، محمود طلوع ، تهران: موسسه خدمات فرهنگی رسا ، ۱۳۷۸ .
- ۱۸- روکس ، بروف، رایان ، نظریات توسعه نیافتگی ، ترجمه محمد هاشمی گیلانی ، تهران ، نشر سفیر ، ۱۳۶۹ .
- ۱۹- ساعی ، احمد ، مسائل سیاسی ، اقتصادی جهان سوم ، تهران: انتشارات سمت ، ۱۳۷۷ .
- ۲۰- سریع القلم ، محمود.، توسعه جهان سوم نظام بین الملل ، چاپ سوم ، تهران :نشر سفیر، ۱۳۷۵ .
- ۲۱- سیف زاد ، سید حسین ، نوسازی و دگر گونی سیاسی ، چاپ دوم ، تهران: نشر قومس ، ۱۳۷۳ .
- ۲۲- علیجانی ، علی اکبر ، مشارکت سیاسی ، تهران: نشر سفیر ، ۱۳۷۷ .
- ۲۳- غلامزاده- احمد و داود میعاد- سماپل: زبان مشترک و بستر اطلاعاتی ، تهران، انتشارات دانشگاه امام حسین (ع) - ج ۳ ، ۱۳۷۷ .
- ۲۴- قاضی ، ابوالفضل ، گفتار های در حقوق عمومی ، تهران : نشر دادگستر ، ۱۳۷۵ .
- ۲۵- قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی ، اجتماعی ، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۸۸-۱۳۸۴) - ایران ، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، معاونت امور اداری ، مالی و منابع انسانی مدارک علمی ، ۱۳۸۴ .
- ۲۶- قوام ، عبدعلی ، نقد نظریهای نوسازی و توسعه سیاسی ، تهران ، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی ، ۱۳۷۴ .
- ۲۷- کشتکار ملکی ، حبیب ... ، کاربرد کامپیوتر در مدیریت و حسابداری، تهران ، انتشارات سمت ، ۱۳۷۹ .
- ۲۸- کل، جی ای ، تئوریهها و فرایند مدیریت ، ترجمه : سهراب خلیلی شورینی ، انتشارات مرکز آموزش مدیریت دولتی ، تهران ، ۱۳۷۶ .
- ۲۹- مور، برینگتون ، ریشه های اجتماعی دیکتاتوری و دموکراسی ، ترجمه حسین بشیریه - تهران : شرکت

۳۰- نیرا چاندوک، جامعه مدنی و دولت، ترجمه فریدون فاطمی، وحید بزرگی، تهران: نشر مرکز، ۱۳۷۷.

۳۱- نراقی، یوسف، توسعه و توسعه نیافتگی، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۷۰.

۳۲- نقیب زاده، احمد، مشارکت سیاسی، احزاب و انتخابات، مجموعه مقالات همایش دفتر مطالعات و تحقیقات وزارت کشور، تهران، نشر سفیر، ۱۳۷۸.

۳۳- هیکز، ریچارد، باز آفرینی دولت در عصر اطلاعات، ترجمه: محمد ابویی اردکان، نمایه پژوهش، سال چهارم، شماره ۱۵، پائیز ۱۳۷۹

مقالات:

۱- پژوها، میر فائق « انفجار اطلاعات در جهان توزیع نا متعادل ان در بین کشورهای فقیر » - تدبیر، شماره ۱۲- سال دوم- تیر ماه ۱۳۷۰.

۲- تظاهرات دیجیتالی جامعه اطلاعاتی ایران، قسمت اول، یکشنبه، ۱۲ اسفند ۱۳۸۳

۳- تظاهرات دیجیتالی جامعه اطلاعاتی ایران، قسمت دوم، یکشنبه، ۱۵ اسفند ۱۳۸۳-

۴- تظاهرات دیجیتالی جامعه اطلاعاتی ایران، قسمت سوم، یکشنبه، ۱۹ اسفند ۱۳۸۳

۵- چک لیست های جامعه اطلاعاتی ایران در حوزه جوانان یکشنبه، ۲۵ بهمن ۱۳۸۳.

۶- حاجی یوسفی، امیر محمد، استقلال نسبی دولت یا جامعه مدنی در جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال اول، شماره دوم، زمستان، ۱۳۷۷.

۷- حاجی یوسفی، امیر محمد، رانت، دولت رانتیر و رانتیرسیم، اطلاعات سیاسی و اقتصادی، سال دوازدهم، شماره ۶۵، بهمن و اسفند، ۱۳۷۶.

۸- حجاریان، سعید، ناموزونی فرآیند توسعه سیاسی در کشورهای پیرامون، فصلنامه راهبرد، شماره ۲، زمستان ۱۳۷۲.

۹- خاکی، غلامرضا، سیستم های اطلاعاتی برای مدیران بیمارستان، تدبیر شماره ۶۳، تیر ماه ۱۳۷۵،

۱۰- قاضی زاده فرد، سید ضیاء الدین، اطلاعات: مفاهیم، چرخه، ارزش، ویژگی ها، طبقه بندی و انواع

۱۱- لمکو، جاناتان وکلارک، کارل، قدرت دولت و توسعه اقتصادی و اجتماعی، اطلاعات سیاسی، سال دوم شماره ۱۱، شهریور ماه -۱۳۷۶-

۱۲- لو چپانی، جیاکومو، درآمد ثابت نفتی، بحران مالی دولت و گرایش به دموکراسی، فصلنامه خاور میانه، سال دوم، شماره دوم، تایستان، ۱۳۷۴،

۱۳- محمد نژاد T فرشید- «تکنولوژی اطلاعات و مهندسی مجدد منابع انسانی» تدبیر - شماره ۹۴، مرداد ۱۳۷۸.

۱۴- مدیران و تکنولوژی اطلاعات (میزگرد) - تدبیر، شماره ۵۷، سال ششم، آبان ماه ۱۳۷۴

۱۵- یزدان، علی، سیستم های اطلاعاتی، تدبیر، شماره ۹۷، آبان ۱۳۷۸.

موسسه های دولتی

شرکت مهندسی سیستم یاس، شناخت دولت الکترونیکی، ریاست جمهوری، ۱۳۸۰.

پایان نامه

غضنفری، مهدی، راهبردها و راهکار های پیاده سازی دولت الکترونیک در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علم و صنعت ایران، ۱۳۸۱.

سایت های اینترنتی فارسی

1- www.ayandehnegar.org/s.php

از سایت آینده نگری تاریخ نشر ۱۹۹۵

2) http://itmanagement.persianblog.com/1385_3_6_itmanagement_archive.html#5150524

3- <http://www.e.government.govt.nz/e-gov-strategy-apr->

4- <http://www.iranfact.org/seminar/fa/gozaresh.htm> - تاریخ نشر ۱۲ مه ۲۰۰۶ -

5- <http://www.iran->

newspaper.com/1384/840422/html/social.htm#

7 - www.techds.org/fulltextphp?paperid=1/ وب سایت ۱۳۸۲/۱/۲۶

8- <http://www.techds.org/index.php>

9 - <http://www.yahyaee.ertebatat.org/archives/000106.html>

10 - www.ayandeh.org، سال ۸۲، فهیمی

11 - www.baztab.com/new/28000.php

12 - www.favanews.com/default.aspx/news-17090.htm - از سرویس فرهنگ

13- www.itiran.com/ayin/show-user.asp.

14- www.ISNA.ir خبر گذاری دانشجویان ایران - جهاد دانشگاهی

15- www.jeyhost.com/content/view/138

16 www.tcmagazine.com/articles.htm - ماهنامه دنیای مخابرات و ارتباطات

سایت های اینترنتی انگلیسی

۱- <http://www.deloitte.com>.

2- <http://e.gov.state.Nv.us/execordsilvers.htm>

3 - <http://www.open.gov.uk/govonline/golintro.htm>, Improving Access to Government

4- <http://www.Pco.bcp.gc.ca/clersp-me/adm-forum-2000-e.htm> ○

5- <http://policyworks.gov/intergov/reports/frame.html>.

6- <http://www.unpan.org/e-government/benchmarking20%e-gov20%2001>.

کتاب انگلیسی

1- Alter, Steven, Information Systems, Addison Wesley Inc, USA, 3 ed, p48

2) Atallah Sami, E-Government, Consideration for Arab States, UNDP, April 2001

3- Bt Government Report, <<e.government: Ready or Not>>, July 2000,

4- Central IT Unit, e-government, A Strategic framework for public Services in

5-senn,james a.information Technology in Business,Prentice hall , USA, 2 ND ED ,1998,PP 5-6

6-Daniels ,n.carolina, Information Techology:The Mangement Challeng,Addison Wesley Inc,USA,1994,p 12

7-David,G.B & M,Olson,Managet Information system.2 ed ,Mc .Graw Hill,1985,p6

8-De Briun Frans ,e Government ,European priority ,European commission

9-E-Government Roundtable Center for Technology in Goverment , e-government :creating tools of the trade ,, University at Albany ,april 2001

10-Erkki Liikanen , eGovernment -providing better public services and wider participation for citizen ,IDEA, Democracy forum 2001:democracy and the information revolution , stokholm ,29june 2001

11-. G h asemzadeh, F., Safari, H., "Transition to Egovernment: A plan for Iran", Management Knowledge, No. 55, pp. 252-278, 2001

12. Heeks Richard, "Understanding Govenance for development", (Working Paper University of Manchester, 200,DGINFSO, February 20001.

13-Long,larry,Management Information systems, prenticeHallInc,USA,1989,p10

14-Lucas JR .Henry C,Information systems:Concepts for Management ,MC Graw Hill,Singapore,1990,p28.

15-Mahdary,H.(1970),patterns and problems of Economic Deve lomprnt in Rentier states :The case of Iran ,(oxford university prees),1970,p.p45

16-. Noah Curt hoys & James Crabtree, iSociety, "Renewing Electronic Government for Improved Service Delivery", 2003

17-Okot-Uma w,o rogers,Electronic Governance :Re- inventing Good

Governce ,,common Wealth Secretariat london

18-Pamela&Others, Management :challenges In the21st century ,International Thomson Publisng ,USA,1989,p609 .

19-Perforance and Innovation Unit , e-gov , Electronic Government Services h Century ,, Cabinnet office ,UK , September 2000\for the

20-chens.j.&Hwang C.L.,Fuzzy Multiple Attribute Decision -Making,, Springer-Verlag, 1992

21-ThirdGlobal Forum Fostering democracy and Development Through e-

- 22-Turban,Efraim & Others,Information Technology for Management ,john Wiley &sons Inc ,USA,2nd ed ,1999,
23-United Nations Division for Public Economics and Public Administration & American Society for Public Administraion “Benchmarking eGovernment: A Global Perspective”, New York, 2002
- 24-US General Accounting office Electronic Government,statement of david McClare,22may
- 25--Von HoffmanConstantine (1999),The Making of e-government ,,CIO enterprise(agazine,Nov 15.
- 26-Zimmermann H.J,<<fuzzy set Theory and Its Applictions, >> KluWer Academic Publish er ,third edition ,1996.